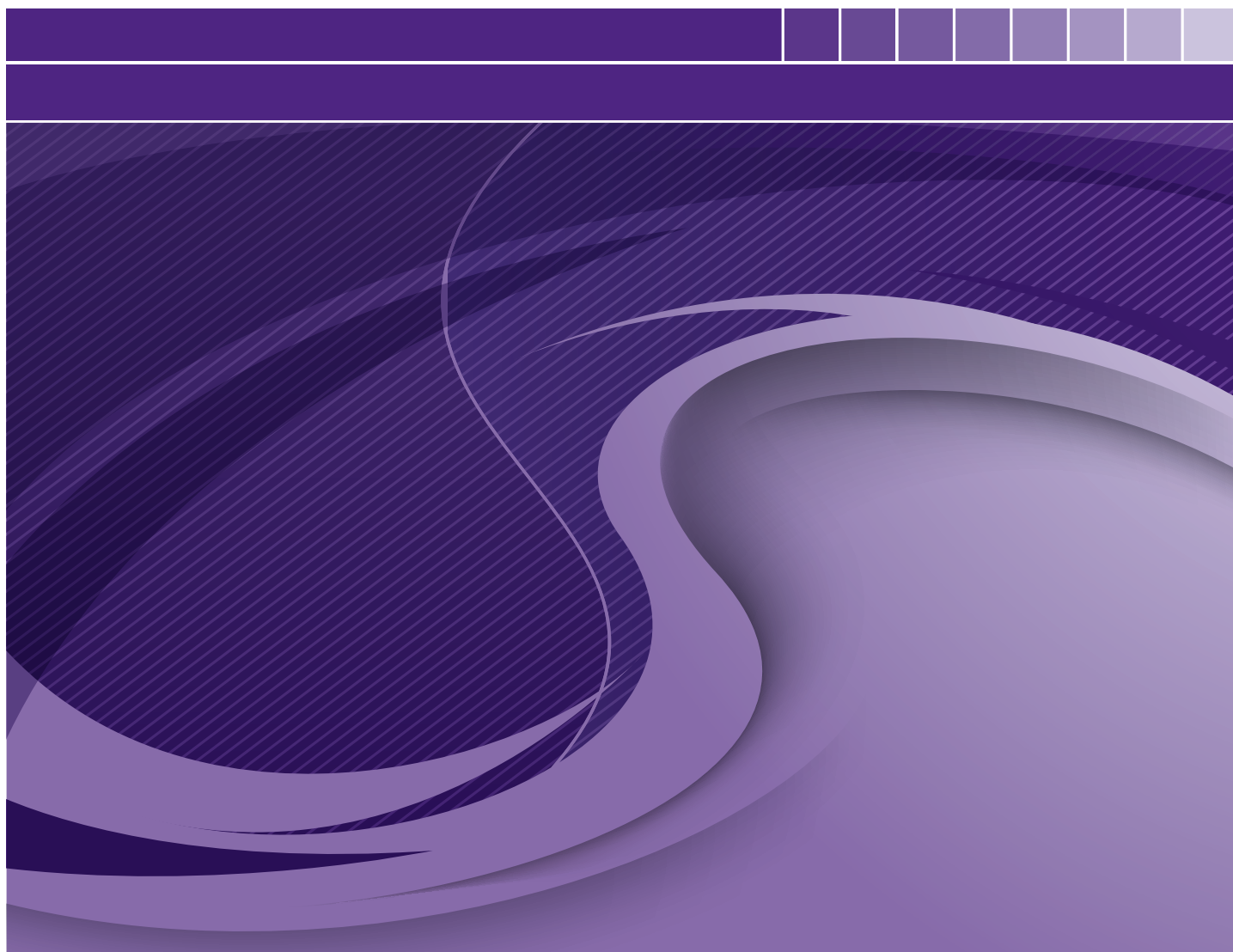

Уповноважений
Верховної Ради
України
з прав людини

МОНІТОРИНГ НАЦІОНАЛЬНОЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ РОЗГЛЯДУ СУДАМИ КРИМІНАЛЬНИХ, ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ І СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВопорушення, пов'язаних із вчиненням НАСИЛЬСТВА В СІМ'ї

**Моніторинг національної судової практики
розгляду судами кримінальних,
цивільних справ і справ про адміністративні
правопорушення, пов'язаних із вчиненням
насильства в сім'ї**

Публікація містить аналіз результатів моніторингу національної судової практики розгляду судами кримінальних, цивільних справ і справ про адміністративні правопорушення, пов'язаних із вчиненням насильства в сім'ї. Паралельно з цим дослідженням проводиться огляд національного законодавства та міжнародних зобов'язань України з питань протидії насильству в сім'ї. На основі проаналізованих у рамках дослідження справ розроблено рекомендації щодо удосконалення законодавства та підвищення ефективності роботи суддів та працівників правоохоронних органів. Дослідження здійснювалося за експертної підтримки Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та Національної школи суддів України.

Автор: Ольга Шаповалова, суддя Верховного Суду України у відставці, начальник відділу підготовки суддів і працівників апаратів судів Національної школи суддів України, кандидат юридичних наук

Координаційна команда: Мирослава Дігтяр, Лариса Кобелянська, Василь Романюк, Аксана Філіпішина, Анастасія Хмільовська, Юлія Щербініна

Дослідження було підготовлено у рамках проекту «Демократизація, права людини та розвиток громадянського суспільства в Україні», який реалізується ПРООН за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Данії.

Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) налагоджує партнерство на всіх суспільних рівнях, сприяючи розвитку країни, підвищуючи їх здатність протистояти кризам, і підтримує економічне зростання задля поліпшення життя кожної людини. ПРООН працює в 177 країнах та пропонує глобальне бачення з урахуванням специфіки місцевого розвитку для розширення прав і можливостей людини і підвищення життєздатності держав.

В Україні три головні сфери діяльності ПРООН в галузі розвитку – демократичне управління та місцевий розвиток; подолання бідності, досягнення процвітання та Цілей розвитку тисячоліття; енергетика та охорона навколишнього середовища. В кожній з цих тематичних сфер ПРООН намагається врівноважити роботу з інструментарієм державної політики, адвокацією, розбудовою спроможностей партнерів і пілотуванням нових ініціатив. ПРООН працює в Україні з 1993 року.

www.ua.undp.org

Моніторинг національної судової практики розгляду судами кримінальних, цивільних справ і справ про адміністративні правопорушення, пов'язаних із вчиненням насильства в сім'ї / О.Шаповалова. - К.: ВАІТЕ, 2014. - 190 с.

ISBN 978-966-2310-21-4

© Програма розвитку ООН в Україні, 2014

Всі права захищені. Жодна частина цієї публікації не може бути відтворена, збережена в пошуковій системі або передана в будь-якій формі і будь-якими засобами, електронними, механічними, шляхом відеозапису або іншим чином, без попереднього дозволу. Погляди, висновки та рекомендації належать авторам і укладачам цього видання і не обов'язково відображають думку Міністерства закордонних справ Данії, Програми розвитку ООН або інших агенцій ООН.

МОНІТОРИНГ НАЦІОНАЛЬНОЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ РОЗГЛЯДУ СУДАМИ КРИМІНАЛЬНИХ, ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ І СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВЧИНЕННЯМ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І	7
Вступ	8
Чинне національне законодавство України з питань протидії насильству в сім'ї та міжнародні акти, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України	11
Міжнародні правові акти, спрямовані на протидію насильству в сім'ї	13
Національне законодавство України, яке спрямоване на протидію насильству в сім'ї	19
Аналіз статистичних даних про кількість розглянутих справ щодо фактів насильства в сім'ї	22
Результати анкетування суддів	26
РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГУ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНИ З НАСИЛЬСТВОМ В СІМ'І, ЯКІ БУЛИ РОЗГЛЯНУТІ СУДАМИ УКРАЇНИ У 2012 ТА ПЕРШОМУ ПІВРІЧЧІ 2013 РОКУ 31	
Правопорушення, відповідальність за яке передбачена статтею 173-2 КУпАП	32
Правопорушення, відповідальність за яке передбачена статтею 180 КУпАП	38
Правопорушення, відповідальність за яке передбачена частинами 1 та 2 статті 184 КУпАП	40
Висновки за результатами моніторингу справ про адміністративні правопорушення щодо насильства в сім'ї	41
РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГУ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ ЩОДО ФАКТІВ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І, РОЗГЛЯНУТИХ СУДАМИ УКРАЇНИ У 2012 ТА ПЕРШОМУ ПІВРІЧЧІ 2013 РОКУ	45
Злочини щодо життя та здоров'я особи	46
Справи щодо злочинів, передбачених ч. 1 та ч. 2 ст. 115 КК України	46
Справи щодо злочинів, передбачених ст. 116 КК України	49
Справи щодо злочинів, передбачених ст. 118 КК України	50
Постановлення судами окремих ухвал	50
Справи щодо злочинів, передбачених ст. 121 КК України	51
Справи щодо злочинів, передбачених ст. 122 КК України	52
Справи щодо злочинів, передбачених ст. 125 КК України	52
Справи щодо злочинів, передбачених ст. 126 КК України	53
Справи щодо злочинів, передбачених ч. 1 ст. 129 та ч. 1 ст. 296 КК України	53
Справи щодо злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (за статтями 152, 153, 155, 156 КК України)	53
Висновки та рекомендації щодо розгляду судами кримінальних справ	55
РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ ПРО РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ, ПРО ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ ТА ПРО ВІДІБРАННЯ ДИТИНИ БЕЗ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ, РОЗГЛЯНУТИХ СУДАМИ УКРАЇНИ У 2012 ТА ПЕРШОМУ ПІВРІЧЧІ 2013 РОКУ	59
Справи про розірвання шлюбу	60
Рішення щодо позбавлення батьківських прав	61
Рішення про відібрання дитини без позбавлення батьківських прав	67
Висновки за результатами моніторингу сімейних справ, пов'язаних із насильством у сім'ї	68
ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ СУДДІВ, ЯКІ РОЗГЛЯДАЮТЬ СПРАВИ ЩОДО ФАКТІВ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І, ТА ПРАЦІВНИКІВ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ, НА ЯКИХ ПОКЛАДЕНО ОБОВ'ЯЗОК ЩОДО ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ ЗА НАСИЛЬСТВО В СІМ'І	71
ДОДАТКИ	77

Розділ I

Моніторинг національної судової практики розгляду судами кримінальних, цивільних справ і справ про адміністративні порушення, пов'язаних із вчиненням насильства в сім'ї

Вступ

Насильство в сім'ї належить до найбільш поширених форм порушення прав людини. Проблема насильства в сім'ї не має локального характеру, який був би зумовлений певними регіональними або соціальними особливостями, національними традиціями чи іншими факторами. Подолати цю проблему намагається уся світова спільнота; боротьба з нею ведеться в державах на законодавчому рівні.

Згідно з результатами соціологічного опитування щодо насильства в українських сім'ях, проведеного впродовж листопада-грудня 2009 року компанією GfK Ukraine на замовлення «Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні» – спільного проекту Європейського Союзу та Програми розвитку ООН в Україні, 44% мешканців України потерпали від насильства в сім'ї впродовж свого життя, причому 30% зазнавали насильства у дитячому віці. А близько половини тих, хто зазнавав насильства в дитячому віці, стикалися з ним і в дорослому житті.

Жінки частіше стикалися з насильством в сім'ї у дорослому віці (33% проти 23% чоловіків), а чоловіки – у дитячому (34% проти 27% жінок).

35% українців стикалися з психологічним насильством (найчастіше це постійне приниження та контролююча поведінка), 21% – з фізичним (побиття, а також замикання, зв'язування, примушення стояти в нерухомому положенні), 17% – з економічним (примушення звітувати за кожну копійку, присвоєння обманним шляхом чи знищення майна), 1% – з сексуальним насильством (насильницьке примушення до статевого акту).

Основною причиною виникнення різних ситуацій насильства більшість потерпілих називали стан алкогольного сп'яніння.

Респонденти потерпали від психологічного, фізичного та економічного насильства найчастіше з боку батька або чоловіка, рідше – матері й ще рідше з боку дружини. Сексуальне насильство найчастіше здійснювали чоловіки стосовно своїх дружин.

Близько 75% жертв різновидів насильства ні до кого не звертались по допомогу, решта переважно звертались до інших родичів.

Лише 10% жертв фізичного насильства звертались по допомогу до органів внутрішніх справ. Серед усіх опитаних 47% респондентів вважали, що у випадку фізичного насильства варто звертатися до міліції, 45% довіряють міліції.

52% респондентів довіряли психологічним службам, 46% – громадським організаціям, що ведуть боротьбу з насильством та допомагають жертвам, 40% – державним соціальним службам, однак лише 1-2% жертв насильства в сім'ї зверталися до цих організацій.

У 2009 році від домашнього насильства потерпали 7% українців. Найчастіше – мешканці Києва та північних регіонів країни, сіл, молоді люди до 30 років, без вищої освіти. Треба зазначити, що дослідження дає підстави говорити, що насильство однаково поширене і в багатих, і бідних сім'ях, але жертви насильства частіше не є постачальниками основного доходу в сім'ю¹.

Результати опитування засвідчили, що проблема насильства в сім'ї є однією з найактуальніших для українського суспільства. На думку громадськості, насильство в сім'ї – це прихована епідемія світового масштабу. Тому люди у всьому світі добре розуміють важливість вирішення цієї проблеми, необхідність викоринення

¹ <http://ua.undp.org>.

фактів насильства в сімейних відносинах, виховання молоді в душі поваги до своїх рідних і близьких людей та намагаються виробити єдину систему попередження насильства в сім'ї й захисту його жертв. Подолання проблеми сімейного насильства – надзвичайно важливе насамперед у зв'язку з тим, що сім'я – це основа суспільства, яка має перебувати під особливим захистом держави. Насильство й жорстокість в сім'ї не лише призводять до руйнування гармонійних стосунків між подружжям та дітьми, але і виступають однією з передумов розвитку злочинності в суспільстві в цілому.

Хоча проблема насильства в сім'ї не характерна виключно для України, проте своєї актуальності в українському суспільстві вона, на жаль, не втрачає. Від насильства в сім'ї можуть потерпати всі члени родини, але найчастіше воно торкається найбільш уразливих верств населення: людей слабких, нездатних захистити себе, залежних матеріально чи фізично від інших членів сім'ї. На думку більшості дослідників, найбільше страждають від насильства в сім'ї жінки та неповнолітні діти. Також жертвами насильства стають люди похилого віку або люди з обмеженими фізичними чи психічними можливостями².

У радянські часи в Україні проблемі насильства в сім'ї майже не приділялося уваги, як і не вирішувалось питання про необхідність пошуку шляхів протидії цьому явищу. У нашому суспільстві отримав широке поширення міф, ніби насильство в сім'ї є проблемою лише неблагополучних родин й пов'язане воно з бідністю і зловживанням алкоголем, наркотичними або токсичними речовинами. Як свідчить судова практика, факти насильства дійсно частіше виявляються саме у «проблемних» сім'ях. Однак це не означає, що вказана проблема обходить стороною і благополучні сім'ї. Хоча б раз в житті вона не минула кожного. Випадки домашнього насильства можна спостерігати в родинях своїх сусідів, родичів, друзів, однокласників наших дітей, просто знайомих.

Потрібно відверто сказати: у свідомості багатьох членів нашого суспільства міцно усталилася думка про те, що застосування тілесного покарання до дитини лише за те, що вона не слухається батьків, – нормальне явище. І це не кажучи вже про позбавлення її якогось іншого задоволення, на яке дитина має право для повноцінного розвитку. Перед батьками постає психологічна проблема: як досягти розумного балансу між вихованням дитини як відповідального члена суспільства, що здатен прислуховуватись не лише до власних потреб та інтересів, але й до проблем інших людей, особливо тих, які потребують допомоги; як розвинути у дитини відчуття жалю до інших людей, а не виховати її черствим егоїстом. І, на жаль, дорослі дуже часто цю проблему вирішують саме шляхом застосування насильства, навіть не усвідомлюючи його небезпечності й того, що в майбутньому поведінка їх дитини у ставленні до власних дітей буде віддзеркалювати поведінку своїх батьків.

Не менш проблемним є питання ставлення суспільства до застосування насильства щодо жінок. На жаль, у свідомості більшості громадян міцно закріпилося прислів'я «Б'є, значить любить». Тому, коли чоловік застосовує фізичну силу до своєї дружини, основна частина населення ставить до такого насильства як до суто сімейної справи. Більшість громадян діє за принципом: не будемо втручатися, розберуться самі.

Поширенню насильства значною мірою сприяє і те, що жертви не готові надавати фактам насильства розголосу. Коли діти або жінки, або інші члени родини, які перебували у безпорадному стані та стосовно яких вчинялось домашнє насильство, звертаються за допомогою та по захист до близьких їм людей, вони не завжди знаходять у них підтримку. Рідні інколи ставляться до фактів насильства поблажливо. Як свідчать оцінки експертів, значна частина жертв сімейного насильства не звертається по допомогу у відповідні державні органи та громадські організації. Це здебільшого пов'язано з небажанням «виносити сміття з хати», відчуттям сорому перед своїми знайомими, побоюванням зруйнувати сім'ю тощо. Саме тому насильство в сім'ї має високу сту-

² <http://ua.undp.org>.

пінь латентності. Дехто, спостерігаючи в чужих сім'ях факти насильства або жорстокого поводження з дітьми, жінками, людьми літнього віку, виявляє повну байдужість до їхньої долі, небажання втручатись у сімейні справи іншої родини і саме тому не повідомляє про факти насильства відповідні органи.

Але останнім часом до проблеми насильства в сім'ї, яка існує в Україні, все більше привертають увагу засоби масової інформації. І це не випадково, оскільки насильство в сім'ї – одне з найбільш поширених порушень прав людини, яке можна собі тільки уявити у нашій державі. В Україні згідно з Конституцією нашої держави найвищою соціальною цінністю визнаються людина, її життя і здоров'я, честь, гідність. Наше національне законодавство поступово адаптується до чинних міжнародних стандартів із прав людини і прав жінок зокрема. Саме тому спостерігається активізація партнерського руху органів державної влади, державних закладів, громадських організацій до проблем насильства в сім'ї та захисту прав жінок в Україні. На використання та профілактиці домашнього насильства зосереджують свою роботу структурні підрозділи, відповідальні за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, органи внутрішніх справ, служби у справах дітей та центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Небайдужими до цієї проблеми є й жіночі правозахисні організації та організації з захисту прав дітей, міжнародні проекти, які діють в Україні. Проводяться інформаційні кампанії з метою підвищення обізнаності населення України з питань попередження насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми, формування свідомості всіх верств населення щодо нетерпимого ставлення до насильства. Як результат їхньої просвітницької діяльності ми все частіше бачимо ролики та білборди з соціальною рекламою про те, як діяти у випадках застосування насильства до людини, її близьких, куди й до кого звертатись по допомогу; надаються телефони гарячих ліній, на які можна подзвонити цілодобово та отримати юридичну або психологічну допомогу. Варто зазначити, що громадські організації виступають ключовими суб'єктами діяльності з подолання насильства в сім'ї в Україні. На сьогодні їх діяльність переважно зорієнтована на наданні допомоги жертвам такого насильства.

Водночас дуже складною залишається проблема притягнення винних осіб до юридичної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї. Ця проблема майже щодня постає перед слідчими, дільничними інспекторами органів внутрішніх справ, працівниками служб у справах дітей, які на власні очі бачать наслідки викривленої уяви батьків про «правильність виховання» дитини – жахливі прояви насильства у вигляді заподіяних жертвам насильства тілесних ушкоджень різного ступеню тяжкості і навіть смерті людини. Проте, як свідчить практика, довести винуватість кривдників, які застосовують насильство в сім'ї, та притягнути їх до відповідальності, встановленої законом, інколи буває дуже важко. Насильство в сім'ї рідко здійснюється на очах сторонніх осіб; навпаки, найчастіше воно застосовується без свідків, із розрахунку на те, що жертві насильства навряд чи хтось надасть допомогу. Крім того, з конкретних випадків, які трапляються в судовій практиці, можна зробити висновок, що насильство не обмежується поодинокими випадками – дії кривдника дуже швидко набувають системного характеру.

З огляду на складність проблематики домашнього насильства значна відповідальність у забезпеченні реального механізму захисту його жертв покладається на державу. Україна з цією метою має приймати всі необхідні законодавчі, адміністративні, соціальні й освітні заходи. Здійснення заходів, спрямованих на попередження насильства в сім'ї, навіть будь-яким його проявам, повинно отримувати підтримку на державному рівні.

Одним із найважливіших складників системи протидії насильства в сім'ї є відповідне правове забезпечення. З метою запобігання цьому негативному явищу та захисту людей, які потерпають від насильства в сім'ї, нормами адміністративного, кримінального, сімейного законодавства передбачена відповідальність за вчинення таких протиправних дій. Проте аналіз статистичних даних, які наведено у цьому дослідженні, свідчить, що ефективність наявних в чинному законодавстві заходів, спрямованих на протидію насильству в сім'ї, на жаль, поки ще недостатня.

Саме тому метою цього дослідження є аналіз та оцінка ефективності чинних нормативно-правових актів у сфері протидії насильству в сім'ї, куди входить аналіз як чинного національного законодавства України з питань протидії насильству в сім'ї, так і норм міжнародних актів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України і які стали частиною національного законодавства. В аналітичному звіті також відображено статистичні дані за 2012 рік та перше півріччя 2013 року щодо кількості розглянутих судами справ про адміністративні правопорушення, відповідальність за які передбачено ст. 173-2, 180, 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення, та щодо кількості цивільних справ про позбавлення батьківських прав; проаналізовані результати анкетування суддів; наводиться аналіз судових рішень у справах, пов'язаних із вчиненням домашнього насильства, та на підставі проведеного дослідження проаналізовано ефективність національного законодавства щодо протидії насильству в сім'ї та запропоновано рекомендації щодо його вдосконалення.

ЧИННЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'І ТА МІЖНАРОДНІ АКТИ, ЗГОДУ НА ОБОВ'ЯЗКОВІСТЬ ЯКИХ НАДАНО ВЕРХОВНОЮ РАДОЮ УКРАЇНИ

Законодавча база України щодо захисту від насильства та жорстокого поводження в сім'ї охоплює Конституцію України, міжнародні договори, зокрема ті, що регулюють сімейні відносини, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також національне законодавство України, до якого належать Сімейний кодекс, Кримінальний кодекс, Кримінальний процесуальний кодекс, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» та низка інших законів й підзаконних актів.

Основним Законом нашої держави є Конституція України. Вона не просто проголошує основні цінності та закріплює найбільш значущі права людини. Нормами Конституції гарантується їх виконання. Всі інші закони України повинні прийматись, виходячи з Конституції України, та відповідати її змісту. За наявності суперечностей між законом України і Конституцією України застосовуються конституційні норми як норми прямої дії.

Значний обсяг конституційних гарантій стосується забезпечення рівних прав чоловіка та жінки, піклування ними про дітей і є надзвичайно важливим для подальшого розвитку національного законодавства щодо протидії насильству в сім'ї. Значущість конституційних норм у механізмі протидії насильству в сім'ї неможливо переоцінити, оскільки саме Конституція декларує права людини в їх різних аспектах, а національне законодавство, яке передбачає механізм захисту жертв насильства в сім'ї, має похідний характер від конституційних норм та передбачає відповідальність за порушення тих чи інших прав осіб, які задекларовані у Конституції України. Проаналізуємо деякі з них.

Статтею 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

У статті 21 декларується принцип свободи та рівності. У цій статті зазначається, що усі люди є вільними і рівними у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

Дуже важлива норма міститься у статті 22 Конституції: права і свободи людини і громадянина, закріплені Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані.

При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод.

У розвиток принципу рівності в статті 23 Конституції закріплено положення щодо того, що кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості. Але при цьому не повинні порушуватися права і свободи інших людей.

Також в цьому сенсі є надзвичайно важливими положення статті 24 Конституції щодо того, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. У цій нормі також закріплене правило щодо рівності прав жінки і чоловіка, яка повинна забезпечуватися шляхом надання жінкам рівних із чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці й здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які надають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Таке важливе і невід'ємне право особи, як право на життя, задеклароване у статті 27 Конституції. У цій статті також зазначено, що ніхто не може бути свавільно позбавлений життя, а обов'язок держави – захищати життя людини.

Стаття 28 Конституції декларує право кожного на повагу до його гідності. В цій нормі також зазначено, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Статтею 47 Конституції передбачено право кожного на житло і гарантовано, що ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду.

Статтею 48 декларовано право кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, куди входить достатнє харчування, одяг, житло.

Принцип рівності жінки і чоловіка набуває свого розвитку у статті 51 Конституції, яка передбачає укладення шлюбів лише на підставі вільної згоди жінки і чоловіка, а також закріплює рівні права й обов'язки кожного із подружжя у шлюбі та сім'ї. Одночасно ця норма передбачає і певні батьківські зобов'язання. Так, батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття, а повнолітні діти в свою чергу зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків. У цій статті, крім того, закріплюється дуже важлива теза про те, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

Рівність усіх дітей у своїх правах, незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним, гарантується статтею 52 Конституції. У цій же статті також зазначено про те, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація караються законом.

Значущість і роль конституційних положень для розвитку національного законодавства відображено у статті 8 Конституції, яка, крім того, що закріплює тезу про визнання та дію в Україні принципу верховенства права, передбачає, що Конституція як Основний Закон нашої держави має найвищу юридичну силу, а всі закони та інші нормативно-правові акти приймаються на підставі норм Конституції України і повинні відповідати їй. Цією статтею також передбачено, що норми Конституції України є нормами прямої дії, і кожному гарантовано звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини й громадянина безпосередньо на підставі Конституції України.

Друге після Конституції України місце в ієрархії нормативно-правових актів, спрямованих на протидію насильства в сім'ї, займають міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Статтею 9 Конституції України передбачено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Згідно зі статтею 19 Закону України від 29 червня 2004 року №1906-IV «Про міжнародні договори України» чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Крім того, цією нормою передбачено, що у разі, якщо міжнародним договором України, який набрав чинності у встановленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору. Це означає, що міжнародні договори, які стали у встановленому порядку частиною національного законодавства, мають пріоритет над законами та підзаконними актами України під час їх застосування у разі наявності в цих правових актах розбіжностей.

До міжнародних договорів України у сфері протидії насильству в сім'ї, які стали частиною національного законодавства, можна віднести такі міжнародно-правові документи:

- Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979 р., яка набрала сили для України 03.09.1981 р.;
- Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р., згоду на обов'язковість якої надано Україною 27.09.1991 р.;
- Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25.01.1996 р., згоду на обов'язковість якої надано Законом України від 03.08.2006 р.;
- Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), згоду на обов'язковість якої надано Законом України №475/97-ВР від 17.07.97 р.; Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25.10.2007 р., згоду на обов'язковість якої надано Законом України від 20.06.2012 р.

Міжнародні правові рамки, спрямовані на протидію насильству в сім'ї

Конвенція Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини) є базовим міжнародним документом для країн – членів Ради Європи, які приєдналися до цього документа. Вона стала невід'ємним складником національного правопорядку всіх держав-учасниць. Права та свободи, які гарантуються Конвенцією, повинні мати належний механізм захисту на національному рівні.

У контексті захисту прав потерпілих від насильства в сім'ї мають значення такі статті Конвенції:

- стаття 2 «Право на життя», якою передбачено, що право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше, ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання;
- стаття 3 «Заборона катування». У цій статті зазначено, що нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню;

- стаття 4 «Заборона рабства і примусової праці», яка декларує положення щодо того, що нікого не можна тримати в рабстві або в підневільному стані. Ніхто не може бути присилуваний виконувати примусову чи обов'язкову працю;
- стаття 5 «Право на свободу та особисту недоторканність», згідно з якою кожен має право на свободу та особисту недоторканність;
- стаття 8 «Право на повагу до приватного і сімейного життя», якою закріплюється право кожного на повагу до його приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Одночасно у цій статті закріплено правило, згідно з яким органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно з законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб;
- стаття 14 «Заборона дискримінації», яка передбачає умову, коли користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження або за іншою ознакою.

Оскільки положення Європейської конвенції дуже часто мають декларативний характер, тлумачення їх змісту здійснюється крізь призму практики Європейського суду з прав людини.

Кількість судових рішень Європейського суду з прав людини, якими зафіксовано порушення з боку держави прав людини у випадках, пов'язаних з насильством у сім'ї, не можна назвати великою. На сьогодні це 10 рішень, зокрема, «А. проти Сполученого Королівства» (1998), «Контрова проти Словаччини» (2007), «Беваква та С. проти Болгарії» (2008), «Бранко Томасік та інші проти Хорватії» (2009), «Опуз проти Туреччини» (2009), «Є.С. та інші проти Словаччини» (2009), «А. проти Хорватії» (2010), «Хайдуова проти Словаччини» (2010), «Єремія проти Республіки Молдова» (2013), «Мудрік проти Республіки Молдова» (2013). Рішення проти України щодо насильства в сім'ї Європейським судом із прав людини наразі ще не ухвалювались, але у 2012 р. за допомогою Центру «Ла Страда-Україна» було підготовлено та відправлено першу від України скаргу до Європейського суду з прав людини від імені Н. М. та її малолітнього сина щодо порушення їхніх прав, задекларованих у ст.ст. 3, 8, 13 та 14 Конвенції.

В Україні в механізмі захисту прав людини від різних правопорушень, зокрема й від насильства в сім'ї, особливе завдання покладено на суди. Статтею 55 Конституції України безпосередньо закріплюється положення, відповідно до яких права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. №3477-IV у статті 17 передбачено, що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права. Отже, є дуже важливим вивчення суддями не лише конвенційних норм, а й практики Європейського суду з прав людини.

Ще одним базовим міжнародним документом, який містить у собі норми, спрямовані на попередження та боротьбу з насильством у сім'ї, є Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979 р.

На сьогоднішній день Конвенція вважається універсальним документом у сфері захисту та забезпечення прав жінок, учасницями якої є понад 180 держав світу. Конвенцією констатовано той факт, що жінки як піддавалися, так і продовжують піддаватися різним формам дискримінації лише з тієї причини, що вони – жінки. Враховуючи це, Конвенція передбачає наявність трьох зобов'язань, що мають основне значення для реалізації зусиль, яких країни-учасниці докладають для ліквідації дискримінації щодо жінок: 1) забезпечення відсутності прямої

або непрямой дискримінації в їх законодавстві й захисті жінок від дискримінації, що здійснюється державними органами, судами, організаціями, підприємствами або приватними особами, як у державній, так і в приватній сферах; 2) поліпшення фактичного становища жінок шляхом здійснення конкретних і ефективних стратегій і програм; 3) вирішення проблем, пов'язаних із відносинами, що склалися між чоловіками і жінками та існуючими гендерними стереотипами, які негативно позначаються на жінках не тільки внаслідок поведінки окремих осіб, але і в результаті застосування законодавства і діяльності правових структур. Ці зобов'язання повинні здійснюватися на комплексній основі й виходити за рамки формального правового або програмного підходу.

На держави-учасниці покладено обов'язок встановити юридичний захист прав жінок на рівній основі з чоловіками та забезпечити за допомогою компетентних національних судів та інших державних установ ефективний захист жінок проти будь-якого акту дискримінації. Статтею 16 Конвенції приділяється увага уживанню з боку держав-сторін усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок в усіх питаннях, що стосуються шлюбу та сімейних відносин і зокрема забезпечують на основі рівності чоловіків і жінок: а) однакові права щодо одруження; б) однакові права на вільний вибір дружини і на одруження лише зі своєї вільної і повної згоди; в) однакові права та обов'язки під час шлюбу і після його розірвання; г) однакові права і обов'язки чоловіків і жінок як батьків незалежно від їхнього сімейного стану в питаннях, що стосуються їхніх дітей; в усіх випадках інтереси дітей мають перевагу; е) однакові права вільно вирішувати питання про кількість дітей і проміжки між їх народженням та доступу до інформації, освіти, а також засобів, які дозволяють їм здійснити це право; ф) однакові права та обов'язки бути опікунами, піклувальниками, довіреними особами та усиновителями дітей або здійснювати аналогічні функції, коли вони передбачені національним законодавством; в усіх випадках інтереси дітей мають перевагу; г) рівні особисті права чоловіка та дружини, в тому числі право вибору прізвища, професії, заняття; ж) рівні права подружжя щодо володіння, придбання, управління, користування та розпорядження майном як безплатно, так і за плату.

Незважаючи на те, що Конвенція не містить прямих положень про заборону насильства щодо жінок, вона все ж передбачає можливість застосування її положень до тих форм дискримінації, про які безпосередньо не зазначено у її тексті.

Тлумачення положень Конвенції та уточнення сфери її дії здійснюється Комітетом ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок. Статтею 17 Конвенції передбачено механізм контролю за реалізацією країнами-учасниками положень Конвенції. Саме задля цього було закріплено положення про заснування Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок, який розглядатиме хід здійснення цієї Конвенції. Комітет виступає як експертний орган ООН. Згідно зі статтею 21 Конвенції рекомендації державам-учасницям, ухвалені Комітетом, виступають ефективним юридичним засобом, який допомагає зробити механізм протидії дискримінації більш дієвим.

Кожні чотири роки держави-учасниці Конвенції готують періодичну доповідь, у якій звітують про досягнення та проблеми імплементації положень Конвенції «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок». У зв'язку з перевантаженістю Комітету у 2002 році Україною представлено четверту та п'яту зведені доповіді, а у 2010 році – шосту та сьому зведені доповіді «Про виконання державою Конвенції ООН щодо ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок».

Після звітування в Комітеті української делегації членами Комітету були надіслані рекомендації-запити, відповіді на які Україна була зобов'язана підготувати упродовж двох років. На вимогу Комітету Україна як держава-учасниця повинна здійснювати інформаційно-роз'яснювальні кампанії для громадськості, активізувати здійснення освітніх і навчальних програм, зокрема, для суддів, адвокатів і співробітників правоохоронних органів із питань сфери дії Конвенції. Членами Комітету з прийняттям Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок» було відзначено певний прогрес у сфері законодавчого забезпечення політики гендерної рівності, протидії домашньому насильству та торгівлі

людьми, було позитивно оцінено введення курсів із гендерної проблематики в системі освіти, організацію тренінгів та навчань державних службовців у цій сфері. Водночас ішла мова про наявність гендерних стереотипів у суспільній свідомості та у підручниках для навчання, про недостатню сформованість механізмів правового захисту жінок, неефективність застосування штрафів як основного різновиду адміністративного стягнення у випадках домашнього насильства та обмеженість у доступі до соціальних та інших послуг потерпілими від домашнього насильства та торгівлі людьми тощо³.

Комплексним документом у сфері захисту прав дитини, в тому числі від жорстокого поводження та насильства в сім'ї, є Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р.

Статтею 2 Конвенції передбачено, що всі держави-учасниці вживають необхідних заходів для забезпечення захисту дитини від усіх форм дискримінації або покарання на підставі статусу, діяльності, висловлюваних поглядів чи переконань дитини, батьків дитини, законних опікунів чи інших членів сім'ї. Статтею 6 задекларовано визнання всіма державами-учасницями Конвенції невід'ємного права кожної дитини на життя. Державами повинні забезпечуватись у максимально можливій мірі виживання і здоровий розвиток дитини. Водночас стаття 27 Конвенції передбачає визнання з боку держав-учасниць права кожної дитини на рівень життя, необхідний для її фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку, та зазначає, що батьки або інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх здібностей і фінансових можливостей умов життя, необхідних для розвитку дитини.

Дуже важливою є теза, яка міститься у статті 3 Конвенції та яку потрібно враховувати національним органам при розгляді будь-яких питань щодо дітей: в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, які займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Положення статті 9 Конвенції спрямовують держав-учасниць на забезпечення того, щоб дитина не розлучалася з батьками всупереч їхньому бажанню, за винятком випадків, коли компетентні органи згідно з судовим рішенням визначають відповідно до застосовуваного закону і процедур, що таке розлучення необхідне в якнайкращих інтересах дитини. Виняток із загальних правил може бути лише тоді коли, наприклад, батьки жорстоко поведуться з дитиною або не піклуються про неї, або проживають роздільно і необхідно прийняти рішення щодо місця проживання дитини.

Із статті 16 Конвенції випливає, що жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя, недоторканність житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність. Дитина має право на захист закону від такого втручання або посягання.

Надзвичайно важливими для захисту прав дитини від насильства в сім'ї та жорстокого поводження є положення статті 19 Конвенції. Цією нормою на держави-учасниці покладено зобов'язання вживати всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів із метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбало і брутального поводження та експлуатації, зокрема сексуальні зловживання з боку батьків, законних опікунів чи будь-яких інших осіб, які піклуються про дитину. Причому до таких заходів захисту при потребі повинні входити ефективні процедури для розроблення соціальних програм із метою надання необхідної підтримки дитині й особам, які піклуються про неї, а також здійснення інших форм попередження, виявлення, повідомлення, передачі на розгляд, розслідування, лікування та інших заходів у зв'язку з випадками

³ <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1268124454>.

жорстокого поводження з дитиною, зазначеними вище, а також (за необхідності) для порушення початку судової процедури.

Статтю 34 передбачено зобов'язання держав-учасниць захищати дитину від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень. Із цією метою держави-учасниці, зокрема, повинні вживати на національному, двосторонньому та багатосторонньому рівнях всіх необхідних заходів щодо попередження: а) схиланню або примушуванню дитини до будь-якої незаконної сексуальної діяльності; б) використанню дітей із метою експлуатації у проституції або в іншій незаконній сексуальній практиці; с) використанню дітей із метою експлуатації у порнографії та порнографічних матеріалах.

Стаття 36 зазначає, що держави-учасниці захищають дитину від усіх форм експлуатації, які завдають шкоди будь-якому аспекту добробуту дитини.

Так само, як і для контролю за дотриманням прав, задекларованих у Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Конвенцією про права дитини передбачено створення спеціального органу, який буде забезпечувати відповідний механізм контролю за виконанням положень Конвенції. Відповідно до статті 43 Конвенції з метою розгляду прогресу, досягнутого державами-учасницями щодо виконання зобов'язань, взятих згідно з цією Конвенцією, засновується Комітет із прав дитини. Держави-учасниці відповідно до статті 44 Конвенції зобов'язані подавати Комітету через Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй доповіді про вжиті ними заходи щодо закріплення визнаних у Конвенції прав та прогрес, досягнутий у здійсненні цих прав.

Україна звітувала в Комітеті ООН з прав дитини з третьою та четвертою зведеними періодичними доповідями 28 січня 2011 року. Комітет, розглянувши доповідь України (CRC/C/UKR/3-4), схвалив самокритичну природу доповіді та прийняв заключні спостереження, у яких насамперед зазначив, що Україною досягнуто певного прогресу в питаннях законодавчого врегулювання. Проте цих заходів було визнано недостатньо. Комітет рекомендував Україні розглянути можливість прийняття комплексного закону про права дитини, куди б повністю входили положення Конвенції та її Факультативних протоколів.

Комітет закликав Україну забезпечувати ефективне виконання Національного плану дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року, зокрема, забезпечувати достатнє асигнування для щорічних загальнодержавних програм із виконання Національного плану дій на період до 2016 року та забезпечувати його фінансування окремою статтею у Законі України «Про державний бюджет» на кожний рік; забезпечувати ефективний моніторинг виконання Національного плану дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини, зокрема й забезпечуючи координацію заходів з Міжвідомчою комісією з охорони дитинства⁴.

Ще один міжнародний документ у сфері захисту прав дітей – Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25.01.1996 р., яка спрямована переважно на забезпечення процесуальних прав дитини під час розгляду справи судовим органом.

Предметом цієї Конвенції у найвищих інтересах дітей згідно зі статтею 1 є підтримка їхніх прав, надання дітям процесуальних прав та сприяння здійсненню ними цих прав шляхом забезпечення становища, при якому діти особисто або через інших осіб чи органи будуть поінформовані та допущені до участі в розгляді судовим органом справ, що їх стосуються.

Статтю 3 Конвенції передбачено право дитини, яка внутрішнім законодавством визнається такою, що має

⁴ http://www.president.gov.ua/docs/unicef_ukraine2011.pdf.

достатній рівень розуміння, під час розгляду судовим органом справи, що стосується її, бути поінформованою та висловлювати свою думку.

Згідно зі статтею 4 дитина має право клопотати про призначення їй спеціального представника під час розгляду судовим органом справ, що стосуються її, у випадках, коли внутрішнє законодавство позбавляє суб'єктів батьківської відповідальності права представляти дитину в результаті виникнення у них конфлікту інтересів з останньою.

Конвенція містить і певні норми, які розраховані на практичні аспекти реалізації процесуальних прав дитини. Спеціальний розділ «В» Конвенції присвячено ролі судових органів при розгляді справи та прийнятті рішення, що стосується дитини.

Такий міжнародний документ, як Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25.10.2007 р., був ратифікований Україною 20.06.2012 р.

Цілями цієї Конвенції відповідно до статті 1 є: а) запобігання сексуальній експлуатації та сексуальному насильству стосовно дітей і боротьба з цими явищами; б) захист прав дітей, які стали жертвами сексуальної експлуатації та сексуального насильства; с) сприяння національному та міжнародному співробітництву в боротьбі із сексуальною експлуатацією та сексуальним насильством стосовно дітей. Конвенцією передбачено, що для забезпечення ефективного виконання державами-учасницями її положень устанавлюється особливий механізм моніторингу. У ній подано рекомендації державам-учасникам щодо застосування матеріального та процесуального права під час порушення кримінального провадження, розслідування та судового розгляду кримінальної справи про факти сексуальної експлуатації та сексуального насильства щодо дитини і прийняття судового рішення.

Крім проаналізованих міжнародних нормативно-правових актів, спрямованих на протидію насильству в сім'ї та захист жертв домашнього насильства, які вже ратифіковані Україною і стали частиною національного законодавства, 7 листопада 2011 року міністром закордонних справ України була підписана Конвенція Ради Європи №210 про попередження та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством (Стамбульська конвенція). Але згоду на її обов'язковість Верховною Радою України досі не надано.

Сподіваємось, що підписання Україною в 2011 році Конвенції Ради Європи про боротьбу та попередження насильства щодо жінок та домашнього насильства матиме позитивні наслідки для реалізації державної політики з протидії насильству. В цій Конвенції на відміну від поняття, яке використовується в національному законодавстві України – «насильство в сім'ї», застосовується інший термін – «домашнє насильство», який є більш універсальним і слугує тому, щоб краще захищати жертв насильства порівняно зі змістовним наповненням терміна «насильство в сім'ї». Так, під домашнім насильством згідно зі статтею 3 Конвенції потрібно розуміти всі акти фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства, що здійснюються у сім'ї або на побутовому рівні або між колишнім чи теперішнім подружжям/партнерами, незважаючи на те, проживає правопорушник із жертвою чи окремо від неї. Отже, цей термін охоплює умисні насильницькі дії як з боку тих осіб, які підпадають під юридичне визначення членів сім'ї, так і інтимних партнерів, колишнього подружжя; крім того, насильницькі дії можуть кваліфікуватися як домашнє насильство незалежно від місця вчинення таких дій (а не лише за місцем проживання). Конвенція містить положення про подолання як звичних форм насильства щодо жінок, як-от фізичне, сексуальне насильство, переслідування, сексуальні домагання, домашнє насильство, так і проблем, що не належать до широко поширених, але існують в Україні, зокрема, жіночі обрізання, примусові шлюби, злочини «честі». У зв'язку з цим національне законодавство потребуватиме належного аналізу на відповідність положенням цієї Конвенції та значного доопрацювання.

07.06.2012 р. у Верховній Раді відбулося засідання круглого столу «Запобігання насильству: гармонізація українського законодавства із стандартами Ради Європи», метою якого було з'ясування планів щодо ратифікації Конвенції. Після надходження офіційного перекладу Мінсоцполітики України отримало доручення Кабінету Міністрів України провести аналіз відповідності українського законодавства положенням Конвенції та в місячний термін підготувати зміни до законодавства. Центром «Ла Страда-Україна» у вересні 2012 році створено громадську експертну робочу групу з метою опрацювання питань відповідності законодавства України положенням нової Конвенції №210, вироблення рекомендацій з удосконалення законодавства і надання пропозицій Міністерству соціальної політики щодо підтримки роботи та долучення представників різних міністерств та відомств⁵.

Національне законодавство України, яке спрямоване на протидію насильству в сім'ї

У національному законодавстві України, яке спрямоване на протидію насильству в сім'ї, базовим нормативним актом є Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р. №2789-III, з подальшими змінами.

У преамбулі до Закону зазначено, що документом визначено правові й організаційні основи попередження насильства в сім'ї, органи та установи, на які покладається здійснення заходів із попередження насильства в сім'ї. Також у статті 1 наведено визначення низки термінів, які використовуються в Законі.

Так, насильство в сім'ї – це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і завдають йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.

Фізичне насильство в сім'ї – умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного або психічного здоров'я, завдало шкоди його честі й гідності.

Сексуальне насильство в сім'ї – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканність іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до дитини, яка є членом цієї сім'ї.

Психологічне насильство в сім'ї – насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисне спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдатися або завдається шкода психічному здоров'ю.

Економічне насильство в сім'ї – умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я.

Члени сім'ї – особи, які перебувають у шлюбі; проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою; їхні діти; особи, які перебувають під опікою чи піклуванням; є родичами прямої або непрямої лінії споріднення за умови спільного проживання.

Жертва насильства в сім'ї – член сім'ї, який постраждав від фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства з боку іншого члена сім'ї.

⁵ <http://khpg.org.index.php?id=1362662458>.

Статтею 15 Закону передбачено, що члени сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї, несуть кримінальну, адміністративну чи цивільно-правову відповідальність згідно з законом.

Законом також передбачені спеціальні заходи із попередження насильства в сім'ї у вигляді офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, направлення особи, яка вчинила насильство в сім'ї, до кризового центру для проходження корекційної програми, а також щодо такої особи у випадках і в порядку, передбачених цим Законом, може бути винесено захисний припис.

Крім того, до нормативно-правових актів, які передбачають відповідальність за насильство в сім'ї та забезпечують протидію цьому явищу або регламентують процедури, пов'язані з розслідуванням і розглядом таких випадків, належать:

- Кодекс України про адміністративні правопорушення (зокрема ст. 173-2, а також за певних умов – ст. ст. 180, 184 КУпАП);
- Кримінальний кодекс України (статті 115 КК (умисне вбивство), 121, 122, 125 КК (всі різновиди умисних тілесних ушкоджень), 126 КК (побої й мордування), 129 КК (погроза вбивством), 152 КК (зґвалтування), 153 КК (насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом), 155 КК (статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості), 156 КК (розбещення неповнолітніх) у разі, якщо такі дії вчиненні стосовно члена сім'ї);
- Кримінальний процесуальний кодекс України;
- Сімейний кодекс України;
- Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. №2866-IV;
- Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. №2402-III;
- Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.1995 р. №20/95-ВР;
- Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 21.06.2001 р. №2558-III;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 р. №616 «Про затвердження Порядку розгляду заяв та повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальну його загрозу»;
- Інструкція щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді й відповідних підрозділів органів внутрішніх справ із питань здійснення заходів із попередження насильства в сім'ї, затверджена наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту і Міністерством внутрішніх справ від 07.09.2009 р. №3131/386, зареєстрована у Міністерстві юстиції 30.09.2009 р. за №917/16933 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства соціальної політики №371/549 від 20.06.2013 р.).

Юридичні підстави для відповідальності осіб за різні прояви насильства в сім'ї передбачені у кодексах України. Зокрема, суди у своїй діяльності використовують положення Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Сімейного кодексів України.

Кодекс України про адміністративні правопорушення у статті 173-2 передбачає відповідальність за вчинення насильства в сім'ї, тобто умисне вчинення будь-яких дій фізичного, психологічного чи економічного

характеру (застосування фізичного насильства, що не завдало фізичного болю і не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання захисного припису особою, стосовно якої він винесений, непроходження корекційної програми особою, яка вчинила насильство в сім'ї.

Стаття 180 КУпАП тягне за собою адміністративну відповідальність за доведення неповнолітнього до стану сп'яніння. У разі вчинення такого правопорушення батьками неповнолітнього або особами, які їх замінюють, із застосуванням фізичного або психологічного примусу таке правопорушення можна розглядати як насильство в сім'ї.

Адміністративна відповідальність за дії, які за певних умов можна кваліфікувати як прояви насильства в сім'ї, може наставати за ст. 184 КУпАП у разі ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей.

Кримінальний кодекс України, який має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини, передбачає відповідальність за деякі склади злочинів, до яких можна віднести і злочини, пов'язані з насильством в сім'ї, зокрема, ст.ст. 115 КК (умисне вбивство), 116 КК (умисне вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання); 118 КК (умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони); 121, 122, 125 КК (всі різновиди умисних тілесних ушкоджень), 126 КК (побої й мордування), 129 КК (погроза вбивством), 152 КК (зґвалтування), 153 КК (насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом), 155 КК (статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості), 156 КК (розбещення неповнолітніх), за умови, що потерпілими від цих злочинів є члени сім'ї кривдника. Але окремої норми, яка б передбачала відповідальність за ті чи інші кримінально карані прояви насильства в сім'ї, у Кримінальному кодексі не міститься. Лише у частині 2 ст. 155 та частині 2 ст. 156 вказано кваліфікуючі ознаки – вчинення злочину батьком, матір'ю, вітчимою, мачухою, опікуном чи піклувальником, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього. Це означає, що механізм захисту жертв домашнього насильства у наведених нормах є кращим порівняно з іншими нормами Кримінального кодексу.

Сімейним кодексом України, зокрема, статтею 7, передбачено, що жінка та чоловік мають рівні права і обов'язки у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї. Дитина має бути забезпечена можливістю здійснення її прав, установлених Конституцією України, Конвенцією про права дитини, іншими міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Цією ж статтею передбачено, що регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини, непрацездатних членів сім'ї. Кожен учасник сімейних відносин має право на судовий захист. Стаття 18 СК гарантує, що кожен учасник сімейних відносин, який досяг чотирнадцяти років, має право на безпосереднє звернення до суду по захист свого права або інтересу.

Водночас, як свідчить судова практика, механізм протидії насильству в сім'ї, створений в Україні, не можна вважати досконалим і достатньо дієвим. У чинному національному законодавстві, і зокрема у Законі «Про попередження насильства в сім'ї», містяться певні прогалини та неузгодженості з іншими нормативно-правовими актами, що створює суттєві перешкоди для належного забезпечення прав жертв насильства в сім'ї. Саме на основі аналізу практики розгляду судами різних категорій справ щодо насильства в сім'ї можна зробити висновки про шляхи вдосконалення національного законодавства України в сфері протидії насильству в сім'ї. Більш детально ми зупинимось на аналізі чинного законодавства та судової практики у наступних розділах.

АНАЛІЗ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ ПРО КІЛЬКІСТЬ РОЗГЛЯНУТИХ СПРАВ ЩОДО ФАКТІВ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І

Проблема подолання насильства в сім'ї з огляду на кількість розглянутих судами справ про адміністративні правопорушення щодо насильства в сім'ї, щодо яких здійснюється спеціальна статистика, дуже актуальна для України. Актуальність проблеми подолання та попередження насильства у сім'ї зумовлена стрімким збільшенням фактів фізичного, психологічного, економічного і сексуального насильства і одночасно при цьому – відсутністю належного реагування на прояви насильства в сім'ї з боку суспільства, нашого безпосереднього оточення. Прояви насильства в сім'ях не повинні залишати нас байдужими, адже саме в сім'ях закладаються моральні засади суспільства, формується уява про нормальні людські стосунки, про любов, моральність, повагу одного до одного. Діти, які стали свідками або тим більше жертвами насильства в сім'ї, надалі нерідко самі переносять таку модель поведінки у своє доросле життя. Вивчення багатьох розглянутих судами справ свідчить про те, що значна частка кривдників, які демонстрували агресію і вчиняли злочини стосовно своїх рідних та близьких людей, виростили в сім'ях, де відбувалося насильство над ними або над їхніми близькими.

При проведенні моніторингу щодо насильства в сім'ї було проведено пошук у Єдиному державному реєстрі судових рішень за номерами статей відповідних кодексів: статей 173-2, 180, 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення; статей Кримінального кодексу, які стосуються злочинів проти життя, здоров'я та статевої свободи й недоторканості осіб: 115, 116, 118, 121, 122, 125, 126 КК, 129, 152, 153, 155, 156 КК; статей 112, 164 Сімейного кодексу України, а також за такими ключовими словами/фразами: «наси́льство в сім'ї», «члени сім'ї». Отримані за результатами моніторингу дані використовувалися серед іншого і для аналізу статистичних даних щодо кількості розглянутих справ за фактами насильства в сім'ї.

У межах проведення моніторингу також було надіслано запит до Державної судової адміністрації України про надання інформації щодо загальної кількості справ про адміністративні правопорушення, пов'язаних з насильством у сім'ї, відповідальність за які передбачена статтями 173-2 (вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми), 180 (доведення неповнолітнього до стану сп'яніння), 184 (невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей) Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також справ щодо позбавлення батьківських прав та відібрання дитини, розглянутих судами у 2012 році та першому півріччі 2013 року.

Вивчення судових рішень у кримінальних справах, розміщених у Єдиному державному реєстрі судових рішень, свідчить про те, що кількість таких справ, які вчиняються кривдниками стосовно членів їх сім'ї або інших близьких осіб, значна. Проте визначити точну кількість справ, пов'язаних із насильством стосовно членів сім'ї, практично неможливо, оскільки ведення спеціальної статистики з цього приводу не передбачено. Це викликає об'єктивні складнощі у визначенні реальної картини злочинності, пов'язаної із застосуванням насильства в сім'ї.

Як свідчать статистичні дані, також залишається високим і показник задоволених позовів про позбавлення судами батьків їх батьківських прав у зв'язку з невиконанням ними своїх обов'язків з виховання та матеріального забезпечення дитини. Щодо позовів про відібрання дитини, то з цього приводу спеціальну статистику не ведуть і справи в окрему категорію, яку б можна було б відобразити у статистичному звіті окремим рядком, не виділяють.

На підставі даних, які були отримані від Державної судової адміністрації щодо інших категорій справ, було складено таблиці, представлені нижче.

Таблиця 1. Статистичні дані щодо загальної кількості справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 173-2 (вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми), 180 (доведення неповнолітнього до стану сп'яніння), 184 (невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей) КУпАП, та щодо осіб, які притягувалися до адміністративної відповідальності, розглянутих судами України у 2012 році та першому півріччі 2013 року

Адміністративні правопорушення (стаття КУпАП) та період	Кількість розглянутих справ	Щодо кількості осіб	Із накладенням адміністративного стягнення	Звільнено від відповідальності за мало-значністю	Звільнено у зв'язку з відсутністю події та складу правопорушення	Повернуто справ	У тому числі для належного оформлення
<i>Стаття 173-2 КУпАП, 2012 рік</i>	101 205	101 265	89 338	2 988	1 830	8 420	7 838
<i>Стаття 173-2 КУпАП, перше півріччя 2013 року</i>	51 252	51 286	46 569	1 611	1 069	4 269	3 939
<i>Стаття 180 КУпАП, 2012 рік</i>	137	137	120	3	4	78	34
<i>Стаття 180 КУпАП, перше півріччя 2013 року</i>	64	64	50	4	2	39	20
<i>Стаття 184 КУпАП, 2012 рік</i>	37 579	37 608	33 612	1 200	1 439	3 044	2 854
<i>Стаття 184 КУпАП, перше півріччя 2013 року</i>	19 791	19 801	17 992	637	749	1 423	1 345

Аналіз даних, наведених у таблиці 1, дозволяє порівняти їх із даними щодо притягнення винних осіб за вчинення адміністративних правопорушень, передбачених статтями 173-2 та 184 КУпАП, у 2009 та 2010 роках.

Так, за даними Державної судової адміністрації України, загальна кількість справ, пов'язаних із насильством в сім'ї та розглянутих судами у 2009 році, склала:

- за ст. 173-2 КУпАП – 104 336 справ, із них із накладенням адміністративного стягнення – справи щодо 93 049 осіб;
- за ст. 184 КУпАП – 38 171 справа, з них із накладенням адміністративного стягнення – справи щодо 32 899 осіб.

У 2010 році такий показник склав:

- за ст. 173-2 КУпАП – 110 244 справи, з них із накладенням адміністративного стягнення – справи щодо 96 713 осіб;
- за ст. 184 КУпАП – 41 565 справ, із них із накладенням адміністративного стягнення – справи щодо 35 821 особи.

Згідно з даними, наведеними в таблиці, у 2012 році судами було розглянуто:

- за ст. 173-2 КУпАП – 101 205 справ щодо 101 265 осіб, із них із накладенням адміністративного стягнення – справи щодо 89 338 осіб;
- за ст. 184 КУпАП – 37 579 справ щодо 37 608 осіб, із них із накладенням адміністративного стягнення – справи щодо 33 612 осіб.

Отже, порівняння статистичних даних за 2012 та попередні – 2009 і 2010 – роки свідчить про те, що кількість справ щодо адміністративних правопорушень, передбачених статтями 173-2 і 184 КУпАП, а також кількість осіб, яких було притягнуто до адміністративної відповідальності за вчинення цих правопорушень, зменшилась, особливо за статтею 173-2 КУпАП. Однак зменшення кількості справ щодо адміністративних правопорушень не є свідченням того, що проблема насильства в сім'ї перестає бути актуальною, оскільки ця обставина спростовується даними неурядових громадських організацій. Це радше може свідчити про системну проблему за межами судової гілки, зокрема, про зниження ефективності роботи представників правоохоронних органів, відповідальних за складання протоколів про адміністративні правопорушення у цьому напрямку.

Таблиця 2. Статистичні дані щодо різновидів адміністративних стягнень, які накладалися судами на осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності за статтями 173-2 (вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми), 180 (доведення неповнолітнього до стану сп'яніння), 184 (невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей) КУпАП у 2012 році та першому півріччі 2013 року

Адміністративні правопорушення (стаття КУпАП) та період	Кількість осіб, щодо яких розглянуто справи	Кількість осіб, щодо яких накладено адміністративне стягнення	Адміністративне стягнення					
			Штраф			Громадські роботи	Виправні роботи	Адміністративний арешт
			Накладено щодо осіб	Суму штрафу накладено	Суму штрафу сплачено добровільно			
Стаття 173-2 КУпАП, 2012 рік	101 265	89 338	76 597	5 171 670	2 005 462	5 926	79	6 731
Стаття 173-2 КУпАП, перше півріччя 2013 року	51 286	46 569	39 890	2 642 398	1 084 974	3 828	37	2 810

АНАЛІЗ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ ПРО КІЛЬКІСТЬ РОЗГЛЯНУТИХ СПРАВ ЩОДО ФАКТІВ НАСИЛЬСТВА В СІМ'І

Стаття 180 КУпАП, 2012 рік	137	120	120	12 686	3 901	-	-	-
Стаття 180 КУпАП, перше півріччя 2013 року	64	50	50	5 347	1 538	-	-	-
Стаття 184 КУпАП, 2012 рік	37 608	33 612	17 832	874 139	299 739	-	-	-
Стаття 184 КУпАП, перше півріччя 2013 року	19 801	17 992	9 105	402 755	141 813	-	-	-

Наведені у таблиці 2 дані свідчать про те, що в переважній більшості випадків до правопорушників застосовуються адміністративні стягнення у виді штрафів. Крім того, санкціями статей 180 та 184 КУпАП взагалі передбачено лише один різновид адміністративного стягнення – штраф, який відрізняється в різних частинах статті лише його розміром. Але, як свідчить статистика, ефективність призначення такого різновиду адміністративного стягнення дуже низька, оскільки правопорушники сплачують штраф у добровільному порядку лише приблизно в 40% випадків. Решта штрафів лишаються несплаченими, а отже притягнення осіб до адміністративної відповідальності не здійснює на них належного виховного впливу і не може слугувати ефективній профілактиці правопорушень.

Таблиця 3. Статистичні дані щодо розгляду судами справ позовного провадження про позбавлення батьківських прав у 2012 році та першому півріччі 2013 року

Звітний період	Залишок нерозглянутих справ на початок звітної періоду	Надійшло справ за звітний період	Розглянуто справ		
			Усього	Із ухваленням рішення	Із задоволенням позову
2012 рік	2 548	12 188	12 549	11 063	10 112
Перше півріччя 2013 року	2 192	5 773	5 735	5 093	4 646

Порівнюючи наведені у таблиці дані зі статистичними даними Державної судової адміністрації України за 2009 та 2010 роки, можна зробити висновок про суттєве зменшення (майже на третину) рішень щодо позбавлення батьківських прав. Так, у 2009 році судами були прийняті рішення про задоволення позовів щодо позбавлення батьківських прав у 15 818 справах; у 2010 році кількість прийнятих рішень про задоволення позову в справах щодо позбавлення батьківських прав становила 14 162.

РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТУВАННЯ СУДДІВ

У рамках моніторингу національної судової практики розгляду судами кримінальних, цивільних справ і справ про адміністративні порушення, пов'язаних із вчиненням насильства в сім'ї, було розроблено текст анкети та проведено анкетування 96 суддів загальних місцевих судів, які проходили підготовку у Національній школі суддів України, з питань розгляду ними різних категорій справ щодо фактів насильства в сім'ї. Загальна кількість суддів місцевих загальних судів, за даними Державної судової адміністрації України, складає 4 822 особи⁶. Отже, кількість опитуваних суддів склала майже 0,2 відсотки від загальної кількості суддів місцевих загальних судів, визначеної ДСА України.

Метою проведення анкетування була оцінка суддями ефективності чинних нормативно-правових актів у сфері протидії насильству в сім'ї. Аудиторія респондентів складалася із суддів, які працюють в різних регіонах України і стаж роботи яких на посаді судді складає від 1 року і понад 10 років. Під час формулювання питань анкети враховувались дані щодо досвіду суддів у розгляді різних категорій справ про насильство в сім'ї, частоти надходження до суду такої категорії справ, обізнаності суддів не лише з національними, але і міжнародними нормативно-правовими актами у сфері протидії насильству в сім'ї. Крім того, з урахуванням тієї обставини, що судді призначають міру покарання та адміністративне стягнення, а також застосовують заходи впливу до правопорушника, не лише керуючись нормою закону, але і спираючись на власне переконання, під час анкетування було необхідно з'ясувати, наскільки законодавчі норми відповідають думці суддів щодо їх ефективності впливу на правопорушника.

Анкета складалася із 9 запитань такого змісту:

Анкета для суддів

Метою цього анкетування є оцінка ефективності чинних нормативно-правових актів у сфері протидії насильству в сім'ї.

1. Скільки років Ви працюєте в судовій системі:

- від 1 до 3 років;
- від 3 до 5 років;
- від 5 до 10 років;
- понад 10 років.

2. Як часто трапляються у Вашій судовій практиці справи щодо насильства в сім'ї:

- дуже часто;
- практично не трапляються.
- не часто;

3. Скільки приблизно відсотків від загальної кількості справ, що були розглянуті Вами, складала справи щодо насильства в сім'ї:

- менше 1%;
- від 1 до 3%;
- від 3 до 10%;
- від 10 до 20% і більше.

4. До яких категорій справ належали справи щодо насильства в сім'ї, які перебували у Вашому провадженні:

- справи про адміністративні правопорушення;
- кримінальні справи;
- сімейні справи.

⁶ <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/N112011/>.

5. Які форми насильства найчастіше застосовувались до жертв:

- фізичне;
- економічне;
- психологічне;
- сексуальне.

6. Чи застосовуються Вами норми міжнародно-правових актів під час розгляду справ щодо насильства в сім'ї, і якщо так, то які саме:

- ні, не застосовуються;
- так, застосовується Конвенція РЄ про захист прав людини та основоположних свобод;
- так, застосовується Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок;
- так, застосовується Конвенція ООН про права дитини;
- так, застосовується Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства;
- так, застосовуються інші міжнародно-правові акти.

7. Чи забезпечує, на Вашу думку, національне законодавство належний рівень захисту жертв насильства в сім'ї:

- так;
- ні;
- забезпечує, але недостатньо.

8. Які заходи впливу Ви вважаєте найбільш ефективними для викорінення домашнього насильства або зменшення кількості його випадків:

- застосування до правопорушників штрафів;
- відбування правопорушниками громадських робіт;
- відбування правопорушниками виправних робіт;
- застосування до правопорушників адміністративного арешту;
- використання корекційних програм;
- інше (вказіть, що саме).

9. Чи достатньо, на Вашу думку, передбачено у чинному національному законодавстві заходів впливу на правопорушника з метою профілактики правопорушень, пов'язаних із насильством у сім'ї, та чи не вимагає чинне законодавство у зв'язку з цим внесення певних змін:

- достатньо;
- недостатньо, треба змінювати.

Завдання, які ставилися під час анкетування – з'ясувати обізнаність суддями норм національного законодавства та міжнародних стандартах протидії домашньому насильству; встановити, чи виникають певні складнощі під час розгляду справ зазначеної категорії та які саме, чи пов'язано це з недоліками чинного законодавства або недостатнім досвідом роботи суддів із зазначеною категорією справ; з'ясувати, які форми домашнього насильства є найбільш поширеними; які заходи впливу судді вважають найбільш ефективними для викорінювання домашнього насильства або поменшання його випадків.

Дані, отримані в результаті анкетування, розміщено в таблиці 4.

Таблиця 4.

Категорія суддів (залежно від стажу роботи) кількість у відсотках	Судді, які працюють від 1 до 3 років (12,5%)		Судді, які працюють від 5 років (70,8%)		Судді, які працюють від 5 до 10 років (12,5%)		Судді, які працюють понад 10 років (4,2%)		Усереднений показник (100%)	
	Кількість відповідей	%	Кількість відповідей	%	Кількість відповідей	%	Кількість відповідей	%	Кількість відповідей	%
Питання та варіанти відповіді										
	Як часто трапляються у Вашій судовій практиці справи щодо насильства в сім'ї:									
	• дуже часто; • не часто; • практично не трапляються									
Скільки приблизно відсотків від загальної кількості справ, що були розглянуті Вами, складала справи щодо насильства в сім'ї:										
	• менше 1%; • від 1 до 3%; • від 3 до 10%; • від 10 до 20% і більше.									
До яких категорій справ належали справи щодо насильства в сім'ї, які перебували в Вашому провадженні*:										
	• справи про адміністративні правопорушення; • кримінальні справи; • сімейні справи.									
Які форми насильства найчастіше застосовувались до жертв*:										
	• фізичне; • психологічне; • економічне; • сексуальне.									
Чи застосовуються Вами норми міжнародно-правових актів під час розгляду справ щодо насильства в сім'ї, і якщо так, то які саме*:										
	• ні, не застосовуються; • так, застосовується Конвенція РЄ про захист прав людини та основоположних свобод; • так, застосовується Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок; • так, застосовується Конвенція ООН про права дитини; • так, застосовується Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства; • так, застосовуються інші міжнародно-правові акти.									
Чи забезпечує, на Вашу думку, національне законодавство належний рівень захисту жертв насильства в сім'ї*:										
	• так; • ні; • забезпечує, але недостатньо.									
Які заходи впливу Ви вважаєте найбільш ефективними для викорінення домашнього насильства або зменшення кількості його випадків*:										
	• застосування до правопорушників штрафів; • відбування правопорушниками громадських робіт; • відбування правопорушниками виправних робіт; • застосування до правопорушників адміністративного арешту; • використання корекційних програм; • інші (вказіть, що саме).									
Чи достатньо, на Вашу думку, передбачено у чинному національному законодавстві заходів впливу на правопорушника з метою профілактики правопорушень, пов'язаних із насильством в сім'ї, та чи не вимагає чинне законодавство у зв'язку з цим внесення певних змін:										
	• достатньо; • недостатньо, треба змінювати.									

*Один суддя може дати декілька відповідей одночасно, оскільки спеціалізується на розгляді не однієї, а декількох категорій справ.

Аудиторія респондентів складалася із суддів, які працюють в судовій системі на посадах судді від одного року і понад десять років. За стажем роботи в судовій системі у відсотковому відношенні респонденти розподілилися так:

- судді, які працюють в судовій системі від одного до трьох років – 12,5%;
- судді, які працюють в судовій системі від трьох до п'яти років – 70,8%;
- судді, які працюють в судовій системі від п'яти до десяти років – 12,5%;
- судді, які працюють в судовій системі більше десяти років – 4,2%.

На питання *«Як часто трапляються у Вашій судовій практиці справи щодо насильства в сім'ї»* 25% опитуваних дали відповідь, що справи трапляються дуже часто, а 70,8% – нечасто. З урахуванням того, що розподіл справ у судах здійснюється за допомогою автоматизованої системи документообігу суду і кожен суддя, незалежно від стажу роботи, може отримати у своє провадження справу щодо насильства в сім'ї, а також урахуваючи статистичні дані ДСА України, можна висловити думку, що поширеність справ щодо насильства в сім'ї різна залежно від регіонів, де мали місце факти насильства в сім'ї.

Відповіді на питання *«Скільки приблизно відсотків від загальної кількості справ, що були розглянуті Вами, склали справи щодо насильства в сім'ї»* дають підстави для висновку, що поширення різних категорій справ щодо насильства в сім'ї не дуже висока. Так, 39,6% респондентів дали відповідь, що справи щодо фактів насильства в сім'ї складають менше 1% від загальної кількості справ, які перебувають у провадженні судді, та така сама кількість респондентів вважає, що загальний обсяг подібних справ складає від 1 до 3 відсотків. Тобто, на думку 79,2% респондентів, справи щодо фактів насильства в сім'ї складають до 3% від загальної кількості справ, що розглядалась опитуваними суддями.

Згідно з відповідями респондентів на питання *«До яких категорій справ належали справи щодо насильства в сім'ї, які перебували у Вашому провадженні»* можна зробити висновок, що найбільш поширеною категорією справ щодо фактів насильства в сім'ї є справи про адміністративні правопорушення. Так вважають 87,4% опитуваних суддів. Але і поширеність кримінальних справ щодо насильства в сім'ї, виходячи з відповідей респондентів, є доволі значною. Такі справи розглядало 29,2% опитуваних суддів, тобто майже третина від всіх опитуваних.

Відповідаючи на питання *«Які форми насильства найчастіше застосовувались до жертв»*, 66,6% суддів зазначили, що це було фізичне насильство, а 85,4% вказали про застосування до жертв психологічного насильства. В непоодиноких випадках фізичне і психологічне насильство застосовуються одночасно. Справи, у яких до потерпілих осіб застосовувалось економічне насильство, виходячи з відповідей респондентів, склали 10,5% від загальної кількості розглянутих справ. Відносно невеликий відсоток справ, у яких до жертв застосовувалось сексуальне насильство, – 2,1% від загальної кількості розглянутих справ щодо насильства в сім'ї – може свідчити не лише про невеликий рівень поширеності такого насильства, але і про високу ступінь латентності фактів застосування сексуального насильства до жертв насильства в сім'ї.

На питання *«Чи застосовуються Вами норми міжнародно-правових актів під час розгляду справ щодо насильства в сім'ї, і якщо так, то які саме»* трохи більше половини опитуваних суддів (52,0%) дали негативну відповідь. Незважаючи на те, що Конвенція РЄ про захист прав людини та основоположних свобод і практика Європейського суду з прав людини згідно зі ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» є для суддів при розгляді справ джерелом права, фактично до положень Європейської конвенції з прав людини під час розгляду справ щодо насильства в сім'ї звертаються лише 37,5% суддів, тобто трохи більше третини опитуваних. 27,0% суддів також застосовують у своїй судовій практиці Конвенцію ООН про права дитини.

Більшість респондентів (71,8%), відповідаючи на питання «*Чи забезпечує, на Вашу думку, національне законодавство належний рівень захисту жертв насильства в сім'ї*», дали ствердну відповідь, проте зауважили, що недостатньо, і 20,7% опитаних суддів вважають, що не забезпечує. Отже, переважна більшість респондентів (92,5%) вважають, що механізм захисту жертв насильства в сім'ї, передбачений національним законодавством України, перебуває на неналежному рівні.

Щодо наступного питання «*Які заходи впливу Ви вважаєте найбільш ефективними для викорінення домашнього насильства або зменшення кількості його випадків*», то переважна більшість опитуваних суддів вважає найбільш ефективними засобами застосування до правопорушників адміністративного арешту (52,1%) та корекційних програм (41,7%). Трохи більше третини опитуваних (35,4%) вважають, що ефективним засобом впливу на порушників також буде застосування до них громадських робіт. 5,3% респондентів вважають, що з метою викорінення домашнього насильства до правопорушників повинні застосовуватись інші засоби впливу. Зокрема, були висловлені такі пропозиції:

- негайна ізоляція від сім'ї будь-яким чином;
- застосування різних заходів впливу, залежно від особи і різновиду правопорушення;
- публічний осуд, публічне принесення вибачень;
- проведення відповідними органами роз'яснювальних бесід із правопорушниками.

Один із опитуваних суддів, даючи відповідь на поставлене запитання, зазначив, що жоден із запропонованих заходів впливу на правопорушника не зможе ефективно вплинути на усунення наслідків правопорушення, якщо не буде встановлено його причину та не будуть вивчені економічні, соціальні умови, в яких перебувають правопорушник і його жертва. Лише тоді можна буде знайти впливові заходи для викорінення домашнього насильства.

На питання «*Чи достатньо, на Вашу думку, передбачено у чинному національному законодавстві заходів впливу на правопорушника з метою профілактики правопорушень, пов'язаних із насильством у сім'ї, та чи не вимагає чинне законодавство у зв'язку з цим внесення певних змін*» основна частина опитуваних (87,5%) дали відповідь, що таких заходів недостатньо і національне законодавство України в цій частині треба змінювати.

Підводячи підсумки анкетування, можна зробити висновок, що чинний державний механізм захисту жертв насильства в сім'ї недостатньо ефективний для викорінювання таких фактів. Залишаються дуже поширеними такі форми домашнього насильства, як фізичне та психологічне.

Як свідчать результати опитування, на жаль, практично половина всіх працюючих суддів не застосовують у своїй практиці під час розгляду справ щодо насильства в сім'ї норми міжнародного законодавства, згоду на обов'язковість яких було надано Верховною Радою України. Чинне національне законодавство у сфері протидії насильству в сім'ї, на думку суддів, не створює належного механізму захисту жертв насильства, оскільки спрямоване переважно на притягнення винних до певного різновиду відповідальності, а не на профілактику правопорушень.

Враховуючи, що більше половини опитаних суддів вважають ефективним засобом впливу на правопорушника застосування до нього адміністративного арешту, це свідчить про те, що судді вважають за необхідне ізолювати правопорушника від його жертви. Але строк адміністративного арешту, який передбачений Кодексом України про адміністративні правопорушення, складає від 1 до 15 діб, і після повернення у сім'ю кривдник не позбавляється можливості застосовувати насильство повторно.

Отже, треба на законодавчому рівні розробити такі заходи впливу на правопорушників, які будуть найбільш ефективними для викорінення домашнього насильства або зменшення кількості його випадків.

Розділ ІІ

**Результати моніторингу справ про адміністративні
правопорушення, пов'язані з насильством в сім'ї,
які були розглянуті судами України
у 2012 та першому півріччі 2013 року**

Суд як орган у сфері протидії насильству в сім'ї займає центральне місце, оскільки на нього покладається завдання притягнення осіб, винних у вчиненні насильства в сім'ї, до юридичної відповідальності, в тому числі до відповідальності за адміністративні правопорушення та застосування до таких осіб передбачених законодавством заходів впливу. Тому дуже важливим є вивчення судової практики у цьому напрямку.

Предметом вивчення були справи про адміністративні правопорушення, відповідальність за які передбачена статтями 173-2, 180 (за умови вчинення правопорушення батьками неповнолітнього або особами, які їх замінюють) та 184 КК України. За період з 1 січня 2012 року до 30 червня 2013 року суддями місцевих загальних судів України було винесено 152 457 постанов за статтею 173-2 КУПАП, 201 постанову за статтею 180 КУПАП та 57 370 постанов за статтею 184 КУПАП. Для з'ясування ситуації, яка складалася в Україні з розглядом справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з насильством у сім'ї, та визначення ефективності норм чинного національного законодавства, яке регламентує адміністративну відповідальність за зазначені дії, було вивчено 6 000 постанов по справах про адміністративні правопорушення, ухвалених судами за 2012 рік та перше півріччя 2013 року, тексти яких розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень: із них 4 000 постанов – за статтею 173-2 КУПАП, 100 постанов – за статтею 180 КУПАП та 1 900 постанов – за статтею 184 КУПАП. Пошук вказаних постанов у Єдиному державному реєстрі судових рішень здійснювався шляхом зазначення у пошуковій системі проміжку часу – з 1 січня 2012 року до 30 червня 2013 року, а також за номерами відповідних статей Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Надалі серед вивчених судових рішень з метою аналізу відбиралися три основних різновиди постанов: 1) про застосування адміністративного стягнення, 2) про повернення матеріалів на доопрацювання та 3) про закриття провадження по справі. У свою чергу з постанов про закриття провадження по справі для вивчення обиралися постанови про закриття провадження з різних підстав: у зв'язку з відсутністю події правопорушення, у зв'язку з відсутністю складу правопорушення в діях особи, яка притягувалася до адміністративної відповідальності, та у зв'язку з закінченням строків притягнення до адміністративної відповідальності. Увага приділялася також вивченню особи правопорушника, тобто питанню статі; чи працює правопорушник; чи мав місце у його діях рецидив правопорушень. Крім того, вивчалось, за які форми насильства найчастіше притягуються до відповідальності винні особи (фізичне, психологічне, економічне), яким чином суди визначають у постановах та описують способи вчинення правопорушення, наскільки аргументованими є постанови і чи правильно призначаються адміністративні стягнення за вчинення правопорушень.

Перевага у аналізі віддавалась постановам, які містять найбільш типові помилки.

Серед адміністративних правопорушень, які можна кваліфікувати як різні форми проявів насильства в сім'ї, найбільш поширеним є правопорушення, відповідальність за яке передбачена ст. 173-2 КУПАП.

Із 4 000 постанов про адміністративні правопорушення, відповідальність за які передбачена ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, для більш детального аналізу було обрано 963 постанови. Проведений аналіз зазначених постанов свідчить про таке.

ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЯКЕ ПЕРЕДБАЧЕНА СТАТТЕЮ 173-2 КУПАП

Особливості юридичної кваліфікації правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУПАП України

Суди не завжди чітко розмежовують склад адміністративних правопорушень, передбачених ст. 173-2 та ст. 173 КУПАП. Можна висловити припущення, що і правоохоронні органи інколи надсилають до суду протоколи, помилково кваліфікуючи як насильство в сім'ї дії, які фактично містять у собі склад дрібного хуліганства.

Об'єктивна сторона правопорушення, визначеного ст.173-2 КУпАП, передбачає відповідальність за вчинення насильства в сім'ї, тобто умисне вчинення будь-яких дій фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування фізичного насильства, що не завдало фізичного болю і не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а також невиконання захисного припису особою, щодо якої він винесений, непроходження корекційної програми особою, яка вчинила насильство в сім'ї.

Варто виділити такі обов'язкові ознаки складу правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП України:

- особою, потерпілою від насильства в сім'ї, може бути лише член сім'ї;
- діяння повинно бути протиправним;
- діяння призвело або могло призвести до порушень прав члена сім'ї.

Оскільки для відповідальності за насильство в сім'ї необхідно встановити факт проживання винної особи з потерпілим однією сім'єю та об'єднання спільним побутом, це значно ускладнює притягнення винних осіб до відповідальності та в деяких випадках тягне за собою закриття провадження по справах. Отже, коли до особи, яка обвинувачується у вчиненні насильства в сім'ї, хтось із родичів чи близьких прийшов у гості, а не проживає з ним однією сім'єю і щодо цієї особи було вчинено насильство, це виключає адміністративну відповідальність за статтею 173-2 КУпАП. Це свідчить про те, що поняття «насильство в сім'ї» значно вужче ніж поняття «домашнє насильство», яке використовується в міжнародній практиці.

Проте, як впливає з проаналізованих постанов, на практиці також мають місце випадки притягнення винних осіб до відповідальності за ст. 173-2 КУпАП, навіть коли насильство застосовувалось не до членів їх сім'ї у розумінні Закону України «Про попередження насильства в сім'ї».

Гендерний аспект правопорушень за ст. 173-2 КУпАП

Потерпілими від насильства в сім'ї найчастіше є найбільш вразливі верстви населення: жінки – матері, дружини, співмешканки правопорушників, а також діти.

Міжнародний досвід, а також вивчення даних про насильства в сім'ї спеціалістами у галузях психології та соціології свідчать, що причини та умови вчинення сімейного насильства не є гендерно нейтральними, так само як і наслідки такого насильства. Від нього страждають переважно жінки⁷. Вивчення національної судової практики та аналіз основної кількості постанов по справах про адміністративні правопорушення, відповідальність за які передбачена ст. 173-2 КУпАП, також підтверджує, що найчастіше прояви насильства в сім'ї мають місце з боку чоловіків, тобто більшість правопорушників – особи чоловічої статі. Це означає, що гендерні аспекти сімейного насильства мають обов'язково враховуватися суддями в процесі застосування законодавства України про попередження насильства в сім'ї, а також державою при формуванні гендерної політики України.

Інколи, приблизно у 5-7% від загальної кількості вивчених постанов за ст. 173-2 КУпАП, правопорушення, пов'язані з насильством в сім'ї, вчиняють жінки.

⁷ <http://dspace.nulau.edu.ua:8088/handle/123456789/2569>.

Поняття «члени сім'ї»

Як зазначалося раніше, національне законодавство у сфері протидії насильству в сім'ї має певні відмінності у порівнянні з нормами міжнародного законодавства. Зокрема, у національному законодавстві поняття «членів сім'ї», тобто осіб, які можуть бути потерпілими від насильства в сім'ї, значно вужче, ніж його використовують відповідно до міжнародних стандартів. Саме тому інколи неправильне визначення з боку правоохоронних органів поняття «членів сім'ї» тягне за собою закриття провадження у справі.

На жаль, поняття «членів сім'ї» як жертв насильства в сім'ї, яке міститься у законодавстві України, не сприяє створенню з боку держави ефективного механізму захисту потерпілих. Саме тому національне законодавство щодо протидії насильству в сім'ї потребує удосконалення.

Низька якість та неправильне оформлення працівниками органів внутрішніх справ протоколів про адміністративне правопорушення

Значна кількість протоколів про адміністративне правопорушення через їх низьку якість та неправильне оформлення працівниками органів внутрішніх справ повертається судами на дооформлення. Так, із 963 постанов, які були обрані для аналізу, 110 справ було повернено на дооформлення.

Працівниками органів внутрішніх справ нерідко неякісно заповнюються протоколи про адміністративне правопорушення в частині зазначення анкетних даних осіб, які притягуються до адміністративної відповідальності.

Інколи до судів надходять матеріали, за якими провадження розпочиналось як по кримінальних справах, але надалі були винесені постанови про закриття справи. У таких ситуаціях, оскільки строк притягнення особи до адміністративної відповідальності відраховується з моменту закриття провадження у кримінальній справі, з метою перевірки судом дотримання такого строку необхідно до матеріалів справи про адміністративне правопорушення долучати копії постанов про закриття справи. Але так правоохоронні органи роблять не завжди.

Мають місце випадки, коли в межах строків притягнення особи до адміністративної відповідальності судді вимушені повторно віддавати справу на до оформлення.

У деяких випадках суди дають помилкову оцінку дій осіб, які притягуються до адміністративної відповідальності. Так, частиною 2 статті 173-2 КУпАП передбачено відповідальність за дії, зазначені у ч. 1 статті 173-2, які вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті.

Форми насильства

У переважній більшості випадків притягнення винних осіб до відповідальності за ч. 1 або 2 статті 173-2 КУпАП, підставами для такої відповідальності є застосування до потерпілих психологічного насильства. Але саме по собі формулювання фактичних обставин вчиненого правопорушення в тексті судових рішень свідчить про те, що це є способом уникнення від зазначення про фізичне насильство, яке згідно з законом не повинно завдавати фізичного болю і тягти за собою спричинення тілесних ушкоджень. Звертає на себе увагу, що особливості викладення об'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-2 КУпАП, впливають на опис судами фактично вчинених правопорушень, які уникають зазначати про вчинення

фізичного насильства, хоча із тексту постанов стає зрозуміло, що все ж таке насильство застосовувалось. У постановах суддів є типовим таке формулювання: «Безпідставно ображав свою дружину нецензурними словами, намагався скоїти бійку, чим вчинив насильство в сім'ї психологічного характеру».

Мають місце випадки застосування насильства в сім'ї, яке виявляється у формі фізичного насильства.

Інколи суди не відмежовують адміністративне правопорушення, відповідальність за яке передбачена ст. 173-2 КУПАП, від кримінального, тобто складу злочину, пов'язаного із заподіянням тілесних ушкоджень особі, й притягують осіб до адміністративної відповідальності за вчинення дій, які мають ознаки злочину.

У деяких постановах судді лише зазначають про застосування винними особами до потерпілих насильства в сім'ї, але в яких формах виявляється таке насильство і чи має воно умисний характер, не вказують. Це не дозволяє якісно оцінити характер та наслідки вчиненого правопорушення і ускладнює вирішення питання про призначення особі різновиду адміністративного стягнення. Так, у справах №755/1554/13-п та №2020/2027/2012 із постанов не вбачається, в якій формі й стосовно кого із членів сім'ї застосували насильство винні особи.

Рецидив правопорушень

Надзвичайно поширеним явищем є вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУПАП, повторно. Причому дехто із правопорушників вчиняє такі дії навіть втретє і вчетверте протягом року, за що притягуються до відповідальності за частиною 2 ст. 173-2 КУПАП.

Це свідчить про те, що заходи впливу, які були застосовані судами за перше правопорушення, не мали достатнього виховного впливу, а правоохоронні органи не застосовували до винної особи профілактичних заходів із метою запобігання можливого вчинення правопорушень у майбутньому.

Заходи адміністративного впливу

Серед проаналізованих під час моніторингу постанов встановлено, що адміністративний арешт був накладений у 72 випадках. Як правило, це було пов'язано з тим, що правопорушники вчиняли дії, пов'язані з насильством в сім'ї, в стані алкогольного сп'яніння. Найбільш поширеним заходом адміністративного впливу у справах про адміністративні правопорушення зазначеної категорії є адміністративне стягнення у виді штрафу (640 постанов). Зокрема, штрафи накладено судами на непрацюючих осіб у 475 випадках. Із урахуванням того, що штрафи накладають судами на осіб, які не працюють і не мають власного доходу, це значно знижує ефективність застосованого адміністративного стягнення, створює його невиконуваність та практично не здійснює ніякого виховного впливу на правопорушника.

Суди не завжди правильно визначають розмір штрафу, який підлягає стягненню з особи, яку визнають винною у вчиненні адміністративного правопорушення. Так, відповідно до санкцій частини 1 та 2 статті 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення розмір штрафу обчислюється, виходячи з кратного розміру неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, який дорівнює 17 грн: частина 1 передбачає штраф у розмірі від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (тобто від 51 до 85 грн); частина 2 – від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (тобто, від 85 до 170 грн). Інколи судді не враховують вимоги закону щодо призначення штрафу у кратному розмірі неоподатковуваного мінімуму доходів громадян.

Закриття провадження по справі у зв'язку з відсутністю складу адміністративного правопорушення та закінченням строків притягнення до відповідальності

Як свідчать дані моніторингу, серед проаналізованих матеріалів про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173-2 КУПАП, було закрито провадженням у зв'язку з відсутністю складу адміністративного правопорушення та з тим, що минув строк притягнення до відповідальності, – 55 справ. Основною причиною закриття справ є неякісне складання протоколів про адміністративні правопорушення працівниками органів внутрішніх справ або неналежне обґрунтування фактів вчинення правопорушень доказами.

Інколи працівники міліції, складаючи протоколи про адміністративні правопорушення, зазначають у них недостовірну інформацію, що тягне за собою закриття провадження по справі.

Бувають випадки, коли суди, не встановивши ознак правопорушення, відповідальність за яке передбачена ч. 2 статті 173-2 КУПАП, закриваючи провадження по справі, водночас повертають такі матеріали до органів внутрішніх справ для притягнення винних осіб до відповідальності згідно з законом.

Проблемним питанням є закриття справ у зв'язку з закінченням строків притягнення до адміністративної відповідальності. Це пов'язано з недосконалою редакцією статті 38 КУПАП, яка передбачає, що якщо справи про адміністративні правопорушення відповідно до цього Кодексу чи інших законів підвідомчі суду (судді), стягнення може бути накладене не пізніше, як через три місяці з дня вчинення правопорушення, а при правопорушенні, яке триває, – не пізніше, ніж через три місяці з дня його виявлення, крім справ про адміністративні правопорушення, зазначені у частині третій цієї статті.

Водночас у разі відмови у порушенні кримінальної справи або закриття кримінальної справи, але за наявності в діях порушника ознак адміністративного правопорушення адміністративне стягнення може бути накладене не пізніше, ніж через місяць із дня прийняття рішення про відмову у порушенні кримінальної справи або про її закриття. Тобто це свідчить про те, що у таких випадках строки притягнення до адміністративної відповідальності є більш стислими, ніж коли в діях особи відразу вбачаються ознаки адміністративного правопорушення. Врешті-решт несвоєчасне реагування органів внутрішніх справ на такі випадки і складення протоколів про адміністративні правопорушення після того, як пройшов 1 місяць із моменту закриття кримінальної справи, призводить до того, що особа за свої винні дії стосовно вчинення насильства в сім'ї взагалі залишається непокараною.

Звільнення осіб, які вчинили правопорушення, від адміністративної відповідальності у зв'язку з малозначністю діяння

У деяких випадках судді звільняють осіб, які вчинили правопорушення, від адміністративної відповідальності у зв'язку з малозначністю діяння. Під час моніторингу було вивчено 3 таких справи. Як впливає з таких постанов, чітких критеріїв малозначності не вироблено, і при одних і тих самих обставинах вчинення правопорушення особу можуть або притягнути до відповідальності, або звільнити у зв'язку з малозначністю діяння.

Диспозицією статті 173-2 КУПАП передбачено не лише притягнення до адміністративної відповідальності за насильство в сім'ї, але і за невиконання захисного припису. Постанов по справах про такі адміністративні правопорушення не так багато, але все таки вони трапляються.

Чинне законодавство також передбачає адміністративну відповідальність за непроходження винними особами корекційної програми.

Громадські роботи як різновид адміністративного стягнення застосовані у 67 вивчених постановках.

Інколи до адміністративної відповідальності з призначенням адміністративного стягнення у виді громадських робіт притягуються жінки.

Трапляються випадки, коли суди допускають помилки при призначенні адміністративного стягнення у вигляді громадських робіт. Статтею 30-1 КУПАП передбачено, що громадські роботи не призначають особам, визнаним інвалідами першої або другої групи, вагітним жінкам, жінкам старшим 55 років та чоловікам старшим 60 років. Але є випадки призначення адміністративного стягнення у виді громадських робіт людям пенсійного віку, що суперечить вимогам закону.

Як свідчать дані моніторингу, серед справ про адміністративні правопорушення, які вивчалися, попередження було застосовано судами у 19 випадках. Зокрема, є випадки, коли до адміністративної відповідальності притягують неповнолітніх осіб, до яких суд застосовує попередження.

Під час моніторингу справ за статтею 173-2 КУПАП було встановлено, що перекваліфікація дій осіб, притягнутих до відповідальності, мала місце у 4 вивчених справах. У 1 справі була передача неповнолітньої дитини під нагляд. Серед переглянутих постанов було винесено в апеляційному порядку 11, із них постанови суду першої інстанції залишено без змін – у 4 випадках, скасовано – 7 постанов.

Дані моніторингу свідчать про те, що помилки, які допускали суди під час розгляду справ щодо насильства в сім'ї за ст. 173-2 КУПАП, є типовими.

Аналогічні помилки також допускали суди при розгляді справ за ст. 180 КУПАП (доведення неповнолітнього до стану сп'яніння) та ст. 184 КУПАП (невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей). Моніторинг цих категорій справ здійснювався не випадково, оскільки, як свідчить судова практика, інколи винних осіб притягують до адміністративної відповідальності за дії, які фактично є проявом насильства в сім'ї, але виступають у більш прихованих формах, зокрема, коли мають місце випадки психологічного насильства щодо дитини під час примушування її вживати спиртні напої, або економічного насильства, коли батьки дитину не забезпечують необхідним одягом, їжею, позбавляють її житла, або залишають без догляду дитину, яка через малолітній вік та обмежені можливості перебуває у безпорадному стані. Це врешті-решт створює небезпеку для здоров'я і навіть життя дитини. Інколи відмежувати зазначені правопорушення від правопорушення, відповідальність за яке передбачена у ст. 173-2 КУПАП, і правильно кваліфікувати дії правопорушника буває дуже складно, тому за формальними критеріями працівники правоохоронних органів найчастіше кваліфікують такі дії не за статтею 173-2 КУПАП, а за іншими статтями, ознаки яких виявляють наочно.

У ході моніторингу було проаналізовано 100 справ про адміністративні правопорушення, відповідальність за які передбачена ст. 180 КУПАП, та 1 900 справ – за ст. 184 КУПАП.

ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЯКЕ ПЕРЕДБАЧЕНА СТАТТЕЮ 180 КУПАП

Якість оформлення матеріалів для притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності

Як і у справах про адміністративні правопорушення, відповідальність за які передбачена ст. 173-2 КУпАП, працівники правоохоронних органів не завжди якісно оформлюють матеріали, відповідно до яких особу можна притягнути до адміністративної відповідальності.

Як впливає із деяких вивчених постанов, працівниками органів внутрішніх справ у протоколі про адміністративне правопорушення практично не були визначені конкретні обставини вчиненого правопорушення. За таких обставин судді не тільки було неможливо вирішити питання про притягнення винної особи до відповідальності за правопорушення на підставі ст. 180 КУпАП, але й розмежувати цей склад правопорушення зі складом правопорушення, передбаченим ст. 173-2 КУпАП.

Несвоєчасність направлення органами внутрішніх справ матеріалів про адміністративне правопорушення до суду

У досліджених постановках по справах про адміністративні правопорушення інколи помітно, що через недостатню оперативність та неналежну якість роботи працівників органів внутрішніх справ особа, яка довела свою неповнолітню доньку до стану алкогольного сп'яніння, залишилась взагалі безкарною, що є недопустимим і не сприяє виховному впливу на правопорушника, тобто не забезпечена охорона прав і свобод громадян, що є одним із завдань Кодексу України про адміністративні правопорушення, передбачених ст. 1, та не досягнута мета адміністративного стягнення, про яку зазначено у ст. 23 КУпАП.

Надмірна м'якість заходів адміністративного впливу, які призначають суди

Як свідчить судова практика, при обранні заходів адміністративного впливу щодо правопорушників не завжди достатньо враховуються характер вчиненого ними правопорушення, його наслідки та особа правопорушника. Такі заходи адміністративного впливу не здатні забезпечити належний виховний ефект та надалі можуть призвести до рецидиву правопорушень.

У деяких постановках зазначається, що тяжких наслідків від дій особи, яку визнали винною у вчиненні правопорушення, не настало. Проте з урахуванням того, що внаслідок вживання неповнолітньою особою завдяки батькові спиртних напоїв дитина потрапила до реанімаційного відділення лікарні, цей довід суду, яким обґрунтовувалось закриття провадження у зв'язку з його малозначністю, є хибним і таким, що не відповідає дійсності.

Надмірна м'якість застосованих заходів адміністративного впливу щодо правопорушника не завжди пов'язана з помилковими діями суду. Сам законодавець, встановивши за правопорушення за ст. 180 КУпАП лише один різновид адміністративного стягнення – штраф у сумі від 102 до 136 грн, створив умови для недостатнього виховного впливу такого стягнення. Крім того, треба мати на увазі, що переважна більшість адміністративних стягнень у виді штрафу не виконується. Це підтверджують статистичні дані, наведені раніше. Так, у 2012 році з 12 686 грн штрафу, сумарно накладеного за всі правопорушення, які були розглянуті судами України за статтею 180 КУпАП, правопорушники добровільно сплатили штрафи лише у сумі 3 901 грн. У першому півріччі 2013 року загальна сума накладених штрафів за ці правопорушення склала 5 347 грн, а добровільно сплачених – 1 538 грн. Тобто приблизно четверту частину накладених адміністративних стягнень добровільно сплачують правопорушники, а в решті випадків адміністративні стягнення лишають-

ся невиконаними. Обмеження законодавцем адміністративних стягнень за зазначене правопорушення лише одним різновидом не завжди дозволяє судам застосувати заходи адміністративного впливу, які б відповідали тяжкості адміністративного правопорушення та його наслідків.

Отже, навіть призначення адміністративного стягнення у максимальному розмірі 136 грн не враховує таких наслідків вчиненого правопорушення, як заподіяння шкоди здоров'ю неповнолітньої дитини і потрапляння її в лікарню у зв'язку з доведенням її дорослою особою до стану алкогольного сп'яніння.

Неправильне визначення розміру адміністративного стягнення

Інколи суди, застосовуючи адміністративні стягнення, неправильно визначають розмір штрафу. Так, статтею 180 КУПАП передбачено адміністративне стягнення у виді штрафу від шести до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. За змістом п. 5 підрозділу 1 розділу XX Податкового кодексу України, якщо норми інших законів містять посилання на неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то з метою їх застосування використовується сума в розмірі 17 гривень. Отже, розмір штрафу за статтею 180 КУПАП повинен складати від 102 до 136 грн.

Як свідчить судова практика, судді не завжди виконують вимоги вказаних норм Податкового кодексу України, внаслідок чого ними допускаються помилки при визначенні розміру штрафу.

Питання щодо підвідомчості справ про адміністративні правопорушення, відповідальність за які передбачена статтею 180 КУПАП

Відповідно до статей 218 та 219 КУПАП справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 180 КУПАП (крім справ щодо батьків неповнолітніх або осіб, які їх замінюють), розглядають адміністративні комісії при виконавчих органах міських рад, сільських, селищних рад та виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад. Виділення справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 180 КУПАП, у разі вчинення їх батьками неповнолітніх або особами, які їх замінюють, у окрему категорію і визначення того, що ці справи повинні розглядатися не адміністративними комісіями та виконавчими комітетами, а якимись іншими органами, є зрозумілим. Вочевидь, законодавець хотів підкреслити важливість виховного впливу на батьків неповнолітнього або інших осіб, які довели дитину до стану алкогольного сп'яніння, та доручити розгляд таких справ органу, який не лише здатен карати за правопорушення, а й здійснювати попереджувальну, профілактичну роботу. І було б логічно висловити припущення, що таким органом повинен бути суд (суддя). Але у статті 221 КУПАП, яка визначає підвідомчість справ про адміністративні правопорушення районним, районним у місті, міським або міськрайонним судам, про розгляд судами (суддею) справ про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 180 КУПАП, у разі його вчинення батьками неповнолітнього або особами, які їх замінюють, нічого не зазначено, як і не зазначено у інших нормах КУПАП, що визначають підвідомчість розгляду справ про адміністративні правопорушення. Тобто законодавець взагалі забув визначити підвідомчість цієї категорії справ за статтею 180 КУПАП. Як свідчать постанови, наведені вище, судова практика йде тим шляхом, що судді у переважній більшості розглядають такі справи і приймають по них рішення. Але є і протилежні рішення, коли справи повертають органам внутрішніх справ для визначення підвідомчості.

Такі рішення суду можна було б вважати правильними, якщо б законодавцем не було допущено пробілів у визначенні підвідомчості зазначеної категорії справ та було б чітко визначено, який орган повинен розглядати справи щодо доведення неповнолітніх до стану сп'яніння батьками або особами, які їх

замінюють. У зазначеному випадку суд, відмовляючи у розгляді справи за формальними критеріями та повертаючи її для визначення підвідомчості, фактично загнав правоохоронні органи у глухий кут та залишив безкарною матір неповнолітньої дитини, яка вчинила правопорушення, оскільки у Кодексі про адміністративні правопорушення не визначено органу, повноважного приймати рішення за статтею 180 КУПАП щодо батьків неповнолітнього або осіб, які їх замінюють. Отже, в цій частині законодавство України про адміністративні правопорушення необхідно вдосконалювати, щоб забезпечити виховний ефект заходів адміністративного впливу.

ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЯКЕ ПЕРЕДБАЧЕНА ЧАСТИНАМИ 1 ТА 2 СТАТТІ 184 КУПАП

Повернення протоколів про адміністративні правопорушення у зв'язку з неналежною якістю їх оформлення

Як і в справах про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 173-2 та 180 КУПАП, які аналізувалися вище, протоколи у справах про адміністративні правопорушення, відповідальність за які передбачена частинами 1 та 2 статті 184 КУПАП (ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей – ч. 1, та ті самі дії, вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, – ч. 2), далеко не завжди надходять у суди оформленими відповідно до вимог закону. Це створює умови, за яких судді позбавлені можливості у встановленні законом строки притягнути винних осіб до відповідальності та здійснити на них шляхом застосування адміністративного стягнення належний виховний вплив.

Закриття провадження по справі через неналежне забезпечення матеріалів про адміністративне правопорушення доказами

Працівники органів внутрішніх справ, на яких згідно з законом покладено обов'язок щодо складання протоколів про адміністративні правопорушення, спрямовуючи матеріали про адміністративне правопорушення до суду, зобов'язані не лише правильно, як цього вимагає стаття 256 КУПАП, скласти протокол, а й відповідно до статті 251 КУПАП забезпечити розгляд справи необхідними доказами. Проте, як свідчить судова практика, такі вимоги закону працівники органів внутрішніх справ виконують не завжди, що в деяких випадках призводить до закриття провадження у справах про адміністративні правопорушення.

Помилкова кваліфікація дій осіб, які вчинили правопорушення, працівниками правоохоронних органів

Вивчення судової практики показало, що є непоодинокими випадки, коли при складанні протоколів про адміністративне правопорушення працівники правоохоронних органів роблять помилки при кваліфікації діяння. Зокрема, діяння, відповідальність за яке передбачена однією частиною статті КУПАП, кваліфікується за іншою частиною статті або за іншою статтею. Але з урахуванням того, що нормами Кодексу про адміністративні правопорушення не передбачено процесуальної можливості суду перекваліфікувати дії винних осіб на іншу частину статті або на іншу статтю, це призводить до закриття провадження по справі та залишення безкарними винних осіб.

Відсутність процесуальної можливості у суддів здійснювати перекваліфікацію дій винної особи з більш тяжкого складу правопорушення на менш тяжкий із дотриманням при цьому права на захист особи, яка

притягується до адміністративної відповідальності, вимагає втручання законодавця і внесення відповідної норми, яка б створювала для суддів таку можливість, у Кодекс України про адміністративні правопорушення. У деяких випадках судді безпосередньо зазначають про такі недоліки законодавчого врегулювання у своїх постановках.

Інколи працівники органів внутрішніх справ, складаючи протоколи про адміністративні правопорушення за частиною 1 або 2 статті 184 КУпАП, роблять помилки у юридичній кваліфікації дій та не розмежовують цей склад правопорушення від насильства в сім'ї, тобто складу правопорушення, відповідальність за яке передбачена статтею 173-2 КУпАП.

ВИСНОВКИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ МОНІТОРИНГУ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ЩОДО НАСИЛЬСТВА В СІМ'І

- Яскраво вираженим у справах про адміністративні правопорушення щодо насильства в сім'ї є гендерний аспект проблеми. У більшості випадків до адміністративної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї притягують чоловіків і лише в деяких випадках (приблизно 5-7% від загальної кількості осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності) – жінок. Потерпілими від насильства в сім'ї, як правило, є матері, дружини, співмешканки винної особи.
- Так само, як і більшість кримінальних правопорушень щодо насильства в сім'ї, адміністративні правопорушення, пов'язані з насильством у сім'ї, дуже часто вчиняють винні особи у стані алкогольного сп'яніння та мають повторний характер. Так, за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП винних осіб притягують до адміністративної відповідальності за те, що вони вчинили правопорушення протягом року з моменту притягнення їх до адміністративної відповідальності за аналогічне правопорушення. Фактично у значній кількості справ кривдники притягувались протягом року до адміністративної відповідальності втретє, вчетверте і т.д. Але це не завжди впливає на обрані судами заходи адміністративного стягнення, які застосовуються щодо винної особи.
- У переважній більшості випадків при притягненні винних осіб до відповідальності за частиною 1 або 2 статті 173-2 КУпАП підставами для такої відповідальності є застосування до потерпілих психологічного насильства. Але саме по собі формулювання фактичних обставин вчиненого правопорушення в тексті судових рішень свідчить про те, що це є способом уникнення від зазначення про фізичне насильство, яке згідно з законом не повинно завдавати фізичного болю і тягти за собою спричинення тілесних ушкоджень. Оскільки уявити прояви фізичного насильства у такій формі дуже важко, то для більшості постанов про притягнення винних осіб до відповідальності є типовим таке формулювання: «Безпідставно ображав свою дружину нецензурними словами, намагався скоїти бійку, чим вчинив насильство в сім'ї психологічного характеру». Тобто можна припустити, що при зазначенні в постановках судів про застосування психологічного насильства наявна прихована форма того, що мало місце фізичне насильство.
- У деяких постановках лише зазначено про застосування винними особами до потерпілих насильства в сім'ї, але в яких формах виявляється таке насильство і чи мало воно умисний характер, не вказано, що не дозволяє оцінити характер та наслідки вчиненого правопорушення й ускладнює вирішення питання про призначення особі різновиду адміністративного стягнення. Наприклад, зазначено: «вчинив сварку зі своєю матір'ю, побив посуд». Інколи вказують: «застосував фізичне насильство щодо члена сім'ї», але в чому полягало таке насильство (що варто обов'язково відобразити в поста-

нові з урахуванням особливостей формування складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП), фактично не зазначено.

- Оскільки для притягнення до адміністративної відповідальності за насильство в сім'ї необхідно встановити факт проживання винної особи з потерпілою однією сім'єю (треба, щоб винна особа і потерпілий були членами сім'ї), це значно ускладнює притягнення винних осіб до відповідальності та в деяких випадках тягне за собою закриття провадження по справах. Членами сім'ї є особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом та мають взаємні права й обов'язки. Отже, коли до особи, яка обвинувачується у вчиненні насильства в сім'ї, хтось із родичів чи близьких прийшов в гості, а не проживає з ним однією сім'єю, і стосовно цієї особи (або цією особою) було вчинено насильство, це виключає адміністративну відповідальність за статтею 173-2 КУпАП. Наведений факт свідчить про те, що поняття «насильство в сім'ї» значно вужче, ніж поняття «домашнє насильство», яке використовують у міжнародній практиці.
- Як свідчить статистика, і це підтверджено вивченням судових рішень у адміністративних справах, суди дуже часто за прояви насильства в сім'ї призначають штрафи. Можна з упевненістю сказати, що штраф є найбільш поширеним різновидом адміністративного стягнення за це правопорушення. Дійсно, цей різновид адміністративного стягнення передбачений законом, але його ефективність дуже низька. Лише приблизно у 40% справ, у яких призначено адміністративне стягнення у виді штрафів, такі штрафи сплачують правопорушники у добровільному порядку. Це означає, що більше половини судових рішень про стягнення штрафів не виконані.
- Як уже зазначалося, багато з осіб, які притягуються до адміністративної відповідальності за насильство в сім'ї, є непрацюючими, що фактично робить адміністративне стягнення вже в момент його накладання невиконуваним або призводить до того, що штрафи сплачують самі жертви насильства в сім'ї.
- У великій кількості справ про адміністративні правопорушення щодо насильства в сім'ї, доведення неповнолітнього до стану сп'яніння батьками або особами, які їх замінують, невиконання батьками або особами, що їх замінують, обов'язків щодо виховання дітей органи, внутрішніх справ, які є відповідальними за складання протоколів про правопорушення, ставляться до такої процедури формально, не працюють належним чином над збиранням та закріпленням доказів, що призводить до закриття судами провадження у таких справах за відсутністю складу адміністративного правопорушення або до повернення матеріалів на доопрацювання. У цих справах, як правило, крім заяви потерпілої особи, більше ніяких доказів не зібрано. Але характерною особливістю є те, що більшість кривдників або не визнають свою провину, або визнають її частково, перекладаючи відповідальність за свої провинні дії на жертву насильства в сім'ї, яка нібито була ініціатором сварки. За таких обставин судді не можуть виносити постанови про притягнення винних осіб до відповідальності, оскільки для цього не вистачає доказів.
- У зв'язку з низькою якістю складених протоколів про адміністративні правопорушення і невиконанням вимог суду, які зазначені в постанові про повернення матеріалів справи, справи інколи повторно повертають для дооформлення.
- Інколи закриття провадження по справі пов'язано з тим, що особи притягуються до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, ч. 2 ст. 184 КУпАП, а органи внутрішніх справ суду не надають відомості на підтвердження того, що на винну особу протягом року накладалось адміністративне стягнення за вчинення такого правопорушення, не долучається копія постанови суду, яка набрала законної сили. Суди зазначають у постановках, що за цими підставами склад адміністративного

правопорушення, передбачений ч. 2 ст. 173-2 КУпАП або ч. 2 ст. 184 КУпАП, в діях особи встановити неможливо. Причому практика щодо таких правопорушень іде різним шляхом: в одних випадках суди закривають провадження по справі, в інших – повертають матеріали на дооформлення.

- Трапляються випадки, коли закриття провадження по справі за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП пов'язано з тим, що хоча і мав прояв випадок насильства в сім'ї, але з моменту притягнення особи до відповідальності за перше правопорушення сплинуло більше року. У таких випадках суди не перекваліфікують діяння з частини 2 на частину 1, а закривають провадження по справі за відсутністю в діях винної особи складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173 КУпАП або повертають матеріали для дооформлення в органи внутрішніх справ.
- У деяких випадках судді не розмежовують склад адміністративних правопорушень, передбачених статтями 173 та 173-2 КУпАП. Крім того, до адміністративної відповідальності за статтею 173-2 КУпАП інколи притягують осіб, які вчинили насильство стосовно своїх сусідів, тобто тих осіб, які не належать до членів сім'ї. Дуже часто в постановках про притягнення осіб до адміністративної відповідальності не вказане місце вчинення правопорушення.
- Мають місце випадки, коли за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП притягують до відповідальності неповнолітніх осіб, зокрема ті, які раніше вже притягувалися за вчинення насильства в сім'ї. Але суд замість накладення адміністративного стягнення застосовує до таких неповнолітніх заходи впливу, передбачені ст. 24-1 КУпАП, та неповнолітнього передають під нагляд начальника відповідного підрозділу органу внутрішніх справ. Проте доцільність таких заходів з огляду на те, що особа раніше вже притягувалася до адміністративної відповідальності, викликає обґрунтовані сумніви.

Підсумовуючи викладене, можна зазначити таке:

- Об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого статтею 173-2 КУпАП, потребує вдосконалення, оскільки опис у диспозиції насильства в сім'ї у формі фізичного насильства майже виключає можливість притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності. Для кращого захисту жертв домашнього насильства та запобігання його розвитку поняття «насильство в сім'ї» потребує заміни на поняття «домашнє насильство».
- Необхідно внести доповнення у законодавство про адміністративні правопорушення в частині визначення підвідомчості правопорушень, відповідальність за які передбачена статтею 180 КУпАП, у разі вчинення цих правопорушень батьками неповнолітнього або особами, які їх замінюють.
- Незважаючи на те, що чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення не передбачено повернення неякісно складених протоколів про правопорушення для їх дооформлення, така практика існує в судах. Її варто визнати правильною, оскільки після повернення належно оформлених матеріалів зостається можливість притягнути осіб, винних у вчиненні насильства в сім'ї, до законної відповідальності. Водночас практика судів, які закривають провадження по справах у зв'язку з недостатністю доказів, долучених до справи, або неналежним оформленням протоколів про адміністративне правопорушення, не сприяє тому, щоб належно захищати жертв насильства в сім'ї.
- Доцільно у санкціях статті 180 та ч. 1 і 2 ст. 184 КУпАП ввести різновиди адміністративного стягнення, які будуть більш дієвим засобом впливу на правопорушника, наприклад, громадські роботи або адміністративний арешт.

- Судову практику доцільно спрямовувати таким шляхом, щоб уникати призначення штрафів за вчинення насильства в сім'ї, особливо у тих випадках, коли винна особа ніде не працює, оскільки застосування такого різновиду адміністративного стягнення є не просто неефективним, а й невиконуваним.
- Треба проводити спеціальне навчання для працівників відповідних підрозділів органів внутрішніх справ щодо складання протоколів про адміністративне правопорушення, оскільки через неякісне складання протоколів винні особи залишаються безкарними, що надалі призводить до застосування більш жорстких форм насильства в сім'ї та його повторення.

Із метою уникнення помилок суддями під час розгляду справ зазначеної категорії у програми підготовки суддів під час підвищення ними рівня кваліфікації доцільно додавати заняття з питань розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з насильством у сім'ї.

Розділ ІІІ

Результати моніторингу кримінальних справ щодо фактів насильства в сім'ї, розглянутих судами України у 2012 та першому півріччі 2013 року

Під час проведення моніторингу з метою аналізу ситуації, яка склалася в Україні з розглядом кримінальних справ (проваджень) щодо насильства в сім'ї, та оцінки ефективності чинних нормативно-правових актів у сфері протидії насильству в сім'ї було вивчено 1 549 судових рішень, тексти яких розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень. Із них обрано та проаналізовано 33 судових рішення. Відбір судових рішень здійснювався шляхом пошуку в Єдиному державному реєстрі судових рішень за відповідною статтею Кримінального кодексу України тих рішень, які були постановлені судами України у 2012 році та у першому півріччі 2013 року. Спочатку із загальної кількості судових рішень за відповідною статтею КК здійснювався відбір судових рішень у справах, які були пов'язані з насильством стосовно членів своєї родини, близьких осіб, тобто тих судових рішень, які підпадають під категорію домашнього насильства (1 549). Потім із відібраних рішень обрано вже ті, які містили найбільш типові помилки чи, навпаки, були зразком правильного вирішення справи. Під час аналізу перевага віддавалася справам про найтяжчі посягання на права людини – справам про умисні вбивства та тяжкі тілесні ушкодження, рішення у яких до того ж містили найбільшу кількість помилок, на які варто було звернути увагу.

Предметом аналізу стали кримінальні справи за статтями:

- ст. 115 КК (умисне вбивство) – 13 справ;
- ст. 116 КК (умисне вбивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання) – 1 справа;
- ст. 118 КК (умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони) – 1 справа;
- ст. 121 КК – 7 справ, 122 – 2 справи, 125 – 1 справа (всі різновиди умисних тілесних ушкоджень);
- ст. 126 КК (побої й мордування) – 1 справа;
- ст. 129 КК (погроза вбивством) – 1 справа;
- ст. 152 КК (зґвалтування) та ст. 153 КК (насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом) – 3 справи; ст. 155 КК (статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості) – 2 справи;
- ст. 156 КК (розбещення неповнолітніх) – 1 справа.

Відповідно до даних моніторингу було встановлено, що справи щодо насильства в сім'ї під час їх розгляду судді фактично не виділяють серед інших категорій кримінальних справ, а реальний механізм захисту жертв насильства в сім'ї, який охоплював би виявлення фактів насильства на ранніх стадіях, надання безоплатної юридичної допомоги потерпілим під час розслідування і розгляду справи, відновлення їх прав, забезпечення хоча б тимчасової ізоляції кривдника від жертви, на жаль, в Україні ще не створений. Крім того, аналіз судових рішень по окремих справах дозволяє зробити низку висновків про недосконалість норм чинного законодавства у сфері насильства в сім'ї та необхідність його удосконалення.

ЗЛОЧИНИ ЩОДО ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

Справи щодо злочинів, передбачених ч. 1 та ч. 2 ст. 115 КК України

У результаті аналізу вироків у 212 справах про злочини, відповідальність за які передбачена ч. 1 ст. 115 КК України та які розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень, можна зробити висновок, що майже 90% випадків вчинення умисних вбивств без обтяжуючих обставин відбувалося щодо близьких родичів, подружжя, осіб, які перебувають у фактичних шлюбних стосунках, членів родини сім'ї винного. Переважна

більшість злочинів вчинялася винними особами в стані алкогольного сп'яніння. Характерним для більшості винуватих осіб було те, що вони ніде не працювали.

Так, у справі №1-41/12 (див. Додаток 1) аналіз конкретних обставин, про які зазначалося у вирокі, дає підстави для висновку, що обставинам позбавлення життя потерпілої, яка була людиною похилого віку, потребувала догляду з боку сторонніх осіб, передувало тривале застосування насильства до неї з боку рідного сина, який ніде не працював, зловживав спиртними напоями, існував за рахунок пенсії матері та періодично її бив. Про це знали сусіди, але не втручались у сімейні справи, оскільки потерпіла просила їх цього не робити, хвилюючись за долю свого сина.

Звертає на себе увагу і та обставина, що органи досудового розслідування дії винної особи кваліфікували за п. 4 ч. 2 ст. 115 КК України, а суд перекваліфікував їх на ч. 1 ст. 115 КК, зазначивши, що не виявлено ознак застосування до потерпілої особливої жорстокості. Проте з показань експерта, допитаного під час судового засідання, було зрозуміло, що калові маси, від асфіксії якими загинула потерпіла, опинилися не лише в роті, але і в шлунку потерпілої, що свідчить про те, що перед тим, як вона задихнулася від наповнення рота каловими масами, вона частину з них проковтнула. Допитаний у судовому засіданні судово-медичний експерт говорив про те, що у справі нібито не було даних про завдання потерпілій внаслідок злочинних дій її сина особливих страждань. Але, враховуючи конкретні обставини справи, суд міг критично поставитись до таких пояснень експерта, оскільки зрозуміло, що самі по собі обставини позбавлення життя потерпілої були такими, що це викликало особливі моральні страждання. Тому правильність перекваліфікації дій винної особи на ч. 1 ст. 115 КК України, яка передбачає відповідальність за менш тяжкий злочин, викликає обґрунтовані сумніви.

Інколи судові рішення, ухвалені судами першої інстанції, скасовуються через надмірну м'якість призначеного судами покарання та ухвалюються нові вирoki з призначенням більш суворого покарання. Яскравим прикладом такого судового рішення є рішення у справі №11-кп/784/133/13. Суд першої інстанції, розглядаючи справу про умисне вбивство, призначив винній особі, яка вчинила злочин стосовно свого рідного брата, покарання без реального позбавлення волі. Апеляційний суд, діючи в межах доводів апеляції прокурора, вирок суду скасував і присудив винній особі відбування покарання у виді позбавлення волі реально. Призначене засудженому судом першої інстанції покарання апеляційний суд обґрунтовано визнав надмірно м'яким, пославшись серед іншого на норми Конституції України про те, що життя людини є найвищою соціальною цінністю.

У справі №1-820/11 (див. Додаток 1), незважаючи на те, що суд визнав обтяжуючою обставиною факт вчинення злочину в стані алкогольного сп'яніння, ця обставина фактично не вплинула на строк покарання, призначеного особі за вчинення злочину, оскільки суд призначив мінімальне покарання, передбачене санкцією ч. 1 ст. 115 КК. Крім того, при призначенні покарання судом не було належним чином враховано такі дані про особу, які свідчили про стійку протиправну направленість її поведінки і про які фактично було зазначено у вирокі. Це – схильність підсудного до фізичного насильства, неодноразове завдання побоїв своїй співмешканці, наявність попередньої судимості, хоча і погашеної, за заподіяння тілесних ушкоджень колишній дружині.

З вироку суду в справі №1-82/11 (див. Додаток 1) вбачається, що особа, яка притягувалася до кримінальної відповідальності, тривалий час конфліктувала з потерпілими. Вона мала травматичну зброю, яку використовувала для того, щоб «зганяти злість», про що було відомо свідкам. Але ці обставини лишалися поза увагою представників правоохоронних органів. Як видно з наявних у справі доказів, проаналізованих у вирокі суду, засуджений не проходив корекційних програм, а його протиправна поведінка лишалася безкарною, що призвело до вчинення вбивства племінниці за наявності лише незначного приводу.

Аналіз даних, наведених у вироку суду по справі №1-164/11 (див. Додаток 1), свідчить про те, що протиправна поведінка винної особи полягала не лише у вбивстві потерпілої, але цьому злочину передувала низка інших злочинів, які лишалися безкарними. Так, свідки показували в судовому засіданні, що підсудний бив потерпілу постійно, заподіював тілесні ушкодження сокирою так, що їй пришивали вухо, перебив їй ніс; це тривало протягом 13 років. Але з наведених у вироку показань свідків не вбачалось, що здійснювалась якась профілактика правопорушень, що попередні дії підсудного потрапляли в поле зору правоохоронних органів. Поведінка підсудного під час вчинення умисного вбивства своєї співмешканки та після нього вирізнялася жорстокістю і зухвалістю, злочин було вчинено майже безмотивно. Винна особа зловживала спиртними напоями, на момент вчинення вбивства потерпілої перебувала у стані алкогольного сп'яніння. Попри це суд при постановленні вироку обмежився покаранням строком на 8 років 6 місяців, яке є близьким до мінімального і яке навряд чи можна вважати достатнім для виправлення підсудного.

Як видно з вироку суду по справі №1-1073/11 (див. Додаток 1), злочин було вчинено стосовно батька співмешканки на ґрунті зловживання спиртними напоями. Особа, яка вчинила злочин, ніде не працює, страждає на хронічний алкоголізм. Суд, встановивши по справі обставини, які обтяжують покарання, їх наявність не врахував і призначив мінімальне покарання, передбачене санкцією ч. 1 статті 115 КК України.

У справі №1-416/11 (див. Додаток 1) суд, призначаючи покарання винній особі, обґрунтував, чому його треба призначити саме у виді позбавлення волі та не можна застосовувати ст. 69 КК, тобто чітко зазначив, чому немає підстав для призначення покарання нижче від найнижчої межі, передбаченої санкцією ч. 1 ст. 115 КК.

Водночас суд допустив у вироку суперечності. Так, суд визнав, що підсудний дає неправдиві показання стосовно того, що він нібито не перебував у стані алкогольного сп'яніння на момент вчинення злочину; зазначив, що цей факт підтверджується показаннями потерпілої і свідків. Але надалі суд виключив обставину перебування підсудного у стані алкогольного сп'яніння як таку, що обтяжує покарання, оскільки визнав її не доведеною.

В іншому випадку суд першої інстанції засудив особу за злочин, передбачений ч. 1 ст. 115 КК, із застосуванням ст. 69 КК. Апеляційний суд, перевіrivши на підставі апеляції прокурора обґрунтованість призначення покарання, визнав його надмірно м'яким, скасувавши вирок у частині призначеного покарання та призначив нове покарання, яке відповідає тяжкості вчиненого злочину та особі засудженої.

Справа №11-1752/12 (див. Додаток 1) є яскравим прикладом того, що суди першої інстанції дуже часто розцінюють злочини, які вчинені стосовно своїх родичів, членів сім'ї, як такі, що нібито мають значно меншу ступінь суспільної небезпеки, ніж у разі, якщо такий самий злочин вчинено стосовно інших осіб. При призначенні покарання із застосуванням ст. 69 КК нижче від найнижчої межі суди не завжди дотримуються вимог закону та рекомендацій вищих судових установ про виважене ставлення до застосування таких норм, допускають помилки, внаслідок чого у разі перевірки судових рішень судами вищої інстанції за наявності апеляційного приводу такі рішення скасовуються та ухвалюються нові рішення, які враховують як ступінь тяжкості вчиненого злочину, так і особу винного. Водночас у судовій практиці трапляються випадки, коли суди не виконують вимог закону щодо всебічної оцінки фактичних обставин справи та наявних по справі доказів, і це тягне за собою помилкову юридичну кваліфікацію дій особи та призначення невиправдано суворого покарання.

Як видно з вироку суду по справі №1-1287/2011 (див. Додаток 1), між підсудною та її загиблим співмешканцем були встановлені довготривалі неприявні стосунки. Протиправна поведінка потерпілого передувала конфлікту і стала безпосередньою причиною його вбивства. Але суд цю обставину не врахував і зазначив,

що потерпіла у правоохоронні органи не зверталась, а сварки мали обопільний характер, тому її пояснення щодо вчинення злочину в стані необхідної оборони після нападу з боку потерпілого суд не взяв до уваги. Незважаючи на те, що суд визнав обставиною, яка пом'якшує покарання, вчинення злочину в стані сильного душевного хвилювання, він не кваліфікував дії винної особи за ст. 116 КК, як того вимагав закон.

Звертає на себе увагу, що під час досудового розслідування була вилучена нічна сорочка підсудної, з якою проводили експертизу. Підсудна стверджувала, що потерпілий перед тим, як вона його вбила, вчинив на неї напад, почав її бити та розірвав на ній сорочку. Але з вироку незрозуміло, чи здійснювався огляд цієї сорочки і чи дійсно вона була порваною, тобто чи відбувся напад на неї. Це могло суттєво вплинути на юридичну оцінку дій підсудної, але суд цій обставині уваги у вироку не приділив. Отже, особа, яка була визнана винною у вчиненні умисного вбивства потерпілого, фактично сама була жертвою насильства, і її дії стали реакцією на протиправну поведінку кривдника, однак це не отримало належної оцінки у вироку суду.

Обставини справи, викладені у вироку суду по справі №1-65/11 р (див. Додаток 1), вказують на те, що між потерпілим і винною особою впродовж тривалого часу існували неприязні стосунки. Винна особа позбавила свого сина-потерпілого і свою дружину житла, а коли потерпілий намагався поговорити з ним з цього приводу, це призвело до того, що підсудний позбавив сина життя. Як видно з вироку суду, підсудний заперечував умисний характер своїх дій, намагався перекласти вину у вчиненому на загиблого сина, пояснював, що він нібито захищався від нападу з боку сина.

Характерною ознакою більшості таких справ є те, що кривдники або зовсім не визнають своєї вини, намагаючись перекласти її на жертв, або визнають лише частково, шукаючи під різними приводами виправдання своїм діям. Але в цьому випадку суд дав належну оцінку діям підсудного, спростував його твердження про невинуватість і обґрунтовано визнав, що загиблий син підсудного не міг сам собі заподіяти тілесні ушкодження, які призвели до його смерті.

Як і в деяких попередніх справах, вироки у яких аналізувалися вище, у справі №1-387/11 (див. Додаток 1) умисному вбивству потерпілої передували тривалі насильницькі дії з боку її співмешканця: багаторазові побиття, приниження, сварки; у потерпілої за час її життя від дій підсудного був поламаний ніс. Про це знали не лише знайомі загиблої, знала навіть їх 10-річна дитина, яка увесь час спостерігала за батьками, коли вони були разом, побоюючись, щоб батько не ображав мати та не бив її. Проте зі справи не видно, щоб правоохоронні органи реагували на такі факти, тобто випадки насильства в сім'ї лишалися внутрішньо сімейною справою.

Характерною ознакою злочину в справі №0304/29/12 (див. Додаток 1), як і деяких тих, що розглядалися раніше, є вчинення злочину винною особою у стані алкогольного сп'яніння. Крім того, винна особа ніде не працює, страждає на хронічний алкоголізм, а її дії стосовно заподіяння тілесних ушкоджень потерпілій мали неодноразовий характер, про що говорили в судовому засіданні свідки. Але, незважаючи на те, що підсудний раніше притягувався до відповідальності за вчинення умисного злочину, хоч судимість і була погашена, його послідовні протиправні насильницькі дії стосовно його співмешканки також лишалися без уваги і належного реагування з боку людей, що оточували його та потерпілу.

Справи щодо злочинів, передбачених ст. 116 КК України

Обставини, викладені у вироку у справі №1-146/11 (див. Додаток 1), свідчать про те, що вчиненню злочину підсудною передувало довготривале насильство стосовно неї з боку її чоловіка, який ніде не працював, характеризувався як жорстокий, деспотичний. Ці обставини згідно з висновком експер-

та вплинули на її свідомість і поведінку, що спричинило виникнення у неї стану сильного душевного хвилювання, в якому вона перебувала на момент вчинення злочину, і призвело до вбивства нею чоловіка. Але до вчинення підсудною вбивства свого чоловіка, незважаючи на те, що багато знайомих були добре обізнаними у насильницьких діях загиблого стосовно членів своєї сім'ї, такі дії залишалися внутрішньосімейною справою, в них ніхто не втручався і ніхто не намагався допомогти жінці подолати проблему домашнього насильства.

Справи щодо злочинів, передбачених ст. 118 КК України

Як видно з вироку суду в справі №1-22/12 (див. Додаток 1), суд оцінив ту обставину, що ініціатором конфлікту був потерпілий, що у підсудної були виявлені тілесні ушкодження легкого ступеню тяжкості, заподіяні потерпілим у день його вбивства, і перекваліфікував її дії з ч. 1 ст. 115 на ст. 118 КК. Водночас суд не дав належної оцінки тій обставині, в чому ж саме полягало перевищення меж необхідної оборони, тобто не оцінив співвідношення сил винної особи і потерпілого, зняряддя, яке було у обох осіб, можливість заподіяння підсудній із боку потерпілого лопатою тілесних ушкоджень різного ступеню тяжкості. Суд зазначив, що підсудна заподіяла тяжку шкоду потерпілому, яка, на думку суду, явно не відповідала суспільній небезпечності посягання та обставинці захисту. Але в чому конкретно полягала така невідповідність, конкретно зазначено не було. За таких обставин виникають сумніви у тому, що дії підсудної повинні тягнути за собою кримінальну відповідальність, оскільки, виходячи з аналізу наявних по справі доказів, можна зробити висновок, що вона діяла в межах необхідної оборони від суспільно небезпечного замаху на неї з боку її співмешканця.

Постановлення судами окремих ухвал

Згідно з Кримінальним кодексом України цілями покарання є не лише притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності та призначення їм покарання, але й попередження вчинення нових злочинів як тими особами, які вже вчинили злочин (спеціальна превенція), так і іншими особами (загальна превенція). Суттєву роль в цьому аспекті грали окремі ухвали суду.

У Кримінальному процесуальному кодексі України (1960 р.) існувала норма – ст. 23-2, – яка передбачала право суду на винесення окремих ухвал (постанову), у яких зверталась увага державних органів, громадських організацій або посадових осіб на встановлені по справі факти порушення закону, причини і умови, що сприяли вчиненню злочину і вимагали вжиття відповідних заходів. Окрему ухвалу (постанову) також можливо було виносити суду при виявленні порушень прав громадян та інших порушень закону, допущених при провадженні дізнання, досудового слідства або при розгляді справи судом нижчої інстанції. Крім того, окрему ухвалу (постанову) суду виносили, коли у засудженого до позбавлення волі були неповнолітні діти, які лишилися без нагляду і потребували влаштування або встановлення над ними опіки чи піклування.

Питання, яке вирішив апеляційний суд шляхом винесення окремої ухвали у справі №2515/6083/12 (див. Додаток 1), є дуже важливим, оскільки суд першої інстанції, постановляючи вирок, не звернув увагу на те, що після засудження матері ОСОБИ_2 її неповнолітня дитина залишиться без батьківської опіки.

Апеляційний суд усунув цю помилку і відповідно до закону порушив питання перед відповідними органами опіки і піклування – службою в справах дітей щодо долі неповнолітньої дитини.

Справи щодо злочинів, передбачених ст. 121 КК України

У справі №1-196/11 (див. Додаток 1) звертає на себе увагу та обставина, що винна особа, будучи засудженою до покарання з випробуванням за заподіяння тілесних ушкоджень середнього ступеню тяжкості і маючи невідбуте покарання, висновків для себе не зробила і знову вчинила злочин, який належить до категорії тяжких. Із врахуванням того, що потерпіла повідомляла органи внутрішніх справ про застосування до неї фізичного насильства з боку підсудного, заподіяння їй тяжких тілесних ушкоджень, яке потягнуло за собою її смерть, це свідчить про недостатнє реагування на факти насильства в сім'ї з боку представників правоохоронних органів.

Інколи суди за заподіяння тяжких тілесних ушкоджень призначають надто м'яке покарання, яке не враховує або недостатньо враховує ступінь суспільної небезпечності вчиненого злочину та конкретні обставини справи.

Як видно з вироку суду по справі №2320/293/2012 (див. Додаток 1), незважаючи на те, що злочин належить до категорії тяжких, винна особа характеризується негативно та вчинила злочин у стані алкогольного сп'яніння, суд належним чином цих обставин не врахував і призначив покарання без реального позбавлення волі, яке навряд чи буде ефективно слугувати виправленню особи злочинця.

Як і в попередній справі, у справі №1604/924/2012 (див. Додаток 1) суд недостатньо врахував тяжкість вчиненого злочину, особу винного та факт вчинення злочину у стані алкогольного сп'яніння, що потягло за собою призначення необґрунтовано м'якого покарання.

По справі №303/3066/13-к (див. Додаток 1), незважаючи на її фактичні обставини, зокрема, використання підсудним небезпечного знаряддя злочину – ножа, вчинення винною особою злочину в стані алкогольного сп'яніння, враховуючи характер тілесного ушкодження, суд призначив покарання без реального позбавлення волі. Посилання суду в такому разі на позицію потерпілої, яка просить не позбавляти її чоловіка волі, навряд чи є виправданим, оскільки потерпіла, яка проживає разом з кривдником, є психологічно залежною від нього. Але таке покарання не буде слугувати виправленню винної особи і викликає обґрунтовані сумніви у тому, чи зможе воно стати ефективним засобом запобігання вчинення засудженим нових злочинів.

Аналізуючи вирок по справі №574/551/13-к (див. Додаток 1), враховуючи обставини вчинення злочину, перебування обвинуваченої в стані алкогольного сп'яніння, застосування небезпечного знаряддя злочину, характер заподіяних тілесних ушкоджень та тяжкість злочину, викликає сумніви можливість її виправлення шляхом призначення покарання умовно, без ізоляції від суспільства. З іншого боку, з вироку суду видно, що винна особа заподіяла удари потерпілому ножом, попередньо вихопивши ніж у нього з рук. Цій обставині суд не приділив належної уваги, не проаналізував її у вирок у зв'язку з чим залишилось незрозумілим, чи не було з боку потерпілого суспільно небезпечного нападу на винну особу і чи не результатом захисту стали її дії, які були оцінені судом як злочинні. Якщо мав місце суспільно небезпечний напад на підсудну, то у такому разі кваліфікація її дій є помилковою; у разі вчинення замаху на винну особу з боку потерпілого її дії варто було б кваліфікувати за статтею 124 КК України.

Дуже часто, коли судові рішення з призначенням за ст. 121 КК України винним особам покарання умовно, з іспитовим строком, потрапляють на підставі апеляції прокурора або потерпілого в поле зору суду апеляційної інстанції, то такі вирокі скасовуються та виносяться нові вирокі з призначенням більш суворого покарання, як правило, у виді реального позбавлення волі.

У справі №11/796/1151/2013 (див. Додаток 1) апеляційний суд належним чином врахував інтереси потерпілого і постановив в частині призначення покарання свій вирок, призначивши покарання, яке відповідає характеру суспільної небезпечності та ступеню тяжкості злочину, вчиненого щодо потерпілого.

Аналогічне рішення прийняв апеляційний суд по іншій справі.

Апеляційний суд у справі №1-1067 (див. Додаток 1) врахував тяжкі наслідки злочину, ступінь його суспільної небезпечності й обґрунтовано призначив засудженій покарання у виді реального позбавлення волі.

Справи щодо злочинів, передбачених ст. 122 КК України

Аналізуючи вирок по справі №121/12032/12 (див. Додаток 1), звертає на себе увагу те, що винна особа на момент вчинення злочину ніде не працювала, злочинні дії були вчинені несподівано для потерпілої і мали практично безмотивний характер. Санкція ч. 1 ст. 122 КК передбачає серед інших різновидів покарання у виді обмеження волі. Можливо, суду з урахуванням конкретних обставин справи, того, що злочин був вчинений обвинуваченим у стані алкогольного сп'яніння, задовільної характеристики винної особи доцільно було б обговорити питання про застосування реального покарання у виді обмеження волі, а не призначити умовне покарання.

Також звертає на себе увагу позиція потерпілої, яка просила не призначити підсудному покарання, пов'язаного з позбавленням волі. Уявляється, що у справах про домашнє насильство гуманну позицію потерпілих суду враховувати недоцільно або ставитись до цього з обережністю, оскільки частіше за все така позиція пов'язана із психологічною залежністю потерпілої від винної особи та побоюванням того, що після повернення з місць позбавлення волі їй буде ще гірше й насильство стосовно неї стане лише більш жорстоким.

Як і у більшості справ, де жертвами домашнього насильства є члени сім'ї, цивільний позов потерпілою по справі не заявлявся.

Вирок по справі №2218/5720/2012 (див. Додаток 1) свідчить про те, що суд правильно оцінив фактичні обставини справи та дані про особу винного. Судом було враховано, що підсудний ніде не працює, вчинив злочин у стані алкогольного сп'яніння. З урахуванням сукупності всіх наявних по справі обставин суд дійшов обґрунтованого висновку, що покарання підсудному варто призначити хоча і з застосуванням ст. 69 КК України, але відбувати його треба реально – у виді громадських робіт.

Справа щодо злочинів, передбачених ст. 125 КК України

Вирок у справі №346/121/13-к (див. Додаток 1) був постановлений судом на підставі КПК 2012 року. Цим вироком затверджено угоду про примирення обвинуваченого з потерпілою. Судом при затвердженні угоди не були враховані суттєві обставини, які повинні було істотно впливати на можливість затвердження угоди. Так, відповідно до ст. 471 КПК України 2012 року в угоді про примирення, крім іншого, варто зазначати розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та строк її відшкодування. Згідно з вироком потерпілій були завдані легкі тілесні ушкодження. Як видно з вироку, сторонами в угоді нічого не зазначено про розмір шкоди (матеріальної, яка була завдана лікуванням здоров'я потерпілої, та/або моральної) і про порядок її відшкодування. Крім того, незважаючи на те, що обвинувачений ніде не працює, суд затвердив узгоджене сторонами покарання у виді штрафу. За таких обставин виконання вироку в частині сплати призначеного покарання опиняється під загрозою і не виключається, що сама потерпіла буде сплачувати штраф, призначений за заподіяння їй тілесних ушкоджень. Отже, аналіз вироку дає підстави для висновку, що затверджена сторонами угода через невідображення в ній суттєвих умов щодо відшкодування шкоди та визначення покарання у виді штрафу, яке обвинувачений

не здатний заплатити, суперечить інтересам суспільства, у зв'язку з чим у суду були підстави для відмови у затвердженні цієї угоди.

Справа щодо злочинів, передбачених ст. 126 КК України

У справах №451/174/13-к Радехівського районного суду Львівської області (див. Додаток 1) №345/1148/13-к – Калуського міськрайонного суду Івано-Франківської області, №423/855/13-к – Попаснянського районного суду Луганської області, №435/6048/13-к – Жовтневого районного суду м. Луганська приймалися рішення, згідно з якими вироками судів затверджувались угоди про примирення з потерпілими і, незважаючи на те, що обвинувачені особи не працювали, їм призначалось покарання у виді штрафу, що завідомо ставило під сумнів можливість виконання вироку. У жодній з цих справ судами не вирішувалось питання щодо відшкодування шкоди, завданої злочинцем.

Справа щодо злочинів, передбачених ч. 1 ст. 129 та ч. 1 ст. 296 КК України

Аналіз судового рішення по справі №1-25/2011 свідчить про низьку ефективність роботи правоохоронних і судових органів, яка полягала в тому, що кримінальна справа розслідувалась і розглядалась протягом більш ніж п'ять років, а врешті-решт кривдника було звільнено від покарання у зв'язку зі закінченням строків давності.

Як видно з матеріалів справи, судові рішення щодо ОСОБИ_1 було ухвалено після того, як пройшло п'ять років із моменту вчинення ним злочинів. Із вироку суду не вбачається, з яких причин розслідування та розгляд справи були такими довготривалими, але це, безперечно, свідчить про незабезпечення з боку правоохоронних і судових органів ефективного захисту потерпілого від домашнього насильства. Протягом усього цього часу права потерпілого – батька ОСОБИ_1 – відновлені не були, що могло створювати у нього уяву про безкарність злочинних дій, які вчиняються близькими родичами. І це фактично майже відповідало дійсності, оскільки хоча покарання ОСОБИ_1 і було призначено судом, але за закінченням строків давності його від цього покарання було звільнено. Із вироку суду також випливає, що навіть після п'яти років ОСОБА_1 не покаявся, а навпаки, заперечував свою провину у вчиненні злочинів.

СПРАВИ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ (ЗА СТАТТЯМИ 152, 153, 155, 156 КК УКРАЇНИ)

У справі №1-1164/11 (див. Додаток 1) потерпілими від насильницьких дій із боку засудженого стали його колишня дружина і колишня теща. Суд постановив обґрунтований вирок, призначивши засудженому справедливе покарання у виді позбавлення волі.

Звертає на себе увагу, що в розумінні Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р. №2789-III з подальшими змінами, потерпілі у цій справі – колишня дружина та колишня теща – не є членами сім'ї засудженої особи. Водночас у разі ратифікації Україною Конвенції Ради Європи про попередження та боротьбу із насильством стосовно жінок та домашнім насильством дії винної особи підпадали б під поняття домашнього насильства, що дозволило б краще забезпечити механізм захисту жертв такого насильства і, можливо, вплинуло б на призначення судом покарання.

Аналогічна ситуація склалася і ще по одній справі №1/2211/94/2012, де кривдником виступив свекор потерпілої. Але у цій справі суд більш поблажливо поставився до призначення покарання винній особі, ніж у попередньому випадку.

Незважаючи на те, що злочин, який вчинив засуджений, належав до категорії злочинів середньої тяжкості, фактичні обставини його вчинення – перебування винної особи під час вчинення злочину у стані алкогольного сп'яніння, – а також особливості складу злочину та його наслідків – посягання на статеву свободу і недоторканість потерпілої – викликають сумніви у тому, що виправлення засудженого можливе без його ізоляції від суспільства. Із даних допиту в судовому засіданні свідка, який є чоловіком потерпілої і сином засудженого, зрозуміло, що він несхвально поставився до того, що його дружина звернулася з заявою в органи внутрішніх справ, оскільки, на його думку, цей інцидент вони в сім'ї могли владнати самостійно. Він взагалі вважав, що як такого зґвалтування не було. Це зайвий раз підтверджує ставлення людей до насильства в сім'ї як до внутрішньосімейної справи, свідчить про небажання виносити сміття з хати. Позиція потерпілої, яка просила суворо не карати її свекра і не позбавляти його волі, також свідчить про бажання улагодити справу без втручання правоохоронних органів. Але призначення судом покарання за зґвалтування умовно, з випробувальним строком, не свідчить про те, що людина зможе усвідомити повною мірою злочинність своїх дій і в майбутньому не повторить їх.

Для справ щодо сексуального насильства є характерним те, що таке насильство дуже часто вчиняється стосовно нерідних дітей (падчерок, пасинків). Як правило, винні особи у таких справах не визнають своєї винуватості у вчиненні злочину.

Даючи оцінку вироку суду у справі №2214/1918/2012 (див. Додаток 1), треба зазначити, що суд забезпечив належний захист прав та законних інтересів малолітньої особи, що відобразилося на призначеній засудженому мірі покарання.

Справи про злочини, які стосуються інтимних сторін життя обвинувачених чи потерпілих, як правило, повинні розглядатися судом у закритому судовому засіданні. Із цієї ж справи вбачається, що її розглядали у відкритому судовому засіданні в залі суду. Така відкритість судового розгляду надалі може призвести до розголосу інформації щодо обставин інтимного життя потерпілої сторонніми особами, які були присутніми в залі суду під час розгляду справи. А це в свою чергу може негативно вплинути на нормальний розвиток дитини, яка постраждала від злочину. Тобто розгляд таких справ у відкритому судовому засіданні треба вважати недоцільним.

Призначене судом покарання за вчинений злочин у справі №661/1280/13-к (див. Додаток 1), на нашу думку, є надто гуманним і щонайменше викликає здивування. Особа, яка була визнана винною у вчиненні злочину, раніше вже притягувалася до кримінальної відповідальності за умисний злочин. Зазначений факт суду варто було врахувати для характеристики особи під час призначення їй покарання.

Судом також не враховано того, що злочин вчинено стосовно малолітньої особи. Крім того, частиною 2 статті 155 КК передбачено кримінальну відповідальність за вчинення злочину стосовно потерпілої особи батьком, матір'ю, вітчимою, мачухою, опікуном чи піклувальником, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього. Як видно з вироку суду, потерпіла по справі була донькою співмешканки засудженого. Отже, не будучи юридично оформленим як вітчим потерпілої, він фактично виконував такі функції. І хоча правових підстав для кваліфікації його дій за ч. 2 ст. 155 КК України не вбачалося, та обставина, що статевий злочин був вчинений у сім'ї стосовно близької людини, тим паче малолітньої дитини, повинна була відобразитися на призначеній мірі покарання. Проте суд, призначивши покарання умовно, не здійснив належних заходів щодо захисту прав потерпілої.

Звертає на себе увагу також те, що, як і у попередній справі, ця справа розглядалася у відкритому судовому засіданні, що могло спричинити розголошення відомостей, які стосуються інтимних сторін життя потерпілої, й негативно відобразитися на подальших умовах її життя.

У справі №1-97/12 р. (див. Додаток 1) суд призначив підсудному реальне покарання, пов'язане з позбавленням волі, врахувавши, що був вчинений тяжкий злочин стосовно малолітньої особи. Таке покарання можна вважати необхідним і достатнім для сприяння у виправленні винної особи, а крім того, воно належним чином захищає порушені права потерпілої.

У справі №1703/1843/2012 (див. Додаток 1) суд хоча й зазначив, що враховує фактичні обставини справи, ступінь тяжкості вчинених злочинів, особу винного, але по суті врахував їх неналежно, що спричинило призначення покарання, яке не відповідає суспільній небезпечності особі засудженого.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗГЛЯДУ СУДАМИ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ

- Для переважної більшості злочинів, пов'язаних із насильством у сім'ї, є характерним вчинення їх винними особами в стані алкогольного сп'яніння.
- Також для більшості винуватих осіб характерним є те, що вони ніде не працюють.
- Злочинні насильницькі дії кривдників нерідко вчиняються несподівано для потерпілих і дуже часто мають практично безмотивний характер («зганяють зло»). Тобто більшість осіб, які мають схильність до домашнього насильства, є соціально дезадаптованими, з чим, вочевидь, пов'язані прояви у них немотивованої агресії та бажання утвердитись у житті за рахунок того, щоб принизити близьких осіб, заподіяти їм біль та страждання.
- Із судових рішень здебільшого видно, що випадки насильства стосовно потерпілих мають непоодинокий, а радше циклічний характер: особи, яких притягують до кримінальної відповідальності, протягом тривалого часу конфліктують із потерпілими. У випадках вчинення вбивства або заподіяння тілесних ушкоджень потерпілому поведінка винної особи дуже часто полягає не лише у цьому злочині, а йому передують низка інших злочинів, які лишаються безкарними. Проте ці обставини зостаються поза увагою представників правоохоронних органів.
- Характерною ознакою більшості справ щодо насильства в сім'ї є те, що кривдники або зовсім не визнають своєї вини, намагаючись її перекласти на жертв, або визнають лише частково, шукаючи виправдання своїх дій під різними приводами.
- Як видно з вироків, про факти насильства в сім'ї дуже часто бувають обізнаними сусіди та знайомі жертв домашнього насильства, але вони з різних причин у справі чужої сім'ї не втручаються. Випадки насильства в сім'ї лишаються внутрішньосімейною справою, що нерідко призводить до жадливих наслідків.
- Часто трапляються випадки надто гуманного ставлення суддів до осіб, які вчинили насильство в сім'ї. Зокрема, встановивши і зазначивши у вирокі про наявність по справі такої обтяжуючої обставини, як вчинення злочину у стані алкогольного сп'яніння, суди не завжди враховують її при призначенні покарання та призначають мінімальне покарання, передбачене санкцією статті, хоча таке покарання навряд чи можна вважати необхідним і достатнім для виправлення підсудного.

- Інколи суди призначають надто м'яке покарання за позбавлення життя потерпілих або за заподіяння тяжких тілесних ушкоджень. Таке покарання не враховує або недостатньо враховує ступінь суспільної небезпечності вчиненого злочину та конкретні обставини справи.
- Дуже рідко суди призначенні покарання винним особам враховують такі дані про особу, які передують вчиненню злочину і свідчать про стійку протиправну спрямованість її поведінки щодо членів сім'ї.
- Як видно з матеріалів деяких справ, незважаючи на те, що злочин, який вчинила винна особа, належить до тяжких (переважно умисні вбивства, ч. 1 ст. 115 КК, та тяжкі тілесні ушкодження, ст. 121 КК), винна особа характеризується негативно та вчинила злочин у стані алкогольного сп'яніння, суди належним чином ці обставини не враховують і призначають покарання без реального позбавлення волі, яке навряд чи буде ефективно слугувати виправленню особи злочинця.
- Як видно з деяких вироків про заподіяння тілесних ушкоджень, а також про статеві злочини, суди нерідко посилаються на те, що враховують позицію потерпілих щодо недоцільності призначення суворого покарання винній особі у зв'язку з тим, що між кривдником та жертвою відбулося примирення. Посилання суду в такому разі на позицію потерпілих, які просять не позбавляти винувату особу волі, є недоцільним і не сприяє досягненню такої цілі покарання, як запобігання вчиненню нових злочинів з боку винної особи. Як свідчить вивчення справ про домашнє насильство, потерпілі, що проживають разом із кривдником, дуже часто психологічно залежні від нього. Вони побоюються, що у разі, якщо будуть наполягати на призначенні кривднику суворого покарання, а суд дійде висновку про призначення покарання менш суворого, ніж вони просили, це для них може мати вкрай негативні наслідки. Крім того, судам потрібно враховувати таку особливість домашнього насильства, як його циклічність зі схильністю до проявів все більшої жорстокості. У випадках, коли судові рішення з призначенням за ст. 121 КК України винним особам покарання умовно, з іспитовим строком потрапляють на підставі апеляції прокурора або потерпілого в поле зору суду апеляційної інстанції, здебільшого такі вирокі скасовують та виносять нові вирокі в частині покарання. Апеляційні суди враховують тяжкі наслідки злочину, ступінь його суспільної небезпечності, і обґрунтовано призначають засудженим більш суворе покарання, як правило, у виді реального позбавлення волі.
- Аналіз вироків про злочини, відповідальність за які передбачена ч. 1 ст. 115 КК України та які розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень, дає підстави для висновку, що майже 90% випадків вчинення умисних вбивств без обтяжуючих обставин відбувалися стосовно близьких родичів, подружжя, співмешканців, членів сім'ї винного.
- Для справ щодо сексуального насильства характерним є те, що таке насильство дуже часто вчиняється стосовно нерідних дітей (падчерок, пасинків). Здебільшого, винні особи у таких справах не визнають своєї винуватості у вчиненні злочину. Крім того, справи про злочини, які стосуються інтимних сторін життя обвинувачених чи потерпілих, як правило, повинні розглядатися судом у закритому судовому засіданні.
- Інколи до кримінальної відповідальності притягують осіб, переважно жінок, дії яких стали реакцією на протиправну поведінку кривдника. Проте у разі, якщо злочин вчиняє жертва насильства стосовно свого кривдника під впливом довготривалого застосування до неї насильницьких дій, суди не завжди враховують це як обставину, яка впливає на кваліфікацію дій винної особи та призначення їй покарання, а виходять з того, що якщо винна особа у правоохоронні органи раніше не зверталась, а свари мали нібито обопільний характер, то пояснення щодо вчинення злочину в

стані необхідної оборони або у стані сильного душевного хвилювання після нападу на неї з боку кривдника не заслуговують на увагу.

- Звертає на себе увагу позиція потерпілих, які дуже часто просять не призначати підсудним покарання, пов'язане з позбавленням волі.
- Потерпілими по справі рідко заявляються цивільні позови, тобто передбачене Кримінальним процесуальним кодексом України право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, заподіяної потерпілому злочинцем, дуже часто лишається нереалізованим потерпілими. Тому судам під час розгляду матеріалів кримінального провадження доцільно роз'яснювати потерпілим їх процесуальне право на відшкодування шкоди.
- Аналіз деяких судових рішень свідчить про низьку ефективність роботи правоохоронних і судових органів, яка полягає в тому, що кримінальні справи розслідуються і розглядаються протягом декількох років, врешті кривдника звільняють від покарання у зв'язку з тим, що строк давності пройшов.
- Поняття «наси́льство в сім'ї» є дуже вузьким щодо жертв такого насильства та місця вчинення злочину. Як свідчить судова практика, нерідко злочини вчиняються, зокрема, стосовно колишнього подружжя, члени якого проживають окремо один від одного. Такі особи не об'єднані одним побутом, не проживають однією сім'єю, але їхні конфліктні стосунки найчастіше пов'язані з колишнім сумісним проживанням. Також бувають випадки, коли злочинні дії одного члена сім'ї стосовно іншого вчиняються за межами їхнього місця проживання. Тому для належного забезпечення захисту жертв насильства від протиправних дій кривдників доцільно замінити термін «наси́льство в сім'ї» на інший термін – «домашнє насильство».
- Суди у своїх рішеннях по справах, які стосуються насильства в сім'ї, майже не посилаються на норми міжнародного законодавства та не враховують практику Європейського суду з прав людини.
- Статтею 23-2 КПК (1960 р.) передбачалось право суду реагувати окремими ухвалами (постановами) на встановлені по справі факти порушення закону та причини і умови, що сприяли вчиненню злочину. Окремими ухвалами зверталась увага державних органів, громадських організацій або посадових осіб на необхідність усунення таких порушень закону та вжиття з цієї метою відповідних заходів. Окремі ухвали виносились судами також при виявленні порушень прав громадян та інших порушень закону при провадженні дізнання, досудового слідства або при розгляді справи судом нижчої інстанції. З урахуванням того, що новим Кримінальним процесуальним кодексом України не передбачено такого різновиду документу, як окрема ухвала, суди стали рідше реагувати на виявлені під час розгляду справи факти порушення закону.

У цілому на підставі проаналізованих судових рішень складається загальна уява про те, що суспільство недооцінює небезпечність домашнього насильства.

У зв'язку з цим необхідно вносити зміни в чинне законодавство України, яке стосується запобігання та протидії насильству в сім'ї, якими:

- криміналізувати справи про адміністративні правопорушення, які передбачають відповідальність за насильство в сім'ї (це можливо за умови прийняття закону про кримінальні проступки);

- у національному законодавстві замінити термін «насильство в сім'ї» на інший термін – «домашнє насильство», який дозволить краще забезпечити захист жертв такого насильства;
- внести зміни у кримінально-процесуальне законодавство, яким передбачити відповідну форму реагування судами на виявлені судами під час розгляду кримінальних проваджень випадки порушення законних прав громадян (замість окремих ухвал);
- з урахуванням вразливості потерпілих від домашнього насильства і їхній нездатності у переважній більшості належним чином захищати свої інтереси під час кримінального провадження необхідно забезпечити механізм безоплатної правової допомоги жертвам домашнього насильства.

Доцільно також на постійній основі проводити навчання суддів і працівників ОВС, під час яких із урахуванням даних, отриманих у ході моніторингу, роз'яснювати особливості розслідування та розгляду справ щодо насильства в сім'ї та необхідність профілактики зазначених правопорушень.

Розділ IV

**Результати моніторингу цивільних справ
про розірвання шлюбу, про позбавленням
батьківських прав та про відібрання дитини
без позбавлення батьківських прав,
розглянутих судами України у 2012
та першому півріччі 2013 року**

СПРАВИ ПРО РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ

Відповідно до статті 3 Сімейного кодексу України (далі – СК) сім'я є первинним та основним осередком суспільства. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Частиною 6 статті 7 СК передбачено, що жінка та чоловік мають рівні права і обов'язки у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї.

У разі втрати подружжям почуттів один до одного і неможливості збереження шлюбу вони вправі ініціювати припинення шлюбу шляхом його розірвання. Згідно з ч. 2 ст. 112 СК суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, що мають істотне значення.

Під час моніторингу було вивчено 200 справ щодо розірвання шлюбу, розміщених у Єдиному державному реєстрі судових рішень. Пошук судових рішень у Єдиному державному реєстрі здійснювався шляхом зазначення у пошуковій системі проміжку часу – з 1 січня 2012 року до 30 червня 2013 року, а також зазначення у пошуку за контекстом словосполучення «розірвання шлюбу». При обранні для вивчення текстів рішень перевага віддавалась тим рішенням, у яких зазначалось про причини припинення шлюбу у зв'язку з невірною поведінкою в сім'ї одного із членів подружжя. Надалі з обраних судових рішень здійснювався відбір найбільш типових ситуацій, коли розірвання шлюбу було безпосередньо пов'язано з сімейним насильством, про яке безпосередньо зазначалось як про причину розірвання шлюбу.

Вивченням справ встановлено, що нерідко причиною розірвання шлюбу між сторонами стають напружені стосунки, пов'язані з застосуванням насильства з боку одного з членів подружжя до іншого члена подружжя, втратою внаслідок цього почуття любові та поваги один до одного. Інколи суди, намагаючись примирити подружжя, відмовляють у позові про розірвання шлюбу або надають сторонам строк на примирення. Дійсно, ст. 111 СК передбачено, що суд вживає заходів щодо примирення подружжя, але такі заходи є допустимими, якщо це не суперечить моральним засадам суспільства. Отже, коли розлучення викликано тим, що з боку одного із членів сім'ї до іншого застосовується насильство, то відмову у позові або надання строку на примирення у таких випадках навряд чи можна вважати обґрунтованими.

Звертає на себе увагу також ще одна обставина. Навіть якщо позов про розірвання шлюбу мотивований тим, що до одного з членів подружжя застосовується насильство з боку іншого члена подружжя, суди фактично залишають цю обставину без відповідного реагування. Хоча у такому випадку має місце порушення рівних прав одного з членів подружжя у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї, гарантованих ч. 6 ст. 7 СК.

Із вивчених судових рішень не вбачається, щоб суди якось реагували на встановлені факти насильства в сім'ї, хоча чинним цивільним процесуальним законодавством передбачена така можливість. Відповідно до ч. 1 ст. 211 ЦПК України суд, виявивши під час розгляду справи порушення закону і встановивши причини та умови, що сприяли вчиненню порушення, може постановити окрему ухвалу і надати її відповідним особам чи органам для вживання заходів щодо усунення цих причин та умов. Про вжиті заходи протягом місяця з дня надходження окремої ухвали повинно бути повідомлено суд, який постановив окрему ухвалу. Отже, якщо б суди у справах про розірвання шлюбу повідомляли правоохоронні органи про випадки насильства в сім'ї шляхом винесення окремих ухвал, це сприяло б профілактиці правопорушень, а можливо, й усуненню таких проявів.

Варто також підкреслити, що процедура розірвання шлюбу вимагає від суддів дуже уважного підходу до її розгляду і не допускає спрощення, особливо тоді, коли позов про розірвання шлюбу мотивований застосуванням до одного з членів подружжя насильства з боку іншого. Дуже часто саме застосування судової процедури створює кращі умови щодо насильника, ніж до самої жертви. Під час розгляду справ про розлучення законодавцем не передбачений механізм захисту жертви насильства в сім'ї. Тобто, якщо особа, яка є потерпілою від насильства в сім'ї, проживає спільно з кривдником, під час судових процесів останній може продовжувати здійснювати акти насильства проти неї. І в цьому аспекті було б важливо надати можливість суддям на час розгляду справ про розлучення видавати захисний припис особі, яка є винною у насильстві в сім'ї.

РІШЕННЯ ЩОДО ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Сім'я виступає природним середовищем для фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку дитини, її матеріального забезпечення й несе відповідальність за створення належних умов для цього. У преамбулі до Конвенції ООН про права дитини зазначено, що сім'я має надати необхідний захист і сприяння дитині. Дитина є найбільш вразливою від насильства в сім'ї. Тому вельми актуальною категорією сімейних справ щодо дитини є справи про позбавлення батьківських прав.

Україною ратифіковано Конвенцію ООН про права дитини і відповідно до ст. 19 цієї Конвенції прийнято на себе зобов'язання вживати всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів із метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поведіння та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка піклується про дитину.

Забезпеченню захисту прав дитини приділяється увага й у національному законодавстві. Відповідно до ст. 10 Закону України «Про охорону дитинства» кожній дитині гарантоване право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Держава здійснює захист дитини від усіх форм фізичного і психічного насильства, образи, недбалого і жорстокого поведіння з нею, експлуатації, зокрема й сексуальні зловживання, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють; втягнення у злочинну діяльність, залучення до вживання алкоголю, наркотичних засобів і психотропних речовин; залучення до екстремістських релігійних психокультурних угруповань та течій, використання її для створення та поширення порнографічних матеріалів, примушування до проституції, жебрацтва, бродяжництва, втягнення до азартних ігор тощо. Згідно зі статтею 35 цього ж Закону особи, винні у порушенні вимог законодавства про охорону дитинства, несуть цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з законами України. Одним із проявів відповідальності за неналежне виховання дитини, прояви насильства стосовно неї є позбавлення батьків їх батьківських прав.

Статтею 3 Конвенції ООН про права дитини передбачено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. Це стосується і розгляду такої категорії справ, як позбавлення батьківських прав.

Спори про позбавлення батьківських прав – це категорія справ, яка за допомогою цивільно-правових норм забезпечує захист дітей від насильства в сім'ї. На відміну від кримінально-правових та адміністра-

тивно-правових норм, які встановлюють відповідальність винної особи у вигляді покарання чи адміністративного стягнення, цивільно-правові норми здебільшого спрямовані на відновлення майнових та особистих немайнових прав потерпілої особи. До основних цивільно-правових засобів захисту жертви насильства в сім'ї, крім позбавлення батьків їхніх батьківських прав щодо дитини, можна віднести вилучення дитини із середовища, у якому стосовно неї мали місце різні прояви насильства, аліментарні зобов'язання тощо.

Відповідно до ст. 164 Сімейного кодексу України мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він, зокрема, ухиляються від виконання своїх обов'язків з виховання дитини; жорстоко поводяться з дитиною; є хронічними алкоголіками або наркоманами; вдаються до будь-яких різновидів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва; засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини.

Для вивчення та аналізу цієї категорії справ з Єдиного державного реєстру судових рішень було відібрано 250 справ за позовами про позбавлення батьківських прав. При цьому з урахуванням того, що законодавець у статті 164 СК передбачив різні юридичні підстави для позбавлення батьків їхніх батьківських прав, при відборі судових рішень увага зверталась саме на підстави, з яких ставилось питання про позбавлення батьківських прав. Увага приділялася також тому, хто найчастіше звертається до суду з позовами про позбавлення батьківських прав (хто є позивачем – один із батьків, прокурор чи орган опіки і піклування).

Аналізуючи зазначену категорію справ, варто вказати про таке. У цілому суди правильно розуміють, що позбавлення батьків батьківських прав – це спосіб захисту прав та інтересів дитини.

Із вивченого рішення Новотроїцького районного суду у справі №662/105/13-ц (див. Додаток 3) вбачається, що відповідач – батько дитини не виконував своїх обов'язків не лише з виховання, але і з утримання дитини, що призвело до того, що дитина фактично існувала за кошти інтернату. Суд всебічно проаналізував обставини по справі й на основі їх аналізу зробив обґрунтований висновок щодо того, що батько свідомо ухилявся від утримання дитини, хоча мав таку можливість. Навіть незважаючи на те, що в судовому рішенні не зазначено про застосування до дитини економічного насильства з боку батька, це впливає із загально-го змісту такого рішення. Тому рішення суду про позбавлення батьківських прав, як про це правильно зазначив суд, є насамперед способом соціального захисту дитини та забезпечення на належному рівні його прав та інтересів. При цьому судом з'ясувалась думка дитини, яка також вважала, що її батька доцільно позбавити батьківських прав.

Водночас із вивчених та проаналізованих судових рішень жодне рішення не було обґрунтовано тим, що батьки жорстоко поводитися з дитиною, вдавалися до її експлуатації або примушували до жебракування та бродяжництва, або були засуджені за вчинення умисного кримінального правопорушення щодо дитини. Суд не використовував поняття «жорстоке поводження з дитиною» навіть у тих справах, з яких вбачалося, що неналежне виконання батьками своїх обов'язків щодо виховання дітей містило ознаки такого поводження.

Так, у рішенні Генічеського районного суду Херсонської області у справі №2107/5038/2012 (див. Додаток 3) хоча і зазначається про те, що батько виказує агресивне ставлення до дитини, це питання не стало предметом дослідження суду, а рішення суду було обґрунтоване лише однією підставою для позбавлення батьківських прав – ухиляннєм батька дитини від виконання своїх обов'язків з виховання дитини, незважаючи на те, що Сімейний кодекс України містить спеціальну підставу для позбавлення батьківських прав – якщо батьки жорстоко поводитися з дитиною.

Саме така підстава, як і у попередньому рішенні – ухилення з боку одного (інколи – двох) батьків від виконання своїх обов'язків з виховання дитини – зазначалось практично у всіх вивчених справах, де позивачами виступали або один із батьків дитини, або прокурор чи орган опіки і піклування в інтересах дитини.

Така підстава для позбавлення батьківських прав, як ухилення батьків від виконання своїх обов'язків з виховання дитини, потребує особливого юридичного визначення. Якщо буквально тлумачити національне законодавство України у сфері протидії насильству в сім'ї, то ухилення батьків від виконання своїх обов'язків з виховання дитини нібито не містить у собі ознаки насильства в сім'ї. Але це не зовсім так, що по суті відображається у судових рішеннях по справах цієї категорії.

У статті 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» насильство в сім'ї визначається як будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї стосовно іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і завдають йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.

Тобто це означає, що вина кривдника повинна бути встановлена у формі умислу, а не необережності, а прояви насильства в сім'ї можуть мати місце лише в активній формі, тобто у діях, а не у бездіяльності. Таке визначення хоча в цілому і відповідає міжнародним стандартам запобігання та протидії насильству в сім'ї, водночас має певні недоліки, на що раніше вже звертали увагу науковці⁸. Зокрема, бездіяльність, яка має прояв у ненаданні дитині їжі, позбавляння коштів на існування, залишенні дитини, яка є безпорадною через своє малолітство, без догляду тощо також має кваліфікуватися як насильство в сім'ї. У певному розумінні це відповідає поняттю економічного насильства, яке надається в Законі «Про попередження насильства в сім'ї» та яке полягає в умисному позбавленні одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я. Отже, у визначенні понять «насильство в сім'ї» та «економічне насильство» вбачаються певні суперечності, що, безумовно, потребує удосконалення чинного законодавства.

Економічне насильство може виявлятися у незадоволенні основних потреб дитини, зокрема, у відмові дитині у підтримці; нав'язуванні дитині економічно обмеженого способу проживання без існуючої для цього необхідності; у відмові чи зволіканні у виплаті аліментів тощо.

Як свідчить судова практика, ухилення одного або двох батьків від виконання своїх обов'язків з виховання дитини, як правило, пов'язане з економічним насильством стосовно них, яке виявляється у незабезпеченні дітей продуктами харчування, необхідним одягом, житлом та витрачання коштів, які батьки отримували як допомогу на дитину, на свої власні потреби. При цьому такі прояви дуже часто бувають у формі непрямого умислу, тобто батьки, не надаючи дитині тих матеріальних ресурсів, які необхідні для нормального існування та розвитку, роблять це умисно, а їх ставлення до наслідків таких дій виявляється у тому, що вони допускають настання будь-яких наслідків аж до погіршення здоров'я або смерті дитини, і все ж свідомо ухиляються від своїх обов'язків. Причому суди не завжди правильно оцінюють небезпечність таких дій із боку батьків щодо дитини.

Так, з рішення Тростянецького районного суду Сумської області у справі №588/182/13-ц (див. Додаток 3) помітно, що судом було встановлено використання відповідачкою коштів, які вона отримувала по догляду

⁸ Судовий розгляд справ, пов'язаних із вчиненням насильства в сім'ї в Україні: проблеми відповідності міжнародним стандартам та шляхи вдосконалення. Науково-практичний посібник / Євсюкова М. В., Христова Г. О., Шаповалова О. А. та ін. / За заг. ред. Шаповалової О. А., Павлиш С. О. – К.: ТОВ «Компанія «Вайте», 2011. – 196 с. – С. 61.

за дитиною, на власні потреби, тобто дії відповідачки фактично мали ознаки економічного насильства стосовно малолітньої дитини. Але, з урахуванням того, що позбавлення батьківських прав є крайнім заходом впливу на батьків, суд вирішив не позбавляти відповідачку батьківських прав, а попередити її про необхідність зміни ставлення до виховання дитини.

Вивченням рішень встановлено, що найчастіше з позовами про позбавлення батьківських прав звертаються до суду матері дітей. Причинами звернення з такими позовами стає небажання батька дитини піклуватися про фізичний та духовний розвиток дитини, брати участь в утриманні дитини. Тобто батько дитини частіше, ніж матір, допускає випадки економічного насильства стосовно своїх дітей, позбавляючи їх ресурсів на утримання і байдуже ставлячись до наслідків таких діянь.

Незважаючи на те, що ч. 3 ст. 155 СК передбачає, що відмова батьків від дитини є неправозгідною, суперечить моральним засадам суспільства, інколи батьки не висловлюють заперечень проти задоволення позову про позбавлення їх батьківських прав і не оспорюють тієї обставини, що вони не виконують своїх обов'язків з утримання дитини, тобто, застосовують до неї економічне насильство (рішення Замостянського районного суду м. Вінниці у справі №206/186/2012 – див. Додаток 3).

Держава покладає на батьків обов'язок піклуватися про своїх неповнолітніх дітей, що, зокрема, передбачає й утримання дитини, надання необхідних економічних ресурсів для її існування. Тому позбавлення батьків батьківських прав є крайнім заходом впливу на батьків, які не бажають виконувати свої батьківські обов'язки або зловживають ними. Судам варто виважено ставитись до прийняття рішення про позбавлення особи батьківських прав і ретельно перевіряти, у чому ж полягало ухиляння батьків від виконання своїх батьківських обов'язків. Відповідно треба забезпечувати розумний баланс між тим, щоб створити умови для виховання дитини у сімейному середовищі й водночас не допускати з боку батьків проявів будь-яких форм насильства стосовно дитини, зокрема й економічне насильство.

Так, рішення Ніжинського міськрайсуду Чернігівської області у справі №2-417/12 (див. Додаток 3) свідчить про те, що суд поставився виважено до доводів позивача, дав всебічну оцінку наявним по справі доказам і при прийнятті рішення врахував інтереси дитини. При цьому ознак економічного насильства з боку матері стосовно дитини судом не встановлено.

Водночас вивчення більшості судових рішень дозволяє зробити висновок, що судова практика склалася таким чином, що якщо відповідач заперечує проти позову і заявляє, що він бажає виховувати дитину, здебільшого у задоволенні позову суди відмовляють, навіть за умови застосування з боку батьків економічного насильства.

Проте та обставина, що батьки або один із них заперечують проти позбавлення їх батьківських прав, сама по собі, без належної оцінки доказів у їх сукупності, не повинна сприйматися судами як підстава для відмови у задоволенні позову.

Як помітно з рішення Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області у справі №1421/2223/12 (див. Додаток 3), судом не надано об'єктивної оцінки тій обставині, що після прийняття рішення про визначення місця проживання дитини з бабусею і дідусем батько не тільки не піклувався про свою малолітню дитину, а й не відвідував її. Він не сплачував на її утримання аліменти, у зв'язку з чим у нього утворилась заборгованість і він з цього приводу перебував у розшуку. Інакше кажучи, невиконання аліментарних зобов'язань із боку батька дитини давало підстави суду розцінювати це як прояв економічного насильства стосовно цієї дитини, оскільки якщо б дитину не утримували баба з ді-

дом, вона була б позбавлена елементарних умов для існування, що могло б призвести до погіршення її здоров'я і навіть до смерті. Крім того, суд не врахував думку дитини, яка, як про це зазначено у рішенні, боїться батька і має бажання жити з бабусею. Наведене свідчить про те, що з боку батька за час сумісного проживання до дитини могло застосовуватись і фізичне або психологічне насильство, але більш детально суд цю обставину не з'ясував. Та обставина, що батько заперечував проти позбавлення його батьківських прав і заявляв про свій намір забрати собі дитину, не свідчить про те, що він реально виконував і буде надалі виконувати батьківські обов'язки стосовно своєї малолітньої доньки, зокрема, обов'язок щодо утримання дитини.

Так, у заочному рішенні Березівського районного суду Одеської області у справі №1504/322/12 (див. Додаток 3) суд послався на те, що перелік підстав для позбавлення батьківських прав, наведений у ст. 164 СК, є вичерпним, і висловив думку, що невідвідування відповідачем батьківських зборів у школі, а також не надання допомоги дитині, як це зазначається у позові, не може вважатись ухилянням від виконання своїх обов'язків з виховання дитини. Водночас суд не проаналізував, чому з 2004 року відповідач не надавав ніякої допомоги дитині, й не дав відповіді на питання, чи не свідчить таке тривале небажання (упродовж 8 років) брати участь в утриманні дитини про ухиляння батька від виконання батьківських обов'язків у формі застосування до цієї дитини економічного насильства.

Інколи суди відмовляють у задоволенні позову навіть тоді, коли відповідачі вперто не бажають виконувати свої батьківські обов'язки щодо утримання дитини, а після пред'явлення до них позову про позбавлення батьківських прав ухиляються від явки в судове засідання або визнають такий позов.

Так, рішення Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області у справі №2218/14375/2012 (див. Додаток 3) викликає щонайменше здивування. З позовом до суду звернулася сама неповнолітня дитина, батьки якої повністю припинили піклування про неї, нехтують своїми батьківськими обов'язками, проявляють стосовно неї економічне насильство, позбавляючи її коштів на існування, залишили дитину бабусі, яка самостійно виховувала і матеріально утримувала її. Але суд належної оцінки цій обставині не дав і не врахував думку дитини.

Звертає на себе увагу також те, що суд відмовив у позові не лише в частині позбавлення батьківських прав, але і в частині стягнення аліментів у зв'язку з його недоведеністю, хоча батьки дитини, яка звернулася до суду з позовом, визнавали позов і не заперечували проти того, що вони не надають їй матеріальної допомоги.

Згідно з ч. 8 ст. 7 СК регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини. Аналіз наведеного судового рішення дає підстави для висновку, що судом не були взяті до уваги положення чинного законодавства щодо врахування інтересів дитини і не було здійснено необхідних заходів, покладених законом на суд щодо усунення будь-яких випадків насильства в сім'ї, зокрема економічне насильство.

У деяких випадках із судових рішень помітно, що суди дають односторонню оцінку доказів у справі.

Із судового рішення Роздольненського районного суду Автономної Республіки Криму у справі №114/984/13-ц (див. Додаток 3) видно, що підставою для подання позову стало не лише нехтування батька дитини своїми батьківськими правами, а й економічне насильство стосовно дитини, яке виявлялося в ухилянні від виконання обов'язків з матеріального забезпечення дитини, позбавлення дитини коштів, на які вона має законне право. У судовому засіданні відповідач голосливо заявляв про своє бажання виконувати батьківські обов'язки, виховувати та забезпечувати дитину. Що йому заважало це робити раніше і які дії він

як батько дитини намагається здійснювати для своєї участі у вихованні дитини, відповідач не пояснював. Проте суд у основу судового рішення поклав лише доводи відповідача без всебічної оцінки інших доказів і з'ясування того, чи буде збереження батьківських прав за відповідачем відповідати найкращому забезпеченню інтересів дитини, батьком якої він є. Привертає до себе увагу те, що суд не з'ясував причин, із яких батько дитини не надавав їй матеріальної допомоги та не утримував її, а також не встановив, які дії надалі батько дитини – відповідач по справі – вчинить для усунення випадку економічного насильства стосовно дитини.

Виявлено також судові рішення, яке є ще одним прикладом однобічної оцінки судом доказів, наявних по справі.

Із рішення Хмельницького міськрайонного суду в справі №2218/24169/2012 (див. Додаток 3) випливає, що батько дитини не виконував своїх обов'язків з її виховання та утримання, починаючи з 2010 року, а у слідчому ізоляторі у зв'язку з підозрою у вчиненні злочину перебуває з 2012 року. Дитина вважає батьком свого вітчима. Суд, ухвалюючи рішення, дійшов висновку, що батько дитини був позбавлений можливості виконувати свої обов'язки з виховання та утримання дитини з об'єктивних причин, оскільки перебуває у слідчому ізоляторі. Проте суд не дослідив повною мірою наявні по справі докази і не дав оцінки тій обставині, чим було викликано невиконання батьком своїх обов'язків та ненадання коштів на утримання дитини з 2010 до 2012 рік, і не встановив, чи не було це проявом економічного насильства стосовно дитини. За таких обставин рішення суду не можна вважати таким, яке ухвалено на основі всебічної і повної оцінки доказів.

Мають місце випадки звернення до суду з позовом про позбавлення батьківських прав після того, як дитину було відібрано у батьків без позбавлення батьківських прав. У цілому суди правильно розглядають такі позови і приймають рішення, виходячи насамперед із інтересів дитини (рішення Чугуївського міського суду Харківської області у справі №636/1732/13-ц – див. Додаток 3).

Приймаючи рішення по справах про позбавлення батьківських прав, судам потрібно виходити не лише з норм національного законодавства України, але і з вимог міжнародно-правових актів, а також практики Європейського суду з прав людини, яка відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» є для судів джерелом права. Прикладом правильного застосування практики Європейського суду з прав людини є рішення Волочиського районного суду Хмельницької області у справі №671/236/13-ц (див. Додаток 3).

У наведеному судовому рішенні суд приділив увагу тому, щоб встановити, чи має місце умисне ухилення батька дитини від виконання своїх батьківських обов'язків, зокрема, з надання матеріальної допомоги на утримання дитини. Суд зробив правильний висновок, що ухилення батьків від виконання своїх обов'язків має місце лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування своїми обов'язками. Оскільки у цій справі не було встановлено фактів нехтування з боку батька своїми обов'язками, зокрема обов'язком щодо утримання та матеріальної допомоги дитині, то суд дійшов обґрунтованого висновку про відсутність підстав для задоволення позову. Ознак економічного насильства з боку батька стосовно дитини з тексту наведеного судового рішення не вбачається.

РІШЕННЯ ПРО ВІДІБРАННЯ ДИТИНИ БЕЗ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Відповідно до положень ст. 170 СК суд може винести рішення про відібрання дитини від батьків або одного з них, не позбавляючи їх батьківських прав, у випадках, передбачених пунктами 2-5 частини першої статті 164 цього Кодексу, а також в інших випадках, якщо залишення дитини у них є небезпечним для її життя, здоров'я і морального виховання. У цьому разі дитину передають другому з батьків, бабі, дідові, іншим родичам – за їхнім бажанням або органів опіки та піклування. Серед причин для відібрання дитини є також ухилення батьків дитини від виконання своїх батьківських обов'язків, яке може мати прояв і у формі свідомого ненадання матеріальної допомоги, тобто економічного насильства стосовно дитини. Якщо відпадуть причини, які перешкоджали належному вихованню дитини її батьками, суд за заявою батьків може постановити про повернення їм дитини.

Під час моніторингу було вивчено 200 рішень про відібрання дитини без позбавлення батьківських прав. При відборі для вивчення рішень акцент було зроблено насамперед на ті судові рішення, у яких причинами відібрання дитини стало не просто байдуже ставлення батьків до виконання своїх батьківських обов'язків, а такі дії батьків, які свідчили про застосування фізичного насильства стосовно дитини або про свідоме нехтування батьківськими правами, яке було пов'язано зі створенням умов неналежного проживання та матеріального забезпечення дитини, тобто містило ознаки економічного насильства.

Як свідчить судова практика, в цілому суди правильно вирішують спори зазначеної категорії. Причинами відібрання дитини, як правило, є не лише ухилення батьків від виконання своїх батьківських обов'язків, але і в деяких випадках фізичне насильство над дитиною або створення життєвих умов, які є небезпечними для життя і здоров'я дитини.

Так, із рішення Хмельницького міськрайонного суду Вінницької області у справі №2-241/12 (див. Додаток 3) зазначено, що мати дітей не лише застосовувала до них фізичне насильство, але в її діях мали місце прояви економічного насильства, яке полягало у використанні не за призначенням коштів, що виплачуються на дітей, позбавлення дітей продуктів харчування, іграшок та ін. За таких обставин суд, задовольняючи позов, зробив обґрунтований висновок щодо того, що перебування дітей із матір'ю є небезпечним для їхнього життя та здоров'я.

У рішенні Полонського районного суду Хмельницької області у справі №2-1161/11 (див. Додаток 3) хоча прямо і не зазначено про прояви з боку матері економічного насильства стосовно дитини, але йде мова про те, що причиною звернення з позовом до ОСОБИ_2 про відібрання її малолітнього сина є ухилення матері від виконання своїх батьківських обов'язків, яке виявляється у створенні неналежних соціально-побутових умов для дитини, зокрема, ненаданні дитині житла через відсутність у відповідачки постійного місця проживання. Враховуючи те, що у позові ставилося питання про стягнення з матері дитини аліментів, це є свідченням, що вона належного матеріального забезпечення дитини не здійснює, а отже вчиняє стосовно нього економічне насильство, що ставить під загрозу життя та здоров'я дитини. Лише перебування дитини в дитячому будинку надає можливість цій дитині існувати.

Інколи трапляються випадки, коли суди, приймаючи рішення, не сповна враховують сукупність обставин справи і доходять передчасного висновку про відібрання дитини.

Так, із рішення колегії суддів судової палати з розгляду цивільних справ апеляційного суду Волинської області у справі №0315/784/2012 впливає, що у діяннях матері малолітньої дитини, до якої був пред'явлений позов про відібрання дитини без позбавлення батьківських прав, не вбачається умисного нехтування своїми батьківськими правами та створення умов, які могли б свідчити про ознаки економічного насильства

стосовно дитини. Суд першої інстанції не дав оцінку всім обставинам справи у їх сукупності та дійшов передчасного висновку про відібрання дитини, що потягнуло за собою скасування апеляційним судом зазначеного судового рішення з ухваленням нового про відмову у задоволенні позову.

ВИСНОВКИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ МОНІТОРИНГУ СІМЕЙНИХ СПРАВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НАСИЛЬСТВОМ У СІМ'І

Серед сімейних справ, пов'язаних із насильством у сім'ї, можна виділити такі категорії справ, як розірвання шлюбу, позбавлення батьківських прав та відібрання дитини без позбавлення батьківських прав. Аналіз наведених справ свідчить про таке.

- У справах про розірвання шлюбу причинами розлучення подружжя нерідко бувають випадки застосування фізичного та психічного насильства з боку іншого подружжя. Для справ про позбавлення батьківських прав та відібрання дитини без позбавлення батьківських прав є більш характерним застосування економічного насильства стосовно дитини, а інколи трапляються випадки застосування фізичного насильства.
- При вирішенні прав про розірвання шлюбу судам варто мати на увазі таке. Згідно з ч. 1 ст. 112 СК України суд з'ясовує фактичні взаємини подружжя, дійсні причини позову про розірвання шлюбу, бере до уваги наявність малолітньої дитини, дитини-інваліда та інші обставини життя подружжя. Частиною 2 цієї статті передбачено, що суд виносить рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, що мають істотне значення. Проте, як свідчить судова практика, суди рідко детально з'ясовують обставини, про які зазначено у ст. 112 СК. У більшості справ, які стосуються розірвання шлюбу, рішення мають майже шаблонний характер; у них лише зазначається про те, що причиною розлучення стає втрата почуття взаємної поваги та любові, а про справжні причини розлучення не зазначено. Можна зробити припущення, що, враховуючи вимоги принципу диспозитивності, це пов'язано з формулюванням позовних вимог позивачем. Але дуже часто справжні причини розірвання шлюбу, які полягають у насильстві в сім'ї, позивачами приховуються. Водночас ці обставини залишаються без відповідного реагування з боку суду, і випадки насильства в сім'ї лишаються латентними проявами порушення прав людини.
- Розглядаючи справи про розірвання шлюбу між подружжям, яке не має неповнолітніх дітей, у разі, якщо один із подружжя заперечує проти розірвання шлюбу у добровільному порядку через органи РАГС, суди не завжди належно з'ясовують, з яких причин сталося таке звернення до суду. У судовій практиці трапляються випадки, коли позивач (це, як правило, особа жіночої статі) скаржиться на те, що її проживання з чоловіком по справі стало нестерпним через зловживання ним спиртними напоями, сварки, які влаштовує відповідач, через постійні приниження, образи та погрози, які відбуваються в присутності дітей та онуків (інакше кажучи, прояви психологічного, а інколи й фізичного насильства), тому рішення про розлучення є обдуманим. Однак, незважаючи на те, що в діях відповідача вбачаються ознаки насильства в сім'ї, суди нерідко відмовляють у задоволенні таких позовів. При цьому суди не завжди дотримуються вимог ст. 111 СК щодо того, що суд вживає заходів щодо примирення подружжя, якщо це не суперечить моральним засадам суспільства, і надають подружжю строк для примирення навіть у випадках застосування домашнього насильства до одного з них.

- У цьому аспекті було б доцільним передбачити на законодавчому рівні надання можливості суддям на час розгляду справ про розлучення видавати захисний припис особі, яка є винною у вчиненні насильства в сім'ї.
- Доцільним вважаємо рекомендувати суддям під час розгляду справ, які стосуються сімейних правовідносин, у разі виявлення випадків насильства в сім'ї реагувати на це відповідно до ч. 1 ст. 211 ЦПК окремими ухвалами.
- При розгляді справ про позбавлення батьківських прав та відібрання дитини без позбавлення батьківських прав стає очевидним, що при визначенні законодавцем понять «насильство в сім'ї» та «економічне насильство» вбачаються певні суперечності, що, безумовно, вимагає удосконалення чинного законодавства. Насильство в сім'ї може виявлятися не лише у формі активних дій, але і бездіяльності у разі, якщо особа, яка відповідно до закону зобов'язана виконувати певні дії, нехтує покладеним на неї законом обов'язком. Водночас у ст. 1 Закону «Про попередження насильства в сім'ї» насильство в сім'ї визначено не як діяння, а лише як дії. Щодо спорів про позбавлення батьківських прав, то судам треба враховувати, що на батьків державою покладено обов'язок піклуватися про своїх неповнолітніх дітей. Рішення суду про задоволення позову про позбавлення батьківських прав є крайнім заходом, що застосовується лише до тих батьків, які нехтують виконанням своїх батьківських обов'язків щодо дитини, які застосовують до своїх дітей насильство у будь-якій формі (як свідчить судова практика, найчастіше це економічне насильство, рідше – інші форми насильства, зокрема фізичне). Проте варто мати на увазі, що позбавлення батьківських прав є засобом захисту прав дитини, а інколи – її єдиним шляхом збереження дитині життя та здоров'я. Тому суди при вирішенні питання про позбавлення батьківських прав повинні виходити насамперед з інтересів дитини.
- Як свідчить судова практика, під час розгляду спорів про позбавлення батьківських прав дитину, коли вона досягла віку, з якого вже може давати відповідні свідчення і висловлювати власну думку, не завжди опитують, а її думку не завжди враховують суди. Відтак суди не завжди обізнані в питаннях про те, чи мало місце жорстоке ставлення та застосування насильства у будь-якій формі стосовно дитини. Це зокрема не сприяє тому, щоб встановити справжні причини звернення з позовом про позбавлення батьківських прав і не дозволяє судам дати об'єктивну оцінку всім доказам по справі у їх сукупності.
- Вивчення судових рішень дало змогу встановити: якщо відповідач заперечує проти позову про позбавлення батьківських прав і заявляє, що бажає виховувати дитину, здебільшого у задоволенні позову суди відмовляють. Ця обставина сама по собі, без належної оцінки доказів у їх сукупності, не повинна сприйматися судами як підстава для відмови у задоволенні позову. Інколи, навіть за умов свідомого нехтування з боку батьків своїми батьківськими обов'язками і неналежного матеріального забезпечення дитини, яке можна розцінити як прояв економічного насильства, суди відмовляють у задоволенні позовів про позбавлення батьківських прав. Отже, у деяких випадках, як показують судові рішення, суди дають однобічну оцінку доказів по справі.
- У справах про позбавлення батьківських прав під час прийняття рішень судам треба виходити не лише з норм національного законодавства України, але й вимог міжнародно-правових актів, а також практики Європейського суду з прав людини, зокрема, рішення від 18 грудня 2008 року «Савіні проти України». Відповідно до цього рішення ЄСПЛ судові рішення має бути побудоване на з'ясованих обставинах: чи були мотиви для позбавлення батьківських прав доречними і

достатніми, чи здатне рішення про позбавлення батьківських прав забезпечити належний захист дитини, чи було проведено ретельний аналіз можливих наслідків пропонованого заходу з опіки для батьків і дитини, чи ґрунтується висновок органу опіки на достатній доказовій базі, чи мали батьки достатні можливості брати участь у вирішенні такого питання. Рішення суду повинно ґрунтуватися на всебічній оцінці доказів, наявних по справі. З одного боку, воно повинно сприяти забезпеченню найкращих інтересів дитини, а з іншого – шляхом позбавлення батьків їх батьківських прав суди можуть забезпечити належний захист дитини від будь-яких проявів насильства з боку батьків.

- У справах про відібрання дитини без позбавлення батьківських прав, так само як і у справах про позбавлення батьківських прав щодо дитини, судам потрібно виважено ставитися до прийнятого рішення, всебічно з'ясувати обставини справи, виявляти факти насильницьких дій із боку батьків стосовно дитини і реагувати на це шляхом окремих ухвал, повідомляючи про такі факти компетентні органи, на які покладено обов'язок протидії насильству в сім'ї. Водночас, як свідчить практика, інколи суди, приймаючи рішення про відібрання дитини, не повністю враховують сукупність обставин справи і доходять передчасного висновку про відібрання дитини. Проте при вирішенні спорів про відібрання дитини забезпечення при цьому найкращих інтересів дитини є не менш важливим, ніж при розгляді спорів про позбавлення батьківських прав.

Розділ V

Пропозиції щодо удосконалення законодавства у сфері протидії домашньому насильству та підвищення ефективності роботи суддів, які розглядають справи щодо фактів насильства в сім'ї, та працівників працівників правоохоронних органів, на яких покладено обов'язок щодо попередження та притягнення до відповідальності осіб за насильство в сім'ї

Підводячи підсумки моніторингу національної судової практики розгляду судами кримінальних, цивільних справ і справ про адміністративні правопорушення, пов'язаних із вчиненням насильства в сім'ї, вважаємо за доцільне запропонувати внесення низки змін до законодавства України у сфері протидії домашньому насильству. Крім того, з метою підвищення ефективності роботи суддів, які розглядають справи зазначених категорій, вважаємо за необхідне привернути їх увагу до найбільш типових помилок, які трапляються у судових рішеннях.

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

1. Надати Верховною Радою України згоду на обов'язковість Конвенції Ради Європи про попередження та боротьбу із насильством стосовно жінок та домашнім насильством (Стамбульську конвенцію), у якій застосовано інший, відмінний від того, що існує у національному законодавстві, термін – «домашнє насильство», який має більш універсальний характер і слугує тому, щоб краще захищати жертв насильства порівняно зі змістовним наповненням терміна «насильство в сім'ї».
2. Привести національне законодавство щодо протидії насильства в сім'ї у відповідність до норм міжнародного законодавства, замінивши термін «насильство в сім'ї» на інший – «домашнє насильство». Уточнити визначення поняття «насильство в сім'ї», яке міститься у статті 1 Закону «Про попередження насильства в сім'ї», замінивши поняття «дії» на поняття «діяння».
3. Криміналізувати справи про адміністративні правопорушення, які передбачають відповідальність за насильство в сім'ї (за умови прийняття Закону про кримінальні проступки).
4. Внести зміни у кримінально-процесуальне законодавство, передбачивши відповідну форму реагування судами на випадки порушення законних прав громадян (замість окремих ухвал).
5. Забезпечити на законодавчому рівні надання правової допомоги у повному обсязі жертвам домашнього насильства, передбаченого статтею 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу».
6. Врегулювати відповідним підзаконним актом запровадження спеціальної статистичної звітності щодо розгляду судами кримінальних справ, пов'язаних з насильством в сім'ї.
7. Об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого статтею 173-2 КУпАП, потребує вдосконалення, оскільки опис у диспозиції насильства в сім'ї у формі фізичного насильства майже виключає можливість притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності.
8. Передбачити у Кодексі України про адміністративні правопорушення процесуальний порядок повернення неякісно складених протоколів про правопорушення для їх дооформлення, оскільки закриття провадження по справах у зв'язку з недостатністю доказів, долучених до справи, або не належним оформленням протоколів про адміністративне правопорушення не сприяє тому, щоб належно захищати жертв насильства в сім'ї.
9. Переглянути різновиди стягнень за адміністративні правопорушення, пов'язані з різними проявами насильства в сім'ї, виключивши зі статті 173-2 КУпАП адміністративне стягнення у виді штрафу, яке показало свою неефективність. Замість нього ширше застосовувати громадські роботи, виправні роботи та адміністративний арешт, тобто заходи адміністративного впливу, які є значно більш дієвими, ніж адміністративне стягнення у виді штрафу.
10. Передбачити на законодавчому рівні надання можливості суддям на час розгляду справ про розлучення видавати захисний припис особі, яка є винною у вчиненні насильства в сім'ї.

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ СУДДІВ ТА ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

1. Із судових рішень здебільшого випливає, що випадки насильства стосовно потерпілих мають непоодинокий характер: особи, які притягнено до кримінальної відповідальності, упродовж тривалого часу конфліктують із потерпілими. У випадках вчинення вбивства потерпілого або заподіяння йому тілесних ушкоджень поведінка винної особи дуже часто полягає не лише у цьому злочині. Зокрема, йому передують низка інших злочинів, які лишаються безкарними. У зв'язку з наведеним ці обставини необхідно довести до уваги представників правоохоронних органів із метою більш активної профілактики правопорушень та виявлення сімей, у яких члени сім'ї мають схильність до домашнього насильства, надіславши дані моніторингового звіту для вивчення в органи внутрішніх справ.
2. Під час проведення підготовки суддів у Національній школі суддів України та її регіональних відділеннях звернути увагу суддів, що в результаті моніторингу були виявлені випадки їх надто гуманного ставлення до осіб, які вчинили насильство в сім'ї. Зокрема, встановивши і зазначивши у вирокі про наявність по справі такої обтяжуючої обставини, як вчинення злочину в стані алкогольного сп'яніння, суди не завжди враховують її при призначенні покарання та призначають мінімальне покарання, яке передбачено санкцією статті, хоча таке покарання навряд чи можна вважати необхідним і достатнім для виправлення обвинуваченого.
3. При проведенні тематичних семінарів із питань протидії насильству в сім'ї довести до відома суддів, що інколи за заподіяння тяжких тілесних ушкоджень суди призначають надто м'яке покарання, яке не враховує або недостатньо враховує ступінь суспільної небезпечності вчиненого злочину та конкретні обставини справи.
4. Запропонувати суддям при призначенні покарання винним особам враховувати такі дані про особу, які передують вчиненню злочину і свідчать про стійку протиправну направленість її поведінки стосовно членів сім'ї.
5. На тематичних семінарах із питань протидії насильству в сім'ї звернути увагу суддів, що в матеріалах деяких кримінальних проваджень, незважаючи на те, що злочин, який вчинила винна особа, належить до тяжких (переважно – тяжкі тілесні ушкодження, ст. 121 КК), винна особа характеризується негативно та вчинила злочин у стані алкогольного сп'яніння, суди належним чином не враховують ці обставини і призначають покарання без реального позбавлення волі, яке навряд чи буде ефективно слугувати виправленню особи злочинця. Посилання суду в такому разі на позицію потерпілої, яка просить не позбавляти її чоловіка (сина) волі, навряд чи є виправданим, оскільки потерпіла, яка проживає разом із кривдником, дуже часто є психологічно залежною від нього.
6. Під час підготовки у Національній школі суддів та її регіональних відділеннях довести до відома суддів судів першої інстанції, що у випадках, коли судові рішення з призначенням за ст. 121 КК України винним особам покарання умовно, з іспитовим строком, потрапляють на підставі апеляції прокурора або потерпілого в поле зору суду апеляційної інстанції, здебільшого такі вирокі скасовують та виносять нові вирокі в частині призначення покарання. Апеляційні суди враховують тяжкі наслідки злочину, ступінь його суспільної небезпечності й обґрунтовано призначають засудженим більш суворе покарання, як правило, у виді реального позбавлення волі.

7. Звернути увагу правоохоронних і судових органів на низьку ефективність їхньої роботи, яка полягає в тому, що деякі кримінальні справи розслідуються і розглядаються протягом декількох років, що призводить до звільнення кримінальника від покарання у зв'язку з тим, що пройшов строк давності.
8. Під час проведення підготовки у Національній школі суддів та її регіональних відділеннях довести до відома суддів, що суди у своїх рішеннях по справах, які стосуються насильства в сім'ї, майже не посилаються на норми міжнародного законодавства та не враховують практику Європейського суду з прав людини.
9. Звернути увагу суддів, що у деяких постановках про притягнення до адміністративної відповідальності лише зазначається про застосування винними особами до потерпілих насильства в сім'ї, але в яких формах виявляється таке насильство і чи має воно умисний характер, не зазначено, що не дозволяє оцінити характер та наслідки вчиненого правопорушення й ускладнює вирішення питання про призначення особі різновиду адміністративного стягнення.
10. Запропонувати суддям, якщо це дозволяє санкція відповідної частини статті КУпАП, утриматись від призначення покарання за насильство в сім'ї у виді штрафу через те, що ефективність такого різновиду стягнення є дуже низькою. Лише приблизно у 40% справ, у яких призначено адміністративне стягнення у виді штрафів, такі штрафи сплачуються правопорушниками у добровільному порядку. Багато з осіб, які притягуються до адміністративної відповідальності за насильство в сім'ї, непрацюючі. Це означає, що більше половини судових рішень про стягнення штрафів залишаються невиконаними, або навіть буває, що штрафи сплачують самі жертви насильства в сім'ї.
11. Запропонувати органам внутрішніх справ проведення спеціального навчання для працівників відповідних підрозділів щодо складання протоколів про адміністративне правопорушення, оскільки через неякісне складання протоколів винні особи залишаються безкарними, що надалі призводить до застосування більш жорстких форм насильства в сім'ї та його повторення.
12. Звернути увагу суддів на необхідність більш детального вивчення причин розлучення подружжя у справах, пов'язаних із розірванням шлюбу. У більшості таких справ судові рішення мають майже шаблонний характер; у них лише зазначено про те, що причиною розлучення стає втрата почуття взаємної поваги та любові, а про істинні причини розлучення, які нерідко пов'язані з різними проявами насильства з боку одного з членів подружжя до іншого, не зазначено. Оскільки дуже часто справжні причини розірвання шлюбу, які полягають у насильстві в сім'ї, позивачі приховують, ці обставини лишаються без відповідного реагування з боку суду, і випадки насильства в сім'ї залишаються латентними проявами порушення прав людини.
13. Довести до відома суддів, що при розгляді справ про розірвання шлюбу між подружжям, яке не має неповнолітніх дітей, у разі, якщо один із членів подружжя заперечує проти розірвання шлюбу у добровільному порядку через органи РАГС, необхідно належним чином з'ясувати справжні причини, з яких мало місце звернення з позовом до суду. Вказати суддям на необхідність дотримання вимог ст. 111 СК України при розгляді справ про розірвання шлюбу щодо того, що суд вживає заходів про примирення подружжя, якщо це не суперечить моральним засадам суспільства. Рекомендувати суддям не надавати подружжю строк для примирення у випадках застосування домашнього насильства до одного з них.
14. Рекомендувати суддям під час розгляду справ, які стосуються сімейних правовідносин, у разі виявлення випадків насильства в сім'ї реагувати на це у відповідності до ч. 1 ст. 211 ЦПК окремими ухвалами.

15. Звернути увагу суддів на те, що рішення суду про задоволення позову про позбавлення батьківських прав є крайнім заходом, який застосовується лише до тих батьків, які нехтують виконанням своїх батьківських обов'язків щодо дитини, зокрема, тих, які застосовують до своїх дітей насильство у будь-якій формі, зокрема й економічне насильство. Водночас треба мати на увазі, що позбавлення батьківських прав виступає засобом захисту прав дитини, а інколи – єдиним шляхом збереження дитині життя та здоров'я. Тому суди при вирішенні питання про позбавлення батьківських прав повинні виходити насамперед з інтересів дитини.
16. Рекомендувати суддям при розгляді справ про позбавлення батьківських прав у разі, якщо дитина досягла віку, з якого вже може давати свідчення, заслуховувати думку такої дитини. Це дозволить суддям бути краще обізнаними в питаннях про те, чи мало місце жорстоке ставлення та застосування насильства у будь-якій формі стосовно дитини.
17. У справах про позбавлення батьківських прав під час прийняття рішень судам потрібно виходити не лише з норм національного законодавства України, але і з вимог міжнародно-правових актів, а також практики Європейського суду з прав людини. Рішення суду повинно ґрунтуватися на всебічній оцінці доказів, наявних по справі. З одного боку, воно повинно сприяти забезпеченню найкращих інтересів дитини, а з іншого – шляхом позбавлення батьків їхніх батьківських прав суди можуть забезпечити належний захист дитини від будь-яких проявів насильства з боку батьків.
18. Під час розгляду справ про відібрання дитини без позбавлення батьківських прав рекомендувати судам всебічно з'ясувати обставини справи та у разі виявлення фактів насильницьких дій із боку батьків стосовно дитини реагувати на це шляхом винесення окремих ухвал, повідомляючи про такі факти компетентні органи, на які покладено обов'язок протидії насильству в сім'ї.

ДОДАТОК 1	80
ЗЛОЧИНИ ЩОДО ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ	80
Справа №1-41/12	80
Справа №11- кп/784/133/13.....	85
Справа №1-820/11	85
Справа №1-82/11	86
Справа №1-164/11	88
Справа №1-1073/11	90
Справа №1-416/11	92
Справа №11-1752/12.....	95
Справа №1-1287/2011	97
Справа №1-65/11р.....	100
Справа №1-387/11	103
Справа №0304/29/12.....	105
Справа №1-146/11	107
Справа №1-22/12	110
ПОСТАНОВЛЕННЯ СУДАМИ ОКРЕМИХ УХВАЛ.....	112
Справа №2515/6083/12.....	112
Справа №1-196/11	112
Справа №2320/293/2012	114
Справа №1604/924/2012	114
Справа №303/3066/13-к	115
Справа №574/551/13-к.....	116
Справа №11/796/1151/2013.....	117
Справа №1-1067	119
Справа №121/12032/12.....	121
Справа №2218/5720/2012.....	122
Справа №346/121/13-к.....	123
Справа №451/174/13-к.....	124
Справа №1-25/2011	125
СПРАВИ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ (ЗА СТАТТЯМИ 152, 153, 155, 156 КК УКРАЇНИ)	126
Справа №1-1164/11	126
Справа №1/2211/94/2012.....	128
Справа №2214/1918/2012.....	131
Справа №661/1280/13-к	135
Справа №1-97/12 р.....	137
Справа №1703/1843/2012.....	138
ДОДАТОК 2	141
ПОСТАНОВИ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ (ОГЛЯД)	141
Справа №1320/113/2012	141
Справа №3/2211/797/2012	141
Справа №3/1522/2297/12.....	141
Справа №226/88/12	141
Справа №226/5052/12	142

Справа №712/7093/12.....	142
Справа № 0210/1781/2012.....	142
Справа №221/4910/2012.....	142
Справа №2307/1378/12.....	143
Справа №2607/1510/2012.....	143
Справа №0445/1308/2012.....	144
Справа №0520/4557/2012.....	144
Справа №2117/171/2012.....	144
Справа №202/1325/12.....	145
Справа №226/988/12.....	145
Справа №2403/948/12.....	145
Справа №202/697/12.....	145
Справа №207/2438/2012.....	145
Справа №0210/171/2012.....	146
Справа №22218/10376/2012.....	146
Справа №755/1554/13-п.....	146
Справа №2020/2027/2012.....	146
Справа №0210/160/2012.....	147
Справа №1421/2356/12.....	147
Справа №1409/967/12.....	147
Справа №0826/69/2012.....	147
Справа №226/5023/12.....	148
Справа №1215/489/2012.....	148
Справа №226/726/12.....	148
Справа №1807/677/2012.....	148
Справа №1516/334/2012.....	149
Справа №2027/2/2012.....	149
Справа №3-4709/12.....	159
Справа №3-71/12.....	159
Справа №3-8/2012.....	150
Справа №437/856/12.....	151
Справа №625/219/2012.....	151
Справа №0101/3495/2012.....	152
Справа №752/8519/13-п.....	152
Справа №1903/521/12.....	152
Справа №3-397/12.....	152
Справа №754/4143/13-п.....	153
Справа №208/68/2012.....	153
Справа №3/514/138/12.....	153
Справа №3/1406/218/12.....	154
Справа №3/819/257/2012.....	154
Справа №3/802/1287/2012.....	155
Справа №1516/1480/12 р.....	155
Справа №0826/54/2012.....	155
Справа №0426/1001/2012.....	156
Справа №1708/31/12.....	156

Справа №2027/153/2012	156
Справа №3/2515/372/2012	157
Справа №3/2113/275/2012	157
Справа №2510/826/2012	158

ДОДАТОК 3.....159

ЦИВІЛЬНІ СПРАВИ ПРО РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ, ПРО ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ ТА ПРО ВІДІБРАННЯ ДИТИНИ БЕЗ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ (ВИТЯГ).....	159
Справа №323/1374/13-ц.....	159
Справа №2-1376/11	159
Справа №334/2179/13-ц.....	160
Справа №705/360/13- ц.....	160
Справа №662/105/13- ц.....	160
Справа №2107/5038/2012.....	161
Справа №588/182/13-ц.....	162
Справа №206/186/2012.....	164
Справа №2-417/12.....	164
Справа №1421/2223/12.....	165
Справа №1504/322/12	166
Справа №2218/14375/2012	167
Справа №114/984/13-ц.....	168
Справа №2218/24169/2012	168
Справа №636/1732/13-ц.....	169
Справа №671/236/13- ц.....	169
Справа №2-241/12.....	171
Справа №2-1161/11	172
Справа №0315/784/2012	173

ДОДАТОК 4.....176

ОГЛЯД РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПРОЯВАМИ НАСИЛЬСТВА В СІМ'ї.....	176
Справа «А. проти Сполученого Королівства» (100/1997/884/1096)	176
Справа «Контрова проти Словаччини» (7510/04).....	178
Справа «Беваква та С. проти Болгарії» (71127/01).....	180
Справа «Бранко Томашік та інші проти Хорватії» (46598/06).....	182
Справа «Опуз проти Туреччини» (33401/2)	183
Справа «Е.С. та інші проти Словаччини» (8227/04).....	185
Справа «А проти Хорватії» (55164/08).....	186
Справа «Хайдуова проти Словаччини» (2660/03).....	187

ДОДАТОК 1. ЗЛОЧИНИ ЩОДО ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

СПРАВИ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ Ч.1 ТА Ч.2 115 КК УКРАЇНИ

Справа №1-41/12

Вироком Сумського районного суду Сумської області ОСОБУ_3, з середньою освітою, неодруженого, працездатного, непрацюючого, раніше не судимого, засуджено за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК України, до покарання у виді позбавлення волі строком на 12 років.

Як вбачається з вироку суду, підсудний ОСОБА_3 вчинив особливо тяжкий умисний злочин за наступних обставин.

ОСОБА_3 постійно мешкав у будинку АДРЕСА_1 разом зі своєю матір'ю ОСОБОЮ_4, 1928 року народження, та сином ОСОБА_2, 1990 року народження. Протягом останніх років ОСОБА_3 ніде не працював, зловживав спиртними напоями, внаслідок чого між ним та ОСОБОЮ_4 стали виникати сварки і скандали, під час яких ОСОБА_3 ображав і принижував матір та іноді застосовував до неї фізичну силу.

Останнім часом стан здоров'я ОСОБИ_4 суттєво погіршився, вона погано пересувалася, майже весь час лежала і, крім цього, стала справляти свої природні потреби під себе. Через свій похилий вік та стан здоров'я вона не могла виконувати хатню роботу та самостійно доглядати за собою. Все це дуже дратувало ОСОБУ_3.

Впродовж дня 24 жовтня 2011 року ОСОБА_3 вживав спиртні напої. Близько 16.00 годин, зайшовши до кімнати матері, ОСОБА_3 виявив, що вона в черговий раз справила свої природні потреби у кімнаті та забруднила екскрементами підлогу і спідню білизну.

Перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, розлючений та роздратований цією обставиною, ОСОБА_3 на ґрунті раптово виниклої до матері особистої неприязні, вирішив позбавити престарілу ОСОБУ_4 життя. Реалізуючи свій злочинний намір, спрямований на протиправне заподіяння смерті матері, сп'янілий ОСОБА_3, використовуючи свою фізичну перевагу над потерпілою та неможливість здійснення нею будь-якого активного опору внаслідок її похилого віку, діючи умисно, скинув її з ліжка на підлогу, а коли вона впала, почав з значною силою наносити удари руками і ногами, а також іншими предметами по голові, тулубу та в область грудної клітини потерпілої.

Прагнучи досягти своєї злочинної мети, розлючений ОСОБА_3 схопив лежачу на підлозі ОСОБУ_4 руками за шию спереду та на протязі декількох секунд здавлював шию потерпілої, свідомо позбавляючи потерпілу можливості дихати.

Бачачи, що незважаючи на завдані тілесні ушкодження, ОСОБА_4 залишається живою, бажаючи довести до кінця свій злочинний намір, спрямований на вбивство останньої, сп'янілий та розлучений ОСОБА_3 взяв забруднену екскрементами спідню білизну потерпілої та почав заповнювати їй ротову порожнину каловими масами, доки вона не перестала подавати ознаки життя. Впевнившись, що потерпіла померла, ОСОБА_3 загорнув труп матері у покривало та переніс його у кухню.

Наступного дня, бажаючи приховати вчинений злочин, з метою уникнення відповідальності за скоєне вбивство, ОСОБА_3 наказав своєму сину ОСОБИ_2, який не був очевидцем вбивства та не знав про дійсні обставини смерті ОСОБИ_4, отримати у місцевій амбулаторії довідку про смерть, придбати у бюро ритуальних послуг труну та інше необхідне для поховання приладдя, а сам став займатися приготуваннями до похорон.

Після повідомлення про смерть лікар Садівської амбулаторії ОСОБА_5, як вимагає того інструкція, приїхала

до будинку ОСОБИ_4, де виявила її труп з множинними тілесними ушкодженнями, про що повідомила правоохоронні органи.

Згідно з висновком експерта смерть ОСОБИ_4 наступила внаслідок механічної асфіксії від заповнення дихальних шляхів каловими масами. Крім того, внаслідок умисних злочинних дій ОСОБИ_3 потерпілій ОСОБИ_4 були спричинені різного ступеню тяжкості тілесні ушкодження, а саме: крововиливи в склеральну та кон'юнктивальну оболонку обох очей, закритий перелом кісток носу, забиті рани та гематоми вушних раковин, забита рана підборіддя, садно верхньої повіки лівого ока, гематома обличчя, крововилив в м'які тканини правої половини шиї, закрита тупа травма грудної клітини, крововиливи в м'які тканини грудної клітини з обох боків, забій лівої легені, садна та синці тулубу і кінцівок, які кваліфікуються як легкі тілесні ушкодження; переломи 5-11 ребер праворуч від передньої до задньої пахвової лінії та 6-10 ліворуч по передній пахвовій лінії, які кваліфікуються як тілесні ушкодження середньої тяжкості, а також перелом-вивих лівого великого рога під'язикової кістки; перелом правого верхнього ріжка щитовидного хряща, які кваліфікувати по ступеню тяжкості неможливо, так як невідомий вихід даних пошкоджень.

Допитаний в судовому засіданні підсудний ОСОБА_3 свою вину визнав частково, пояснивши при цьому, що він постійно мешкав у будинку АДРЕСА_1 разом зі своєю матір'ю ОСОБОЮ_4, 1928 року народження, та сином ОСОБОЮ_2, 1990 року народження. Протягом останніх років він ніде не працював, існував за рахунок пенсії матері. Останнім часом мати через похилий вік була не в змозі доглядати за собою, майже весь час лежала і, крім цього, стала справляти свої природні потреби під себе, внаслідок чого між ним та ОСОБОЮ_4 стали виникати сварки і скандали, під час яких він кричав на неї, намагаючись вплинути на її поведінку, але не бив. Фізичну силу він застосовував до неї, але це було кілька років тому. 24 жовтня 2010 року він перебував вдома, вживши близько 14 годині 250 г горілки. Близько 16.00 годин, зайшовши до кімнати матері, він виявив, що вона в черговий раз справила свої природні потреби у кімнаті та забруднила екскрементами підлогу і спідню білизну. Він був розлючений та роздратований цією обставиною; зняв з матері сорочку, ухватив її руками за тулуб і голову та скинув її з ліжка на підлогу. Потім переступив через неї і, знаходячись до неї спиною, став бити її п'ятою правої ноги в область грудної клітини та голови, нанісши близько 10 ударів. Після цього він посадив її біля ліжка, взяв її сорочку, в якій знаходились фекалії, підніс потерпілої і кілька разів провів по губах матері. Калові маси він до рота не запихував, не душив мати і взагалі не хотів настання смерті потерпілої, оскільки за рахунок саме її пенсії він існував. Через деякий час він зрозумів, що вона мертва, так як вона не дихала. Він накрив її ганчірками та пішов у залу дивитися телевізор. Коли з роботи повернувся його син ОСОБА_6, він повідомив йому, що «вилаяв» бабусю і «нагодував» її фекаліями. На ніч матір залишили в хаті, при цьому разом з ОСОБА_2 перенесли її у кухню, де поклали в ночви. Там, в ночвах, він накрив її покривалом і ліг спати. З ранку вони з сином пішли до сусіда ОСОБИ_7, щоб він допоміг їм з похоронами. ОСОБА_7 з сином ОСОБОЮ_6 викликали лікаря, щоб констатувати смерть ОСОБИ_4. Він хотів поховати матір на власному городі, на родинному кладовищі. Через деякий час прийшла лікар і побачила на тілі матері тілесні ушкодження, після чого викликала міліцію. Під час опитування він зізнався, що смерть матері настала від його дій, власноручно написавши явку з повинною.

Крім часткового визнання своєї вини самим підсудним, його вина підтверджується зібраними по справі доказами.

Допитаний в судовому засіданні потерпілій ОСОБА_2 пояснив суду, що він мешкав в с. Сад разом з батьком ОСОБОЮ_3 та бабусею ОСОБОЮ_4. Батько останні роки ніде не працював, існував за рахунок пенсії ОСОБИ_4. Останнім часом батько майже кожного дня сварився з бабусею, ображав її нецензурною лайкою. Сварки, в основному, відбувалися на ґрунті того, що бабуса через свій похилий вік та стан здоров'я не могла виконувати хатню роботу, більшість часу лежала, а останні 3-4 місяця бабуса стала «ходити під себе», тобто

справляти природні потреби у ліжку. В основному прибирав за нею батько, іноді приходила сусідка. З цього приводу батько дуже сильно нервував і кричав на свою матір. 24.10.2011 р. зранку він (ОСОБА_2) поїхав на роботу у м. Суми, додому повернувся близько 18.15 год. Зайшовши до будинку, він почув що в залі кричить батько. Він знаходився в стані алкогольного сп'яніння та нецензурно лаявся на адресу бабусі. Він запитав у ОСОБИ_3, що сталося, на що той відповів, що накричав на бабу та накормив її фекаліями. Коли він зайшов до бабусиної кімнати, то побачив, що вона лежить на підлозі без ознак життя, повністю роздягнена. Її тіло було вкрите червоною сукнею, а голова - ганчірками. Батько взяв її за праву руку, щоб підняти, в цей час з голови спали ганчірки, і він побачив на голові та обличчі ОСОБИ_4 кров. На підлозі біля її голови також була кров. На грудях з правої сторони в неї були засохлі фекалії. Від побаченого він перебував в шоковому стані, постукав у стінку сусідці ОСОБИ_8 та вийшов на вулицю. Коли сусідка вийшла, він сказав їй, що бабуся померла. Вони разом пішли до їхнього будинку. ОСОБА_8 зайшла до кімнати та побачила труп ОСОБИ_4. Вона почала кричати на батька, казала що чула через стінку, як він кричав на бабу, після чого пішла додому. Батько запропонував перенести бабуся в кухню та помити її в ночвах. Вдвох з батьком вони перенесли тіло померлої у кухню та поклали його у ночви. 25.10.2011р., близько 08.15 год., до них прийшли сусідки ОСОБА_9 та ОСОБА_10. Вони запитали, де бабуся та пройшли до кімнати. В цей час до них підійшов батько. Сусідки стали питати у нього, чи це він убив ОСОБУ_4. Він відповів, що вона впала та сама «убилася». Сусідки порадили звернутися до лікарні, щоб отримати довідку про смерть. Після цього вони з батьком пішли до сусіда ОСОБИ_7 та попрохали допомогти з похоронами. Після цього він разом з ОСОБОЮ_7 та ОСОБОЮ_11 на автомобілі останнього поїхали до лікарні, а батько пішов до ОСОБИ_12 та ОСОБИ_13 домовлятися, щоб викопали яму на кладовищі. У лікарні вони повідомили про те, що померла бабуся, і віддали їй паспорт. Їм сказали приїхати через 40 хвилин за довідкою. Після цього вони поїхали в магазин «Траур», де купили труну, вінок та свічки. Коли приїхали додому, то там вже знаходилися працівники міліції. На даний час він розуміє, що бабуся убив батько, спитати про це у батька він боявся.

Свідок ОСОБА_5 пояснила суду, що вона працює сімейним лікарем у Садівській амбулаторії та обслуговує територію Садівської сільської ради. ОСОБУ_4 вона знає, останній раз відвідувала родину ОСОБИ_4 у травні 2011 року. 25.10.2011 року з 08.00 годин вона знаходилася на своєму робочому місці. Близько 09.00 годин до неї звернувся ОСОБА_2 разом із своїм сусідом ОСОБОЮ_7, повідомивши про те, що вдома померла бабуся ОСОБА_4, та попрохали видати їм довідку про смерть. Так як бабусі було вже 84 роки і вона могла померти від старості, вона порадила їм зайнятися іншими справами, пов'язаними з похованням, а за довідкою про смерть приїхати через 40 хвилин. Як і вимагає того інструкція, вона взяла у них паспорт померлої, у регістратурі взяла її амбулаторну картку і на службовому автомобілі виїхала за місцем мешкання померлої ОСОБИ_4, щоб зафіксувати відсутність ознак насильницької смерті. Близько 10.45 год. вона приїхала на вул. Підгірну, б. 19/2 і зайшла на подвір'я. У дворі і біля нього нікого, в тому числі і членів сім'ї померлої, не було, тому вона пішла до їхніх сусідів, які мешкають в іншій половині будинку і сказала, що їй потрібно подивитися на померлу бабуся. Коли вона зайшла у будинок, праворуч від себе, у кухні, вона побачила, що з-під покривала виглядають ноги померлої, яка лежала у ночвах. Вона підійшла ближче і зняла з бабусі покривало. Бабуся знаходилася у ночвах без одягу, на всій площі її обличчя і голови малися множинні багрово-синюшні синці і садна з присохлою кров'ю. Також малася рана з синцем у променевій зоні передпліччя лівої руки. Тілесні ушкодження на обличчі і голові були свіжими, а на руці мали строк давності вже декілька днів, на це вказувало заживлення рани і колір синця навколо неї. Інших тілесних ушкоджень вона не помітила, так як від побаченого отримала стрес і відразу вийшла з будинку. Після цього вона відразу поїхала до сільської ради, де секретарю сільради розповіла про вбивство та зателефонувала до Сумського райвідділу міліції, повідомивши про скоєний злочин. На прохання працівників міліції вона повернулася до вищезазначеного господарства і чекала на приїзд міліції.

Свідок ОСОБА_7 пояснив суду, що по сусідству з ним проживала родина ОСОБИ_4 - ОСОБА_4, її син ОСОБА_3 і її онук ОСОБА_2. З підсудним ОСОБОЮ_3 він ніяких відносин не підтримував; підсудний ніде не працював, вживав спиртні напої, вчиняв в родині сварки, сусіди навіть поговорювали, що підсудний бив свою матір. 25.10.2011 року, близько 08.15 - 08.30 годин, до нього додому прийшли ОСОБА_3 і його син ОСОБА_2 та повідомили, що 24 жовтня 2011 року померла ОСОБА_4. Вони попросили допомоги з похоронами. Про насильницький характер смерті потерпілої він не здогадувався, оскільки ОСОБИ_4 було 84 роки і її смерть виглядала цілком природною. Він сказав, що необхідно пред'явити паспорт померлої для отримання довідки про смерть. Він покликав сусіда ОСОБУ_11, у якого є власний автомобіль, і попросив допомоги ОСОБИ_4 придбати труну та інше приладдя. Разом з ОСОБОЮ_11 та ОСОБОЮ_2 вони поїхали до Садівської амбулаторії, а ОСОБА_3 пішов домовлятися, щоб викопали могилу. У лікарні у них взяли паспорт померлої, і лікар сказала приїхати через 40 хвилин за довідкою. Тим часом вони поїхали у м. Суми, де у похоронному бюро придбали труну, вінок та інші приладдя. Приблизно о 12.00 годині вони привезли до двору ОСОБИ_3 труну, і він побачив, що біля їхнього двору знаходиться автомобіль Садівської амбулаторії. З двору вийшла лікар ОСОБА_5 і сказала, що ОСОБА_4 вбита, після чого він зайшов у хату. ОСОБА_4 лежала у ночвах у кухні, накрита покривалом. Він підійшов ближче і коли зняв з обличчя померлої покривало, то побачив на всій площі її обличчя і голови множинні багрово-синюшні синці і садна з присохлою кров'ю. Лікар сказала, що викликала працівників міліції, і вони стали чекати їхнього приїзду.

Свідок ОСОБА_13 пояснив суду, що в другій половині їхнього будинку по АДРЕСА_1 мешкає родина ОСОБИ_4, з якою він підтримував сусідські відносини. ОСОБА_4 часто скаржилася на те, що ОСОБА_3 б'є її, і вона навіть декілька разів ховалася від нього у сусідів. Спочатку він заступався за ОСОБУ_4, але остання прохала його не чіпати сина, бо не хотіла притягнення його до відповідальності. Згодом сусіди перестали вмішуватися в їхні родинні сварки. 25.10.2011 року від когось із односельців він дізнався, що ОСОБА_4 померла, і його попросили викопати яму для поховання. Через деякий час до двору ОСОБИ_4 приїхали працівники міліції, від яких він дізнався, що ОСОБА_4 вбита. Коли приїхала слідчо-оперативна група, його було запрошено в якості понятого для огляду місця події. В будинку, у кухні в ночвах лежала ОСОБА_4, накрита покривалом. Коли зняли з бабусі покривало, на всій площі її обличчя і голови малися множинні багрово-синюшні синці і садна з присохлою кров'ю.

Винуватість ОСОБИ_3 також підтверджується іншими доказами.

З висновку стаціонарної судово-психіатричної експертизи №85/8448 від 16 грудня 2011 року вбачається, що ОСОБА_3 не виявляє ознак хронічного душевного захворювання, недоумства, тимчасового розладу душевної діяльності або іншого хворобливого стану і не виявляв таких в період часу, до якого відноситься скоєння інкримінованого йому злочину, коли перебував у стані простого алкогольного сп'яніння і міг усвідомлювати значення своїх дій і керувати ними. На сьогоднішній день ОСОБА_3 здатен усвідомлювати свої дії і керувати ними та не потребує застосування примусових заходів медичного характеру.

В судовому засіданні підсудний ОСОБА_3 стверджував, що він не стискував ший потертій з метою позбавити її життя і взагалі не бажав настання смерті ОСОБА_4. Фекалії потерпілої він не запихував їй в рота, а лише провів спідницею з каловими масами кілька разів по губах постраждалої, що не могло потягти за собою смерть ОСОБИ_4.

Разом з тим, позиція підсудного спростовується висновком медико-криміналістичної експертизи №404 від 01 грудня 2011 року, у відповідності з якою на під'язиковій кістці трупу ОСОБИ_4 мається непрямий перелом-вивих між тілом і лівим великим рогом, який утворився від сили, яка діяла на деякому віддаленні від місця перелому. На щитовидному хрящі виявлений неповний перелом верхнього правого різка, який утво-

рився від сили, яка діяла на деякому відділенні від місця перелому. Виявлені пошкодження могли утворитися від здавлювання органів шиї руками або рукою.

Допитаний в судовому засіданні судово-медичний експерт ОСОБА_15 пояснив суду, що перелом під'язикової кістки, а саме перелом-вивих між тілом і лівим великим рогом, а також перелом верхнього правого рідка на щитовидному хрящі могли утворитися лише від здавлювання органів шиї руками або рукою. Інший механізм отримання зазначених тілесних ушкоджень виключається. Крім того, при судово-медичному дослідженні трупу ОСОБИ_4 калові маси виявлені не тільки в порожнині рота, а і в гортані, дихальних шляхах, що свідчить саме про запихування калових мас до рота ОСОБИ_4. Попадання калових мас до рота, а тим більше в гортань та дихальні шляхи постраждалої внаслідок проведення сорочкою з каловими масами по роті постраждалої, як це стверджував підсудний, виключається. При цьому калові маси в невеликій кількості виявлені і в шлунку ОСОБА_4, що свідчить про те, що в процесі заповнення порожнини рота каловими масами вона проковтнула деяку кількість калових мас, а коли кількість фекалій в порожнині рота збільшилась, настала смерть постраждалої внаслідок механічної асфіксії від заповнення дихальних шляхів каловими масами.

Посилання підсудного на те, що він не мав наміру позбавити ОСОБУ_4 життя, суд розцінив як обрану підсудним форму захисту.

Органами слідства злочинні дії ОСОБИ_3 були кваліфіковані за п.4 ч.2 ст. 115 КК України. Разом з тим, суд не погодився з такою кваліфікацією. Суд послався на роз'яснення, що містяться в п. 8 здоров'я умисне вбивство визнається вчиненням з особливою жорстокістю (п. 4 ч. 2 ст. 115 КК), якщо винний, позбавляючи потерпілого життя, усвідомлював, що завдає йому особливих фізичних (шляхом заподіяння великої кількості тілесних ушкоджень, тортур, мордування, мучення, в тому числі з використанням вогню, струму, кислоти, лугу, радіоактивних речовин, отрути, яка завдає нестерпного болю, тощо), психічних чи моральних (шляхом зганьблення честі, приниження гідності, заподіяння тяжких душевних переживань, глумління тощо) страждань, а також якщо воно було поєднане із глумлінням над трупом або вчинювалося в присутності близьких потерпілому осіб, і винний усвідомлював, що такими діями завдає останнім особливих психічних чи моральних страждань. В даному випадку суд не знайшов підстав для кваліфікації дій підсудного за п.4 ч.2 ст. 115 КК України, оскільки ні в ході досудового слідства, ні в судовому засіданні не було встановлено обставин, зазначених в п. 8 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» і які б свідчили про вчинення підсудним злочину з особливою жорстокістю.

Допитаний в судовому засіданні судово-медичний експерт ОСОБА_15 пояснив, що даних про те, що потерпілій в процесі позбавлення життя було завдано особливих фізичних страждань, психічних чи моральних страждань немає.

Дії підсудного суд кваліфікував за ч. 1 ст. 115 КК України, оскільки він на ґрунті особистих неприязливих стосунків скоїв умисне вбивство ОСОБИ_4.

При призначенні покарання суд зазначив, що враховує характер та ступінь суспільної небезпеки скоєного, особу підсудного, який в цілому негативно характеризується, пом'якшуючі відповідальність обставини - раніше не судимий, свою вину визнав і щиро розкався у скоєному, матеріальна шкода не завдана, з'явився з повинною.

Як обтяжуючі відповідальність обставини суд врахував вчинення злочину в стані алкогольного сп'яніння, а також вчинення злочину відносно особи похилого віку.

З врахуванням зазначених обставин суд вважав, що виправлення та перевиховання підсудного можливо лише в умовах його ізоляції від суспільства.

Справа №11- кп/784/133/13

ОСОБА_4, уродженець м. Очакова Миколаївської області, громадянин України, раніше не судимий, вироком Очаківського міськрайонного суду Миколаївської області від 18 квітня 2013 року був визнаний винуватим у пред'явленому обвинуваченні, передбаченому ч. 1 ст. 115 КК України та йому призначено покарання із застосуванням ст. 69 КК України у виді позбавлення волі строком на 4 роки. На підставі ст. 75 КК України ОСОБА_4 звільнений від відбування покарання з випробуванням, з іспитовим строком на 3 роки, з покладенням обов'язків, передбачених п.п. 2,3,4 ст. 76 КК України.

За вироком суду ОСОБА_4 був визнаний винуватим в тому, що в період з 14.00 год. до 15.00 год. на подвір'ї домоволодіння АДРЕСА_1 він, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, маючи умисел на вбивство свого брата ОСОБИ_5 на ґрунті неприяних стосунків, наніс удар ножем в область живота останнього, заподіявши тілесне ушкодження у вигляді проникаючої колото-різаної рани живота з ушкодженням великого сальника, тонкої кішки та внутрішньочеревної кровотечі, що відноситься до категорії тяжких, чим спричинив смерть потерпілого.

В апеляції прокурор просив вирок суду скасувати через неправильне звільнення ОСОБИ_4 від відбування покарання та постановити новий вирок, яким ОСОБИ_4 призначити покарання за ч. 1 ст. 115 КК України із застосуванням ст. 69 КК України - 4 роки позбавлення волі. Апелянт зазначив, що суд дійшов невірної висновку про можливість виправлення обвинуваченого ОСОБА_4 без відбування покарання.

Вироком колегії суддів судової палати у кримінальних справах апеляційного суду Миколаївської області від 18 червня 2013 року апеляційну скаргу прокурора задоволено. Вирок Очаківського міськрайонного суду Миколаївської області від 18 квітня 2013 року відносно ОСОБИ_4 в частині звільнення від відбування покарання на підставі ст. 75 КК України скасовано та ухвалено новий вирок, згідно з яким ОСОБУ_4 засуджено за ч. 1 ст. 115 КК України із застосуванням ст. 69 КК України до 4 років позбавлення волі.

У вирокі апеляційного суду зазначалося, що при призначенні покарання ОСОБИ_4 суд першої інстанції відповідно до вимог ст. 65 КК України врахував вчинення ним особливо тяжкого злочину в стані алкогольного сп'яніння, поганий стан здоров'я, похилий вік обвинуваченого, позитивні характеристики, його щире каяття, відсутність претензій з боку потерпілого, притягнення до кримінальної відповідальності вперше. Проте, мотивуючи висновок про звільнення ОСОБИ_4 від відбування покарання на підставі ст. 75 КК України, суд формально врахував ступінь тяжкості вчиненого злочину, а також вчинення ОСОБОЮ_4 злочину в стані алкогольного сп'яніння, що є обтяжуючою покарання обставиною. Суспільна небезпека вбивства полягає в тому, що внаслідок його вчинення людина позбавляється життя, що згідно ст. 3 Конституції України є найвищою соціальною цінністю. За таких обставин апеляційний суд дійшов висновку, що є необґрунтованим висновок суду першої інстанції про можливість виправлення ОСОБА_4 без відбування покарання.

Справа №1-820/11

Вироком Луцького міськрайонного суду Волинської області ОСОБУ_3, не працюючого, інваліда II групи за загальним захворюванням, не судимого в порядку ст. 89 КК України, було засуджено за ч. 1 ст. 115 КК України до покарання у виді 7 років позбавлення волі.

Як вбачається з вироку суду, 18 квітня 2011 р., близько 20 год., підсудний ОСОБА_3, знаходячись у квартирі АДРЕСА_1, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, з метою настання смерті потерпілої ОСОБИ_4, яка була його співмешканкою, умисно наніс їй один удар ножем в область нижньої бокової поверхні тулуба, чим спричинив тілесні ушкодження у вигляді проникаючого колото-різаного поранення бокової поверхні живота, що продовжується в раневий канал з ушкодженням нирки, що супроводжувалось внутрішньою крововтратою, та згідно з висновком судово-медичної експертизи спричинили смерть потерпілої.

Будучи допитаним у судовому засіданні з приводу інкримінованого йому злочину, підсудній ОСОБА_3 свою вину визнав частково та пояснив, що 18 квітня 2011 р., близько 20 год., знаходячись у квартирі АДРЕСА_1, він, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, наніс один удар ножем в область нижньої бокової поверхні тулуба потерпілої, маючи намір в такий спосіб припинити хропіння останньої, оскільки вона спала і заважала йому дивитись телевизор. Зазначає, що не мав наміру заподіяти смерть ОСОБИ_4, з якою перебував у громадянському шлюбі.

Із показань потерпілої ОСОБИ_2, яка є донькою загиблої ОСОБИ_4, слідує, що ОСОБА_3, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, часто наносив побої її матері, з якою перебував у громадянському шлюбі.

Із показань свідка ОСОБИ_5 убачається, що після розпиття нею спиртних напоїв спільно із ОСОБОЮ_3 та її матір'ю ОСОБОЮ_4 вона заснула. Через деякий час її розбудив ОСОБА_3 та повідомив, що її матір ОСОБА_4 мертва. Від працівників міліції та швидкої допомоги їй стало відомо, що матір померла від спричиненого їй ножового поранення. Оскільки у квартирі, крім них трьох, нікого не було, смерть матері міг спричинити лише підсудний, який і раніше влаштовував сварки із потерпілою та наносив їй тілесні ушкодження.

Суд у вироку зазначив, що ОСОБА_3 є схильним до фізичного насильства, раніше був засуджений за спричинення тілесних ушкоджень бувшій дружині.

Обговорюючи питання про вид та міру покарання щодо підсудного ОСОБИ_3, суд зазначив, що враховує ступінь тяжкості вчиненого ним злочину, який відноситься до особливо тяжких, та дані про його особу.

До обставин, що пом'якшують покарання підсудного, суд відніс з'явлення із зізнанням; до обставин, що обтяжують покарання - вчинення злочину у стані алкогольного сп'яніння.

Проте, суд дійшов висновку про необхідність призначення підсудному мінімального строку покарання, передбаченого санкцією ч. 1 ст. 115 КК, врахувавши при цьому обставини, які пом'якшують покарання, а також те, що він є інвалідом II групи, тяжко хворіє, його вік.

Справа №1-82/11

Вироком Ленінського районного суду м. Запоріжжя ОСОБА_4, з вищою освітою, працював виконавчим директором ТОВ «Аверс Тревел», раніше не судимий, був визнав винним у скоєнні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК України, та йому було призначено покарання у виді 15 років позбавлення волі.

Згідно з матеріалами справи, 29 листопада 2009 року, приблизно о 10 годині 30 хвилин, підсудний ОСОБА_4, знаходячись за місцем свого фактичного проживання, маючи намір на навмисне вбивство на ґрунті раптово виниклих особистих неприязних стосунків до неповнолітньої ОСОБИ_5, яка була його племінницею, зробив декілька пострілів в тіло і голову потерпілої з пістолету травматичної дії «Форд 17-р» калібру 9 мм, спорядженого патронами травматичної дії з гумовою кулею, що належав підсудному, а також завдав їй ударів по голові невстановленим тупим предметом. Продовжуючи свій злочинний намір на вбивство непо-

внелітньої ОСОБИ_5, ОСОБА_4 кухонним ножом, що знаходився в квартирі, наніс численні удари в область грудної клітини та верхніх кінцівок ОСОБИ_5.

В результаті злочинних дій ОСОБИ_4 неповнолітній ОСОБИ_5 було заподіяно чотири вогнепальні поранення, з пошкодженням правої щоки, задніх правих відділів шиї, лівої бічної поверхні шиї, 1-го пальця лівої кисті; дев'ять непроникаючих поранень, розташованих на шиї, передній поверхні грудної клітини, передпліччях, закриту внутрічерепну травму з множинними забитими ранами, саднами, синцями на обличчі, крововиливами в м'які тканини голови, переломом носової кістки, крововиливами під м'яку мозкову оболонку, осередок удару мозочка і помірним набряком головного мозку, чотири проникаючі поранення (два на грудній клітині справа і два на животі) з пошкодженням міжреберних м'язів, пристінної плеври, верхньої частки лівої легені і нижньої порожнистої вени, жирової клітковини великого сальника, і стінки кістки правого яєчника, що привело до внутрішньої і зовнішньої кровотечам і зумовило гостру крововтрату. Дані тілесні ушкодження знаходяться в прямому причинному зв'язку з настанням смерті, відносяться до категорії тяжких тілесних ушкоджень за ознакою небезпеки для життя. Від отриманих тілесних ушкоджень неповнолітня ОСОБА_5 померла на місці.

В ході досудового слідства ОСОБА_4 пояснював, що вбита дівчина - його племінниця. Вранці 29 листопада 2009 року він зустрівся зі своєю матір'ю ОСОБОЮ_6, яка мала намір забрати стільці у квартирі, де він проживав, коли знаходився в м. Запоріжжі. Саме на цю квартиру прибула ОСОБА_5 за стільцями та за її особистими речами, а саме - за фотографіями. Він відчинив їй квартиру, впустив її туди, сказавши, що буде через годину, оскільки він мав зустріч зі своїм клієнтом. Ця зустріч не відбулася, і він повернувся до квартири через 15-20 хвилин. Коли він зайшов до квартири, то побачив, що ОСОБА_5 знищує його документи шляхом підпалу. На столі лежав пістолет в кобурі, і він зробив в бік потерпілої декілька пострілів. Після цього ОСОБА_5 присіла на край дивану, а він підійшов, забрав свої документи, склав їх у сейф, сейф закрив, вийшов із квартири, дійшов до КЗ ім. Глинки, де сів на приватну машину і поїхав у місто Дніпропетровськ на залізничний вокзал. Там він пересів на автобус до міста Харкова, а в Харкові сів на потяг Харків-Москва, і о 16.00 годині він був вже на кордоні в пункті Гоптівкана Белгород. Підсудний пояснював, що він взяв травматичну зброю і зробив постріли, щоб зупинити злочин, який було спрямовано проти нього, стосовно особи, яка знищувала його майно.

Із показань потерпілої ОСОБИ_7, слідує, що ОСОБА_5, 1995 року народження, була її донькою. Вона проживала разом зі своєю бабусею ОСОБОЮ_6, оскільки потерпіла переїхала в м. Унтерентфельден Швейцарії, де вийшла заміж за громадянина Швеції. У березні 2009 року вона дізналася, що ОСОБА_4 намагався убити її дочку та матір нібито за те, що матір викинула якісь його документи. Про події 29.11.2009 року вона дізналася пізніше. У ранковий час до матері приїжджав ОСОБА_4, її брат, привіз стілець і сказав, що ще три стільці треба забрати з його квартири. Її донька погодилася поїхати за стільцями. Після того, як вони з ОСОБОЮ_4 вийшли з квартири, ОСОБУ_5 більше не бачили, й додому вона не повернулася 30.11.2009 року, коли вона прилетіла в м. Запоріжжя, їй співробітники міліції повідомили, що дочку вбили у квартирі АДРЕСА_1, де проживав ОСОБА_4. Крім того, потерпіла пояснила, що ОСОБА_4 часто сварився з матір'ю, при цьому бив її і ОСОБУ_5. ОСОБА_4 шляхом погроз і насильства змусив їхню матір написати відмову від квартири АДРЕСА_1 на його користь. Її донька кожен раз, коли захищала бабусю, сама отримувала побої від ОСОБИ_4.

Свідок ОСОБА_6 показала, що у неї була квартира за АДРЕСОЮ_1, на яку претендував її син - ОСОБА_4. З 2003 року ОСОБА_4 самостійно проживав у зазначеній квартирі, незважаючи на те, що він останнім часом рідко проживав у м. Запоріжжі; ключі від квартири були тільки в нього. Відносини ОСОБА_4 з ОСОБОЮ_5 не підтримував, але між ними періодично виникали сварки. 29.11.2009 року з ранку до них прийшов ОСОБА_4, і вони вирішили поїхати на таксі до нього додому, щоб забрати стільці. Її внучка запропонувала з'їздити ра-

зом з ОСОБА_4 на квартиру, бо бажала забрати свої речі. Більше ні внучку, ні свого сина вона не бачила. В 2008 році вона вперше побачила у ОСОБИ_4 пістолет, який підсудний постійно носив при собі.

Із показань свідка ОСОБИ_12 слідує, що останні 2-3 роки вона підтримувала дружні відносини з ОСОБОЮ_5, яку вона може охарактеризувати тільки з позитивної сторони. Від ОСОБИ_5 вона довідалася, що в неї є дядько - ОСОБА_4, якого її подруга характеризувала з негативної сторони. У той час, коли ОСОБА_4 приходив до них у гості, вона кидала всі й бігла додому, пояснюючи, що боїться, бо ОСОБА_4 може зробити щось погане її бабусі. 28.11.2009 р. вона бачила ОСОБУ_5 у школі. Вона знала, що 29.11.2009 року ОСОБА_5 їде в м. Київ для оформлення документів для поїздки у Швейцарію до матері. 30.11.2009 року вона довідалася, що ОСОБУ_5 вбили у квартирі ОСОБА_4.

Свідок ОСОБА_13 пояснила, що вона є рідною сестрою ОСОБИ_6, а ОСОБА_4 їй доводиться племінником. Приблизно в 2006 році ОСОБА_4 повідомив, що квартира по вул. АДРЕСА_1 належить йому, що він у ній прописався й поміняв двері й замки, ключі від яких були тільки в нього. ОСОБУ_4 вона може охарактеризувати як украй негативну людину, егоїстичного, самозакоханого, жадібного, запального, безпринципного. Зі слів ОСОБИ_6 і ОСОБИ_5 вона знає, що ОСОБА_4 неодноразово безпричинно бив рідну матір і племінницю. В один із приїздів вона бачила в ОСОБИ_4 пістолет. Як їй пояснили родичі, ОСОБА_4 полюбляв стріляти у стіну, зганяючи свою злість.

Справа №1-164/11

Вироком Березанського районного суду Миколаївської області ОСОБУ_3, учасника бойових дій в Афганістані, раніше не судимого, визнано винним у вчиненні злочинів, передбачених ч.1 ст.115 та ч.1 ст.263 КК України, та йому призначено покарання у виді позбавлення волі: за ч.1 ст.115 КК України – строком на 8 років 6 місяців, за ч.1 ст.263 КК України – строком на 2 роки. Остаточне покарання за сукупністю злочинів призначено у виді позбавлення волі строком на 8 років 6 місяців.

Згідно з вироком суду 20.07.2011 року, близько 22.00 год., ОСОБА_4 в своєму домоволодінні в с. Новофедорівка Березанського району Миколаївської області, після спільного вживання зі своєю співмешканкою ОСОБОЮ_5 спиртних напоїв, шукаючи пульт до телевізору, запитав у співмешканки про місце перебування вказаного пульта. ОСОБА_5 на запитання не відреагувала. Обурившись на таку поведінку співмешканки, в нього раптово виник умисел нанести їй удари по обличчю. ОСОБА_4 підійшов до ОСОБИ_5, яка лежала на своєму ліжку в приміщенні кухні будинку. Побачивши, що вона перебуває в лежачому положенні та в цей час позбавлена можливості чинити активний опір посяганню на своє життя та здоров'я, на його запитання належним чином не реагує, він зі злості, на ґрунті неприязних відносин, з метою позбавлення життя потерпілої наніс їй численні удари кулаком та долонею правої руки в область голови та шиї (гортані), після чого пішов відпочивати, залишивши ОСОБУ_5 в кухні на ліжку. 21.07.2011 року, біля 04.00 год., ОСОБА_4, ідучи до туалету, виявив лежачу на підлозі приміщення кухні ОСОБУ_5 обличчям доверху, підняв її, поклав на ліжку та накрити ковдрою; чи була вона жива в той момент, йому було невідомо. 21.07.2011 року, біля 08.00, ОСОБА_4 підійшов до ОСОБИ_5, яка лежала на ліжку, та побачив, що вона мертва. Роздумуючи, що робити далі, він залишив накрите тіло на ліжку. В період з 23.07.2011 р. по 24.07.2011 року, коли тіло ОСОБА_5 почало розкладатись, від чого в помешканні відчувався неприємний запах, ОСОБА_4, маючи на меті приховати скоєний злочин, викопав яму в приміщенні сараю, розташованого на території власного домоволодіння, переніс туди тіло ОСОБИ_5 та помістив його в яму, після чого яму закидав землею та накрити дошками. З метою приховати сліди скоєного злочину він спалив в печі паспорт ОСОБИ_5, на своєму городі спалив матрац та постільну білизну, на яких вона лежала. Потім, на запитання родичів потерпілої повідомляв, що він дав ОСОБИ_5 грошей на проїзд, та вона поїхала до дітей у Вінницьку область.

Згідно з висновком судово-медичної експертизи потерпілій були спричинені тілесні ушкодження: в області голови та шиї - крововилив в лобній області, рана в лобній області справа, крововилив в м'які покрови голови в потиличній області справа та лобній області в проекції рани на шкірі, крововилив на передній поверхні шиї в проекції щитовидного хряща, крововилив в м'які тканини шиї на передній поверхні шиї; лінійний перелом щитовидного хряща; в області спини – крововилив в м'які тканини спини справа між хребетною та лопаточною лініями в надлопаточній області. Смерть ОСОБИ_5 наступила в результаті механічної асфіксії внаслідок тупої травми шиї.

Крім того, 29.07.2011 року, в вечірній час, під час розпиття алкогольних напоїв ОСОБА_4 зізнався ОСОБИ_6 у вчиненні вбивства ОСОБИ_5 та повідомив, що закопав тіло в сараї. 01.08.2011 року сестра потерпілої ОСОБА_7 після пошуків ОСОБИ_5 повідомила Березанський РВ УМВС про можливий злочин та викликала працівників міліції, якими під час проведення огляду на території домоволодіння ОСОБИ_3 в с.Новофедорівка Березанського району Миколаївської області в приміщенні сараю було виявлено тіло ОСОБИ_5, закопане та накрите дошками.

03.08.2011 року в ході проведення огляду домоволодіння ОСОБИ_3, в приміщенні літньої кухні в сумці коричневого кольору виявлено металевий пристрій, за своїми зовнішніми ознаками схожий на револьвер, який згідно з висновком експерта є ручною короткоствольною вогнепальною зброєю - саморобним револьвером кільцевого запалення калібру 5,6 мм, придатним до здійснення пострілів.

В судовому засіданні підсудний ОСОБА_4 вину свою визнав частково та пояснив, що ОСОБА_5 померла не своєю смертю, але він її смерті не хотів, просто так вийшло, що він попав їй в гортань. Епізод по пістолету він визнав повністю та пояснив, що пістолет він знайшов у парку 2 роки тому, він був іржавий, але з цікавості він взяв його додому та кинув до рибацького приладдя у сумку.

Потерпілий ОСОБА_2 суду пояснював, що його сестра ОСОБА_5 спів-мешкала з підсудним років сім, жили вони не дуже добре, разом вживали спиртне, він її бив. Цивільний позов просив залишити без розгляду та пояснив, що з цим позовом буде звертатись в порядку цивільного провадження.

Свідок ОСОБА_7 суду пояснила, що ОСОБА_4 з її сестрою ОСОБЮ_5 прожили разом 13 років, він її бив постійно, якимось порубав її сокирою так, що вухо пришивали, перебив їй ніс. 29.07.2011 року ввечері їй на мобільний телефон подзвонив знайомий і сказав, що ОСОБА_4 убив її сестру.

Свідок ОСОБА_10 суду пояснила, що по даній справі їй відомо, що ОСОБА_4 бив ОСОБУ_5 і вбив її. Її довго не могли знайти. Потім її запросили понятию, коли ОСОБА_4 розповідав, як він все це скоїв, як бив, як поклав на ліжку, як зрозумів, що вона мертва, як закопав. В її присутності ОСОБУ_5 витягували з ями, вона була гола, дуже побита, опухла, голова розрубана. За життя ОСОБА_5 часто приходила до неї, жалілася на співмешканця, але любила його, а він її дуже бив, якимось навіть порубав сокирою по голові так, що вухо пришивали в Березанській ЦРЛ.

Свідок ОСОБА_11 суду пояснила, що її запросили бути понятию, коли ОСОБА_4 розповідав, як він скоїв вбивство. Він казав, що ОСОБА_5 у нього вкрала гроші і він її за це побив, казав, що вона лежала на підлозі, а вранці він її поклав на ліжку і вона так пролежала три дні. ОСОБА_5 часто ходила із синцями, один раз їй жалілася, що ОСОБА_4 її побив.

Суд не взяв до уваги пояснення підсудного про те, що в нього не було умислу на вбивство ОСОБИ_5, оскільки його пояснення спростовуються висновком судово-медичної експертизи, з якого вбачається, що підсудним причинені чисельні тілесні ушкодження ОСОБИ_5 і що її смерть настала від механічної асфіксії в результаті тупої травми шиї.

Суд кваліфікував дії підсудного за ч.1 ст. 115 КК України, як умисне вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, та за ч. 1 ст.263 КК України, як незаконне поводження зі зброєю, зберігання вогнепальної зброї без передбаченого законом дозволу.

Призначаючи підсудному покарання, необхідне і достатнє для його виправлення і попередження нових злочинів, суд зазначив, що враховує, що вчинені підсудним злочини відносяться до злочинів середньої тяжкості та особливо тяжких, особу підсудного, його посередні характеристики, та те, що він виконував інтернаціональний обов'язок на території ДРА. Обставин, які пом'якшують покарання, судом не встановлено. Обставиною, яка обтяжує покарання, суд визнав вчинення злочину в стані алкогольного сп'яніння.

Справа №1-1073/11

Вироком Луцького міськрайонного суду Волинської області ОСОБУ_3, не працюючого, раніше не судимого, визнано винним та засуджено за вчинення злочину, передбаченого ч.1 ст.115 КК України, до 7 років позбавлення волі.

Згідно з вироком суду підсудний ОСОБА_3 близько 10-11 години, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, знаходячись за місцем свого тимчасового проживання у квартирі АДРЕСА_1, усвідомлюючи значення і суспільно небезпечний характер власних дій, з метою умисного вбивства ОСОБИ_2, який був батьком його співмешканки, під час конфлікту з останнім наніс йому в короткий проміжок часу не менше двадцяти сконцентрованих ударів кухонним ножом в ділянку шиї, умисно протиправно заподіявши йому тілесні ушкодження, які перебували в прямому причинно-наслідковому зв'язку з настанням смерті потерпілого і відносились до тяжких тілесних ушкоджень за ознакою небезпеки для життя. Причиною смерті потерпілого ОСОБИ_2 є проникаюче колото-різане поранення по передній поверхні шиї справа у середній третині з пошкодженням правої загальної сонної артерії, що призвело до гострої масивної крововтрати, про що свідчить наявність ознак, характерних для цього виду смерті, яка настала через 2-10 хвилин з моменту заподіяння даного ушкодження.

Допитаний в судовому засіданні підсудний ОСОБА_3 свою вину у пред'явленому йому обвинуваченні визнав та показав, що протягом 7 років проживав по АДРЕСА_1 зі співмешканкою ОСОБОЮ_4 та її батьком ОСОБОЮ_2, який хворів на епілепсію. В той день він вживав зі своїм знайомим на ім'я ОСОБА_5 спиртне, випив приблизно 250 г горілки. Прийшов додому, вдома були потерпілий ОСОБА_2 та ОСОБА_4. Через деякий час у потерпілого стався приступ епілепсії на кухні; коли потерпілий заспокоївся, він пішов в кімнату. Потім вирішив подивитися, як там потерпілий, і коли вийшов з кімнати, побачив, як потерпілий біжить на нього з ножом в правій руці. Між ним відбулася шарапа, боротьба. Він вирвав з руки потерпілого ножа та наніс йому декілька ударів в область шиї. Нанесення інших ударів не пам'ятає. Як відбувалися події в подальшому, пам'ятає смутно і розповісти не може. У вчиненому розкаюється, просить суворо не карати.

Суд дійшов висновку про доведеність вини підсудного у пред'явленому обвинуваченні, яке підтверджувалась зібраними на досудовому слідстві та дослідженими в судовому засіданні доказами.

Зокрема, з показань потерпілого – сина вбитого ОСОБИ_2 слідувало, що потерпілий ОСОБА_2 хворів епілепсією і в нього були часто приступи. ОСОБА_2 з ОСОБА_4 та підсудним жили мирно. Про смерть ОСОБИ_2 дізнався від ОСОБИ_4 по телефону.

З показань свідка ОСОБИ_4 вбачається, що підсудний є її співмешканцем. 03 липня 2011 року вона разом з підсудним відпочивали на річці Сапалаївка, куди їх запросив знайомий на ім'я ОСОБА_8, де між нею та під-

судним виникла сварка, після якої підсудний пішов. В ту ніч вона ночувала у своїй сусідки ОСОБИ_6, оскільки підсудний забрав ключі від квартири. Зранку прийшла додому, двері їй відчинив підсудний і між ними знову виникла сварка. Потерпілий в той час знаходився у своїй кімнаті. У підсудного стався приступ; коли він заспокоївся, приступ почався в її батька - потерпілого ОСОБИ_2, який знаходився на кухні; вона чула звук падіння. ОСОБА_3 пішов заспокоїти потерпілого, а вона пішла до ОСОБИ_6. Тільки бачила, як ОСОБА_2 виходив із кухні з ножом, ОСОБА_3 тримав потерпілого; чи наносилися тілесні ушкодження ножом, не бачила. Через 10 хв. до ОСОБИ_6 прийшов підсудний, де вони перебували до початку 14 год. Прийшовши додому, вона побачила, що потерпілий – мертвий, викликала працівників міліції. На одязі підсудного слідів крові не бачила.

Свідок ОСОБА_7 показала, що в ніч з 03 на ІНФОРМАЦІЯ_2 р. ОСОБА_3 ночував у неї вдома і був випившим. Про смерть ОСОБИ_2 дізналася від ОСОБИ_4.

Із показань експерта ОСОБИ_5 вбачається, що згідно з висновком експертизи, яка ним проводилась, ушкодження на тілі потерпілого виникли на протязі короткого проміжку часу – 1 хв., які сам потерпілий собі не міг нанести. Удари наносилися в горизонтальному положенні.

З протоколу явки з повинною від 05.07.2011 р. вбачається, що ОСОБА_3 під час конфлікту з потерпілим ОСОБОЮ_2 наніс останньому ножові поранення в область шиї.

Як убачається з висновку стаціонарної комплексної судової психолого-психіатричної експертизи №246 від 05.10.2011 р., ОСОБА_3 психічними захворюваннями не страждає, виявляє психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання алкоголю із синдромом залежності та рідкими судомними нападами. За своїм психічним станом може усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними. В період інкримінованих йому дій хронічним психічним захворюванням чи недоумством не страждав і не виявляв ознак тимчасового чи будь-якого іншого хворобливого розладу психічної діяльності, міг усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними. Застосування примусових заходів медичного характеру не потребує. У ОСОБИ_3 немає відхилень у психічному розвитку, які б були наслідком психічного захворювання. У нього немає таких індивідуально-психологічних особливостей, які суттєво вплинули на його поведінку під час інкримінованих йому дій, окрім стану алкогольного сп'яніння.

Згідно з висновком наркологічної експертизи №529 від 18.10.2011 р., ОСОБА_3 страждає хронічним алкоголізмом II ст. На час скоєння інкримінованих йому дій в стані паталогічного алкогольного сп'яніння не перебував, міг усвідомлювати свої дії та керувати ними, може пам'ятати обставини скоєного і давати показання по суті (а.с.193).

Суд на основі аналізу всієї сукупності добутих та досліджених доказів прийшов до висновку про доведеність вини підсудного ОСОБИ_3 у повному об'ємі інкримінованого йому обвинувачення за ч.1 ст.115 КК України.

При обранні покарання суд врахував характер та ступінь тяжкості вчиненого, всі обставини справи і дані про особу винного. До обставин, які пом'якшують покарання підсудного, суд відніс з'явлення із зізнанням, щире каяття. До обставин, які обтяжують покарання підсудного, суд відніс вчинення злочину в стані алкогольного сп'яніння та тяжкі наслідки, завдані злочином.

Суд зазначив, що підсудний ОСОБА_3 вчинив особливо тяжкий злочин, а саме – позбавив потерпілого життя, тому вважав, що його виправлення та перевиховання не можливе без ізоляції від суспільства, і обрав йому покарання в межах санкції ст.115 ч.1 КК України у виді позбавлення волі. При призначенні покарання суд враховував, що ОСОБА_3 вину визнав, у вчиненому злочині розкався, раніше не судимий, вперше притягувався до кримінальної відповідальності, має на утриманні неповнолітню дитину, матір пенсійного

віку, хворіє туберкульозом, а також те, що ініціатором конфлікту був сам потерпілий, який і спровокував конфлікт; потерпілий ОСОБА_2 претензій матеріального та морального характеру немає.

Справа №1-416/11

Вироком Вінницького районного суду Вінницької області ОСОБУ_2, з середньою освітою, пенсіонера, вдівця, раніше не судимого, визнано винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 115 КК України, та засуджено до 7 років позбавлення волі.

Злочин вчинено за таких обставин. 08.06.2011 року, приблизно о 20.00 годині, ОСОБА_2 після повернення його співмешканки ОСОБИ_3 з м. Вінниці завів її до кімнати будинку по АДРЕСА_2, де під надуманим мотивом її зради, через ревності, вирішив ОСОБУ_3 вбити.

Діючи з умислом на позбавлення життя ОСОБИ_3, попередньо взявши на стільці в коридорі зазначеного будинку кухонного ножа, поклав його собі у праву руку. Після чого, зайшовши до кімнати, з метою уникнення можливої втечі ОСОБИ_3 з будинку зачинив за собою двері до кімнати та, нецензурно виражаючись, висловлюючи свій намір заподіяти смерть ОСОБИ_3. Тримаючи ножа в руці, діючи з умислом, спрямованим на позбавлення життя ОСОБИ_3, доводячи задумане до кінця, почав наносити зазначеним ножом чисельні удари в область грудей, в район серця, таким чином виконавши всі можливі дії, які він вважав необхідними для заподіяння смерті ОСОБИ_3. В ході сутички ОСОБА_2 чинила опір ОСОБИ_2, відбиваючись руками та відштовхуючи його. Після отриманих різаних ран вона, накинувши на ОСОБУ_2 прозору тканину, що лежала на підлозі, вирвалась та, відчинивши вікно кімнати, почала кричати про допомогу. ОСОБА_2 свій злочин, направлений на позбавлення життя ОСОБИ_3, не закінчив до кінця з причин, що не залежали від його волі, а саме – його діям перешкодив сусід ОСОБА_4, який забіг до будинку, почувши крики про допомогу ОСОБИ_3, та припинив дії ОСОБА_2.

ОСОБИ_3 заподіяно колото-різані рани грудної клітки в 4-му міжребер'ї по білягрудинній лінії зліва (одна) та в 6-му міжребер'ї по передньо-підпахвинній лінії зліва (одна), з проникненням в ліву плевральну порожнину, з пораненням перикарду, лівобічним гемопневмотораксом, а також різані рани: м'яких тканин тім'яної ділянки голови (одна), верхньої губи (одна), лівого передпліччя у верхній та середній третинах (три), першого пальця лівої кисті з пошкодженням сухожилка згинача (одна). Колото-різані рани грудної клітки з проникненням в плевральну порожнину, з пораненням перикарду, лівобічним гемопневмотораксом у ОСОБИ_3 являлись небезпечними для життя в момент заподіяння, тому належали до тяжких тілесних ушкоджень. Різані рани м'яких тканин тім'яної ділянки голови, верхньої губи, лівого передпліччя, першого пальця лівої кисті у ОСОБИ_3 належали до легких тілесних ушкоджень, що спричинили короточасний розлад здоров'я.

У судовому засіданні підсудний ОСОБА_2 в первинних показах свою вину в інкримінованому злочині визнав частково, а саме в спричиненні ножем тілесних ушкоджень потерпілій ОСОБИ_3 на ґрунті ревності, та пояснив, що не мав на меті вчинити її вбивство, а хотів її лише налякати; що п'яним в той день не був. Пояснив, що з січня 2011 року він проживав разом з співмешканкою ОСОБОЮ_3 за місцем її проживання в с. Сосонка Вінницького району. Під час спільного проживання з ОСОБОЮ_3 вони рідко сварились і мали нормальні відносини, вони разом обробляли город, вигодовували коз та робили ремонт в будинку. 07.06.2011 року, у вечірній час, ОСОБА_3 сказала, що йде в село, так як їй необхідно з кимось поговорити. Приблизно о 20.00 годині, коли він йшов до будинку, його наздогнала ОСОБА_3 і почала розмовляти з ним грубим тоном. Закривши сарай, він зайшов в хату та ліг на ліжко. Через кілька хвилин в будинок зайшла ОСОБА_3 і лягла

не як завжди біля нього, а на окреме ліжко. Він запитав її, чому вона не лягає біля нього, на що вона відповіла, що не бажає лягати біля нього. 08.06.2011 року ОСОБА_3 сказала, що поїде на ринок в м. Вінницю, щоб продати молоко, яйця та інше. Приблизно о 12.00 год. він запропонував ОСОБИ_3 допомогти нести сумки в м. Вінницю, на що вона обурилась і відмовилася від його допомоги. О 13.00 годині ОСОБА_3 на автобусі поїхала в м. Вінницю, а він займався домашніми справами та ремонтував площадку біля погребя. Приблизно о 19.00 годині повернулася ОСОБА_3, і будучи агресивно настроєна, розпочала сваритись на нього за те, що він відремонтував площадку біля погребя. Вона кричала, що він їй не потрібен і щоб він більше нічого не робив на її подвір'ї. Потім ОСОБА_3 зайшла в будинок, і він зайшов за нею. В будинку між ними знову розв'язалася сварка, і він на ґрунті ревностів наніс їй удари ножем в груди і інші частини тіла, внаслідок чого в неї розпочала йти кров. ОСОБА_3 вирвалася від нього, підбігла до вікна та почала кричати, кликати на допомогу. Потім в будинок забіг сусід ОСОБА_4, який забрав в нього ніж і вивів з будинку на вулицю ОСОБУ_3. Через деякий час приїхала швидка допомога і забрала ОСОБУ_3 в лікарню, а він залишився чекати працівників міліції. Коли приїхали працівники міліції, то він все їм розповів. Також пояснив, що в нього були підстави ревнувати ОСОБУ_3, оскільки він помітив, що вона зраджує йому з іншими чоловіками, почала до нього погано ставитись. Були випадки, що до ОСОБИ_3 на мобільний телефон телефонували незнайомі чоловіки і радили їм розійтись.

В подальшому в судовому засіданні після допиту потерпілої і свідків підсудний ОСОБА_2 повністю визнав свою вину в інкримінованому злочині, пояснив, що щиро кається у вчиненому, та що дійсно вчинив зазначений злочин за умов та при обставинах, викладених в обвинувальному висновку.

Крім повного визнання вини самим підсудним, його вина повністю підтверджується поясненнями потерпілої та свідків.

Так, потерпіла ОСОБА_3 суду пояснила, що після смерті свого чоловіка вона тривалий час проживала сама. Через свого знайомого ОСОБУ_6 вона познайомилася з підсудним, і він прийшов до неї в гості. Через деякий час вони почали проживати спільно. Разом з ОСОБОЮ_2 прожила десь п'ять місяців. Він постійно ревнував її. 08.06.2011 року вона поїхала на базар в м. Вінницю, щоб продати молоко, яйця та інше. Так як електричка прийшла з запізненням, вона повернулася додому трохи пізніше. По дорозі додому їй телефонував ОСОБА_2 і питав, чому вона так довго не повертається додому, на що вона відповіла йому в грубій формі. Коли прийшла додому, пішла до будинку переодягатися, щоб впоратись по господарству. Потім до будинку зайшов ОСОБА_2, в якого у раках був ніж, яким вони різали кропиву. ОСОБА_2 був випивший і накинувся на неї з ножем, почав нецензурно лаятись. Вона почала по-хорошому з ним розмовляти, однак він був дуже агресивно настроєний. Він підходив до неї і кричав: «мені потрібне твоє серце!» і наніс їй удари ножем в груди в область серця та по іншим частинам тіла. Вона вирвалася від нього, відкрила пластикове вікно і почала кричати на допомогу. В кімнаті на підлозі лежало складене агроволокно, яке вона накинула на підсудного, щоб таким чином втекти, однак це не зупинило його. Пояснила, що ОСОБА_2 хотів її вбити, а не налякати. На її крик про допомогу прибігли сусіди, і тоді ОСОБА_2 зупинився. Сусіди вивели її на двір, вона була вся в крові, обклали марлею рани, викликали швидку та міліцію.

Також ОСОБА_3 просила прийняти відмову від її позову щодо стягнення з підсудного моральної та матеріальної шкоди, так як їй рідними ОСОБИ_2 повністю відшкодована моральна та матеріальна шкода.

Свідок ОСОБА_5 суду пояснила, що 08.06.2011 року вона перебувала в себе дома. В вечірній час вона почула крик про допомогу. Кричали: «Допоможіть!», «Спасайте!», і вона разом з чоловіком вибігли на вулицю та зрозуміли, що крики доносяться з сусіднього будинку, в якому проживає ОСОБА_3 та її співмешканець ОСОБА_2. Підбігши до воріт, вони не могли потрапити всередину, оскільки вхідна хвіртка була зачинена. Тоді її чоловік

ОСОБА_4 перестрибнув через огорожу та забіг до будинку. Коли вона зайшла в будинок, то побачила, що ОСОБА_3 була вся закривавлена, її одяг була просякнута кров'ю, вона була вся порізана. Після чого вони викликали швидку допомогу, працівників міліції, а також повідомили доньку потерпілої. Поки не було швидкої допомоги, вони надали першу необхідну допомогу ОСОБИ_3, оскільки остання почала втрачати свідомість; поливали її водою, давали таблетки. В ОСОБИ_2 в руках був ніж, якого він добровільно віддав.

Свідок ОСОБА_4 дав покази, аналогічні показам ОСОБИ_5, і також пояснив, що коли він забіг до будинку, то ОСОБА_3 йому сказала, що у ОСОБИ_2 в руках ніж. Він сказав ОСОБИ_2, щоб той віддав йому ножа, після чого підсудний віддав йому ножа. ОСОБА_2 вийшов з будинку на подвір'я та сказав, що він нікуди тикати не збирається, щоб сусіди викликали працівників міліції. Після чого вони викликали швидку допомогу і працівників міліції.

ОСОБА_2 у момент вчинення злочину в стані фізіологічного афекту не знаходився. У пізнавальній діяльності ОСОБА_2 виявлене легке зниження пам'яті, в'язкість, сповільненість мислення, труднощі при переключенні уваги, інертність психічних процесів.

Судом встановлено, що підсудний не визнавав повністю своєї вини в ході досудового слідства та в первинних показах в ході судового слідства; в подальшому ж в судовому засіданні підсудний ОСОБА_2 пояснив, що повністю визнає свою вину в пред'явленому обвинуваченні, за виключенням обставин перебування його в нетверезому стані в момент вчинення злочину, та що він щиро кається у вчиненому.

Так як підсудний не повністю визнавав свою вину в ході досудового слідства, та в ході судового слідства визнав вину після допиту всіх учасників процесу, то суд каяття підсудного не відносить до щирого каяття, та не вважає обставиною, що пом'якшує його покарання відповідно до ст.66 КК України.

Суд вважає правдивими покази підсудного ОСОБИ_2 про визнання ним повністю вини в обвинуваченому злочині, окрім вчинення ним злочину в стані алкогольного сп'яніння, які повністю підтверджуються показами потерпілої, свідків та матеріалами справи.

Потерпіла та свідки давали однакові покази як в ході судового слідства, так і в ході судового слідства про обставини вчинення злочину підсудним, тому їх покази суд вважає правдивими, якими підтверджується вина ОСОБИ_2 у вчиненні злочину, і правдивість яких підтверджується дослідженими матеріалами справи та поясненнями самого підсудного.

Суд вважає, що підлягає виключенню з обвинувачення обставина вчинення ОСОБОЮ_2 злочину в стані алкогольного сп'яніння, оскільки перевірка його стану алкогольного сп'яніння експертизою в ході досудового слідства не проведена, тому є недоведеною.

Суд з аналізу в сукупності всіх досліджених доказів прийшов до переконання, що ОСОБА_2 при замаху на вбивство ОСОБА_3 усвідомлював суспільно-небезпечний характер свого діяння, передбачав його суспільно-небезпечні наслідки і бажав доведення початого ним злочину до кінця та настання зазначених наслідків, оскільки умисно наносив удари потерпілій ножом в область серця - життєво важливого органу людини, але такі наслідки не настали з незалежних від його волі обставин.

Аналізуючи зібрані по справі докази в їх сукупності, суд вважав, що вина ОСОБИ_2 у вчиненні інкримінованого злочину доведена і його дії необхідно кваліфікувати за ч.2 ст. 15, ч. 1ст. 115 КК України як умисний закінчений замах на вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, яке не було доведено до кінця з причин, які не залежали від його волі, оскільки ним було виконано усі дії, які вважав необхідними підсудний для доведення злочину до кінця.

При призначенні виду та міри покарання підсудному суд врахував характер та ступінь суспільної небезпечності вчиненого злочину, обставини його вчинення, дані про особу підсудного, що йому 74 роки, пенсіонер, ветеран праці, дитина війни, його сімейний та матеріальний стан, що він раніше не судимий, позитивно характеризується за місцем постійного проживання та реєстрації, що він визнав вину і кається у вчиненому, що його рідними повністю відшкодовано під час судового слідства потерпілій завдану матеріальну і моральну шкоду, заподіяну злочином, думку потерпілої про покарання підсудного.

Обставинами, що відповідно до ст. 66 КК України пом'якшують покарання підсудного, суд встановив добровільне відшкодування під час судового слідства підсудним потерпілій завданої матеріальної і моральної шкоди.

Суд зазначив, що обставини, які відповідно до ст. 67 КК України обтяжують покарання підсудного, відсутні, оскільки обставина вчинення підсудним злочину в стані алкогольного сп'яніння, вказана досудовим слідством, не доведена в ході судового слідства і виключена судом з обвинувачення.

Суд також врахував, що покарання є заходом примусу та полягає у передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого та має на меті не тільки кару, а й виправлення засудженого, запобігання вчиненню нових злочинів.

З урахуванням обставин вчинення підсудним злочину, пов'язаного з посяганням на життя потерпілої (з урахуванням місця, часу, способу, знаряддя, обстановки вчинення злочину), того, що ОСОБА_2 виконав усі дії, які вважав необхідними для доведення вбивства потерпілої до кінця, але злочин не було закінчено з причин, які не залежали від його волі із-за явки сусіда на крики потерпілої, причинного зв'язку між діями та наслідками, думки потерпілої, пом'якшуючих обставин та даних про особу підсудного, його 74-річного віку, хворобливого стану здоров'я, суд дійшов висновку, що ОСОБИ_2 необхідно обрати покарання у виді реального позбавлення волі на мінімальний строк, передбачений санкцією статті.

Суд з урахуванням всіх обставин вчинення злочину, даних про особу підсудного, пом'якшуючих обставин, ступеню тяжкості вчиненого підсудним злочину, ступеню здійснення злочинного наміру, причин, внаслідок яких злочин не доведено до кінця, думки потерпілої про покарання підсудного за вчинення злочину, що він посягав на її життя, вважав неможливим застосування до ОСОБИ_2 більш м'якого покарання, ніж позбавлення волі. Також з вказаних підстав при наявності лише однієї пом'якшуючої обставини неможливо застосувати до ОСОБИ_2 ст. 69 КК України.

Цивільний позов потерпілої ОСОБИ_3 підлягає закриттю провадженням в зв'язку з відмовою потерпілої від позову із-за повного добровільного відшкодування їй родичами підсудного матеріальної та моральної шкоди.

Справа №11-1752/12

У справі ОСОБА_2, уродженка с. Владимирівка Якимівського району Запорізької області, громадянка України, з неповною середньою освітою, не працююча, має на утриманні малолітню дитину, раніше не судима, вироком Якимівського районного суду Запорізької області від 09 листопада 2012 року засуджена за ч. 1 ст. 115 УК України, із застосуванням ст.69 КК України, до 2 років позбавлення волі.

Згідно з вироком суду, ОСОБА_2 визнана винною, та засуджена за те, що вона 20 листопада 2011 року, приблизно о 23-20 год., знаходячись в кімнаті кухні будинку АДРЕСА_1, перебуваючи в стані алкогольно-

го сп'яніння, під час сварки зі своїм батьком ОСОБОЮ_3, ІНФОРМАЦІЯ_5, з мотивів особистих неприязних відносин, які раптово виникли, діючи умисно, з метою скоєння вбивства останнього, взяла ніж, який знаходився на кухонному столі, та нанесла ним один удар в ліву частину грудної клітини ОСОБИ_3, тим самим заподіяла потерпілому тілесні ушкодження, які кваліфікуються, згідно з висновком судово-медичної експертизи №605 від 27 грудня 2011 року як тяжкі тілесні ушкодження, в результаті чого на місці злочину насталася смерть потерпілого.

В апеляції прокурор, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції, не оспорує обставин справи, доведеність вини та юридичну кваліфікацію дій ОСОБИ_2, просив вищезазначений вирок суду в частині призначеного покарання скасувати та постановити новий вирок відносно ОСОБИ_2 і призначити останній покарання за ч. 1 ст. 115 КК України у виді 9 років позбавлення волі. Свої вимоги обґрунтував тим, що ОСОБА_2 винувата на досудовому слідстві не визнавала, скоїла тяжкий злочин, має посередню характеристику з місця проживання, а тому в матеріалах справи відсутні жодні пом'якшуючі покарання обставини, що унеможлиблює призначити ОСОБИ_2 покарання нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції ч. 1 ст. 115 КК України

У запереченнях на апеляцію засуджена ОСОБА_2 посилалась на законність та обґрунтованість вироку суду, і просила апеляцію прокурора залишити без задоволення, а вирок суду - без змін.

Колегія судів дійшла висновку про необхідність задоволення апеляції прокурора з наступних підстав.

При розгляді справи в апеляційному суді ОСОБА_2 визнала, що вона дійсно перебувала в нетверезому стані, взяла в руки кухонний ніж та нанесла ним удар в область серця своєму батьку, який від отриманої рани помер.

Висновки суду щодо доведеності вини ОСОБИ_2 у скоєнні злочину зазначеного у вирокі, засновані на доказах досліджених у судовому засіданні, належним чином оцінених судом, і є обґрунтованими. Суд дав правильну оцінку дослідженим доказам по справі, належним чином мотивував у вирокі свої висновки та вірно кваліфікував дії ОСОБИ_2 за ч.1 ст.115 КК України. Доведеність вини й кваліфікація дій засудженої ніким із учасників процесу не оспорується.

Разом з тим, колегія суддів вважала, що призначене покарання засудженій ОСОБИ_2 із застосуванням ст. 69 КК України не відповідало вимогам ст. 65 КК України та роз'ясненням Постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 року №7 «Про практику призначення судами кримінального покарання», відповідно до яких суд при призначенні покарання повинен враховувати ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання, а також те, що особі, яка скоїла злочин, має бути призначене покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових злочинів.

ОСОБА_2 скоїла злочин, який відповідно до ст. 12 КК України віднесений до категорії особливо тяжкого, свою винуватість у скоєному злочині як на досудовому, так і на судовому слідстві визнавала частково.

Відповідно до п. 8 вищезазначеної Постанови Пленуму Верховного Суду України призначення основного покарання, нижчого від найнижчої межі, передбаченої законом за даний злочин, або непризначення обов'язкового додаткового покарання може мати місце лише за наявності декількох (не менше двох) обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, з урахуванням особи винного. У кожному такому випадку суд зобов'язаний у мотивувальній частині вироку зазначити, які саме обставини справи або дані про особу підсудного він визнає такими, що істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину і впливають на пом'якшення покарання. При цьому необхідно враховувати не

тільки мету й мотиви, якими керувалась особа при вчиненні злочину, а й її роль, поведінку під час та після вчинення злочинних дій тощо.

Суд першої інстанції даних вимог закону не врахував та призначив покарання засудженій ОСОБИ_2 із застосуванням положень ст. 69 КК України, без належного вмотивування у вироку своїх висновків до цього.

З урахуванням викладеного, колегія суддів вирок суду першої інстанції щодо ОСОБИ_2 в частині призначеного покарання скасувала та постановила новий вирок з призначенням їй покарання у виді позбавлення волі строком на 7 років.

Справа №1-1287/2011

Вироком Дніпровського районного суду м. Києва ОСОБУ_4, з середньою освітою, працюючу коридорною дитячого дошкільного закладу №471, раніше не судиму, засуджено за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК України, до покарання у виді позбавлення волі строком на 7 років.

Судом встановлено, що між ОСОБОЮ_4 та її чоловіком ОСОБОЮ_5, які з 2004 року проживали в одній квартирі АДРЕСА_1, періодично виникали конфлікти, які неодноразово переростали в бійку, у зв'язку з чим між ОСОБОЮ_4 та ОСОБОЮ_5 сформувались сталі неприязні стосунки.

10.07.2011р., приблизно о 23 год., ОСОБА_5 прийшов додому та приніс пляшку вина, запропонувавши ОСОБИ_4 її розпити. На дану пропозицію остання погодилась. Через деякий час ОСОБА_4 пішла відпочивати на балкон вищевказаної квартири, а ОСОБА_5 ліг спати на кухні на дивані. 11.07.2011р., приблизно о 02 год. 40 хв. на балкон, де в цей час спала ОСОБА_4, прийшов ОСОБА_5, який ліг спати поруч з нею. Через деякий час, знаходячись на балконі вищевказаної квартири, між ОСОБОЮ_5 та ОСОБОЮ_4 виник конфлікт з приводу того, що остання не приготувала йому їсти, під час якого ОСОБА_5 почав ображати ОСОБУ_4. В результаті цього у ОСОБИ_4 на ґрунті сталих неприязних стосунків виник умисел на умисне вбивство останнього. Реалізуючи свій злочинний умисел, направлений на умисне протиправне заподіяння смерті ОСОБИ_5, ОСОБА_4 вийшла на кухню, де взяла в праву руку ніж, який дістала з шухляди столу, та, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій і бажаючи настання смерті ОСОБИ_5, підійшла до останнього, який в цей час знаходився на балконі вищевказаної квартири, діючи умисно, нанесла удар ножем ОСОБИ_5 в область грудної клітини, від чого останній помер.

Згідно з висновком судово-медичної експертизи №78/1736/2 від 30.08.2011 потерпілому ОСОБИ_5 завдані тілесні ушкодження у вигляді: одного колото-різаного поранення грудей: колото-різана рана на передній поверхні грудей правіше середньої лінії, в проекції 3-го міжреберного проміжку, з раневим каналом, що проходить спереду назад, проникає в порожнину грудей, надсікає правий край грудини, перекард по передній поверхні, перикардіальну частину аорти, довжина його по зонду біля 8 см. Це проникаюче колото-різане поранення грудей має ознаки прижиттєвого, утворилось внаслідок одноразової травмуючої дії ключо-ріжучим предметом типу клинка ножа, що мав обушок П-подібного профілю та лезо з протилежного боку (удар ножем), напрямком якої співпадає з напрямком раневого каналу в тілі потерпілого. Між наявним проникаючим колото-різаним пораненням грудей та настанням смерті мається прямий (причинно-наслідковий) зв'язок. Воно має ознаки тяжкого тілесного ушкодження, небезпечного для життя. Смерть ОСОБИ_5 настала від проникаючого колото-різаного поранення грудей з ушкодженням аорти та гемоперекардом.

Допитана у судовому засіданні підсудна ОСОБА_4 свою вину у пред'явленому обвинуваченні визнала частково та показала, що з ОСОБОЮ_5 вона познайомилась у 2001 році. У 2004 році переїхала жити в квартиру

по АДРЕСА_1, яка належала ОСОБИ_5, туди ж переїхала її дочка з сім'єю. 10.07.2011 року ОСОБА_5 попросив у неї грошей на пиво, а повернувся з магазину з вином. Вони разом випили вина та вона пішла на балкон спати. 11.07.2011р., спавши на матраці на балконі, вона прокинулася від того, що ОСОБА_5 почав до неї домагатись, кричати, рвати нічну сорочку та наносити удари руками по різних частинах тіла, при цьому кричав, що вона не приготувала йому їсти. Вона чинила опір, виривалась, кликала на допомогу дочку, при цьому ОСОБА_5 погрожував, що викине її з балкону. Тоді вона дотягнулася до ножа, що лежав на столі, та нанесла один удар ОСОБИ_5 в груди, а після цього побігла в кімнату до дочки. Цей удар ОСОБА_5 нанесла, оскільки боялась за своє життя, та вважає, що її дії слід кваліфікувати як умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони. Цивільний позов потерпілого ОСОБА_2 в частині відшкодування матеріальної шкоди в розмірі 15 300 грн визнала частково на суму 8 300 грн.

Суд дійшов висновку, що незважаючи на часткове визнання підсудною ОСОБОЮ_4 своєї вини у вчиненні інкримінованого їй злочину, її вина у вчиненому підтверджується зібраними по справі та дослідженими в судовому засіданні доказами, зокрема, показаннями потерпілого ОСОБИ_2, який пояснив, що у сім'ї його сина весь час були п'янки, в яких ОСОБА_4 також приймала участь, а крім того, відбувались бійки, під час яких підсудна наносила тілесні ушкодження його сину. Не заперечує той факт, що ОСОБА_5, коли був п'яний, міг підняти руку на нього або на ОСОБУ_4. 11.07.2011р. він перебував у Київській обл., Броварському районі, с. Шевченкове, та приблизно о 06 год. 00 хв. йому зателефонувала ОСОБА_6 і повідомила, що її мати ОСОБА_4 вбила ножем його сина ОСОБУ_5, при цьому пояснила, що вночі вийшла в коридор квартири АДРЕСА_1 та побачила свою матір, яка повідомила, що вона зарізала ОСОБУ_5.

Із показань свідка ОСОБИ_6 убачається, що 10.07.2011р. вона перебувала у квартирі АДРЕСА_1. Приблизно о 23 год. 00 хв. прийшов додому її вітчим ОСОБА_5, який приніс вино та запропонував випити ОСОБИ_4, на що остання відмовилась; поївши, вона пішла до себе в кімнату. Приблизно о 03 год. 11.07.2011 вона почула крики своєї матері. Вийшовши в коридор квартири, побачила ОСОБУ_4, яка сиділа на підлозі у порваній сорочці та була сильно знервована, при цьому попросила, щоб вона пішла на кухню та подивилась, що там сталося. Вона пішла на кухню та побачила ОСОБУ_5, який лежав на підлозі, а в області грудної клітини у нього була червона пляма, схожа на кров. Ніж лежав на тумбочці. Після цього вона пішла до кімнати та розбудила свого чоловіка, при цьому попросила подивитись, як почуває себе ОСОБА_5. Коли її чоловік оглянув ОСОБУ_5, він попросив визвати швидку допомогу та міліцію. Зазначає, що сварки між ОСОБОЮ_5 та її матір'ю були постійно, при цьому ОСОБА_5 неодноразово наносив матері тілесні ушкодження та погрожував.

Із оголошених в судовому засіданні показань свідка ОСОБИ_7 убачається, що 10.07.2011р. він перебував у квартирі АДРЕСА_1 разом з ОСОБОЮ_4 та ОСОБОЮ_6. Приблизно о 23 год. 45 хв. прийшов додому ОСОБА_5, який приніс вино та запропонував випити, на що всі відмовились, а ОСОБА_4 сказала, що у неї болить голова, тому вона також не хоче, однак ОСОБА_5 почав на неї кричати. Побачивши, що через це знову може відбутися сварка, він пішов до себе в кімнату та ліг спати, через якийсь час прийшла ОСОБА_6 і також лягла відпочивати. Приблизно о 03 год. 11.07.2011р. він почув крик своєї тещі, яка просила на допомогу. На ці крики його дружина ОСОБА_6 почала вдягатись та підійшла до дверей кімнати, коли постукала ОСОБА_4. Через деякий час ОСОБА_6 попросила його вийти на кухню та подивитись, що сталося з ОСОБОЮ_5. Вийшовши на кухню, він побачив, що там лежав ОСОБА_5 та хропів, а в області грудної клітини у нього була кров. Злякавшись, він сказав викликати швидку медичну допомогу та міліцію. Після цього він разом з ОСОБОЮ_6 намагались підняти ОСОБУ_4, яка сиділа на підлозі, та посадити її на ліжку в кімнаті, однак остання не могла стояти на ногах, так як перебувала в шоківому стані. Після цього він пішов знову на кухню, де побачив, що ОСОБА_5 вже не дихає. А на кухні на тумбочці лежав ніж, у якого лезо було в крові. Приблизно через 20 хв. приїхала швидка та лікарі констатували смерть ОСОБИ_5.

Будучи допитаним в судовому засіданні, свідок ОСОБА_8 пояснив, що 11.07.2011р., він перебував на добровому чергуванні, коли надійшов виклик. Він прибув за адресою АДРЕСА_1 та побачив, що власнику квартири ОСОБИ_5 було нанесено ножовий удар. Крім цього, він опитував ОСОБУ_4, яка була дуже стурбована, на обличчі та на тілі ОСОБИ_4 візуально синців не бачив. Затриману ОСОБУ_4 було доставлено до Дніпровського РУ ГУ МВС України в м. Києві, де він в службовому кабінеті відібрав пояснення та явку з повинною у останньої. При цьому вона пояснила, що вночі 11.07.2011р., перебуваючи на балконі квартири, прокинулася від того, що її чоловік почав наносити удари кулаками по різних частинах тіла через те, що вона не приготувала йому поїсти. Піднявшись з матрацу, вона вибігла на кухню, де взяла кухонний ніж та, повернувшись на балкон, нанесла удар в область грудей своєму чоловіку ОСОБИ_5, після чого, повернувшись на кухню, поклала ніж біля умивальника та пішла до кімнати дочки, де повідомила останній, що вдарила ножом ОСОБУ_5, і вони відразу викликали працівників міліції.

Свідок ОСОБА_9 в судовому засіданні пояснив, що 10.07.2011р. він заступив на чергування в Дніпровському районі міста Києва. Приблизно о 03 год. 45 хв. отримали від чергового Дніпровського РУ ГУ МВС України в м. Києві повідомлення про злочин, вчинений по АДРЕСА_1. Приїхавши на місце виклику та зайшовши до даної квартири, на кухні він побачив труп невідомого чоловіка з ножовим пораненням грудної клітини, як потім виявилось, то був труп ОСОБИ_5. В подальшому йому стало відомо зі слів ОСОБИ_4, яка сиділа в коридорі даної квартири, що вона в ході сварки нанесла поранення в область грудної клітини своєму співмешканцеві ножом, який вона взяла на кухні, та показала місце та ніж, де він лежав. Після чого ОСОБУ_4 затримали та доставили до Дніпровського РУ ГУМВС України в м. Києві.

Крім наведених доказів, якими суд обґрунтовує свій висновок про доведеність винуватості підсудної у вчиненні інкримінованих їй дій, суд також бере до уваги показання ОСОБИ_4 під час відтворення обстановки та обставин події від 11.07.2011 р. за її участю у присутності понятих і захисника, де вона давала показання, що після того, як ОСОБА_5 почав наносити їй тілесні ушкодження, вона вирвалась і на кухні взяла ніж, яким нанесла йому один удар область грудної клітки, а потім ніж поклала на кухні на тумбочку.

При цьому суд критично оцінив показання ОСОБИ_4 про те, що удар ножом вона нанесла у зв'язку з побоюванням за своє життя та життя своїх близьких та в момент нанесення удару погано усвідомлювала, що робить. Суд зазначив, що хоча обвинувачена ОСОБА_4 і вказує, що в момент побиття вона відчула реальну загрозу своєму життю та здоров'ю, однак будучи допитаною в судовому засіданні, показала, що жодного разу не зверталась в міліцію, хоча тілесні ушкодження ОСОБА_5 наносив їй дуже часто, зокрема один раз порізав руку ножом, та ніколи не чинила йому опору в зв'язку з тим, що не хотіла, щоб його притягнули до відповідальності.

Суд зазначив, що крім наведених доказів, винуватість ОСОБИ_4 у вчиненні інкримінованого їй злочину підтверджується іншими доказами.

Виходячи з досліджених у судовому засіданні і наведених у вирокі доказів, суд вважав безпідставними доводи захисту підсудної ОСОБИ_4 про те, що її дії слід кваліфікувати за ст. 118 КК України, оскільки відповідно до роз'яснення, даного у п. 20 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 07.02.2003 р., умисне вбивство без кваліфікуючих ознак, передбачених ч. 2 ст. 115 КК, а також без ознак, передбачених статтями 116, 118 КК, вчинене зокрема, в обопільній сварці чи бійці або з помсти, ревнощів, інших мотивів, викликаних особистими стосунками винного з потерпілим, підлягає кваліфікації за ч. 1 ст. 115 КК України.

Як убачається з показань потерпілого ОСОБИ_2, між ОСОБОЮ_4 та ОСОБОЮ_5 постійно виникали сварки, під час яких вони взаємно наносили тілесні ушкодження. Крім того, факт постійних сварок та бійок також

підтверджується показаннями свідків ОСОБИ_6, ОСОБИ_7 та ОСОБИ_10. Будучи допитаною в судовому засіданні, ОСОБА_4 показала, що цього разу під час сварки вона нанесла тілесне ушкодження ножом ОСОБИ_5, оскільки не могла звільнитись від його побоїв, однак це суперечить її показанням, які вона давала під час досудового слідства та під час відтворення обстановки та обставин події про те, що вона вибігла на кухню, включила світло та взяла ніж, при цьому, ОСОБА_5 в цей час залишався на балконі, та тому факту, що тілесне ушкодження ОСОБА_4 також нанесла, повернувшись на балкон, що підтверджується наявністю слідів крові ОСОБИ_5 на подушці.

Таким чином, суд дійшов висновку, що наведені вище докази у своїй сукупності доводять той факт, що ОСОБА_4 завдала ОСОБИ_5 удар ножом з метою вбивства останнього. Про це, зокрема, свідчить небезпечність застосованого ОСОБОЮ_4 знаряддя вчинення злочину, сила удару та спрямованість його у життєво небезпечну ділянку тіла – грудну клітку.

Твердження підсудної та її захисника про наявність у діях ОСОБИ_4 ознак злочину, передбаченого ст. 118 КК України, суд розцінив як вибраний ними спосіб захисту з метою уникнення останньої від кримінальної відповідальності за реально вчинений злочин. Оцінивши зібрані по справі й досліджені у судовому засіданні докази, суд вважав повністю доведеним пред'явлене підсудній обвинувачення. Дії ОСОБИ_4 органами досудового слідства вірно кваліфіковано за ч. 1 ст. 115 КК України як умисне вбивство, тобто умисне заподіяння смерті іншій людині.

Призначаючи підсудній ОСОБИ_4 вид і міру покарання, суд відповідно до вимог ст. 65 КК України врахував ступінь тяжкості вчиненого злочину, дані про її особу, зокрема, те, що на обліку у лікарів нарколога та психіатра вона не перебуває, по місцю проживання та роботи характеризується позитивно, не судима, офіційно працювала, пом'якшуючу обставину - вчинення злочину під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного неправомірними діями ОСОБИ_5. Суд не визнав обставиною, що обтяжує покарання, вчинення злочину в стані алкогольного сп'яніння, оскільки підсудній не було зроблено медичного освідування. Обставин, що обтяжують покарання, не встановлено. З урахуванням викладеного, суд вважав за необхідне призначити підсудній ОСОБИ_4 покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Справа №1-65/11р.

Вироком Світловодського міськрайонного суду Кіровоградської області ОСОБУ_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, не працюючого, пенсіонера, інваліда 2 групи (загальне захворювання), в силу ст. 89 КК України раніше не судимого, за вчинення злочину, передбаченого ч.1 ст. 115 КК України, засуджено до покарання у виді позбавлення волі строком на 8 років.

ОСОБА_2 засуджений за те, що вчинив умисний злочин проти життя та здоров'я особи за наступних обставин. 26.09.2010 р., близько 22 год., ОСОБА_3, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, прийшов до свого батька ОСОБИ_2 до домоволодіння №21/3 по вулиці Ватутіна в місті Світловодськ Кіровоградської області, де в приміщенні будинку між ОСОБОЮ_3 та ОСОБОЮ_2 на ґрунті давно сформованих неприязних відносин з приводу розподілу нерухомої власності та житла виникла сварка. В ході цієї сварки ОСОБА_2 схопив кухонний ніж та з метою протиправного заподіяння смерті своєму сину умисно наніс не менше чотирьох ударів ножом в область правої пахви та передньої поверхні грудної клітини зліва. Отримавши поранення від ударів ножом в області тіла, де розташовані життєво важливі органи, ОСОБА_3, намагаючись втекти, вибіг з будинку в напрямку сусіднього домоволодіння. Проте, в результаті умисних дій ОСОБИ_2, направлених на заподіяння смерті, у ОСОБИ_3 утворились наступні ушкодження: колото-різана рана в області правої пах-

ви з пошкодженням поверхні грудної клітини зліва, проникаюча колото-різана рана на передній поверхні грудної клітини зліва в нижньому відділі з пошкодженням серця, які призвели до внутрішньоплеврального крововиливу зліва (300 мл) і крововиливу в порожнину серцевої сумки (200 мл) та розвитку геморагічного шоку, внаслідок якого через незначний проміжок часу настала смерть потерпілого. Таким чином, ОСОБА_2 умисно протиправно заподіяв смерть ОСОБИ_3.

ОСОБА_2 не визнав свою вину у вчиненні інкримінованого йому злочину та пояснив, що 26 вересня 2010 року він знаходився вдома в вечірній час, купався в ванній на вулиці. В цей час до його двору зайшов його син ОСОБА_3 та сказав, що хоче з ним поговорити. Він пішов до приміщення будинку, щоб одягнутись, а ОСОБА_3 залишався чекати його на вулиці. Заходячи в будинок, ОСОБА_2 зачинив за собою двері на засув та пройшов до ванної кімнати. В цей час він почув, що ОСОБА_3 вибив двері та зайшов в приміщення будинку. При цьому ОСОБА_3 погрожував йому вбивством. ОСОБА_2 побачив, що в руках у ОСОБИ_3 був кухонний ніж. Враховуючи ситуацію та відносини, які між ними склалися на той час, ОСОБА_2 дуже злякався. ОСОБА_3 кинувся на нього з ножем в руці, намагаючись нанести удар в область шиї. ОСОБА_2 схопив праву руку ОСОБИ_3 з ножем трохи вище зап'ястя, щоб запобігти удару, і став викручувати руку, щоб забрати ножа. Під час боротьби він впав та вдарився головою, а коли отямився, то ОСОБИ_3 поряд вже не було. Кругом була кров. Він знаходився в такому стресовому стані, що погано все пам'ятає. Усі його дії були з однією метою – захиститися від нападу сина. Після цього ОСОБА_2 зателефонував в міліцію та викликав свого племінника. Лише вранці наступного дня він із племінником поїхали до Світловодського МВ та він розповів про злочин.

Суд дійшов висновку щодо винуватості підсудного ОСОБИ_2 та повної доведеності його вини дослідженими в судовому засіданні доказами.

Потерпіла ОСОБА_4 суду повідомила, що в неї та її сина ОСОБИ_3 на протязі тривалого часу склались неприємні стосунки з її чоловіком та батьком її сина ОСОБОЮ_2 через особисті непорозуміння. В березні 2010 року відносини в їхній сім'ї ще більше погіршились, через те, що ОСОБА_2 виганяв ОСОБУ_3 з дому. Тож з березня 2010 року ОСОБА_4 та ОСОБА_3 стали проживати окремо від ОСОБИ_2 на квартирі, яку вони стали винаймати. 26.09.2010 р. ОСОБА_3 пішов з дому в особистих справах приблизно о 17 годині. Приблизно о 19 годині в телефонній розмові ОСОБА_3 повідомив, що залишиться ночувати у свого знайомого, якому необхідно допомогти. Про вбивство свого сина вона дізналась 27.09.2010 року. ОСОБУ_2 може охарактеризувати лише з негативної сторони, як особу, яка схильна до агресії та застосування насильства. Вбивством сина їй спричинено моральну шкоду, яку вона оцінює в 633 600 грн та просить стягнути з ОСОБИ_2 понесені витрати на поховання в сумі 7 000 грн.

Свідок ОСОБА_5 суду пояснив, що 26 вересня 2010, близько 19 год., до нього в гості прийшли раніше знайомі йому ОСОБА_6 та ОСОБА_3, які принесли з собою півпляшки горілки та закуски. Вони пробули у ОСОБИ_5 приблизно годину. Під час розпивання горілки ОСОБА_3 сказав, що збирається піти до свого батька ОСОБИ_2 та буде розмовляти з ним про те, що йому немає де жити, а батько живе один в приватному будинку. ОСОБА_3 попросив провести його до батькового двору. Приблизно о 20 годині вечора ОСОБА_5 з ОСОБА_6 провели ОСОБУ_3 до двору його батька. ОСОБА_3 переліз через ворота і пішов в двір. ОСОБА_5 та ОСОБА_6 постояли біля воріт близько 10 хвилин, перекурили і пішли по домівках. Про смерть ОСОБИ_3 дізнався наступного дня від сусідів.

Свідок ОСОБА_6 суду пояснив, що знає ОСОБУ_2 і ОСОБУ_3 як сусідів. Спочатку у ОСОБИ_6 склались із ними добрі сусідські відносини. Проте, приблизно рік тому його стосунки з ОСОБОЮ_2 різко погіршились через те, що ОСОБА_6 на прохання ОСОБИ_3 допоміг йому забрати свій комп'ютер з будинку ОСОБИ_2, але ОСО-

БА_2 став опиратись, дістав обріз та став по ОСОБІ_6 стріляти. ОСОБА_3 та його мати ОСОБА_4 вже більше року проживають окремо від ОСОБИ_2 через те, що останній не дозволяє їм жити в нього дома. Деталі їхніх відносин з цього приводу ОСОБИ_6 не відомі. 26.09.2010 ОСОБА_6 знаходився дома з сім'єю. Близько 16 години до нього прийшов ОСОБА_3 і вони разом пішли до ОСОБИ_5, де випивали та спілкувались. ОСОБА_3 розповів, що йому не було де жити, через що він хотів піти до батька та вирішити питання із житлом. ОСОБА_3 знав, що батько буде проти цього, трохи побоювався його, тому попросив, щоб ОСОБА_6 та ОСОБА_5 провели його до будинку батька. Пізніше, ввечері цього ж дня, коли вже було темно ОСОБА_6 та ОСОБА_5 провели ОСОБУ_3 до хвіртки домоволодіння його батька. Хвіртка була закрита, тож ОСОБА_3 переліз через паркан та пішов у двір. ОСОБА_6 та ОСОБА_5 трохи постояли біля воріт, прислухаючись, чи не має між ними бійки, але усе нібито було тихо, тож вони пішли по своїх домівках. З того часу ОСОБА_6 ОСОБУ_3 не бачив і бійки не чув. Наступного ранку від сусідів дізнався, що ОСОБА_2 вбив ОСОБУ_3.

Свідок ОСОБА_8 суду повідомив, що доводиться племінником ОСОБИ_2. Йому відомо, що дружина ОСОБИ_2 – ОСОБА_4 разом із сином ОСОБОЮ_3 проживали окремо. Між ОСОБОЮ_2 та його сином ОСОБОЮ_3 часто виникали конфлікти, здебільшого через те, що ОСОБА_2, будучи інвалідом, намагався працювати, а в цей час ОСОБА_3, будучи здоровою дитиною, повнолітнім, не бажав ніде працювати. Між ними навіть виникали бійки з цього приводу. Зі сторони ОСОБИ_4 були нарікання в бік ОСОБИ_2, що він не носить грошей до дому. ОСОБА_2, в свою чергу скаржився ОСОБИ_8, що його син ОСОБА_3 постійно вчиняє дрібні крадіжки з дому. І одного разу навіть хотів повісити ОСОБУ_2, щоб той переписав на нього свою частку будинку. 26.09.2010 ОСОБА_8 близько 19 години прийшов додому до ОСОБИ_2 і пробув у нього до 20 годин, після чого ОСОБА_2 провів його до перехрестя Ватутіна та Пушкіна. В цей вечір, близько 22 години, ОСОБА_2 подзвонив ОСОБИ_8 та повідомив, що до нього приходив ОСОБА_3, і він його порізав. Коли ОСОБА_8 близько 22.15 год. прийшов до ОСОБИ_2, він побачив на порозі будинку кров. ОСОБА_2 розповів, що ОСОБА_3 приходив для розмови з приводу того, щоб ОСОБА_2 переписав будинок на сина. ОСОБА_2 зачинився в будинку, але ОСОБА_3 вирвав двері, забіг в будинок, і між ними почалася бійка. Під час бійки в руках у ОСОБИ_3 опинився ніж. Зі слів ОСОБИ_2, він схопив сина за руку, і вони почали боротися. Під час боротьби ОСОБА_2 намагався забрати ножа в ОСОБИ_3, але ОСОБА_3 в ході бійки поранив себе і нібито у ОСОБИ_3 поранена рука. Проте, ОСОБА_2 після інсульту дуже не зрозуміло розмовляє, і в той момент ОСОБА_8 не міг його чітко зрозуміти. Крім того, ОСОБА_2 сказав, що в будинку лежить ніж, щоб ОСОБА_8 не заходив до будинку і не затоптував сліди. Ніж лежав у маленькому коридорі, зліва, біля самого входу, на підлозі. ОСОБА_2 пояснив, що його син ОСОБА_3 прийшов його вбити, казав, що на дворі його чекають ще троє друзів, казав, ОСОБА_3 в ході бійки постійно погрожував йому фізичною розправою. ОСОБА_8 пробув у ОСОБИ_2 до 0.40 год. після чого пішов до дому. Зі слів ОСОБИ_2, він був впевнений, що ОСОБА_3 пішов до сусідів. Наступного дня, близько 6.25 год., ОСОБА_2 прийшов до ОСОБИ_8 та пояснив, що він знайшов ОСОБУ_3, і слід терміново їхати в міліцію. Вони на автомобілі ОСОБИ_8 поїхали в міліцію, де розповіли про те, що трапилось. Коли після поїздки в міліцію ОСОБА_8 зайшов в будинок ОСОБИ_2, то побачив, що ножа на місці не було.

ОСОБА_18 пояснив, що доводиться сином ОСОБИ_4 та братом ОСОБИ_3, а ОСОБА_2 доводиться йому вітчимом. ОСОБА_18 надав негативну характеристику ОСОБИ_2, пояснив, що саме ОСОБА_2 є винним у виникненні конфліктних ситуацій в сім'ї, також пояснив, що з самого дитинства ОСОБА_2 з невідомих йому причин недолюблював ОСОБУ_3 і постійно ображав його. Про смерть ОСОБИ_3 ОСОБА_18 дізнався 27.09.2010 від сусідів.

Суд, оцінивши в сукупності досліджені по справі докази, які є належними, достовірними і допустимими, вважав їх достатніми для визнання ОСОБИ_2 винним у вчиненні встановленого судом злочину, і кваліфікував його дії за ч. 1 ст. 115 КК України як вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині.

Суд не взяв до уваги показання підсудного ОСОБИ_2 щодо неумисного спричинення ударів ножем потерпілому під час боротьби, оскільки дані показання спростовуються висновком додаткової судово-медичної експертизи №181 (а) та показанням свідка ОСОБИ_14, який повідомив, що за обставин, викладених підсудним, потерпілому ОСОБИ_3 не могли бути спричинені наявні тілесні ушкодження. Вказані показання підсудного суд розцінює як бажання уникнути відповідальності за скоєний злочин.

Обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання підсудного, відповідно до ст. 66 та 67 КК України судом не встановлено. На підставі викладеного суд дійшов висновку, що виправлення та перевиховання підсудного можливе лише за умови його ізоляції від суспільства в місцях позбавлення волі.

Справа №1-387/11

Ленінським районним судом м. Полтави ОСОБУ_2, не працюючого, раніше не судимого, визнано винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК України, та йому призначено покарання у виді 10 років позбавлення волі.

01.09.2011 року, близько 19.30 год., ОСОБА_2, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, разом з ОСОБОЮ_3 відпочивав на пляжі р. Ворскла в районі кар'єру з видобутку піску поряд з буд. №138 по вул. Сакко в м. Полтаві. У ході суперечки з останньою на ґрунті раптово виниклих особистих неприязних стосунків, діючи умисно з метою заподіяння смерті, він схопив ніж, яким наніс ОСОБИ_3 4 удари в область шиї, правої руки та лівої ноги. В результаті вказаних дій ОСОБИ_2 потерпілій ОСОБИ_3 спричинено тілесне ушкодження у вигляді сліпого колото-різаного поранення шиї з ушкодженням магістральної судини (плече-головний стовбур), з розвитком масивної кровотечі та гострої крововтрати, яке згідно з висновком експерта відноситься до тяжких тілесних ушкоджень, небезпечних для життя в момент спричинення, та внаслідок якого настала смерть потерпілої.

В судовому засіданні підсудний ОСОБА_2 вину визнав повністю та детально пояснив про обставини вчинення злочину. Зазначив, що розкаюється у вчиненому, просив обрати найтяжче покарання, передбачене санкцією статті.

Крім пояснень підсудного ОСОБИ_2, його винність у вчиненні злочину підтверджується показаннями потерпілої ОСОБИ_4, яка в судовому засіданні пояснила, що є матір'ю ОСОБИ_3, яка з 2005 року разом зі своїм співмешканцем ОСОБОЮ_2 проживала з нею за АДРЕСА_1. ОСОБА_2 грубо поводився з ОСОБОЮ_3 та їхнім спільним сином ОСОБОЮ_6, іноді застосовував до доньки фізичне насильство, між ними постійно виникали сварки. 31.08.2011 року вона разом з онуком ОСОБОЮ_6 повернулася з м. Батурина Чернігівської обл., де вони провели літо.

01.09.2011 року донька ОСОБА_3 разом з онуком пішла до школи, через деякий час з дому пішов і ОСОБА_2. Повернулись вони близько 18.00 год., пояснивши, що святкували перший день навчального року в кафе з батьками інших дітей. Між ними відбувався конфлікт. Пробувши вдома невеликий проміжок часу, ОСОБА_3 разом з ОСОБОЮ_2 пішли прогулятися, а вона попросила онука ОСОБУ_6 прослідкувати за батьками. Близько 19.00 год. ОСОБА_6 повернувся, повідомив, що батьки відпочивають на березі річки, а його відправили додому.

Повечерявши, онук знову пішов гуляти, а через деякий час зателефонував і повідомив, що батьків на річці немає. Вона розхвилювалась за доньку, домовилась з онуком про місце зустрічі, й вони разом пішли на пошуки ОСОБИ_3. ОСОБА_6 біг трохи попереду неї; в якусь мить вона почула крик дитини, підбігла до

нього і на схилі на березі річки побачила ОСОБУ_3, яка майже не дихала. Вона попросила онука зателефонувати до швидкої медичної допомоги, а сама намагалась привести до тями доньку. Коли на місце події прибули лікарі, констатували смерть ОСОБИ_3.

Згідно з дослідженими в судовому засіданні показаннями неповнолітнього свідка ОСОБИ_6 01.09.2011 року з 8.00 год. він разом з мамою ОСОБОЮ_3 перебував на святковій лінійці в школі, після чого разом з однокласниками та їх батьками, вчителькою ОСОБОЮ_8 пішли до кафе, розташованому на пероні Південного вокзалу. Через якийсь час його батьки вийшли на вулицю та почали сваритись, він злякався, що батько почне бити маму, побіг до кафе й покликав ОСОБУ_7 на допомогу, а сам повернувся до приміщення кафе. Коли дорослі повернулись, вони ще деякий час відпочивали, а потім розійшлись по домівках. По дорозі додому батько купив пляшку коньяку, яку вони з мамою випивали вдома. Через деякий час батьки вирішили прогулятись, але оскільки він боявся, що батько буде бити маму, вирішив прослідкувати за ними. Батьки пішли в бік річки, мама, побачивши, що він іде за ними, попросила повернутись додому. Повернувшись хвилин через 40 на місце, де відпочивали батьки, він виявив, що їх там немає; коли повертався додому, зустрів бабусю, разом з якою вони пішли шукати батьків. Маму вони знайшли на схилі річки, вона лежала на животі обличчям униз, вся була у крові. Бабуся спробувала підняти її угору, проте це їй не вдалось, попросила його викликати швидку медичну допомогу; коли приїхали лікарі, оглянули маму, повідомили, що у неї рани, які несумісні з життям. Батька після цього він не бачив.

Свідок ОСОБА_7 в судовому засіданні пояснила, що 01.09.2011 року в ЗОШ №21 вона зустрілась з ОСОБОЮ_3, після закінчення офіційних заходів вони разом з дітьми та чоловіками пішли до кафе «Каштан», розташованому на пероні Південного вокзалу, де вживали горілку. ОСОБА_2 горілку не пив, вживав слабоалкогольний напій «Рево». Близько 16.00 год. ОСОБА_3 та ОСОБА_2 вийшли з приміщення кафе, через деякий час їх син ОСОБА_5 забіг до кафе, кричав, що його батьки сваряться і просив допомоги. Коли вона вийшла на вулицю, ОСОБА_3 та ОСОБА_2 розмовляли на підвищених тонах, згодом ніби примирились та вони продовжили відпочивати, а близько 17.00 год. розійшлись. Зі слів ОСОБИ_3, їй було відомо, що ОСОБА_2 неодноразово бив її та вони мала намір розійтись з ним.

Із показань свідка ОСОБИ_9 слідує, що він товаришував з ОСОБОЮ_2, з яким разом працював у ПП «Яструб». 01.09.2011 року, о 18.21 ОСОБА_2 зателефонував йому, як йому здалось, перебував в стані алкогольного сп'яніння, передавав слухавку співмешканці ОСОБИ_3. З їх розмови він зрозумів, що вони відпочивають на березі р. Ворскла й хочуть, щоб він приїхав до них, після чого зв'язок обірвався. ОСОБУ_2 знає як людину зі «взривним» характером, він зловживав спиртними напоями, постійно напивався на роботі, дружину сильно ревнував, нерідко він бачив її з синцями.

Свідок ОСОБА_10 пояснював, що він працює фельдшером на Полтавській станції швидкої допомоги. 01.09.2011 року за викликом прибув на берег р. Ворскла по вул. Сакко в м. Полтаві, де їх зустрів хлопчик 10 років разом зі своєю бабусею, провів їх з напарником до тіла жінки, яка лежала на схилі берега річки головою уверх, ногами до річки. Напарник оглянув жінку і зафіксував її смерть; мати загиблої повідомила, що це її донька, яка відпочивала на березі річки разом зі своїм чоловіком.

З досліджених в судовому засіданні показань свідка ОСОБИ_12 слідує, що вона працювала разом з ОСОБОЮ_3 в дирекції залізничних перевезень Південної залізниці; остання розповідала, що її чоловік ОСОБА_2 постійно бив її. Вона дійсно часто приходила на роботу з синцями, одного разу скаржилась, що чоловік зламав їй ніс, а весною 2011 року ОСОБА_3 вирішила покинути чоловіка, проте не одразу. ОСОБА_2 ревнував її, регулярно телефонував, вимагаючи звітувати про усі свої дії.

Аналогічні показання дала свідок ОСОБА_13.

Також винуватість ОСОБИ_2 підтверджувалась іншими доказами, дослідженими та перевіреними в судовому засіданні.

Суд дійшов висновку про доведеність вини ОСОБИ_2 у вчиненні злочину та кваліфікував його дії за ч. 1 ст. 115 КК України як в умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині (вбивство).

При обранні міри покарання суд визнав обставинами, що пом'якшують покарання підсудного ОСОБИ_2, щире каяття, сприяння розкриттю злочину. Обставинами, що обтяжують покарання підсудного ОСОБИ_2, суд визнав вчинення злочину в стані алкогольного сп'яніння. Обираючи покарання підсудному ОСОБИ_2, суд врахував, що він раніше не судимий, вину у вчиненні злочину визнав повністю, розкався у вчиненому, сприяв розкриттю злочину; разом з тим, суд взяв до уваги, що вчинений злочин відповідно до положень ст. 12 КК України відноситься до категорії особливо тяжких злочинів, а також конкретні обставини справи, та дійшов висновку про неможливість його виправлення і перевиховання без ізоляції від суспільства й необхідність призначення покарання у виді позбавлення волі.

Цивільний позов по справі не заявлений.

Справа №0304/29/12

Вироком Камінь-Каширського районного суду Волинської області ОСОБУ_3, розлученого, не працюючого, згідно зі ст. 89 КК України не судимого, визнано винним у вчиненні злочину, передбаченого п. 4 ч. 2 ст. 115 КК України, та засуджено до покарання у виді позбавлення волі на строк 13 років.

Згідно з вироком суду ОСОБА_3 20 серпня 2011 року, біля 22 год., в кімнаті власного житлового будинку по АДРЕСА_1, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, під час сварки з ОСОБОЮ_4, яка виникла в процесі обоюдного розпивання спиртних напоїв, маючи умисел на протиправне заподіяння смерті останній із заподіянням при цьому особливих страждань, протягом тривалого часу з великою силою завдавав потерпілій руками, ногами велику кількість ударів (не менше 44) в життєво важливі органи, а саме: по голові, животу, грудній клітці та в інші частини тіла, умисне заподіявши цим її смерть з особливою жорстокістю, яка настала внаслідок отриманої несумісної з життям комбінованої травми голови, грудної клітки і живота.

Підсудний ОСОБА_3 в судовому засіданні свою винуватість у вчиненому злочині визнав частково. Показав, що 20 серпня 2011 року, біля 20 год., під час розпивання спиртних напоїв у його житловому будинку, що в с. Ветли Любешівського району, його співмешканка ОСОБА_4 розповіла, що зраджує йому. Із-за цього між ними виникла сварка, під час якої він, будучи ображеним, долонею завдав їй два удари по обличчю, кулаком в груди та лівою ногою в правий бік тулуба. Коли потерпіла після цього продовжила розмову про свою зраду, він на протязі близько 8 хвилин ще завдав їй ударів руками та ногами в різні частини тіла, крім голови. Приблизно через 25 хвилин після її побиття ОСОБА_4 поскаржилась на погане самопочуття і попросила відвести її додому. Вийшовши на подвір'я, він зі своєї ініціативи поклав потерпілу на своє ліве плече передньою частиною тулуба, оскільки їй було важко самостійно рухатись, відніс її додому, де поклав на диван і залишив у притомному стані. При цьому, залишаючи будинок, на прохання останньої вимкнув у ньому світло. Те, що потерпіла померла, дізнався наступного дня. Наміру позбавляти її життя не мав, і такої кількості ударів, як це зазначено в обвинуваченні, не завдавав.

Крім частково визнавальних показань підсудного, його винуватість у вчиненому злочині повністю доведена іншими доказами, дослідженими в судовому засіданні.

Зокрема, показаннями потерпілої ОСОБИ_1, яка показала, що вранці 21 серпня 2011 року їхню матір ОСОБУ_4 виявила мертвою у власному будинку її молодша сестра ОСОБА_5. До цього ОСОБА_3, будучи п'яним, часто бив їхню матір, хоча разом з нею не проживав і нічого спільного з нею не мав.

Аналогічні показання дали суду малолітній свідок ОСОБА_5, свідок ОСОБА_6, які, крім цього, показали, що ОСОБА_3 часто приходив у їх будинок п'яний та бив матір, погрожував їй фізичною розправою.

Свідок ОСОБА_7 показала, що 21 серпня 2011 року виявила ОСОБУ_4 в її будинку на підлозі мертвою, коли зранку зайшла відвідати її. На обличчі ОСОБИ_4 була кров, синці, а на потилиці – вирване волосся. Про це одразу повідомила її співмешканця ОСОБУ_3, який в той час знаходився у своєму будинку.

Виявлення ОСОБИ_4 21 серпня 2011 року мертвою в її власному будинку в с. Ветли Любешівського району з ознаками насильницької смерті підтверджено протоколом огляду місця події від вказаного дня.

Під час відтворення обстановки та обставин події 26 серпня 2011 року підсудний деталізував власні показання про обставини побиття потерпілої, продемонстрував механізм нанесення їй ударів, назвав мотиви вчинення злочину.

Згідно з висновками судових імунологічних експертиз кров, виявлена на одязі, килимі, куртці ОСОБИ_3, вилучених у його житловому будинку під час огляду місця події, та на піджаку, штанах, вилучених під час його особистого обшуку, може походити від ОСОБИ_4 та не може походити від підсудного.

Відповідно до висновку судово-медичної експертизи на тілі ОСОБИ_4 виявлені від завданих їй не менше 44 ударів прижиттєві тілесні ушкодження у вигляді: саден в ділянці грудної клітки ззаду, правої верхньої і лівої нижньої кінцівок, крововиливи в ділянці голови, грудної клітки, передньої черевної стінки, поперекової ділянки, верхніх і нижніх кінцівок, перелом тіла грудини, множинні переломи ребер справа і зліва, забій серця і легень, крововиливи в речовину і шлуночки головного мозку, травматичний розрив печінки. Її смерть наступила в результаті несумісної з життям комбінованої травми голови, грудної клітки і живота в проміжку часу близько 10-12 годин на момент дослідження трупа.

Допитаний в судовому засіданні експерт ОСОБА_8, доповнивши свій висновок, ствердив, що смерть ОСОБИ_4 могла настати і о 22 год. 20 серпня 2011 року, а не тільки за 10-12 годин до моменту дослідження її трупа. Враховуючи кількість, характер, локалізацію, тяжкість тілесних ушкоджень, заподіяних з великою силою, смерть потерпілої настала на протязі короткого проміжку часу після їх заподіяння в межах 5-10 хвилин.

Показаннями експерта згаданим висновком судово-медичної експертизи спростовані показання підсудного про те, що через 25 хвилин і більше після побиття потерпілої остання була живою та могла самостійно рухатись, а також про те, що він не наносив їй удари в голову та не завдав їй в кількості не менше 44.

Згідно з висновком амбулаторної комплексної судової психолого-психіатричної експертизи №443 ОСОБА_3 на момент вчинення злочину усвідомлював значення своїх дій та керував ними, тобто був осудним.

За висновком наркологічної експертизи №580 підсудний ОСОБА_3 страждає хронічним алкоголізмом II ст. На час скоєння інкримінованих йому дій в стані патологічного алкогольного сп'яніння не перебував.

Аналізуючи досліджені в судовому засіданні докази в їх сукупності, суд дійшов висновку, що дії підсудного ОСОБИ_3 досудовим слідством вірно кваліфіковано за п. 4 ч. 2 ст. 115 КК України як умисне вбивство, вчинене з особливою жорстокістю.

Про наявність у підсудного умислу на позбавлення життя потерпілої свідчить велика кількість ударів руками, ногами в різні частини тіла, в тому числі, в життєво важливі органи, які були завдані свідомо, протягом тривалого часу, з великою силою. За даних обставин зазначені тілесні ушкодження викликали у потерпілої особливі страждання, що охоплювались умислом підсудного.

При призначенні покарання суд врахував вчинення підсудним умисного особливо тяжкого злочину, наявність обставини, яка обтяжує покарання, - вчинення злочину в стані алкогольного сп'яніння. Обставини, які пом'якшують покарання, відсутні.

Дані про особу підсудного свідчать, що за місцем проживання він характеризується посередньо, будучи працездатним, ніде не працює, страждає хронічним алкоголізмом II ст., в минулому притягувався до кримінальної відповідальності за вчинення умисного злочину.

Суд призначив йому покарання у виді позбавлення волі в межах санкції статті, по якій він притягується до кримінальної відповідальності, вважаючи його достатнім і необхідним для його виправлення та запобігання вчинення ним нових злочинів.

СПРАВИ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 116 КК УКРАЇНИ

Справа №1-146/11

Вироком Ленінського районного суду м. Полтави ОСОБУ_3, пенсіонерку, визнано винною та засуджено за вчинення злочину, передбаченого ст. 116 КК України, до покарання у виді позбавлення волі строком на 3 роки, та звільнено від покарання на підставі п. «г» ст. 1 Закону України «Про амністію у 2011 році».

Згідно з вироком суду, ОСОБУ_3 було визнано винною у вчиненні злочину за таких обставин.

30.10.2009 року, близько 07 год., ОСОБА_4, в ході сімейної сварки з ОСОБОЮ_3, яка відбувалась на подвір'ї їх помешкання по АДРЕСА_2, будучи незадоволений діями своєї дружини, яка закрила собаку до вольєру, наніс останній удар рукою по спині, схопив її за волосся та, виражаючись нецензурною лайкою, тягнув її до вольєру, погрожуючи при цьому розправою над нею за допомогою собаки. ОСОБА_3, захищаючи своє життя, вирвалася від ОСОБИ_4, забігла до літньої кухні, звідки взяла сокиру, після чого, усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер своїх дій та передбачаючи їх суспільно-небезпечні наслідки, перебуваючи у стані сильного душевного хвилювання, викликаного систематичним знущанням та спричиненням моральних страждань з боку потерпілого, погрозою застосування насильства, які вона сприймала як реальну загрозу своєму життю, перебуваючи в збудженому стані, що виник у неї раптово, з метою умисного позбавлення життя ОСОБИ_4, нанесла останньому із значною силою не менше 20 ударів лезом кухонної сокири та 2 ударів обухом по голові, чим спричинила ОСОБИ_4 численні рублені рани в лобній області, тім'яній області, потиличній області, скроневих областях, щічних областях, та інші тілесні ушкодження, які мають ознаки тяжких тілесних ушкоджень, а в даному випадку призвели до смерті. Після зазначених дій ОСОБА_3 з метою приховування вчиненого злочину розчленувала труп ОСОБИ_4 та, помістивши частини тіла в поліетиленові пакети, в цей же день викинула до баків для сміття, розташованих по АДРЕСА_2.

В судовому засіданні підсудна ОСОБА_3 свою вину у вчиненому визнала повністю та пояснила, що за час свого життя з ОСОБОЮ_4 останній часто бив її та сина, знущався та принижував їх, а на протязі останнього часу, після лікування онкологічного захворювання, став ще більше неврівноважений та агресивний, погрожував їй розправою, не давав спати вночі. Вранці, 30.10.2009 року, пораючись по господарству,

вона почула шум собаки та kota, та коли виглянула у двір, побачила, що чоловік біжить з вилами на собаку, після чого вона заманила собаку до вольєру, де закрила його там. Після цього ОСОБА_4, будучи обуреним та розлюченим, почав ображати її нецензурною лайкою, наніс їй удар кулаком по спині, схопив за волосся та почав тягнути її до собаки, погрожуючи при цьому, що кине її до вольєру, де їй і місце. В момент, коли чоловік намагався відкрити вольєр, вона вирвалася від нього та перебуваючи в стані страху, з метою захистити своє життя, побігла до літньої кухні, оскільки з двору не можливо було втекти, взяла кухонну сокиру та миттєво вибігла на подвір'я, де знаходився ОСОБА_4, який в цей час нахилився та підіймав щось із господарського інвентарю. Вона мала намір вдарити останнього обухом сокири по голові та припинити його протиправні дії. Перебуваючи у вказаному вище стані, вона нанесла ОСОБИ_4 по голові близько трьох ударів сокирою, від яких останній упав на землю, після цього продовжувала знову наносити йому удари сокирою по голові. Разом з тим, якою частиною сокири вона наносила удари ОСОБИ_4 та їх кількість, вона не пам'ятає. Після чого вона пішла до літньої кухні, викурила сигарету, заспокоїлась та, вийшовши на подвір'я, помітила, що чоловік лежить у тому ж положенні. Зрозумівши, що вона його вбила, перебуваючи в стресовому стані, вирішила позбавитися від трупу. З цієї метою вона приготувала ніж, сокиру, дошку, поліетиленові пакети, потім розчленувала тіло, склала в поліетиленові пакети. Після того, як прибрала, зателефонувала синові, щоб допоміг їй вивести сміття з двору. Коли прийшов син, вигнав з гаражу автомобіль, вона в нього загрузила пакети зі сміттям та частинами тіла ОСОБИ_4, після чого вони на автомобілі поїхали в місто та по дорозі зупинилися біля сміттєвих баків, куди вона викинула пакети зі сміттям та частинами тіла чоловіка.

Суд дійшов висновку, що вина ОСОБИ_3 у вчиненні вказаного вище злочину доведена та підтверджується також іншими, дослідженими та ретельно перевіреними в судовому засіданні доказами.

Як пояснив в судовому засіданні потерпілий ОСОБА_1, його вітчим ОСОБА_4 – неврівноважена людина, влаштовував сварки з ОСОБОЮ_3, через які його молодший брат переїжджав жити від батьків до нього. ОСОБА_4 притягався до кримінальної відповідальності за торгівлю горілкою, переховувався від слідства, через нього засудили його матір, не бажав працювати, примушував працювати дружину, бив її, а останнім часом не давав спати, голосно вмикаючи вночі телевізор. У 2008 року ОСОБА_4 планував працевлаштуватися, під час медкомісії у нього діагностували онкозахворювання, лікувався. З вітчимом він не спілкувався, додому до матері не їздив. З матір'ю спілкувався лише на роботі. Про смерть вітчима дізнався від брата, коли забирав його з міліції, брат в розмові говорив, що вітчим тягнув матір до вольєра, а собака, яка утримувалася у вольєрі, могла загризти людину.

Свідок ОСОБА_6 пояснив суду, що з 15 років він жив разом з братом та його родиною, у домі батьків жив в той час, коли батько перебував у лікарні. Коли батько жив дома, то створював умови, не придатні для життя. Батько був конфліктною, жорсткою людиною, він з ним не вживався, оскільки той його бив. 30.10.2009 року його мати ОСОБА_3 попросила його приїхати до неї. Коли він приїхав, мати загрибала листя у дворі. На його запитання про батька відповіла, що той на заробітках, а він нічого не уточняв, тому що був з батьком в поганих стосунках. ОСОБА_3 сама завантажила в багажник автомобіля сміття, а в місті сама викинула його в баки для сміття в двох місцях.

Як вбачається із протоколу відтворення обстановки та обставин вчинення злочину, підсудна пояснювала, що 30.10.2009 року вона знаходилась в приміщенні літньої кухні та, почувши шум, помітила, що собака кинулась на kota; в цей час її чоловік схопив вила та кинувся на собаку. Вона закрила собаку у вольєрі та повернувшись до літньої кухні, чоловік зайшов до кухні, вдарив її кулаком в спину, схопив за волосся і сказав, що її місце буде біля собаки, що він закриє її до вольєру. Після чого він вийшов з кухні, а вона схватила сокиру та наздогнала його за кутом, та нанесла йому 3-4 удари гострою частиною сокири по голові. Чоловік

в цей час був нахилений до землі, що він робив, вона не знає. Чоловік після першого удару зігнувся, потім хотів підвестися, і вона нанесла йому ще декілька ударів по голові, та потім ще ударила сокирою по спині між лопаток. Потім порубала тіло та склала в пакети. Прибравши все, зателефонувала сину, щоб допоміг вивезти сміття, а коли приїхав син, вона дала йому ключі від гаражу, син вигнав машину, і вона загрузила пакети в багажник, а потім поїхали, і вона в районі вул. Балакіна викинула пакети до сміттєвих контейнерів. Після чого на місці показала, яким чином наносила удари, де розчленувала тіло та куди викидала пакети з частинами тіла.

Як вбачається із оголошеної явки з повинною, підсудна ОСОБА_3 добровільно зізналася у вчиненому нею злочині.

Свідок ОСОБА_8 пояснив суду, що він являється сусідом родини ОСОБИ_4, та вказав, що ОСОБА_4 був дуже агресивним, часто бив свою дружину ОСОБУ_3, знущався над нею, після чого остання тікала від нього до сусідів, він не пускав її додому, конфліктував з сусідами. Крім того, розповів свідок, у ОСОБИ_4 була собака, яку усі боялися. Підсудну ОСОБУ_3 охарактеризував як доброзичливу жінку.

Допитані в судовому засіданні свідки ОСОБА_9, ОСОБА_10, ОСОБА_11, ОСОБА_12, дали пояснення, аналогічні поясненням свідка ОСОБА_8.

Свідок ОСОБА_5 пояснила суду, що ОСОБА_3, яка працювала у неї, є кваліфікованим та чесним працівником, остання часто приходила на роботу пригнічена, втомлена і з синцями.

Допитана в судовому засіданні свідок ОСОБА_13 пояснила, що ОСОБА_3, яка є її колегою, та охарактеризувала її доброю, порядною людиною. Крім того, пояснила, що її чоловік ОСОБИ_4 ніде не працював, жорстоко повадився з нею, виганяв її з дому, принижував, погрожував убити, бачила неодноразово синці у останньої.

Свідок ОСОБА_14, пояснила суду, що знає підсудну як порядну та доброзичливу людину; остання в розмові розповідала їй, що протягом 7 років її чоловік ОСОБА_4 жорстоко з нею поводить, забороняє спілкуватися будь з ким, є деспотичним, вночі не дає їй спати, натравляв на сина собаку, вона часто бачила, як ОСОБА_3 приходила на роботу з синцями.

Згідно з висновку судово-психологічної експертизи тривале життя підсудної в умовах жорсткого поводження сприяло накопиченню психічного напруження, що стало однією з передумов виникнення екстремального емоційного стану фрустрації на момент вчинення злочину. Даний стан фрустрації суттєво, деструктивно вплинув на свідомість і поведінку ОСОБИ_3, внаслідок чого вона не могла в повній мірі об'єктивно оцінювати ситуацію, що склалася. За таких умов агресивні дії ОСОБИ_4 були сприйняті підсудною як такі, що реально загрожували її життю та здоров'ю. Вказані обставини можуть розглядатися як психологічна підстава для констатації стану сильного душевного хвилювання.

Суд дійшов висновку, що дії підсудної ОСОБИ_3, які виразились в умисному вбивстві, були вчинені в стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства та систематичного знущання з боку потерпілого ОСОБИ_4, які вона сприймала як реальну загрозу своєму життю, правильно кваліфіковані за ст. 116 КК України.

Суд врахував, що потерпілий ОСОБА_4 на протязі тривалого часу знущався над підсудною, ображав та принижував її. Суд врахував також дані про особу підсудної, яка вчинила злочин у похилому віці, за місцем проживання та роботи характеризується виключно з позитивної сторони, добровільно з'явилась до правоохоронних органів із зізнанням та активно сприяла розкриттю злочину.

ОСОБИ_3 було призначено покарання в межах санкції інкримінованого їй злочину. Разом з цим, враховуючи, що підсудній ОСОБИ_3 на момент вчинення злочину, який відповідно до ст. 12 КК України не є тяжким, виповнилося 55 років, суд дійшов висновку, що остання підпадає під дію п. «г» ст. 1 Закону України «Про амністію у 2011 році» від 8 липня 2011 року та підлягає звільненню від призначеного їй судом покарання.

СПРАВИ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 118 КК УКРАЇНИ

Справа №1-22/12

Вироком Києво-Святошинського районного суду Київської області ОСОБУ_2, що має середню спеціальну освіту, незаміжню, не працюючу, раніше не судиму, засуджено за ст. 118 КК України до покарання у виді 2 років позбавлення волі. На підставі п. «в» ст. 1 Закону України «Про амністію» ОСОБУ_2 звільнено від призначеного покарання.

Згідно з вироком суду ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_8, близько 05 години, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, на подвір'ї будинку по місцю свого проживання за адресою: АДРЕСА_2, в ході сварки, яка виникла на ґрунті особистих неприязних стосунків, зі своїм співмешканцем ОСОБОЮ_3, з метою захисту свого життя та здоров'я, перевищивши при цьому межі необхідної оборони, тобто заподіявши ОСОБИ_3 шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання та обставинці захисту, використовуючи кухонний ніж, умисно нанесла йому один удар в область розташування особливо важливих життєвих органів, а саме – в ліву частину грудей. Від отриманих тілесних ушкоджень ОСОБА_3 помер через короткий проміжок часу. В результаті умисних злочинних дій ОСОБИ_2 смерть потерпілого ОСОБИ_3 наступила від проникаючого колото-різаного поранення грудей з пошкодженням серця та розвитком крововтрата.

В судовому засіданні підсудна ОСОБА_2 свою вину у вчиненні злочину визнала частково та суду пояснила, що 16.04.2011 року ввечері її співмешканець - ОСОБА_3 пішов спати, а вона з ОСОБОЮ_4 пішла шукати свого молодшого сина - ОСОБУ_5, який іноді тікав з дому. Не знайшовши сина, вони повернулись додому. Біля 21 години до них прийшла ОСОБА_6, і вони втрьох сиділи на кухні та спілкувались. Своїми розмовами вони розбудили ОСОБУ_3, якому вона розповіла, що ходила шукати їхнього молодшого сина. ОСОБА_3 став сваритись на неї з цього приводу, що вона ходить кудись, коли він лягає спати. В зв'язку з цим у них з ОСОБОЮ_3 виникла сварка, в ході якої він вдарив її декілька разів кулаками та один раз ногою. Вона вирвалася від нього, виштовхала ОСОБУ_3 з будинку та зачинилась у домі. ОСОБА_3 кричав, стукав у двері та розкидав речі по подвір'ю. Вона вирішила ввімкнути музику в кімнаті дітей, щоб не чути криків ОСОБИ_3, але її син ОСОБА_5 не дозволив їй цього зробити. Тоді вона вирішила йти готувати сніданок, в ході чого нарізала хліб та ковбасу ножем, який тримала в руці. Потім почула, що ОСОБА_3 затих, і вирішила вийти подивитись, що він робить. Вийшовши з будинку, побачила ОСОБУ_3, який йшов на неї з лопатою. Він вдарив її лопатою по плечу. Потім він схопив її за светр, вона намагалась вирватись від нього і якось раптово ОСОБА_3 наскочив на неї в той час, коли вона, захищаючись, зробила випад ножем, що був в неї в руці. Після цього вона побачила кров на ньому та ніж, що стирчав з його грудей. Вона відразу після цього побігла до сусідки, щоб викликати карету швидкої медичної допомоги та працівників міліції. Коли повернулась додому, її син сказав, що ОСОБА_3 помер. У вчиненому розкаялась. Просила звільнити її від кримінальної відповідальності на підставі ЗУ «Про амністію», оскільки вона має на утриманні двох неповнолітніх дітей.

Потерпіла ОСОБА_4 суду пояснила, що ОСОБА_3 був її хрещеним батьком. 16.04.2011 року вона приїхала до свого хрещеного батька, щоб допомогти йому садити картоплю. Після того, як вони посадили картоплю,

сіли вечеряти. За вечерю вони випили близько 1 л горілки, після чого всі, крім неї та ОСОБИ_2, пішли спати, а вони продовжували вживати горілку. Згодом ОСОБА_2 увімкнула музику в кімнаті, де спали її сини, але ОСОБА_5 забрав дистанційний пульт від музичного центру та вимкнув музику. В цей час прокинувся ОСОБА_3 та почав сваритись з ОСОБОЮ_2. Вона вирішила піти спати до літньої кухні. Через деякий час почув крик ОСОБИ_5. Вийшовши на подвір'я, побачила, що ОСОБА_3 сидів на лавці та в нього з грудей йшла кров. Через деякий час ОСОБА_3 помер. Претензій до підсудної не має.

Свідок ОСОБА_5 суду пояснив, що 16 квітня 2011 року вони з батьками – ОСОБОЮ_2 та ОСОБОЮ_3, а також з ОСОБОЮ_4 садили картоплю. Ввечері повечеряли, та вони з братом лягли спати. Близько 05 години мама зайшла в їхню кімнату та хотіла увімкнути музику, але він їй не дозволив. В цей час прокинувся батько та почав сваритись з мамою. В ході сварки батько наніс мамі удар ногою в груди. Також бачив, як батько на вулиці наносив матері удари лопатою. Мама в цей час тримала в руці ножа. В якийсь момент батько з лопатою почав підходити до мами, яка зробила рух рукою, і батько наштовхнувся на ніж, який мама тримала в правій руці. Згодом батько помер.

Згідно з висновком експерта №85 від 30.04.2010 року при обстеженні 21.04.2011 року у ОСОБИ_2 були виявлені синці правої молочної залози, правого плеча, лівого променево-зап'ястного суглобу. Виявлені тілесні ушкодження утворились від дії тупих предметів в короткий проміжок часу, можливо, в термін та за обставин, вказаних в постанові, та відносяться до легких тілесних ушкоджень.

Винуватість ОСОБИ_2 також підтверджувалась іншими доказами, які були досліджені судом.

Суд визнав, що підсудна ОСОБА_2 давала правдиві показання.

Підсумовуючи аналіз доказів, суд відзначив, що на протязі тривалого часу між співмешканцями ОСОБОЮ_2 та ОСОБОЮ_3, які мають двох спільних неповнолітніх дітей, виникали конфліктні ситуації, що підтвердили свідки ОСОБА_5 та ОСОБА_6.

Між ОСОБОЮ_2 та ОСОБОЮ_3 виник черговий конфлікт, який переріс в бійку, в ході якої потерпілий неодноразово наносив удари підсудній, погрожував фізичною розправою. В ході бійки потерпілий ОСОБА_3, який перебував згідно з висновком експерта в стані сильного алкогольного сп'яніння, лопатою погрожував ОСОБИ_2 фізичною розправою, наближався до підсудної ОСОБИ_2, тримаючи в руці лопату, наніс їй удар лопатою по плечу. Ці показання підтверджуються висновком експерта, згідно з яким на плечі у підсудної виявлений синець, що міг утворитись при обставинах, на які посилається підсудна. Отже, суд зробив висновок, що в цей час підсудна знаходилась в стані необхідної оборони, оскільки існувала реальна загроза її життю та здоров'ю з боку її співмешканця ОСОБИ_3, який перебував в стані сильного алкогольного сп'яніння, наносив підсудній тілесні ушкодження, в тому числі, і лопатою.

В даній ситуації підсудна, незважаючи на наявність достеменно встановленого судом суспільно-небезпечного посягання з боку потерпілого, перевищила межі необхідної оборони, тобто умисно заподіяла тяжку шкоду потерпілому, яка, на думку суду, явно не відповідала суспільній небезпечності посягання та обставинці захисту. Перевищення меж необхідної оборони виразилось в тому, що підсудній були заподіяні легкі тілесні ушкодження, а вона умисно нанесла удар в життєво важливий орган – грудну клітину, внаслідок чого було пошкоджено життєво важливий орган потерпілого – серце.

Тому, оцінивши зібрані по справі та досліджені в ході судового слідства докази, суд дійшов до переконання, що органами досудового слідства дії ОСОБИ_2 невірно кваліфіковані за ч 1 ст. 115 КК України, і перекваліфікував її дії на ст. 118 КК України як умисне вбивство, вчинене при перевищенні меж необхідної оборони.

Суд призначив підсудній ОСОБА_2 покарання у виді позбавлення волі в межах санкції ст. 118 КК України, але, враховуючи, що ОСОБА_2 має на утриманні двох неповнолітніх дітей, батьківських прав не позбавлена, суд вважав за можливе звільнити її від покарання на підставі п. «в» ст. 1 Закону України «Про амністію» від 08 липня 2011 року.

ПОСТАНОВЛЕННЯ СУДАМИ ОКРЕМИХ УХВАЛ

Справа №2515/6083/12

Колегією суддів судової палати у кримінальних справах апеляційного суду Чернігівської області під час розгляду кримінальної справи за апеляцією засудженої ОСОБИ_2 на вирок Новозаводського районного суду м. Чернігова від 29 травня 2012 року було встановлено, що ОСОБА_2 засуджена за ч. 1 ст. 115 КК України до 7 років позбавлення волі за те, що, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, знаходячись в квартирі АДРЕСА_1, в ході сварки, на ґрунті раптово виниклих особистих неприязних стосунків, з метою умисного вбивства ОСОБИ_4, нанесла останньому один удар ножем в область грудної клітки зліва, чим спричинила тілесні ушкодження у вигляді ножового проникаючого поранення грудної клітки з пошкодженням серця, що обумовило масову внутрішню та зовнішню кровотечу та привело до розвитку гострого малокров'я, які згідно висновку судово-медичної експертизи №172 від 29 березня 2012 року відносяться до категорії тяжких тілесних ушкоджень, від яких ОСОБА_4 того ж дня помер в Чернігівській міській лікарні №2.

Ухвалою апеляційного суду Чернігівської області від 22 серпня 2012 року вирок відносно ОСОБА_2 залишений без змін.

При апеляційному розгляді справи було встановлено, що у ОСОБИ_2 є неповнолітня дитина - ОСОБА_5, яка до взяття під варту ОСОБИ_2 була на її утриманні. Батько дитини помер, і на час відбування покарання засудженої неповнолітній буде позбавлений батьківської опіки.

Тому апеляційний суд постановив окрему ухвалу, якою порушив перед відповідними органами опіки і піклування - службою в справах дітей Новозаводської в м. Чернігові районної Ради про необхідність влаштування неповнолітнього ОСОБА_5 та встановлення над ним опіки.

СПРАВИ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 121 КК УКРАЇНИ

Справа №1-196/11

Вироком Ширяївського районного суду Одеської області ОСОБА_2, не одружений, не працюючий, раніше судимий 21.03.2011 року Ширяївським районним судом Одеської області за ч. 1 ст. 122 КК України до 2 років обмеження волі, на підставі ст. 75 КК України від відбування покарання звільнений з іспитовим строком 1 рік, засуджений за вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 121 КК України, до 7 років позбавлення волі, а на підставі ст. 71 КК України – до 7 років 6 місяців позбавлення волі.

В період з середини 2010 року по жовтень 2011 року підсудний ОСОБА_2 періодично співмешкав з громадянкою ОСОБОЮ_4, під час їх спільного проживання ОСОБА_2 неодноразово вчиняв відносно співмешканки фізичне насильство зі спричиненням тілесних ушкоджень, про що остання повідомляла до Ширяївського РВ ГУМВС України в Одеській області.

13 жовтня 2011 року, біля 05.30 годин, в приміщенні літньої кухні під час спільного розпиття спиртних напоїв та виниклої сварки між підсудним ОСОБОЮ_2 та громадянкою ОСОБОЮ_4 перший, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, з метою спричинення ОСОБІ_4 тілесних ушкоджень, взявши в одному з підсобних приміщень свого домоволодіння кухонного ножа, наніс декілька ударів даним ножем ОСОБІ_4 в область спини, шиї та лівої руки, спричинивши при цьому останній тілесні ушкодження, які відносяться до тяжких тілесних ушкоджень, небезпечних для життя в момент спричинення щодо живих осіб, та тілесні ушкодження, які відносяться до легких тілесних ушкоджень, що потягли короточасний розлад для здоров'я потерпілої стосовно живих осіб.

Продовжуючи свій злочинний умисел на спричинення ОСОБІ_4 тілесних ушкоджень, на протязі дня 13 жовтня 2011р. ОСОБА_2, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, періодично наносив удари руками, ногами ОСОБІ_4 в область голови, тулуба, верхніх та нижніх кінцівок, чим спричинив потерпілій тілесні ушкодження, які відносяться до середньої степені тяжкості тілесних ушкоджень, та легкі тілесні ушкодження з короточасним розладом для здоров'я стосовно живих осіб.

Крім цього, 13 жовтня 2011 р., біля 15.00 год., ОСОБА_2, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, переслідуючи свій злочинний намір, направлений на спричинення ОСОБІ_4 тілесних ушкоджень, але не маючи на меті позбавлення її життя, хоча і маючи таку можливість, взяв в одному з підсобних приміщень свого домоволодіння господарчу сокиру та тупою стороною наніс 2 несильних удари ОСОБІ_4 в область голови, спричинивши при цьому останній тілесні ушкодження у вигляді закритої-черепно мозкової травми, вдавненого зіркового перелому тіменної кістки черепа 3,0 см. х 4,0 см. з трьома променями, що розходяться, які згідно з висновком судово-медичної експертизи та згідно з п.2.1.3.а.й. і п.4.б. «Правил судово-медичного визначення степені тяжкості тілесних ушкоджень» (1995р.) відносяться до тяжких тілесних ушкоджень, небезпечних для життя в момент спричинення щодо живих осіб.

В подальшому ОСОБА_2 надавав потерпілій ОСОБІ_4 посильну медичну допомогу та залишив останню на ліжку в одній з кімнат свого будинку, де 14.10.2011р. було виявлено ОСОБУ_4 мертвою. Згідно з висновком судово-медичної експертизи №70 від 05.12.2011р. основною причиною смерті останньої, яка настала 13.10.2011 року біля 22.00 год., стало тілесне ушкодження у вигляді проникаючої колото-різаної рани на рівні 5-6 міжребер'я по середньолопаточній лінії, розмірами 1,0 см. х 2,0 см, глибиною до 15 см з пошкодженням плеври і лівої легені, що потягли за собою гемарогічний шок та які згідно з висновком судово-медичної експертизи та згідно з п.2.1.3.а.й. і п.4.б. «Правил судово-медичного визначення степені тяжкості тілесних ушкоджень» (1995р.) відносяться до тяжких тілесних ушкоджень, небезпечних для життя в момент спричинення щодо живих осіб.

У судовому засіданні підсудний ОСОБА_2 свою вину визнав повністю і показав, що злочин вчинив при обставинах, встановлених судом, у вчиненому щиро кається і просить суд суворо його не карати.

Згідно з ч. 3 ст. 299 КПК України (1960 р.) суд зі згодою учасників процесу обмежився дослідженням фактичних обставин справи, допитом підсудного ОСОБА_2 та дослідженням даних про його особу.

Суд кваліфікував дії засудженого за ч. 2 ст. 121 КК України, за ознаками умисного тяжкого тілесного ушкодження, тобто умисного тілесного ушкодження, яке є небезпечним для життя в момент заподіяння, та яке спричинило смерть потерпілого.

При обранні виду і міри покарання суд врахував ступінь тяжкості вчиненого злочину та особу підсудного; визнав обставиною, яка обтяжує покарання підсудного, вчинення злочину особою, що перебуває в стані алкогольного сп'яніння; обставиною, яка пом'якшує покарання, щире каєття підсудного.

Підсудний ОСОБА_2 вчинив новий злочин під час відбування покарання за вироком Ширяївського районного суду Одеської області від 21 березня 2011 року за ч. 1 ст. 122 КК України, у зв'язку з чим суд на підставі ст. 71 КК України до призначеної міри покарання частково приєднав невідбуту міру покарання.

Цивільний позов по справі не заявлено.

Справа №2320/293/2012

Вироком Черкаського районного суду Черкаської області обвинувачений ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, з середньою освітою, не одружений, не працюючий, раніше не судимий, засуджений за ч. 1 ст. 121 КК України до 5 років позбавлення волі, із застосуванням ст.ст. 75, 76, з іспитовим строком 2 роки.

Згідно з вироком суду ОСОБА_3 11 березня 2009 року, близько 18 години, знаходячись в стані алкогольного сп'яніння у будинку АДРЕСА_2, кулаком правої руки умисно наніс декілька ударів в область лівої височної частини голови ОСОБИ_4, чим спричинив останній тілесні ушкодження у вигляді травми голови зі стисненням мозку, забоєм головного мозку, крововиливами обличчя, крововиливом в білкову оболонку лівого ока, що відносяться до тяжких тілесних ушкоджень, як такі, що небезпечні для життя.

Підсудний на досудовому та судовому засіданні визнав себе винним повністю і дав показання, що дійсно весною 2009 року у вечірній час у стані алкогольного сп'яніння прийшов до своєї колишньої дружини ОСОБИ_4. Між ними виникла сварка, у ході якої він наніс кулаком в область голови ОСОБИ_4 декілька ударів, після чого, побачивши, що потерпіла втратила свідомість, зателефонував її дітям та сказав своїй матері викликати швидку допомогу.

Крім визнання своєї вини підсудним, його винність у скоєнні злочину, підтверджується доказами, які відповідають фактичним обставинам справи і ніким не оспорується.

Дії підсудного ОСОБИ_3 суд кваліфікував за ч. 1 ст. 121 КК України як умисне спричинення потерпілій тяжкого тілесного ушкодження, небезпечного для життя в момент заподіяння.

Призначаючи покарання підсудному, суд зазначив, що враховує ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу підсудного, який хоча за місцем проживання характеризується негативно та скоїв злочин у стані алкогольного сп'яніння, але раніше до кримінальної відповідальності не притягувався, у скоєному щиро покався, відшкодував потерпілій завдану злочином шкоду матеріального характеру, має на своєму утриманні непрацездатну матір, потерпіла просить не позбавляти його волі, а тому суд вважав за можливе обрати йому покарання, пов'язане з позбавленням волі, і на підставі ст. 75 КК України звільнити його від покарання з випробуванням та з призначенням обов'язків, передбачених ст. 76 КК України.

Справа №1604/924/2012

Вироком Глобинського районного суду Полтавської області ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, не одруженого, на утриманні є одна неповнолітня дитина, не працюючого, в силу ст. 89 КК України не судимого, засуджено за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК України, з призначенням йому покарання у виді 5 років позбавлення волі. На підставі ст.ст. 75, 76 КК України ОСОБУ_1 звільнено від відбування покарання з випробуванням, з іспитовим строком на 2 (два) роки, під час якого зобов'язано повідомляти органи кримінально-виконавчої інспекції про зміну місця проживання.

Згідно з вироком суду ОСОБА_1 29 грудня 2011 року, близько 16.00 години, перебуваючи на території власного домогосподарства, що знаходиться за адресою: АДРЕСА_1, будучи в стані алкогольного сп'яніння, разом зі своїм пасинком ОСОБОЮ_2 почали рубати дрова, та через деякий час ОСОБА_1 виявив, що ОСОБА_2 намагається пошкодити паркан його домогосподарства. При цьому ОСОБА_1 зробив йому попередження, на яке ОСОБА_2 не відреагував. ОСОБА_1 умисно, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, за допомогою дерев'яного поліна, яке узяв на території власного домогосподарства, наніс один удар по голові ОСОБИ_2 в область лівого вуха, чим спричинив останньому тілесні ушкодження у вигляді закритої черепно-мозкової травми, перелому кісток основи та склепіння черепа, забою головного мозку, субарахноїдального крововиливу, розриву лівої барабанної перетинки, які згідно з висновком судово-медичної експертизи відносяться до тяжких тілесних ушкоджень, за ознакою небезпеки для життя в момент їх спричинення.

Допитаний в судовому засіданні підсудний ОСОБА_1 вину у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК України, визнав повністю і дав суду покази, за змістом ідентичні вищевикладеному; в скоєному глибоко розкаюється. Цивільний позов визнав повністю та вказав, що завдані збитки буде сплачувати.

Оскільки фактичні обставини справи ніким із учасників судового розгляду не оспорювалися, то інші докази по справі в порядку ст. 299 КПК України судом не досліджувалися.

Суд кваліфікував суспільно-небезпечні винні діяння ОСОБА_1 за ч. 1 ст. 121 КК України як умисне тяжке тілесне ушкодження, за ознакою небезпеки для життя в момент його спричинення.

Вина підсудного, на думку суду, знайшла своє підтвердження і доведена повністю.

Призначаючи підсудному ОСОБИ_1 покарання, суд зазначив, що виходить із вимог ст. 65 КК України, при цьому послався на те, що враховує тяжкість вчиненого злочину, особу винного, спосіб та мотиви вчиненого злочину, обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Обставинами, пом'якшуваними покарання ОСОБИ_1, суд визнав щире каяття в скоєному, активне сприяння розкриттю злочину, наявність на утриманні однієї неповнолітньої дитини; обставиною, обтяжуючою його покарання, - скоєння злочину в стані алкогольного сп'яніння.

Згідно з наданою характеристикою ОСОБА_1 за місцем проживання в АДРЕСА_1 характеризуються посередньо, є схильним до вживання алкогольних напоїв, громадський порядок не порушує, має доньку ОСОБУ_3, ІНФОРМАЦІЯ_5. Згідно з медичними висновками про стан здоров'я він примусового наркологічного лікування не потребує.

При обранні міри покарання підсудному суд зазначив, що враховує характер та ступінь суспільної небезпеки скоєного, дані про особу підсудного, пом'якшуючі його вину обставини, та дійшов висновку, що виправлення та перевиховання підсудного можливе в умовах без ізоляції від суспільства, і тому відносно нього необхідно застосувати ст. 75 КК України.

Справа №303/3066/13-к

Вироком Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області ОСОБУ_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, мешканця АДРЕСА_1, освіта середня, сезонного працівника, одруженого, має на утриманні двох неповнолітніх дітей, не судимого, засуджено за ч. 1 ст. 121 КК України до покарання у виді 5 років позбавлення волі та на підставі ст. 75 КК України звільнено від призначеного цим вироком покарання, якщо він протягом 1 року іспитово-

го строку не вчинить нового злочину, виконає покладені на нього обов'язки. На підставі ст. 76 КК України зобов'язано ОСОБУ_3 не виїжджати за межі України на постійне місце проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції.

Згідно з вироком суду ОСОБА_3 30 березня 2013 року, біля 19 год., по місцю свого проживання в АДРЕСА_1, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, в процесі сварки з своєю дружиною ОСОБА_2 умисно наніс їй удар кухонним ножом в область черевної порожнини, чим завдав тілесні ушкодження у виді проникаючої колото-різаної рани передньої стінки з пошкодженням шлунку, які відносяться до тяжких тілесних ушкоджень як такі, що небезпечні для життя в момент їх спричинення.

Обвинувачений ОСОБА_3 свою вину в кримінальному правопорушенні визнав повністю, показав суду, що на кухні готував вечерю, перед тим випив пляшку вина. Біля 19 год. дружина прийшла з роботи, між ними виникла сварка. В руках він тримав кухонний ніж, яким вдарив дружину в живіт. У вчиненому розкаюється.

Потерпіла ОСОБА_2 показала суду, що прийшла з роботи, між нею з чоловіком виникла сварка, чоловік різав ковбасу кухонним ножом, яким і вдарив її в живіт. Просить його не карати, між ними хороші стосунки.

Згідно з висновком судово-медичної експертизи у ОСОБИ_2 виявлені тілесні ушкодження у виді проникаючої колото-різаної рани передньої черевної стінки з пошкодженням шлунку, які відносяться до тяжких тілесних ушкоджень як такі, що небезпечні для життя в момент їх спричинення.

Суд дійшов висновку про доведеність вини обвинуваченого ОСОБИ_3 в умисному тяжкому тілесному ушкодженні, тобто умисному тілесному ушкодженні, небезпечному для життя в момент заподіяння, та кваліфікував його дії за ч. 1 ст. 121 КК України.

Вирішуючи питання про вид та розмір покарання обвинуваченому ОСОБИ_3, суд зазначив, що враховує тяжкість вчиненого злочину, особу винного, який злочин вчинив в стані алкогольного сп'яніння, однак раніше не судимий, його щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, те, що він на утриманні має 2 неповнолітніх дітей, позицію потерпілої, яка просить його суворо не карати, та дійшов висновку про можливість його виправлення без відбування покарання, прийняв рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням.

Справа №574/551/13-к

Вироком Буринського районного суду Сумської області ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, з середньою-спеціальною освітою, за спеціальністю – повар дитячого харчування, не працююча, раніше не судима, засуджена за ч. 1 ст. 121 КК України до покарання у виді 5 років позбавлення волі, зі звільненням від відбування покарання з випробуванням в силу ст. 75 КК України з іспитовим строком в 1 рік, з покладенням на підставі ст. 76 КК України певних обов'язків.

Як слідує з вироку суду, ОСОБА_2, завідомо знаючи, що завдання умисних тяжких тілесних ушкоджень являється протиправним діянням, що тягне за собою кримінальну відповідальність, 28 березня 2013 року, близько 22 год., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння та знаходячись разом із своїм співмешканцем ОСОБОЮ_1 в своєму господарстві за адресою АДРЕСА_1, діючи умисно, в ході сварки, з метою спричинення останньому тілесних ушкоджень, тримаючи в руці металеву кочергу, нанесла ОСОБИ_1 удар по лівій руці. Вже після цього, вихопивши з рук ОСОБИ_1 кухонний ніж та тримаючи його в руці, завдала останньому удар ножом в область лівої частини грудної клітини. Відразу після даного удару ОСОБА_1 впав на підлогу

в одній з кімнат квартири, а ОСОБА_2, не зупинившись на вчиненому, діючи умисно, нанесла потерпілому ще декілька ударів ножом в задню частину тулуба. Згідно з висновком судово-медичної експертизи №77 від 18.04.2013 року у ОСОБИ_1 виявлені наступні тілесні ушкодження: проникаючі ножові поранення грудної клітини зліва, лівобічний гемопневмоторакс, закритий перелом ліктьової кістки в нижній треті. Ушкодження у вигляді закритого перелому ліктьової кістки в нижній треті відноситься до категорії середніх тілесних ушкоджень, по ознаці тривалості розладу здоров'я більш ніж 21 день. Пошкодження у вигляді проникаючих ножових поранень грудної клітини зліва, лівобічний гемопневмоторакс відносяться до категорії тяжких тілесних ушкоджень, по ознаці небезпеки для життя в момент заподіяння.

В судовому засіданні ОСОБА_2 свою вину визнала і пояснила, що дійсно ввечері 28 березня 2013 року після спільного розпивання спиртних напоїв спричинила співмешканцю ОСОБИ_1 в ході сварки тяжкі тілесні ушкодження, вихвативши у нього ніж. Ножом вдарила в область грудної клітини, а потім – двічі в спину. Перед цим кочергою вдарила його по руці, яку він підняв, захищаючись. Попросила вибачення у потерпілого та розкаялася у скоєному.

Суд вважав доведеною вину ОСОБИ_2 і кваліфікував її дії за ч.1 ст.121 КК України, оскільки вона спричинила потерпілому ОСОБА_1 умисне тяжке тілесне ушкодження, тобто умисне тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння.

При призначенні покарання для ОСОБИ_2 суд зазначив, що враховує характер і ступінь суспільної небезпеки скоєного, її особу, вказавши, що ОСОБА_2 раніше не судима, позитивно характеризується за місцем проживання, визнала свою вину та розкаялася у вчиненому, помирилась з потерпілим і останній претензій до неї не має.

При таких обставинах суд вважав, що, призначивши ОСОБИ_2 покарання у виді позбавлення волі, необхідно застосувати до неї ст.ст. 75,76 КК України і звільнити її від відбування покарання з випробуванням, призначенням іспитового строку та покладенням обов'язків.

Справа №11/796/1151/2013

Вироком Подільського районного суду м. Києва ОСОБА_2, раніше не судимий в силу ст. 89 КК України, засуджений за ч. 1 ст. 121 КК України на 5 років позбавлення волі. На підставі ст. 75 КК України ОСОБА_2 звільнений від відбування покарання з випробуванням, з іспитовим строком 3 роки та покладенням на нього обов'язків, передбачених ст. 76 КК України.

Вироком Апеляційного суду міста Києва вирок місцевого суду скасовано та постановлено свій вирок, яким засуджено до 5 років позбавлення волі.

За вироком суду першої інстанції ОСОБА_2 визнаний винним у тому, що 09.02.2012 року, приблизно о 16.00 год., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння за місцем свого проживання в АДРЕСА_1, де він проживає разом зі своїм сином ОСОБОЮ_3, бажаючи випити пива, яке нібито заховав у туалеті, взяв скляний пивний бокал ємністю 0,5 л та не знайшовши пива, на ґрунті сп'яніння, маючи раптово виниклий намір на заподіяння тяжких тілесних ушкоджень своєму сину, усвідомлюючи, що наносить удари у життєво важливий орган і від його дій можуть настати тяжкі наслідки для здоров'я потерпілого, підійшов до ОСОБИ_3 та користуючись тим, що ОСОБА_3 сидить на стільці біля комп'ютера в навушниках і не підозрює про злочинний намір свого батька, діючи навмисно, протиправно, наніс 3 удари дном пивного бокалу ОСОБИ_3 по голові, від яких останній відчув гострий біль і викликав «Швидку допомогу», а ОСОБА_2 з місця події зник. Внаслідок зло-

чинних дій ОСОБИ_2 потерпілому ОСОБИ_3 заподіяні згідно з висновком судово-медичної експертизи тяжкі тілесні ушкодження.

В апеляції потерпілий, не оспорюючи фактичні обставини справи та кваліфікацію злочину, посилаючись на невідповідність призначеного покарання ступеню тяжкості злочину та особі засудженого внаслідок м'якості, просить вирок Подільського районного суду м. Києва від 23 січня 2013 року скасувати, постановити новий вирок, яким призначити ОСОБИ_2 за ч. 1 ст. 121 КК України покарання у виді 5 років позбавлення волі. В обґрунтування наведеного посилається на те, що вирок суду в частині призначеного засудженому покарання є незаконним та необґрунтованим, оскільки суд не взяв до уваги обставини, що обтяжують покарання засудженого, а саме: вчинення злочину в стані алкогольного сп'яніння, те, що засуджений зловживає спиртними напоями, погрожує потерпілому фізичною розправою, не кається у вчиненому злочині, після нанесення тілесних ушкоджень з місця вчинення злочину зник та не надав потерпілому медичну допомогу, не відшкодував завдані збитки та не докладає зусиль щодо працевлаштування, а тому його виправлення, на думку апелянта, не можливе без ізоляції від суспільства.

Колегія суддів дійшла висновку, що апеляція потерпілого підлягає задоволенню з наступних підстав.

Висновок суду першої інстанції про доведеність винності ОСОБИ_2 у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК України, за обставин, викладених у вирок, є правильним, ґрунтується на зібраних та належним чином досліджених у суді доказах.

Кваліфікація дій засудженого ОСОБИ_2 за ч. 1 ст. 121 КК України як умисне тяжке тілесне ушкодження, тобто тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння, не заперечується сторонами і не оспорується в апеляції.

Поряд з цим, доводи апеляції потерпілого про незаконність вироку в частині призначеного засудженому покарання колегія суддів знайшла такими, що заслуговують на увагу.

Відповідно до ч. 1 п. 2 ст. 366 КПК України у результаті розгляду апеляцій на вирок, які не набрали законної сили, ухвалені місцевими судами, апеляційний суд постановляє свій вирок, скасовуючи повністю чи частково вирок суду першої інстанції.

Згідно ст. 367 КПК України однією з підстав скасування вироку суду при розгляді справи в апеляційному суді є невідповідність призначеного покарання тяжкості злочину та особі засудженого.

Як убачається зі змісту вироку, суд дотримався вимог ст. 65 КК України і призначив ОСОБА_2 за ч. 1 ст. 121 КК України 5 років позбавлення волі, тобто призначив, у даному випадку, мінімальне покарання, передбачене санкцією інкримінованої статті. Крім того, вважаючи, що виправлення ОСОБА_2 можливе без ізоляції від суспільства, звільнив від відбування покарання у виді позбавлення волі з випробуванням на підставі ст. 75 КК України, поклавши на нього обов'язки, передбачені ст. 76 КК України.

Однак, на думку колегії суддів, висновок суду про можливість застосування до ОСОБА_2 положень ст. 75 КК України є передчасним, необґрунтованим і належним чином у вирок не вмотивованим.

Із урахуванням тяжкості злочину, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК України, особи засудженого та обставин справи, думки потерпілого, який наполягав на призначенні ОСОБИ_2 реального покарання, колегія суддів вважає, що виправлення ОСОБИ_2 без ізоляції від суспільства неможливе, а покарання у виді позбавлення волі на певний строк буде необхідним і достатнім для виправлення засудженого та попередження вчинення ним нових злочинів.

У зв'язку з тим, що вказані недоліки вироку є суттєвими, стосуються невідповідності призначеного покарання тяжкості злочину та особі засудженого, відповідно до вимог ст. 378 КПК України їх усунення можливе лише шляхом постановлення вироку апеляційним судом.

З урахуванням викладеного, колегія суддів апеляцію потерпілого задовольнила, вирок суду першої інстанції в частині призначеного ОСОБІ_2 покарання скасувала та постановила в цій частині новий вирок, призначивши покарання у виді 5 років позбавлення волі, а в решті вирок суду щодо ОСОБА_2 залишила без зміни.

Справа №1-1067

Вироком Луцького міськрайонного суду Волинської області ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, з середньою спеціальною освітою, вдова, на утриманні двоє неповнолітніх дітей, непрацююча, раніше не судима, засуджена за ч. 2 ст. 121 КК України із застосуванням ст. 69 КК України на 5 років позбавлення волі та на підставі ст.ст. 75, 76 КК України звільнена від відбування призначеного покарання з випробуванням, з іспитовим строком на 3 роки.

Колегія суддів судової палати з розгляду кримінальних справ апеляційного суду Волинської області, розглянувши справу, вирок Луцького міськрайонного суду від 27 грудня 2011 року щодо ОСОБИ_2 в частині призначеного їй покарання за ч. 2 ст. 121 КК України скасувала та постановила новий вирок, призначивши ОСОБИ_2 за ч. 2 ст. 121 КК України покарання із застосуванням ст. 69 КК України у виді 5 років позбавлення волі.

Розглядаючи справу в апеляційному порядку, колегія суддів судової палати з розгляду кримінальних справ апеляційного суду Волинської області встановила, що згідно з вироком суду ОСОБА_2 визнана винною та засуджена за те, що 03.09.2011 року, близько 22 год. 20 хв., знаходячись на території домогосподарства АДРЕСА_1, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, на ґрунті особистих неприязних стосунків зі своїм чоловіком ОСОБОЮ_4, під час конфлікту, умисно нанесла йому удар дерев'яним товкачем по спині, від якого він впав на землю. Після того ОСОБА_2 в короткий проміжок часу нанесла численні удари дерев'яним товкачем по тілу ОСОБИ_4, внаслідок яких потерпілому були заподіяні тяжкі тілесні ушкодження, від яких настала його смерть.

В апеляції прокурора ставилось питання про скасування вироку суду в частині призначеного ОСОБИ_2 покарання через його м'якість, оскільки при призначенні покарання суд не врахував, що засуджена вчинила умисний злочин, який відноситься до категорії тяжких. Злочин вчинила у стані алкогольного сп'яніння, що є обтяжуючою покарання обставиною. Після заподіяння тілесних ушкоджень не викликала лікаря та не надала потерпілому першої медичної допомоги, що вказує на підвищену суспільну небезпечність її особи. Вважає, що призначене покарання із застосуванням ст. 69, 75 КК України є надто м'яким і таким, що не відповідає тяжкості вчиненого злочину та особі винної. Просить вирок суду скасувати та постановити новий вирок, яким призначити ОСОБИ_2 за ч. 2 ст. 121 КК України покарання у виді 8 років позбавлення волі.

Колегія суддів прийшла до висновку, що апеляція прокурора підлягає до частково задоволення з наступних підстав.

Висновок суду про вчинення ОСОБОЮ_2 злочину, передбаченого ч. 2 ст. 121 КК України, при вказаних у вироку обставинах, ґрунтується на перевірених і досліджених в суді першої інстанції доказах, яким суд дав правильну юридичну оцінку.

Суд правильно кваліфікував дії ОСОБИ_2 за ч. 2 ст. 121 КК України, як умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, що спричинило смерть потерпілого, і така кваліфікація ніким не оспорюється.

У відповідності до вимог ст. 50, 65 КК України при призначенні покарання суд повинен враховувати ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного, обставини, що пом'якшують і обтяжують покарання. Призначене покарання має бути необхідним і достатнім для виправлення особи та попередження вчинення нею нових злочинів. Відповідно до вимог ст. 69 КК України, за наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, з урахуванням особи винного, суд, мотивуючи своє рішення, може призначити основне покарання нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України, або перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України за цей злочин.

При призначенні ОСОБИ_2 покарання суд першої інстанції врахував пом'якшуючі покарання обставини, а саме - її щире каяття та активне сприяння розкриттю злочину. Суд також врахував, що до кримінальної відповідальності вона притягується вперше, виключно позитивно характеризується за місцем проживання, має ознаки пограничної розумової відсталості, на утриманні у неї знаходяться двоє малолітніх дітей, а також ту обставину, що потерпіла не наполягала на призначенні їй покарання у виді позбавлення волі.

Зазначені обставини у їх сукупності, на думку суду першої інстанції, істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого ОСОБОЮ_2 злочину і, з урахуванням її особи, дають підстави для застосування ст. 69 КК України і призначення їй покарання нижче найнижчої межі санкції ч. 2 ст. 121 КК України.

Колегія суддів дійшла висновку, що такі висновки суду першої інстанції ґрунтуються на фактичних обставинах справи, зібраних та перевічених доказах, і є правильними. Тому твердження прокурора про безпідставне застосування щодо ОСОБИ_2 ст. 69 КК України не заслуговують на увагу.

Разом з тим, призначаючи ОСОБИ_2 покарання із застосуванням ст. 75 КК України, суд першої інстанції не в повній мірі врахував, що остання вчинила умисний тяжкий злочин у стані алкогольного сп'яніння, її послідовну поведінку, яка виразилась у ненаданні допомоги потерпілому. Тому колегія суддів судової палати вважала, що призначене останній покарання із застосуванням ст. 75 КК України не відповідає загальним засадам призначення покарань, передбачених ст. 65 КК України.

З вироку суду першої інстанції вбачається, що, приймаючи рішення про звільнення засудженої від відбування покарання з випробуванням, суд послався лише на перелік відомостей, які характеризують особу засудженої, та які вже були судом враховані при застосуванні ст. 69 КК України.

Тому доводи прокурора, що призначене ОСОБИ_2 покарання із застосуванням ст. 75 КК України є надто м'яким і таким, що не відповідає вимогам ст. 65 цього Кодексу, колегія суддів вважала обґрунтованими, у зв'язку з чим вирок суду першої інстанції в частині призначеного ОСОБИ_2 покарання із застосуванням ст. 75 КК України скасувала з постановленням апеляційним судом в цій частині нового вироку.

Призначаючи ОСОБИ_2 покарання, колегія суддів судової палати врахувала, що вона вчинила тяжкий умисний злочин. До обтяжуючих покарання обставин відноситься вчинення злочину у стані алкогольного сп'яніння. До пом'якшуючих покарання обставин відноситься щире каяття та активне сприяння розкриттю злочину, а також думка потерпілої, яка просила не позбавляти ОСОБУ_2 волі.

Також колегія суддів врахувала, що ОСОБА_2 до кримінальної відповідальності притягується вперше, виключно позитивно характеризується за місцем проживання, має ознаки пограничної розумової відсталості, на утриманні у неї знаходяться двоє малолітніх дітей.

При таких обставинах колегія суддів дійшла висновку, що ОСОБИ_2 слід призначити покарання у виді позбавлення волі із застосуванням ст. 69 КК України, а саме - нижче від найнижчої межі санкції ч. 2 ст. 121 КК України, без застосування ст. 75 КК України.

Таке покарання відповідатиме суспільній небезпечності та тяжкості вчиненого злочину, особі винної, буде справедливим, необхідним і достатнім для її виправлення та попередження вчинення нею нових злочинів.

СПРАВИ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 122 КК УКРАЇНИ

Справа №121/12032/12

Вироком Феодосійського міського суду Автономної Республіки Крим ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, з середньою освітою, не одруженого, не працюючого, раніше не судимого, визнано винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 122 КК України, та призначено йому покарання у виді 1 року позбавлення волі, зі звільненням ОСОБИ_1 від відбування покарання з випробуванням, з іспитовим строком на 1 рік, з покладенням обов'язків, передбачених ст. 76 КК України.

ОСОБА_1 засуджений за те, що 23.09.2012 р., приблизно о 19 год., будучи в стані алкогольного сп'яніння, знаходячись у дворі домоволодіння АДРЕСА_2, на ґрунті раптово виниклих неприязних відносин, маючи умисел на заподіяння тілесних ушкоджень, наніс один удар кулаком правої руки в область носа своїй співмешканці ОСОБИ_2, заподіявши їй тілесні ушкодження у вигляді синців на нижній повіки правого ока, на спинці носа справа, на нижній повіки лівого ока, забитої рани на спинці носа зліва; закритого перелому кісток спинки носа з відходженням відламків і різким утрудненням носового дихання з обох сторін, які спричинили за собою стійку втрату працездатності менш ніж на 1/3 (від 10% до 33%) і відносяться до тілесних ушкоджень середнього ступеня тяжкості.

Допитаний у судовому засіданні підсудний ОСОБА_1 свою вину визнав у повному обсязі, просив розглянути справу в порядку ч. 3 ст. 299 КПК України і пояснив суду, що 23.09.2012 р. він разом із співмешканкою ОСОБОЮ_2 знаходився вдома, коли приблизно о 18 годині до них у гості прийшла її сестра, вона принесла пляшку горілки 0,7 літра, більшу частину якої випив підсудний. Потім, приблизно о 19 годині, коли вони втрєох перебували за столиком у дворі, він встав і кулаком правої руки ударив один раз в область носа свою співмешканку, від чого у неї пішла кров. Сестра стала надавати їй першу допомогу, викликала швидку допомогу, її відвезли до лікарні, де наклали шви в область перенісся. Навіщо він вдарив потерпілу, підсудний пояснити не може. В даний час ОСОБА_2 претензій до нього не має.

На підставі ч. 3 ст. 299 КПК України (1960 р.), судом за згодою учасників процесу було визнано недоцільним дослідження доказів по справі стосовно тих фактичних обставин справи, які ніким з учасників процесу не оспорується.

Суд дійшов висновку, що винуватість ОСОБИ_1 у вчиненні інкримінованого йому злочину є доведеною.

Дії ОСОБИ_1 судом було кваліфіковано за ч. 1 ст. 122 КК України як умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, тобто умисне ушкодження, яке не є небезпечним для життя і не потягло за собою наслідків, передбачених у статті 121 КК України, але таке, що спричинило тривалий розлад здоров'я.

Призначаючи покарання підсудному, суд зазначив, що у відповідності зі ст. 65 КК України враховує ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують і обтяжують покарання.

Обставинами, що пом'якшують покарання ОСОБИ_1, згідно зі ст. 66 КК України суд визнав щире каяття і активне сприяння розкриттю злочину.

Обставиною, що обтяжує покарання ОСОБИ_1, згідно зі ст. 67 КК України суд визнав вчинення злочину особою, яка перебуває у стані алкогольного сп'яніння.

Також судом ураховано відношення ОСОБИ_1 до вчиненого, матеріали, що його характеризують, що підсудний за місцем проживання характеризується задовільно, на обліку у лікаря-нарколога та психіатра не перебуває, раніше не судимий, та думку потерпілої, яка просила не призначати підсудному покарання, пов'язане з позбавленням волі.

Справа №2218/5720/2012

Вироком Хмельницького міськрайонного суду ОСОБУ_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця АДРЕСА_1, на утриманні двоє неповнолітніх дітей, непрацюючого, раніше не судимого, засуджено за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 122 КК України, із застосуванням ст. 69 КК України, до покарання у виді 200 годин громадських робіт.

Згідно вироком 23 січня 2012 року, близько 17 год.10 хв., ОСОБА_2, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, знаходячись у АДРЕСА_1, в ході суперечки з ОСОБОЮ_1, наніс їй кулаком правої руки близько трьох-чотирьох ударів в голову та викрутив пальці правої руки, чим спричинив ОСОБИ_1 тілесні ушкодження у вигляді уламкового перелому основної фаланги другого пальця правої кисті, що згідно з висновком судово-медичної експертизи відносяться до тілесних ушкоджень середньої тяжкості, що спричинили тривалий розлад здоров'я.

Підсудний ОСОБА_1 в судовому засіданні вину визнав повністю, щиро розкався та пояснив, що 23.01.2012 разом з друзями вживав алкогольні напої. Прийшовши додому, він розпочав сварку з дружиною, оскільки забув, куди поставив автомобіль, і вважав, що це вона кудись його сховала. В процесі сварки він декілька разів ударив її рукою в голову, тягнув за волосся та викручував пальці на правій руці. На даний час вони з дружиною помирились, проживають спільно, він допомагав їй матеріально в лікуванні.

Крім власного зізнання, вина ОСОБИ_2 у вчиненні злочину об'єктивно підтверджується іншими доказами, зібраними по справі та дослідженими в судовому засіданні.

Потерпіла ОСОБА_1 в судовому засіданні пояснила, що 23.01.2012, близько 17 год. додому повернувся її чоловік ОСОБА_2, який перебував в стані алкогольного сп'яніння. Він почав висувати претензії з приводу зникнення автомобіля, на що вони з сином заперечили свою причетність до цього. Під час сварки він вдарив ОСОБУ_1 кулаком в голову, схопив за волосся, наніс ще один удар в голову, а потім викрутив пальці на правій руці. Після того, як вона заступилась за сина, він ще раз наніс їй удар кулаком в голову. На даний час вона будь-яких претензій до підсудного не має, вони помирились та проживають однією сім'єю.

Аналогічні покази дав допитаний на досудовому слідстві свідок ОСОБА_3 (а.с.19-20).

При відтворенні обстановки та обставин події від 07.02.2012, а також під час проведення очної ставки 16.02.2012 потерпіла ОСОБА_1 детально розповіла та показала, яким чином підсудним ОСОБОЮ_2 завдавались тілесні ушкодження (а.с.22-25, 28-29).

Відповідно до висновку судово-медичної експертизи №244 від 28.01.2012 у ОСОБИ_1 станом на 24.01.2012 виявлено тілесне ушкодження у вигляді уламкового перелому основної фаланги 2-го пальця правої кисті.

ті, що могло утворитись не менше як від одноразової непрямой дії внаслідок викручування, не виключено, що під час та за обставин, вказаних у постанові про призначення судово-медичної експертизи, тобто 23.01.2012, та за своїм характером відноситься до тілесних ушкоджень середньої тяжкості, що спричиняють тривалий розлад здоров'я. Характер, локалізація тілесного ушкодження виключає можливість його утворення від прямої дії тупих твердих предметів та при падінні з висоти власного зросту. В цілому механізм утворення тілесного ушкодження у потерпілої відповідає її показам під час відтворення обстановки та обставин події 07.02.2012 (а.с.37-38).

За таких обставин суд вважає доведеним те, що ОСОБА_2 умисно спричинив ОСОБИ_1 середньої тяжкості тілесні ушкодження, тобто умисні ушкодження, які не є небезпечними для життя і не потягли за собою наслідків, передбачених у статті 121 КК України, але такі, що спричинили тривалий розлад здоров'я, а тому його дії суд кваліфікував за ч.1 ст.122 КК України.

При обранні виду та розміру покарання суд врахував ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного, обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Так, ОСОБА_2 не судимий, вчинив злочин середньої тяжкості, на обліку в психіатра та нарколога не перебуває, за місцем проживання характеризується негативно (а.с.45, 46, 47, 49, 51).

Обставинами, які пом'якшують покарання ОСОБИ_2, суд визнав щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, добровільне відшкодування завданого збитку, наявність на утриманні двох неповнолітніх дітей.

Обставиною, яка обтяжує покарання ОСОБИ_2, суд вважав вчинення злочину в стані алкогольного сп'яніння.

Враховуючи наведені вище обставини, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого ОСОБОЮ_2 злочину, з урахуванням думки потерпілої, суд вважав за можливе призначити підсудному покарання із застосуванням ст. 69 КК України, зокрема, перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції ч.1 ст. 122 КК України, а саме – громадських робіт.

СПРАВИ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 125 КК УКРАЇНИ

Справа №346/121/13-к

Коломийським міськрайонним судом Івано-Франківської області розглянуто справу за обвинуваченням ОСОБИ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця с. Залуч, Коломийського району, одруженого, освіта середня, не працюючого, не судимого, у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 125 КК України.

Судом встановлено, що ОСОБА_1 17 грудня 2012 року, близько 21 години 30 хвилин, знаходячись за місцем свого проживання, на ґрунті раптово виниклих особистих неприязних стосунків наніс своїй дружині ОСОБИ_2 кілька ударів руками по обличчю, спричинивши тілесні ушкодження у вигляді синців в ділянках нижньої щелепи, лівої виличної ділянки, правої щоки, підборіддя, садна в ділянці нижньої губи, які згідно з висновком судово-медичного експерта відносяться до категорії легких тілесних ушкоджень.

Під час досудового розслідування було досягнуто угоди в кримінальному провадженні між потерпілою ОСОБА_2 та підозрюваним ОСОБОЮ_1 про примирення за ч. 1 ст. 125 КК України, за умовами якої обвинувачений під час досудового розслідування повністю визнав свою винуватість у зазначеному діянні. Сторони погодилися на призначення покарання ОСОБИ_1 за ч. 1 ст. 125 КК України у виді штрафу в розмірі 510 гривень.

Потерпіла ОСОБА_2 та обвинувачений ОСОБА_1 у підготовчому судовому засіданні просили затвердити вищезазначену угоду.

Суд дійшов висновку, що укладення угоди є добровільним та повністю відповідає вимогам ст.ст. 469, 471 КПК України, у зв'язку з чим угода може бути затверджена судом. Умови угоди про примирення, на думку суду, не суперечать вимогам кримінального процесуального закону; міра покарання, про призначення якої дійшли згоди підозрюваний та потерпілий, визначена в межах санкції ч. 1 ст. 125 КК України, а тому не суперечить інтересам суспільства. Порухень прав, свобод чи інтересів сторін або інших осіб не встановлено. Кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 125 КК України, відноситься до злочинів невеликої тяжкості; правова кваліфікація кримінального правопорушення є вірною, існують достатні фактичні підстави для винуватості. Умови угоди відповідають інтересам суспільства, не порушують права, свободи та інтереси сторін та інших осіб, виконання угоди обвинуваченим є можливим.

Виходячи з викладеного, враховуючи тяжкість вчиненого злочину, особу винного, який визнає свою вину повністю, по місцю проживання характеризується позитивно, раніше не судимий, суд дійшов висновку про можливість затвердження угоди про примирення між обвинуваченим ОСОБОЮ_1 та потерпілою ОСОБОЮ_2, і призначив обвинуваченому узгоджену сторонами міру покарання у виді штрафу в розмірі 510 грн.

СПРАВА ЩОДО ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 126 КК УКРАЇНИ

Справа №451/174/13-к

Вироком Радехівського районного суду Львівської області ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця с. Бордуляка Бродівського району, жителя АДРЕСА_1, з середньою освітою, непрацюючого, раніше несудимого, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 126 КК України, засуджено до покарання у виді штрафу в розмірі 40 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто 680 грн.

Згідно з вироком суду ОСОБА_1 22.12.2012 року, приблизно о 18 год. 10 хв., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння та знаходячись по місцю свого проживання в АДРЕСА_1, під час сімейного конфлікту із своєю співжителькою ОСОБОЮ_2 умисно наніс останній удари долонею руки по різних ділянках тіла, які завдали їй фізичного болю і не спричинили при цьому тілесних ушкоджень.

Допитаний в судовому засіданні ОСОБА_1 свою вину у вчиненні кримінального правопорушення передбаченого ч. 1 ст. 126 КК України, визнав повністю, визнав всі фактичні обставини вчинення злочину, як вони пред'явлені в обвинуваченні, та дав показання, що 22.12.2012 року, приблизно 18 год. 10 хв., він повернувся додому з празнику. Перебуваючи вдома, він вживав горілку. Коли він хотів взяти м'ясо з морозильної камери, щоб приготувати щось поїсти, то його за руку схопила співмешканка ОСОБА_2, яка почала казати, щоб м'яса він не брав. Після цього між ними почалася словесна суперечка, в ході якої він долонею руки декілька раз вдарив по голові ОСОБА_2.

Показання обвинуваченого відповідають фактичним обставинам справи і учасниками процесу не оспорується, у зв'язку з чим суд відповідно до ст. 349 КПК України, за згодою всіх учасників судового розгляду, визнав недоцільним дослідження доказів стосовно тих фактичних обставин справи, які ніким не оспорується.

На думку суду, винність ОСОБА_1 у вчиненні інкримінованих йому дій доведено в повному обсязі, а його дії вірно кваліфіковані за ч. 1 ст. 126 КК України, як умисне завдання удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій, які завдали фізичного болю і не спричинили тілесних ушкоджень.

Визначаючи міру покарання обвинуваченому, суд в якості обставин, які пом'якшують покарання, врахував визнання своєї вини та щире каяття.

Обставиною, яка обтяжує покарання, суд визнав вчинення злочину особою, що перебуває в стані алкогольного сп'яніння.

Обираючи покарання обвинуваченому, суд зазначив, що враховує вимоги ст. 65 КК України щодо загальних засад призначення покарання, межі санкцій ч. 1 ст. 126 КК України, що злочин, передбачений ч. 1 ст. 126 КК України, відноситься до категорії невеликої тяжкості, особу винного, який раніше не судимий, по місцю проживання характеризується позитивно.

Враховуючи вказані обставини, суд дійшов висновку про необхідність засудження ОСОБИ_1 до покарання у виді штрафу.

СПРАВА ЩОДО ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ Ч. 1 СТ. 129 ТА Ч. 1 СТ. 296 КК УКРАЇНИ

Справа №1-25/2011

Вироком Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області ОСОБУ_1, раніше не судимого, визнано винним у вчиненні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 129 та ч. 1 ст. 296 КК України, до остаточного покарання у виді 4 місяців арешту та на підставі ст. 49 КК України звільнено від покарання у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності.

Згідно з вироком суду ОСОБА_1, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, 03 грудня 2006 року, біля 23.00 годин, зайшов в приміщення житлового будинку потерпілого, який є його батьком, та проявляючи п'яну хвацькість, грубо порушуючи громадський порядок, розбудив останнього. Ведучи себе грубо, з особливою зухвалістю, виражаючись нецензурно, став погрожувати потерпілому розправою, після чого безпідставно, з хуліганських спонукань наніс йому удар рукою в обличчя, від чого останній впав з ліжка. Використовуючи безпорадність потерпілого та явну перевагу над ним у віці та фізичній силі, підсудний почав наносити йому удари ногами по всьому тілу.

Потерпілий вибіг на подвір'я власного господарства, щоб уникнути побиття підсудним. В цей час підсудний схопив вила, які знаходились на возі, та побіг за батьком, погрожуючи йому вбивством, тобто виявив намір позбавити його життя. Потерпілий сприйняв ці погрози реально, оскільки вони викликали у нього побоювання за власне життя. Підсудний діяв умисно та цілеспрямовано і усвідомлював, що погрожує вбивством і що ця погроза викликає у батька побоювання за своє життя. Після цього потерпілий побіг до житлового будинку свідка ОСОБИ_8, звідки викликав працівників міліції. В цей час підсудний на тракторі ДТ-75 умисно став знищувати майно, яке знаходилось у господарстві його батька, шляхом наїзду трактора на автомобіль «Таврія», огорожу подвір'я, двері гаража, залізні ворота, яму для зберігання жому, трубу антени, підводу, цистерну на воду, собачу будку, огорожу для птиці, культиватор трактора, облицівку трактора МТЗ-52, внаслідок чого пошкодив асфальт по всьому подвір'ю, покорчував вишню та виноград.

Після приїзду на місце події працівників міліції, продовжуючи свої хуліганські дії, умисно та цілеспрямовано, усвідомлюючи протиправний характер своїх дій, бажаючи утвердитись за рахунок других осіб, виражаючись нецензурно в сторону потерпілого, підсудний в присутності працівників міліції зненацька наніс декілька ударів потерпілому по тілу та продовжував погрожувати потерпілому, причому ці погрози потерпілий сприйняв реально, після чого працівники міліції відтягнули підсудного від потерпілого, припинивши хуліганські дії.

Свою вину в судовому засіданні підсудний не визнавав та пояснював, що 03 грудня 2006 потерпілий - його батько - нібито сам зустрів його на вулиці біля свого господарства та запросив до хати, де запропонував випити з ним горілки. Після розпиття спиртного між ними виникла сварка, яка була спровокована потерпілим. В ході сварки в приміщенні будинку потерпілий напав на нього та два рази вдарив по обличчю. На подвір'ї потерпілий схопив вили і вдарив його по голові, від чого він впав і втратив свідомість. Коли прийшов до тями, то побачив на подвір'ї потерпілого погнуті ворота, пом'ятий автомобіль «Таврія», поламаний паркан, а його трактор стояв на воротах. Зазначав, що його батько - потерпілий у справі - є жорстокою людиною, завжди ображав його матір та своїх дітей.

Незважаючи на невизнання вини підсудним, суд дійшов висновку про доведеність його вини у вчиненні інкримінованих злочинів дослідженими в судовому засіданні доказами. Судом було допитано по справі потерпілий і 7 свідків, оголошено письмові докази, зокрема, протоколи очних ставок між потерпілим і підсудним та свідком і підсудним, які підтвердили свої свідчення про винуватість ОСОБИ_1.

СПРАВА ЩОДО ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ (ЗА СТАТТЯМИ 152, 153, 155, 156 КК УКРАЇНИ)

Справа №1-1164/11

Луцьким міськрайонним судом Волинської області ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженець міста Луцька, з середньою освітою, розлучений, не працюючий, проживаючий АДРЕСА_1, раніше судимий 29.04.2009 року Луцьким міськрайонним судом за ст. 128 КК України до 2 років обмеження волі, звільнений від відбування покарання 30.07.2010 року умовно-достроково на термін 10 місяців 7 днів, засуджений: за ч. 1 ст. 296 КК України – до арешту строком на 6 місяців; за ч. 1 ст. 153 КК України – до позбавлення волі на строк 3 роки; за ч. 2 ст. 152 КК України – до позбавлення волі на строк 6 років. На підставі ст.ст. 70, 72 КК України остаточне покарання за сукупністю злочинів призначено шляхом часткового складання призначених покарань, у виді позбавлення волі на строк 6 років 6 місяців позбавлення волі.

Згідно з вироком суду ОСОБА_2 11.09.2011 року, близько 17 годин 30 хвилин, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, знаходячись в будинку колишньої дружини ОСОБИ_3 по АДРЕСА_2, діючи з хуліганських мотивів, грубо порушуючи громадський порядок з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалося особливою зухвалістю та винятковим цинізмом, ігноруючи факт перебування в будинку малолітнього сина ОСОБИ_4, ІНФОРМАЦІЯ_5, безпричинно застосовував відносно ОСОБИ_3 фізичне насильство, що виразилося в умисному нанесенні їй удару кулаком в обличчя, заламуванні рук за спину, поваленні на підлогу та здавленні шиї ліктем руки, заподіявши потерпілій фізичний біль.

В подальшому ОСОБА_2, вперто не припиняючи свої хуліганські дії, знаходячись на подвір'ї вказаного домогосподарства, ігноруючи елементарні правила поведінки, моральності, добропристойності та використовуючи малозначний привід, почав шарпати за одяг сепідсятидвохрічну ОСОБУ_5 (колишню тещу), відкрито демонструючи своє зневажливе ставлення до особи похилого віку, завдавав їй побоїв, здавлював тіло, притискаючи потерпілу до стіни будинку та паркану з шиферу, перехилив її через спину на металеву сітку сусіднього домогосподарства, душив за шию, наносив численні удари руками по обличчю й тулубу, знущаючись таким чином над особою похилого віку, проявивши винятковий цинізм та заподіявши потерпілій сильний фізичний біль, і тілесні ушкодження у вигляді синця на обличчі, що згідно з висновком судово-медичної експертизи за ступенем тяжкості відносяться до легких тілесних ушкоджень.

Коли на крик про допомогу потерпілої ОСОБИ_5 прибігла її дочка ОСОБА_3, ОСОБА_2, продовжуючи демонструвати грубу силу та зневагу до оточуючих, безпричинно наніс їй удар кулаком в обличчя, збивши з ніг, після чого, ігноруючи присутність на місці події сторонніх осіб, в тому числі малолітнього ОСОБИ_4, продовжив наносити потерпілій численні удари ногами в нижню частину тулубу, знущаючись над жінкою, доки його дії не припинив сусід ОСОБА_6.

У ході вчинення хуліганських дій ОСОБА_2 заподіяв ОСОБИ_3 тілесні ушкодження у вигляді синця навколо лівого ока, синців в ділянці куприка та на лівій половині сідниці в верхній третині на межі з промежиною, що згідно з висновком судово-медичної експертизи відносяться до легких тілесних ушкоджень.

Він же у той же день, близько 21 години 30 хвилин, в АДРЕСА_2, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, після побиття та знуцання над ОСОБОЮ_3, силоміць завів її до спальної кімнати, попередньо замкнувши вхідні двері будинку з середини, де керуючись прямим умислом та маючи на меті примусити до вступу з ним у статеві зносини неприродним способом, усвідомлюючи аморальність та цинічність власних дій, з метою подолання опору жінки, застосовував до неї фізичне насильство, яке виразилося у заламуванні руки потерпілої за спину, нанесенні ударів руками в обличчя, заподіявши їй фізичний біль, без спричинення тілесних ушкоджень, а також застосував психічне насильство, що виразилося у висловлюванні погроз фізичною розправою як над нею особисто, так і над її матір'ю, всупереч волі потерпілої, задовольнив з нею свою статеву пристрасть неприродним (орогенітальним) способом, чергуючи такі дії з насильницьким статевим актом природним способом.

Він же 11.09.2011 року, близько 21 години 45 хвилин, знаходячись в АДРЕСА_2, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, будучи особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений ст. 153 КК України, керуючись прямим умислом та маючи на меті примусити ОСОБУ_3 до вступу з ним у статеві зносини, з метою подолання опору жінки, застосовував до неї фізичне насильство, яке виразилося у насильницькому оголенні тіла потерпілої, обмеженні її рухів, розведенні силоміць ніг, умисному здушуванні руками за шию, а також застосував психічне насильство, що виразилося у висловленні погроз фізичною розправою як над нею особисто, так і над її матір'ю, всупереч волі потерпілої вступив із нею у статеві зносини природним способом, вчинивши насильницький статевий акт (з'валтування), заподіявши потерпілій глибоку моральну травму, сильний фізичний біль і тілесні ушкодження у вигляді садна овальної форми на внутрішній поверхні правого стегна в верхній третині та на передній поверхні черевної стінки на 3 см нижче пупка, які згідно висновком судово-медичної експертизи за ступенем тяжкості відносяться до категорії легких тілесних ушкоджень.

Допитаний в судовому засіданні підсудний ОСОБА_2 винність у вчиненні інкримінованих злочинах визнав повністю та дав показання, що 11.09.2011 року, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, у присутності свого неповнолітнього сина ОСОБИ_4 наносив тілесні ушкодження колишній дружині ОСОБИ_3 та її мамі ОСОБИ_5, яка є особою похилого віку. Того ж дня ОСОБА_2 примусив ОСОБУ_3 до статевих зносин неприродним та природним способом. У вчиненому щиро розкався. Крім того повідомив, що повністю погоджується з фактичними обставинами справи та не бажає їх оспорювати.

Показання підсудного ОСОБИ_2 про обставини вчинення ним злочину відповідають фактичним обставинам справи та не оспорюються учасниками судового розгляду.

Аналізуючи зібрані по справі докази в їх сукупності, суд дійшов висновку, що ОСОБА_2 своїми умисними діями, які виразилися у хуліганстві, тобто грубому порушенні громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалися особливою зухвалістю та винятковим цинізмом, вчинив злочин, передбачений ч. 1 ст. 296 КК України. Він же своїми умисними діями, що виразилися у задоволенні статевої

пристрасті неприродним способом із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування, вчинив злочин, передбачений ч. 1 ст. 153 КК України. Він же своїми умисними діями, що виразились у згвалтуванні, тобто статевих зносінах із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування, вчиненими особою, яка раніше вчинила злочин, передбачений ст. 153 КК України, скоїв злочин, передбачений ч. 2 ст. 152 КК України.

Обираючи підсудному вид і міру покарання, суд враховував характер і ступінь тяжкості вчинених злочинів, серед яких злочини, які відносяться до категорії тяжких, пом'якшуючі покарання обставини, до яких суд відніс щире каяття у вчиненні злочинів, та обтяжуючі обставини, до яких суд відніс рецидив злочинів, вчинення злочинів щодо особи похилого віку, в стані алкогольного сп'яніння.

При призначенні покарання суд врахував всі обставини справи, дані про особу підсудного, який раніше судимий за вчинення злочину проти життя та здоров'я особи, знову вчинив ряд злочинів, а саме проти статевої свободи та статевої недоторканості особи та проти громадської безпеки, за місцем проживання характеризується негативно, як особа, яка веде антисоціальний спосіб життя, що свідчить про його підвищену соціальну небезпечність. Тому суд зробив висновок, що виправлення та перевиховання підсудного не можливе без ізоляції від суспільства.

Справа №1/2211/94/2012

Нетішинський міський суд Хмельницької області, розглянувши кримінальну справу за обвинуваченням ОСОБИ_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця с. Великий Правутин Славутського р-ну Хмельницької області, з вищою освітою, вдівця, працюючого прибиральником в КП НМР ЖКО м. Нетішин. проживаючий за адресою: АДРЕСА_1, раніше не судимого, засудив його за вчинення злочину передбаченого ч. 1 ст. 152 КК України, до покарання у виді 3 років позбавлення волі, застосувавши вимоги ст. 75 КК України та звільнивши його від відбування призначеного покарання з випробуванням, з іспитовим строк 3 роки, з покладенням обов'язків, передбачених п.п. 2, 3, 4 ч. 1 ст. 76 КК України. Суд також змінив ОСОБИ_2 запобіжний захід до вступу вироку в законну силу з тримання під вартою на підписку про невиїзд, звільнивши його з-під варти в залі суду негайно.

Згідно з вироком суду, 29.12.2011 року, о 12.00 год., підсудний ОСОБА_2, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, в приміщенні власної квартири за адресою: АДРЕСА_1, вирішив вступити в статеві зносини із невісткою - ОСОБОЮ_3. Реалізуючи свій злочинний намір, ОСОБА_2, скориставшись відсутністю сторонніх осіб у вказаній квартирі, застосовуючи фізичне насильство, яке виразилось у поштовхах, здавленні рук та шиї ОСОБИ_3, користуючись при цьому явною перевагою у фізичній силі, роздягнув останню та кинув на ліжку. Після цього ОСОБА_2, подолавши опір ОСОБИ_3, всупереч її волі вступив з нею в природній статевий акт. Згідно з висновком експерта підсудний ОСОБА_2 спричинив своїми протиправними діями потерпілій ОСОБИ_3 такі тілесні ушкодження: синець у внутрішньо-верхньому квадраті правої молочної залози; два синця в нижній третині лівої бокової поверхні; синець в середній третині лівої бокової поверхні шиї; садно передньої поверхні лівого стегна у верхній третині, які відносяться до категорії тілесних ушкоджень легкого ступеня тяжкості.

Допитаний в судовому засіданні підсудний ОСОБА_2 у пред'явленому обвинуваченні у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 152 КК України, свою вину визнав частково і показав, що за вищевказаною адресою він з 2009 року проживає спільно з сином ОСОБОЮ_4 та невісткою ОСОБОЮ_3, які переїхали до нього з АДРЕСА_2, де проживали в хаті, яка належала його покійній матері. В м. Нетішин вони приїхали через те, що

син потребував хірургічного втручання, оскільки хворів на грижу. 21.12.2011 року його сина госпіталізували в ДЗ СМСЧ-4 м. Нетішин, а невістка залишилася проживати з ним. За час спільного проживання у нього з невісткою виникали неодноразові сварки з приводу її безробіття, на що остання реагувала агресивно. Так, 26.12.2011 року між ними знову спалахнула сварка, причиною якої стало те, що ОСОБА_3 жодного разу не провідала його сина, свого чоловіка, в лікарні. Внаслідок сварки, він вигнав її з дому. 28.12.2011 року ОСОБА_3 повернулася додому, і він запропонував відмітити перемир'я, що вони і зробили за вечерею. Під час вечері вони вжили надмірну кількість алкоголю. 29.12.2011 року, приблизно о 12.00 год., він прийшов на обідню перерву, при цьому ще перебував в стані алкогольного сп'яніння, випивши пляшку пива. Коли сидів за столом, прийшла його невістка ОСОБА_3. Він запитав у неї, де вона була, на що остання відповіла, що в чоловіка в лікарні. Він запропонував їй їсти, на що вона відмовилась. Він їй запропонував вступити в інтимні стосунки, вона кудись вибігла з кімнати, потім повернулася, роздяглась і все сталося по добрій волі. Раніше з потерпілою ОСОБОЮ_3 в статеві зносини він не вступав, така його поведінка була зумовлена надмірною кількістю випитого напередодні алкоголю. Спричинення ним тілесних ушкоджень ОСОБИ_3 не заперечує, однак вказує на те, що вони були спричинені внаслідок бурхливих емоцій, які виникли під час статевого акту. Вину свою визнає частково, оскільки статевий акт відбувся за згодою його невістки.

Потерпіла ОСОБА_3 показала, що за вищевказаною адресою вона проживає з чоловіком ОСОБОЮ_4 та свекром ОСОБОЮ_2 з 2009 року. Раніше з чоловіком проживала в АДРЕСА_2. В м. Нетішин приїхала через те, що її чоловік потребував хірургічного втручання. Так, 21.12.2011 року її чоловіка госпіталізували в ДЗ СМСЧ-4 м. Нетішин, а вона залишилася проживати зі свекром в одній квартирі. 22.12.2011 року з ОСОБОЮ_2 в неї виник конфлікт з приводу того, що її не прийняли на роботу в КП НМР ЖКО. В ході сварки ОСОБА_2 вигнав її з дому, внаслідок чого в період часу з 26.12.2011 року і по 28.12.2011 вона перебувала разом з чоловіком. 28.12.2011 року, коли вона була в чоловіка, її свекор ОСОБА_2 також прийшов і погодився на те, щоб вона повернулася додому. Прийшовши, вона приготувала вечерю і вони сіли їсти, під час вечері вони також з ним вживали алкогольні напої.

29.12.2011 року, о 10.00 год., вона пішла в лікарню до чоловіка. Прийшовши додому приблизно о 12.00 год., вона побачила свого свекра ОСОБУ_2, який обідав у кухні. Привітавшись, пішла до себе в кімнату, щоб розкласти речі чоловіка, які забрала з лікарні. Через 5 хв. до неї в кімнату увійшов ОСОБА_2 і почав запитувати в неї, як себе почуває його син, можливо, йому щось потрібно. При розмові він почав ближче до неї підходити, вона, в свою чергу почала відходити і підійшла впритул до стіни. ОСОБА_2 підійшов зовсім близько до неї і почав руками брати її за груди. Її обурила така поведінка свекра, і вона вдарила його правою рукою по обличчю, тим самим нігтями залишила подряпини на ньому. Після цього вийшла з кімнати в коридор, при цьому сказала йому, що якщо він ще буде її зачіпати, то вона піде з дому. На що останній відповів, що більше не буде. Вона, понадіявшись, що подібне більше не повториться, повернулася до себе в кімнату. Слідом за нею до кімнати увійшов ОСОБА_2 і почав схилати її до інтимних відносин. Він взяв її обома руками за тулуб і силоміць кинув на ліжку, яке стоїть в кімнаті, сам ліг на неї. Вона почала його відштовхувати, плакала, просила, щоб він цього не робив, на що свекор відповів, що якщо вона не вступить з ним в статеві зносини добровільно, то він це зробить з нею насильно. За своїми фізіологічними властивостями вона не змогла протистояти ОСОБИ_2, а він, в свою чергу, оголив її ліву грудь та зняв з неї штани разом з панчохами та трусами, при цьому здавлював її за шию та руки. ОСОБА_2 був одягнений лише в труси та сорочку, тому вступив з нею у половий контакт. Вона плакала, однак вже не пручалася, оскільки не мала сили. Половий акт тривав приблизно 2 хвилини. Після цього він пішов на кухню і продовжував обідати, вона ж залишилася в кімнаті і чекала, доки він піде на роботу. Коли ОСОБА_2 вийшов з квартири, вона подзвонила своєму чоловікові ОСОБИ_4, а після цього – в міліцію. На даний час вони з підсудним помирились, претензій до нього ні матеріального, ні морального характеру не має, просить не позбавляти його волі.

Свідок ОСОБА_4 показав, що він проживає з дружиною ОСОБОЮ_3 та батьком ОСОБОЮ_2. 21.12.2011 року його госпіталізували в ДЗ СМСЧ-4 м. Нетішин, а дружина ОСОБА_3 залишилася проживати з його батьком в одній квартирі. За час їх спільного проживання у них з батьком виникали конфлікти з приводу їх способу життя, а саме через те, що вони ніде не працювали. Так, за час його перебування у лікарні у дружини та батька постійно виникали конфлікти та сварки, про що неодноразово йому скаржилася його дружина ОСОБА_3. 29.12.2011 року, приблизно о 13.00, вона зателефонувала йому в лікарню і повідомила, що його батько її зґвалтував, при цьому спричинив тілесні ушкодження. Він сказав їй викликати міліцію та зачекати на його прихід. Прийшовши додому та поспілкувавшись з дружиною та батьком, він вирішив, що непотрібно було звертатись у міліцію, так як даний інцидент вони могли владнати самостійно. Вважає, що як такого зґвалтування не було.

Свідок ОСОБА_6 показала, що приблизно 16 років працює старшим майстром в КП НМР ЖКО, де також працює ОСОБА_2. Так, 29.12.2011 року, приблизно о 08.30 год. ОСОБА_2 провів нараду серед інших працівників і знаходився на робочому місці. Обідня перерва розпочинається о 12.00 год. і закінчується о 13.00 год. Приблизно о 11.00 год. вона спілкувалась з ОСОБОЮ_2 по мобільному телефону, а о 13.00 год., після обідньої перерви, в них знову була нарада, на якій вона помітила, що на обличчі ОСОБИ_2 були подряпини. Пізніше від працівників міліції вона дізналась про те, що сталося.

Крім часткового визнання підсудним своєї вини, вона об'єктивно підтверджується письмовими доказами у справі, а саме:

- рапортом про отриману інформацію, яка надійшла по телефону від потерпілої ОСОБА_3 про зґвалтування її ОСОБОЮ_2 (а.с.4);
- протоколом усної заяви про злочин від 29.12.2011 року (а.с.5);
- заявою від потерпілої ОСОБА_3 про зґвалтування її ОСОБА_2 (а.с.6);
- протоколом огляду місця події від 29.12.2011 року, під час якого було оглянуто квартиру по АДРЕСА_1 (а.с. 7-10);
- висновком експерта №396 від 30.12.2011 року, згідно з яким у ОСОБИ_2 виявлено тілесні ушкодження у вигляді садна в ділянці зовнішньої поверхні правого плеча; два садна правої бокової поверхні шиї; три садна в ділянці нижньої щелепи справа; садно лівої бокової поверхні шиї; садно підочної ділянки зліва; два садна в ділянці підборіддя; три садна в ділянці передньо-внутрішньої поверхні правого стегна, які відносяться до категорії легких тілесних ушкоджень (а. с. 50-52);
- висновком експерта №397 від 30.12.2011 року, згідно з яким у ОСОБИ_3 виявлено тілесні ушкодження у вигляді синця у внутрішньо-верхньому квадраті правої молочної залози; два синця в нижній третині лівої бокової поверхні; синець в середній третині лівої бокової поверхні шиї; садно передньої поверхні лівого стегна у верхній третині, які відносяться до категорії легких тілесних ушкоджень. Ушкоджень в ділянці статевих органів ОСОБИ_3 не виявлено (а. с. 57-58);
- висновком експерта №53 від 28.02.2012 року, згідно з яким не виключається, що знайдені на покривалі сліди сперми можуть походити від ОСОБИ_2 (а. с.74-75);
- висновком експерта №51 від 28.02.2012 року, згідно з яким на шматку тканини (гігієнічній прокладці) виявлена кров, змішана зі спермою, яка може походити від ОСОБИ_2 та ОСОБИ_3 (а. с. 82-83) та іншими письмовими доказами.

Суд оцінив у сукупності всі фактичні обставини справи та дійшов висновку, що вина підсудного знайшла своє підтвердження в суді і його дії слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 152 КК України, як зґвалтування, тобто статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрозою його застосування.

Обираючи підсудному покарання, суд зазначив, що виходить із встановленої ст. 50 КК України його мети – виправлення та запобігання вчиненню нових злочинів, заснованої на вимогах виваженості та справедливості (ст. 372 КПК України). Обставин, що відповідно до ст. 66 КК України пом'якшують покарання підсудного, судом не встановлено. Обставинами, що відповідно до ст. 67 КК України обтяжують покарання підсудного, суд визнав вчинення злочину в стані алкогольного сп'яніння.

Вирішуючи питання про міру покарання підсудному, суд указав, що враховує тяжкість вчиненого злочину відповідно до ст. 12 КК України, а саме те, що скоєний злочин є злочином середньої тяжкості; особу підсудного, те, що він на обліку в лікарів нарколога та психіатра не перебуває, раніше до кримінальної відповідальності не притягувався, по місцю роботи та проживання характеризується позитивно, має постійне місце роботи, також було враховано думку потерпілої.

З урахуванням всіх вищевикладених обставин суд зазначив: беручи до уваги, що підсудний вчинив злочин середньої тяжкості, тяжких наслідків від скоєного не наступило, думку потерпілої, яка просить підсудного суворо не карати, суд вважає, що його виправлення можливе без ізоляції від суспільства і покарання йому слід обрати в межах санкції статті, за якою його визнано винним, у виді позбавлення волі із застосуванням умов ст. 75 КК України, із звільненням від відбування покарання з випробуванням і призначенням іспитового строку, із призначенням зобов'язань відповідно до п.п. 2, 3, 4 ч. 1 ст. 76 КК України. Саме така міра покарання, на думку суду, є необхідною й достатньою для його виправлення та попередження нових злочинів.

Справа №2214/1918/2012

Славутським міськрайонним судом Хмельницької області розглянуто кримінальну справу про обвинувачення ОСОБИ_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця Росії, Хабаровського краю, м. Вяземськ, жителя АДРЕСА_1, зареєстрованого за адресою АДРЕСА_2, з середньою освітою, не одруженого, не військовозобов'язаного, працюючого робітником ПАТ «Славутський комбінат «Будфарфор», раніше судимого 10.06.1999 року - вироком Хмельницького обласного суду по ч. 4 ст. 117, ч. 2 ст. 118, пп. «ж», «е», «г» ст. 93 КК України (в редакції 1960 р.) до 14 років позбавлення волі, звільненого постановою Володимирецького районного суду Рівненської області від 21 червня 2010 року умовно-достроково на 2 роки 4 місяці 24 дні, - за ч. 1 ст. 125, ч. 3 ст. 153 КК України.

Згідно з вироком суду 25 березня 2012 року, о 23 год. 30 хв., в АДРЕСА_1 ОСОБА_3, маючи не зняту і непогашену судимість за ст.ст. 117, 118 КК України в редакції 1960 року (ст.ст. 152, 153 КК України 2001 р.), перебуваючи в стані сильного алкогольного сп'яніння, з метою насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом щодо своєї прийомної дочки - малолітньої ОСОБИ_4, ІНФОРМАЦІЯ_5, наніс малолітній потерпілій руками удари по різним частинам тіла та заподіяв їй тілесні ушкодження у вигляді синця в ділянці правої вушної раковини, синця в ділянці лівої вушної раковини, синця в ділянці правої скули, синця в ділянці лобу зліва, внутрішньо-шкірного крововиливу задньої ліво - бокової поверхні шиї, десять синців в ділянці задньо-зовнішньої поверхні правого стегна у верхній третині, сім синців в ділянці задньо-зовнішньої поверхні лівого стегна у верхній третині, двох синців в ділянці правої, трьох синців в ділянці лівої сідниць (навколо задньо-прохідного овору), внутрішньо-шкірні крововиливи в поперековій ділянці зліва з поширенням на ліву сідницю, внутрішньо - шкірні крововиливи в ділянці зовнішньої поверхні правого

та лівого стегна, синця та шкірі в ділянці задньо - прохідного отвору, які згідно з висновком судово-медичної експертизи відносяться до категорії ушкоджень легкого ступеня. Також, використовуючи безпорадний стан малолітньої ОСОБИ_4, яка не усвідомлювала протиправного характеру вчинюваних відносно неї дій та не могла чинити опір, ОСОБА_3 розпочав здійснення щодо неї дій сексуального характеру, спрямованих на задоволення статевої пристрасті неприродним способом.

Підсудний ОСОБА_3 вину у вчиненому визнав частково і показав, що спів-мешкав з ОСОБОЮ_5, допомагав виховувати та утримувати її малолітню дочку ОСОБУ_4. 25 березня 2012 року протягом дня він вживав алкогольні напої. О 22 год. ОСОБА_5 повідомила, що з подругами іде відпочивати в кафе, а дитину залишила в сусідів. Біля 23 год. він вирішив забрати малолітню ОСОБУ_4 додому. З цією метою зайшов у сусідню квартиру, де в цей час за дітьми доглядала ОСОБА_7, і забрав малолітню ОСОБУ_4 та на руках заніс її в свою квартиру. Оскільки ОСОБА_4 прокинулася і стала капризувати, не хотіла засинати в своєму ліжечку, він один раз потягнув її за вухо та разів п'ять вдарив її рукою по сідницях. Через деякий час додому повернулася ОСОБА_5. Малолітню ОСОБУ_4 він не гвалтував і не мав наміру з нею задовольняти статеву пристрасть неприродним способом. Не може пояснити, звідки в ОСОБИ_4 виникли виявлені експертом тілесні ушкодження. Розкався у спричиненні малолітній ОСОБИ_4 тілесних ушкоджень.

Проте, суд дійшов висновку, що вина ОСОБИ_3 у вчиненні суспільно-небезпечних діянь підтверджується доказами, дослідженими в ході судового слідства.

Так, законний представник потерпілої ОСОБА_5 показала, що дійсно протягом дев'яти місяців спів-мешкала з ОСОБОЮ_3 у квартирі АДРЕСА_1, та разом з ним виховувала і утримувала свою дочку від першого шлюбу - ОСОБУ_4, ІНФОРМАЦІЯ_5. 25 березня 2012 р. протягом дня ОСОБА_3 вживав алкогольні напої. Біля 22 год. ОСОБА_3 був у стані сильного алкогольного сп'яніння. Вона мала намір піти з подругами в кафе і повідомила про це ОСОБУ_3, який спочатку заперечував, а потім погодився і відпустив її до 24 год. Вона переодягла малолітню ОСОБУ_4 і залишила її у сусідки ОСОБИ_7, а сама поїхала в кафе. Дитина вже майже спала. У дитини не було будь-яких пошкоджень на тілі на той час: ні синців, ні почервонінь, ні подряпин. Біля 23 год. до неї зателефонував ОСОБА_3 і спитав, де ОСОБА_4. Вона повідомила, що дитина спить у сусідів. Вже біля 23 год. до неї зателефонувала інша сусідка - ОСОБА_9 і повідомила, що ОСОБА_4 дуже сильно кричить у своїй квартирі та просила приїхати і заспокоїти її. Вона одразу викликала таксі та біля 23.30 год була вдома. Коли зайшла у квартиру, ОСОБА_3 стояв в коридорі, а малолітня ОСОБА_4 замотана в одягло лежала під стіною на дивані та схлипувала. Коли вона розмотала дитину, то злякалась, так як у ОСОБИ_4 були посинівши вуха, сліди від ударів на лобі, на шиї, на потилиці та сідницях. Сідниці і стегна були майже повністю вкриті червоно-синіми слідами від пальців. На дитині були наполовину вдягнуті колготи та наполовину вдягнений памперс і кофтинка від піжами. Вона стала кричати ОСОБИ_3, що він зробив з дитиною, а він лише відповідав, що дитина впала. Проте, сліди на тілі дитини були не від падіння, а від пальців. Вона викликала міліцію та «Швидку допомогу». Наступного дня при обстеженні малолітньої ОСОБИ_4 лікарями було виявлено синець навколо задньо-прохідного отвору. Вона вважає, що ОСОБА_3 намагався вступити з малолітньою ОСОБОЮ_4 в статеві зносини неприродним способом. Підтримала пред'явлене органом досудового слідства обвинувачення та просила покарати ОСОБУ_3 відповідно до закону.

З показів свідків ОСОБИ_10, ОСОБИ_11 вбачається, що 25 березня 2012 р., в післяобідню пору малолітня ОСОБА_4 гралася з їхніми дітьми у квартирі ОСОБИ_10. Ніяких тілесних ушкоджень на тілі малолітньої ОСОБИ_4 не було, на вигляд ОСОБА_4 була здоровою, рухливою. Протягом дня ОСОБА_3 вживав алкогольні напої. Біля 22 год. вони запропонували ОСОБИ_5 поїхати в кафе. ОСОБА_3 дозволив ОСОБИ_5 їхати в кафе, але оскільки він був п'яний, ОСОБА_5 залишила малолітню ОСОБУ_4 у сусідів з ОСОБОЮ_7. Біля 23 год. до ОСОБИ_5 зателефонувала сусідка - ОСОБА_9 і повідомила, що малолітня ОСОБА_4 сильно плаче у своїй

квартирі. ОСОБА_5 поїхала додому, а через 20 хв. зателефонувала до ОСОБИ_11 і попросила негайно приїхати до неї додому. Вони вже були в дорозі, тому через 10-15 хв. зайшли у квартиру до ОСОБИ_5, в якій вона спів-мешкала з ОСОБОЮ_3, і побачили, що малолітня ОСОБА_4 сильно побита, на її тілі було багато слідів від ударів, зокрема, посинівши вушка, слід від удару на лобі, на шиї, багато слідів від пальців рук на стегнах та сідницях. Вона зрозуміли, що ОСОБА_3 побив малолітню ОСОБУ_4 та втік з квартири.

Свідки ОСОБА_12 та ОСОБА_9 показали, що 25 березня 2012 р. ОСОБА_3 протягом дня вживав пиво, і ввечері був у стані алкогольного сп'яніння. Біля 23 год. вони почули через стіну сильний крик малолітньої ОСОБИ_4 та удари об стіну. Вважали, що ОСОБА_3 колише ОСОБУ_4 у дитячому ліжечку. Проте, плач довго не припинявся, тому ОСОБА_9 подзвонила до ОСОБИ_5, яка в цей час була в кафе, і попросила приїхати додому, бо сильно плакала дитина. Через 20-30 хв. ОСОБА_5 повернулася додому, і вони разом з нею зайшли у квартиру. ОСОБА_3 стояв у кімнаті біля вікна, а малолітня ОСОБА_4 лежала на дивані. Коли ОСОБА_5 зняла памперс з ОСОБИ_4, то вони побачили сліди від побоїв на сідницях, а також почервоніння на вушках ОСОБИ_4. ОСОБА_5 стала кричати на ОСОБУ_3, тому ОСОБА_12 порадив йому піти з квартири. Де був ОСОБА_3 вночі, їм невідомо.

Дослідивши інші докази, суд знаходить, що покази свідків ОСОБИ_12 та ОСОБИ_9 про те, що вони чули з квартири ОСОБИ_3 стук у стіну, характерний для сутку дитячого ліжечка, спростовуються протоколом огляду місця події, з якого вбачається, що у квартирі ОСОБИ_3 в дитячому ліжечку знаходились іграшки (а.с.20-22 т. 1), а також ОСОБА_3 пояснював, що малолітню ОСОБУ_4 в дитяче ліжечко не ложив, а заколихував її на руках і ложив на своє ліжко.

Неповнолітній свідок ОСОБА_13, допитаний в присутності педагога ОСОБИ_2 та матері - ОСОБИ_10, показав, що 25 березня 2012 року протягом дня малолітня ОСОБА_4 гралася в його квартирі з іншими дітьми. Ніяких синців на ній не було. Ввечері ОСОБА_5 залишила малолітню ОСОБУ_4 спати у нього в квартирі з ОСОБОЮ_7. Біля 23 год. до них у квартиру подзвонив ОСОБА_3. Він відчинив двері, і ОСОБА_3 став вимагати віддати йому ОСОБУ_4, а потім пішов у кімнату, де була ОСОБА_7. Він бачив, що ОСОБА_3 забрав ОСОБУ_4 додому.

Свідок ОСОБА_7 показала, що 25 березня 2012 р за сімейними обставинами залишилась ночувати у сестри - ОСОБИ_10 в АДРЕСА_1. Протягом дня у квартирі були ОСОБА_5, ОСОБА_11, ОСОБА_10 та вона і їх малолітні діти. Діти гралися між собою, вели себе спокійно, не капризували. Біля 22 год. ОСОБА_5, ОСОБА_10, ОСОБА_11 поїхали в кафе, але ОСОБА_5 залишила на неї за її згодою свою малолітню дочку ОСОБУ_4. ОСОБА_5 переодягнула ОСОБУ_4, одягла чистий памперс та сорочку від піжами. Ніяких слідів від ударів чи синців на тілі ОСОБИ_4 не було. Біля 22.30 год. до неї зайшла ОСОБА_9 та повідомила, що ОСОБА_5 просила не віддавати ОСОБУ_4 ОСОБИ_3. Біля 23.00 год. у квартиру зайшов ОСОБА_3 і став вимагати віддати йому малолітню ОСОБУ_4. Вона боялася ОСОБУ_3, тому не могла чинити йому будь-який опір. ОСОБА_3 сам пройшов у кімнату, де спала ОСОБА_4, та забрав її. Вона пішла до ОСОБИ_9 і попросила повідомити ОСОБУ_5 про те, що ОСОБА_3 забрав дитину. Через деякий час вона почула, що малолітня ОСОБА_4 сильно плакала, кричала, а потім щось гупнуло, і дитина перестала кричати. Вона боялась вийти з квартири.

За результатами проведеного медичного освідування на стан алкогольного сп'яніння від 26.03.2012 р., о 1 год. 50 хв. у повітрі, що видихав ОСОБА_3, налічувалося 3% алкоголю, що стверджується відповідною довідкою Славутської ЦРЛ (а.с. 97, т. 1).

З висновку судово-психіатричної експертизи вбачається, що ОСОБА_3 психічним захворюванням не страждає і не страждав таким на момент вчинення інкримінованого йому суспільно-небезпечного діяння, а тому міг та може усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними, тобто відносно скоєного і на теперішній час є осудним (а.с.17-18 т. 1).

Відповідно до висновку судово-медичної цитологічної експертизи не виключається можливість походження піднігтьового вмісту обох рук ОСОБИ_3 від малолітньої ОСОБИ_4 (а.с.168-170 т. 1).

Про вчинення ОСОБОЮ_3 дій сексуального характеру, спрямованих на задоволення статевої пристрасті неприродним способом із застосуванням фізичного насилля, з використанням безпорадного стану потерпілої, вчиненого повторно та щодо малолітньої особи, стверджується висновком судово-медичної експертизи потерпілої ОСОБИ_4 та фототаблицею до нього, з яких вбачається, що у потерпілої виявлено тілесні ушкодження у вигляді синця в ділянці правої вушної раковини, синця в ділянці лівої вушної раковини, синця в ділянці правої скули, синця в ділянці лобу зліва, внутрішньо-шкірного крововиливу задньої ліво - бокової поверхні шиї, десять синців в ділянці задньо-зовнішньої поверхні правого стегна у верхній третині, сім синців в ділянці задньо-зовнішньої поверхні лівого стегна у верхній третині, двох синців в ділянці правої, трьох синців в ділянці лівої сідниць (навколо задньопрохідного отвору), внутрішньо-шкірні крововиливи в поперековій ділянці зліва з поширенням на ліву сідницю, внутрішньо - шкірні крововиливи в ділянці зовнішньої поверхні правого та лівого стегна, синця та шкірі в ділянці задньопрохідного отвору, які відносяться до категорії тілесних ушкоджень легкого ступеня тяжкості. Вказані тілесні ушкодження спричинені в результаті багаторазового локального прикладання обмеженої контактуючої поверхні твердих предметів. Місцями локального прикладання травмуючих предметів явилась права та ліва вушні раковини, ділянка обличчя в межах правої скули та лобу зліва, задньо-зовнішня поверхня шиї зліва, поперекова ділянка зліва, задньо-зовнішня поверхня правого та лівого стегна, права та ліва сідниця навколо задньопрохідного отвору, ділянка задньопрохідного отвору. Морфологічні властивості та характер виявлених тілесних ушкоджень вказують на те, що вони могли виникнути в термін, вказаний в обставинах справи, а саме 25.03.2012 р. Властивості та локалізація, згруповане розташування ушкоджень в ділянці правої та лівої вушної раковини, правого та лівого стегна, правої та лівої сідниці свідчать про їх виникнення внаслідок багаторазового прикладання однотипної обмеженої контактуючої поверхні, що характерно для виникнення при здавлюванні пальцями рук. Синець на шкірі в ділянці задньопрохідного отвору за властивостями та локалізацією відповідає механізму виникнення внаслідок дії твердого предмету, якими могли бути щільне прикладання, тертя, спроба введення в анус (а.с.76-81, 82 т. 1).

З протоколу допиту судово-медичного експерта ОСОБИ_14 вбачається, що наявність синця в ділянці ануса потерпілої ОСОБИ_4 за властивостями та з урахуванням анатомічних особливостей тканини промежини дають основу для формування механізму його походження в результаті дії твердого предмета, як внаслідок локального натискування, так і внаслідок спроби введення в пряму кишку. Травмуючим предметом міг бути напружений статевий член (а.с.134, т. 1).

Із свідоцтва про народження потерпілої ОСОБА_4 вбачається, що вона народилася 02.12.2010 р. (а.с.104 т. 1), а отже є малолітньою і не мала фізичної можливості чинити опір, а також не могла розуміти сутність і характер вчинюваних з нею дій, про що достовірно було відомо підсудному.

Відповідно до п. 6 постанови Пленуму Верховного Суду України №5 від 13.05.2008 р «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи», повторним є насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом, якщо йому передувало вчинення цієї ж особою такого ж злочину.

Судом встановлено, що вироком судової колегії у кримінальних справах Хмельницького обласного суду від 10 червня 1999 року ОСОБА_3 був засуджений за ч. 4 ст. 117, ч. 2 ст. 118, ст. 93, п.п. «ж, е, г» КК України (1960 р.) до 14 років позбавлення волі (а.с.23-31, т. 2). Постановою Володимирецького районного суду Рівненської області від 21 червня 2010 року ОСОБУ_3 умовно-достроково звільнено на невідбутий строк 2 роки 4 місяці

24 дні (а.с. 34, т. 2). Отже, ОСОБА_3 має незняту і непогашену судимість за ст. 118 КК України 1960 р. (ст. 153 КК України 2001 р.), і його дії містять ознаку повторності.

На підставі наведеного, суд дійшов висновку, що органом досудового слідства дії ОСОБИ_3 вірно кваліфіковані за ч. 3 ст. 153 КК України, оскільки в ході судового слідства доведений факт вчинення ним задоволення статевої пристрасті неприродним способом із застосуванням фізичного насильства, з використанням безпорадного стану потерпілої особи, вчинене повторно, щодо малолітньої.

Органом досудового слідства дії ОСОБИ_3 також кваліфіковані за ч. 1 ст. 125 КК України, так як він заподіяв малолітній ОСОБИ_4 умисне легке тілесне ушкодження.

Проте, відповідно до п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України №5 від 13.05.2008 р. «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи», заподіяння потерпілій особі при насильницькому задоволенні статевої пристрасті неприродним способом умисного легкого тілесного ушкодження охоплюється відповідною частиною статті 153 КК і додаткової кваліфікації за статтю 125 КК не потребує, оскільки заподіяння шкоди здоров'ю у таких межах охоплюється диспозицією закону про відповідальність за насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом.

Тому суд вважав за необхідне виключити з обвинувачення ОСОБИ_3 ч. 1 ст. 125 КК України та виключити обставину, що обтяжує покарання підсудному – вчинення злочину повторно, оскільки ця ознака є кваліфікуючою.

Обираючи вид та міру покарання підсудному, суд врахував характер та ступінь підвищеної суспільної небезпечності скоєного, особу винного; визнав обставиною, яка обтяжує покарання, вчинення злочину в стані алкогольного сп'яніння. Обставин, що пом'якшують покарання підсудному, суд не встановив.

Оскільки ОСОБА_3 як особа являє собою небезпечність для суспільства і оточуючих, то суд, враховуючи думку законного представника потерпілої щодо визначення міри покарання підсудному, дійшов висновку, що ОСОБИ_3 слід обрати покарання, яке буде необхідним і достатнім для попередження нових злочинів, в межах санкції ч. 3 ст. 153 КК України, у виді позбавлення волі на тривалий строк.

Оскільки ОСОБА_3 не відбув покарання, призначене попереднім вироком, суд вважав за необхідне визначити йому остаточне покарання за правилами ст. 71 КК України.

Суд засудив ОСОБУ_3 за ч. 3 ст. 153 КК України до покарання на 10 років позбавлення волі. На підставі ст. 71 КК України до призначеного покарання суд частково приєднав невідбуте покарання за вироком судової колегії в кримінальних справах Хмельницького обласного суду від 10 червня 1999 року, і за сукупністю вироків призначив остаточне покарання у виді позбавлення волі на 11 років.

Справа №661/1280/13-к

Вироком Новокаховського міського суду Херсонської області ОСОБУ_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця м. Нова Каховка, Херсонської області, не одруженого, не працюючого, маючого на утриманні неповнолітню дитину, раніше судимого вироком Новокаховського міського суду Херсонської області від 29.09.2009 року за ч. 3 ст. 185 КК України до 4 років позбавлення волі, звільненого від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком два роки, визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 155 КК України, та йому призначено покарання у виді 3 років позбавлення волі. На підставі ст. 75 КК України ОСОБУ_3 звільнено від відбування покарання з випробуванням, з іспитовим строком 3 роки, з покладенням обов'язків, передбачених ст. 76 КК України.

Згідно з вироким суду ОСОБА_3 в період часу з початку серпня 2012 року по листопад 2012 року, перебуваючи в квартирі АДРЕСА_1, свідомо знаючи, що ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_6, яка є донькою його співмешканки, була малолітньою та не досягла статевої зрілості, вступав з нею в статеві зносини.

Допитаний під час судового розгляду обвинувачений ОСОБА_3 у скоєнні інкримінованого йому кримінального правопорушення свою вину визнав повністю та пояснив, що в 2009 році проживав разом зі співмешканкою ОСОБОЮ_2 та її донькою ОСОБОЮ_1 за адресою: АДРЕСА_1. За час проживання однією сім'єю займався вихованням малолітньої ОСОБИ_1. З часом у нього виникли почуття до останньої, тому в період часу з серпня 2012 року по листопад 2012 року, достовірно знаючи, що ОСОБА_1 малолітня, він вступав з нею в статеві зносини.

Окрім повного визнання обвинуваченим своєї вини, його винність у скоєнні інкримінованого йому кримінального правопорушення підтверджується доказами, перевіреними в ході судового розгляду:

Так, допитана в ході судового розгляду потерпіла ОСОБА_1 пояснила, що ОСОБА_3 з 2009 року проживав разом з нею та її матір'ю ОСОБОЮ_2. З грудня 2011 року у неї з ОСОБОЮ_3 почалися дружні стосунки, останній допомагав їй у навчанні та інших питаннях, і з часом вона зрозуміла, що закохалася у нього. 25.01.2011 року вона прийшла додому з прогулянки, вдома вони з ОСОБОЮ_3 були самі, тому вона почала обіймати його та намагалася поцілувати. На той час їй було 12 років, вона була незаймана. В той же день між ними відбулися статеві зносини та надалі вони тривали в період часу з серпня 2012 року по листопад 2012 року. Після цього їх статеві відносини також продовжувалися. У листопаді вона дізналася, що вагітна, розповіла батькам, а вони звернулися до міліції із заявою про злочин.

Свідок ОСОБА_5 в ході судового розгляду, пояснив, що він більше 10 років не проживає разом з дружиною ОСОБОЮ_2 та донькою ОСОБОЮ_1. 04.11.2012 року він дізнався про підозру у вагітності доньки. Пізніше донька зробила тест, він був позитивний. Донька розповіла йому, що вагітна від ОСОБИ_3, після чого він одразу написав заяву до міліції.

У відповідності з актом судово-медичного освідчення від 28.11.2012 року потерпіла ОСОБА_1 не досягла статевої зрілості (а.с. 14-15).

Згідно з актом судово-медичного дослідження від 26.11.2012 року та фототаблицею до нього, в мазках і на тампоні з вмістом піхви ОСОБИ_1 знайдені одиничні сперматозоїди (а.с. 16-17).

З висновку судово-медичної експертизи від 11.01.2013 року вбачається, що ОСОБА_1 не досягла статевої зрілості (а.с. 20).

Скоєне ОСОБОЮ_3 кримінальне правопорушення судом кваліфіковано за ч. 1 ст. 155 КК України як статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості.

При призначенні покарання обвинуваченому суд зазначив, що враховує характер та ступінь суспільної небезпечності скоєного, особу ОСОБИ_3, який вину визнав повністю, щиро розкався у вчиненому, думку потерпілої, яка просила суворо його не карати; характеристику ОСОБИ_3, який характеризується посередньо, раніше притягувався до кримінальної відповідальності, але судимість погашена у встановленому законом порядку, перебував на профілактичному обліку у лікаря-нарколога з 21.02.1997 року по 17.06.2004 року з діагнозом: психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання алкоголю із шкідливими наслідками, знятий з обліку у зв'язку із відсутністю відомостей (а.с. 55). Суд дійшов висновку, що ОСОБИ_3 слід призначити покарання в межах санкції інкримінованої статті, у вигляді позбавлення волі, з випробуванням, застосувавши ст.ст. 75, 76 КК України, оскільки його виправлення можливе без ізоляції від суспільства.

Справа №1-97/12 р.

Вироком Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області підсудний ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженець с. Градизьк Полтавської області, освіта середня, одружений, не працюючий, раніше не судимий, засуджений за вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 155 КК України, до 5 років позбавлення волі, без позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю.

Як вбачається з вироку, підсудний ОСОБА_4, перебуваючи в шлюбних стосунках з матір'ю потерпілої ОСОБОЮ_1, являючись вітчиму не повнолітньої ОСОБИ_5, ІНФОРМАЦІЯ_5, знаходячись по місцю проживання за адресою: АДРЕСА_1, достовірно знаючи, що ОСОБА_5 не досягла статевої зрілості, в період часу з літа 2009 по 29.09.2011 року неодноразово протиправно вступав з потерпілою ОСОБОЮ_5 у статеві зносини природнім способом.

Згідно з висновком судово-медичної експертизи від 25.10.2011 року, враховуючи антропометричні дані, дані додаткових методів дослідження внутрішніх статевих органів, ОСОБА_5 статевої зрілості не досягла.

Свою вину у скоєні інкримінованого йому злочину підсудний ОСОБА_4 визнав повністю.

Крім визнання вини підсудним, його винність у вчиненні інкримінованого йому злочину підтверджується дослідженими та перевіреними судом доказами, а саме:

- показаннями в суді потерпілої ОСОБИ_5, що вона декілька разів за місцем свого проживання вступала в статеві зносини з підсудним. Останній раз це відбувалось 29.09.2011 року. Про те, що відбувалось, вона розповіла своєму знайомому ОСОБИ_7. Після цього ОСОБА_7 відвіз її до міліції;
- показаннями в суді законного представника потерпілої ОСОБИ_1, згідно з якими вона в 2007 році вийшла заміж за підсудного. З підсудним були в добрих стосунках. Він турбувався про її доньку. Про те, що відбувалось між донькою та чоловіком, їй нічого відомо не було, так як донька нічого не розповідала про це. Безпосередньо про події дізналася вже тоді, коли звернулись до працівників міліції;
- показаннями в суді свідка ОСОБИ_8, згідно з якими їй відомо про те, що потерпіла вступала в статеві зносини з підсудним декілька раз. Про це їй розповідала сама потерпіла. Також потерпіла казала, що матері нічого не розповідала;
- протоколом допиту свідка ОСОБИ_7, відповідно до якого він познайомився з ОСОБОЮ_5 по Інтернету. Під час однієї із зустрічей з ОСОБОЮ_5 остання повідомила, що вступала в статеві зносини з своїм вітчиму. Він сказав їй, що якщо це відбудеться ще раз, вона повинна одразу повідомити про це. Після цього ОСОБА_5 зателефонувала йому і сказала, що вітчиму знову вступив з нею в статевий контакт. Після цього він зателефонував вітчиму, але той сказав, що нічого не було. Тоді він разом зі своїм товаришем ОСОБОЮ_9 приїхав до ОСОБИ_5, забрали її та повезли до бюро СМЕ. Там сказали, що потрібно направлення з міліції. Після цього поїхали в міліцію (а.с. 50);
- протоколом допиту свідка ОСОБИ_9, який дав свідчення, аналогічні свідченням ОСОБИ_7 (а.с. 52);
- протоколом відтворення обстановки та обставин події злочину за участю потерпілої, під час якого вона вказала місце та обставини вчинення злочину (а.с.36);
- протоколом відтворення обстановки та обставин події злочину з участю підсудного, під час якого він вказав місце та обставини вчинення злочину (а.с.73);
- висновком судово-медичної експертизи від 25.10.11 року, відповідно до якого ОСОБА_5 статевої зрілості не досягла (а.с.106);

- висновком судово-імунологічної експертизи від 04.11.2011 року відповідно до якого на фрагментах тканин знайдена сперма, яка може походити від підсудного (а.с.206);
- висновком судово психолого-психіатричної експертизи від 12.10.11 року, відповідно до якого потерпіла могла правильно сприймати обставини, які мають значення по справі, і давати по ним відповідні покази, але не могла в повній мірі розуміти характер та значення вчинюваних відносно неї протиправних дій (а.с.129).

Суд дійшов висновку, що вина підсудного ОСОБИ_4 у вчиненні інкримінованого йому злочину повністю доведена, та кваліфікував його дії за ч. 2 ст. 155 КК України.

Вирішуючи питання про обрання підсудному ОСОБИ_4 міри покарання, суд врахував ступінь тяжкості скоєного ним злочину, який відноситься до тяжкого злочину, особу підсудного, який раніше не судимий, офіційно не працює, його сімейний стан, стан здоров'я та вік. Обставиною, яка пом'якшує покарання підсудного, суд визнав визнання вини. Обставиною, яка обтяжує покарання підсудного, суд визнав вчинення злочину щодо малолітнього.

З урахуванням викладеного, суд дійшов висновку, що для виправлення та перевиховання підсудного ОСОБИ_4, попередження вчинення ним нових злочинів йому має бути призначене необхідне й достатнє покарання, яким є позбавлення волі, в межах санкції статті.

Справа №1703/1843/2012

У справі, розглянутої Гоцанським районним судом Рівненської області, ОСОБУ_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця м. Кокчетав Казахстан, громадянина України, з повною загальною середньою освітою, одруженого, непрацюючого, жителя АДРЕСА_1, судимого 07 червня 2012 року Гоцанським районним судом за ч. 2 ст. 263 КК України до 120 годин громадських робіт; 25 липня 2012 року Гоцанським районним судом за ч. 1 ст. 125 КК України із застосуванням ст. 70 КК України до 130 годин громадських робіт, покарання відбув повністю, засуджено за ч. 2 ст. 156 КК України – до позбавлення волі строком на 5 років; за ч. 3 ст. 185 КК України - до позбавлення волі строком на 3 роки; за ч. 2 ст. 304 КК України – до позбавлення волі строком на 4 роки. На підставі ч. 1 ст. 70 КК України остаточне покарання за сукупністю злочинів ОСОБИ_3 призначено шляхом поглинання менш суворого покарання більш суворим у виді позбавлення волі строком на 5 років. На підставі ст. 75 КК України засудженого ОСОБУ_3 звільнено від відбування призначеного покарання з випробуванням, з іспитовим строком на 3 роки, з покладенням обов'язків, передбачених п. п. 3, 4 ч. 1 ст.76 КК України. За ч. 1 ст. 301 КК України ОСОБУ_3 виправдано.

Згідно з вироком суду, і ніч з 13 на 14 грудня 2011 року ОСОБА_3, втягнувши у злочинну діяльність малолітніх ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_5, який являється його пасинком, та сина ОСОБУ_4, ІНФОРМАЦІЯ_6, шляхом умовляння схилив їх до вчинення злочину та викрав з підсобного приміщення Підлісецької філії Бабинської загальноосвітньої школи в с. Підліски Гоцанського району 300 кг торфобрикету вартістю 550 грн за 1 тону на загальну суму 165 грн чим завдав установі матеріальну шкоду на вказану суму.

Крім того, в період з грудня 2011 року по лютий 2012 року ОСОБА_3, являючись вітчимою малолітнього ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_5, за місцем свого проживання в житловому будинку, який розташований в АДРЕСА_2, вчинив розпусні дії щодо останнього, дозволивши йому дивитися відеофільми з елементами порнографічного характеру, а також під час перегляду цих фільмів у присутності малолітнього ОСОБА_1 оголював свої статеві органи та займався онанізмом.

Допитаний в судовому засіданні підсудний ОСОБА_3 свою вину в скоєнні злочинів визнав повністю, в скоєному щиро розкавсяся.

Пояснив, що він проживає в с. Підліски Гощанського району разом із дружиною ОСОБОЮ_5. В період з грудня 2011 року по лютий 2012 року разом з ними проживали також його пасинок (син дружини) ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_8, їхній спільний син ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_9, дві дочки дружини, одна з яких є неповнолітньою, мати дружини та їхня спільна новонароджена дитина. Оскільки в зимовий період у них не було палива для опалювання житлового будинку, він запропонував ОСОБИ_4 та ОСОБИ_1 скоїти крадіжку торфобрикету із приміщення школи, яка розташована в с. Підліски Гощанського району. Діти погодилися на його пропозицію. В ніч з 13 на 14 грудня 2011 року вони взяли саморобний візок, порожні мішки і пішли до приміщення школи. Діти витягли шибку з вікна, залізли всередину приміщення, де набирали торфобрикет у відра, та подавали йому. Він висипав торфобрикет у мішки та складав їх на візок. Всього викрали 8 мішків торфобрикету. Потім діти вилізли з приміщення, а він відвіз паливо додому, де спалили його в грубці. На даний час шкода, завдана школі в результаті крадіжки, ним відшкодована повністю, тому адміністрація установи до нього претензій немає.

Також пояснив, що в 2011-2012 р.р. він неодноразово купував на ринку в м. Рівне відеофільми, які містять елементи порнографічного характеру. Ці фільми він дивився вдома по телевізору, використовуючи DVD-програвач, сам та з дружиною. В період з грудня 2011 року по лютий 2012 рік було декілька випадків, що в кімнату, де він мешкає з дружиною, під час перегляду ним відеофільмів заходив ОСОБА_1 і заставляв його за переглядом фільмів, що містять елементи порнографічного характеру. В цей час він не виключав телевізор, тому ОСОБА_1 мав змогу бачити зображення по телевізору. Не забороняв дитині дивитися відеофільми з порнографічними сценами, оскільки вважав, що це йому може пригодитися в подальшому дорослому житті. Але сам ніколи не пропонував дітям, в тому числі і пасинку, дивитися придбані ним відеофільми, а тим більше ніколи не примушував їх до цього. Про вчинення розпусних дій щодо пасинка нічого пояснити не може, оскільки не пригадує таких випадків. Одночасно не заперечує, що, перебуваючи в нетверезому стані, під час перегляду відеофільмів міг сам займатися онанізмом, але чи бачила ці його дії дитина, не знає. Розповсюдженням порнографічних фільмів ніколи не займався, оскільки переглядав їх тільки у будинку, де проживає, як сам, так і з дружиною.

Враховуючи, що вина в скоєнні злочинів, що стосується вчинення крадіжки торфобрикету та втягнення малолітніх у злочинну діяльність, підсудним визнана повністю, думку прокурора, суд вважав недоцільним досліджувати докази стосовно тих фактичних обставин справи, які ніким не оспоруються, відповідно до положень ч. 3 ст. 299 КПК України.

Винність підсудного у скоєнні злочину, що стосується розбещення малолітнього ОСОБИ_1, крім визнання своєї вини самим підсудним, підтверджується також доказами, дослідженими в судовому засіданні.

Потерпілий ОСОБА_1 в судовому засіданні пояснив, що підсудний являється його вітчимом. Взимку 2011-2012 років він знаходився вдома і декілька разів заходив у кімнату, де мешкає його мама з вітчимом і де у них стоїть телевізор. Вітчим у цей час по телевізору дивився фільми, де були епізоди порнографічного характеру. В його присутності вітчим продовжував дивитися телевізор і його також не виставляв із кімнати, тому він якийсь час мав можливість дивитися відеофільми. Але так як такі відеофільми не викликали у нього цікавості, то він дивився їх недовго і сам виходив з кімнати. Коли в кімнаті знаходилася мама, то вона забороняла йому дивитися такі фільми і виставляла його з кімнати. Одного разу, коли він зайшов до кімнати, то вітчим знаходився у нетверезому стані, лежав на ліжку і дивився телевізор. У нього були приспущені штани і він побачив, що його статевий орган був оголений. Чи бачив його в цей час вітчим, він не знає,

оскільки через декілька хвилин залишив кімнату. Вітчим ніколи сам не пропонував йому дивитися фільми з порнографічними сценами, де показували статеві акти між жінкою та чоловіком, а тим більше ніколи не примушував його це робити. Але коли він заходив у кімнату, і вітчим дивився такий фільм, то він міг його також подивитися і вітчим не забороняв йому це робити. При винесенні рішення про призначення покарання просить не позбавляти вітчима волі.

В судовому засіданні представник малолітнього потерпілого ОСОБА_1 пояснив, що він працює заступником директора з виховної роботи Олександрійської загальноосвітньої школи-інтернату I-III ступенів, де навчається потерпілий. Потерпілого охарактеризував з позитивної сторони. Пояснив, що по місцю навчання дитина ні вчителям, ні дітям ніколи не розповідала, що батьки вдома дозволяють йому дивитися фільми порнографічного характеру.

З протоколу огляду місця події вбачається, що під час огляду житлового будинку, де проживає підсудний, в одній із житлових кімнат було виявлено 8 DVD-дисків, які були вилучені працівниками міліції (а.с.18, фото-таблиця 19-24 т.2).

Згідно з висновками мистецтвознавчої експертизи від 24 жовтня 2012 року на восьми представлених на експертне дослідження дисках для лазерних систем зчитування, які були вилучені по місцю проживання ОСОБА_3, містяться 25 відеофайлів. Інформація, що міститься в 24 відеофайлах дисків, містить елементи порнографічного характеру, а 1 відеофайл містить сцени еротичного характеру (а.с.59-62, т.2).

Оцінюючи докази, досліджені в судовому засіданні, суд вважав доведеною винність підсудного в скоєні злочинів.

Дії підсудного ОСОБИ_3 суд кваліфікував за ч. 3 ст.185 КК України як крадіжка, поєднана з проникненням у приміщення; за ч. 2 ст. 304 КК України, як втягнення малолітніх осіб вітчимом (по відношенню до ОСОБИ_1) та батьком (по відношенню до ОСОБИ_4) у злочинну діяльність, та за ч. 2 ст. 156 КК України як вчинення розпусних дій щодо малолітньої особи вітчимом.

Що стосується обвинувачення підсудного ОСОБИ_3 органами досудового слідства у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 301 КК України (розповсюдження серед неповнолітніх відеопродукції порнографічного характеру), то суд дійшов висновку, що у вчиненні вказаного злочину підсудного необхідно виправдати за відсутністю в його діях складу злочину.

При призначенні покарання суд зазначив, що враховує ступінь тяжкості вчинених злочинів, особу винного, обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Підсудний ОСОБА_3 в скоєному щиро розкався, по місцю проживання характеризується посередньо, крадіжку скоїв внаслідок збігу тяжких сімейних обставин, шкоду, завдану в результаті крадіжки, відшкодував повністю (а.с.28 т.1, а.с.100 т.2).

Вказані обставини суд вважає такими, що пом'якшують покарання.

Обставини, що обтяжують покарання, судом не встановлені.

Враховуючи всі обставини справи, особу винного, суд дійшов висновку, що виправлення засудженого ОСОБИ_3 можливе без відбування покарання.

ДОДАТОК 2. ПОСТАНОВИ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ (ОГЛЯД)

ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЯКЕ ПЕРЕДБАЧЕНА СТАТТЕЮ 173-2 КУПАП

Справа №1320/113/2012

Постановою судді Сколівського районного суду Львівської області ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, громадянина України, уродженця АДРЕСА_1, не працюючого, було притягнуто до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст.173-2 КУПАП.

Згідно з постановою суду ОСОБА_1, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, висловлювався нецензурними словами в адресу жительки ОСОБИ_2, тобто своїми діями вчинив дрібне хуліганство, і таким чином скоїв адміністративне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 173-2 КУПАП.

Дослідивши матеріали справи, суд вважав за необхідне визнати правопорушника винним у вчиненні правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173-2 КУПАП, оскільки його вина у здійсненні правопорушення підтверджується зібраними по справі доказами.

Враховуючи характер вчиненого правопорушення, ступінь вини особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, суд наклав на ОСОБУ_1 адміністративне стягнення у виді штрафу у розмірі 85 гривень в дохід держави.

Справа №3/2211/797/2012

Постановою судді Нетішинського міського суду Хмельницької області ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, не працюючого, жителя АДРЕСА_1, який притягувався до адміністративної відповідальності 17.08.2012 року Нетішинським міським судом за ч. 1 ст. 173-2 КУПАП, притягнуто до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 173-2 КУПАП за те, що він 21.09.2012 року, о 10 годині 00 хвилин, в м. Нетішин за місцем проживання колишньої дружини ображав її словами нецензурної лайки, чим заподіяв їй психологічну травму, повторно протягом року. ОСОБУ_1 було визнано винним у вчиненні правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173-2 КУПАП, і йому призначено стягнення у виді адміністративного арешту на строк 7 діб.

Справа №3/1522/2297/12

Постановою судді Приморського району м. Одеси ОСОБУ_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, що проживає по АДРЕСА_2, визнано винним у здійсненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 ч. 2 КУПАП, та накладено на нього адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 85 гривень. Згідно з постановою, 13.02.2012 року ОСОБА_2, знаходячись за адресою: АДРЕСА_1, будучи у нетверезому стані, вів себе неадекватно та влаштував конфлікт з сусідкою ОСОБОЮ_3. Суддя вважав, що своїми діями ОСОБА_2 скоїв адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173-2 ч. 2 КУПАП.

Справа №226/88/12

Постановою судді Тульчинського районного суду Вінницької області ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, жителя АДРЕСА_1, не працюючого, притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 ч. 1 КУПАП та під-

дано адміністративному стягненню у виді штрафу в сумі 51 гривня. Згідно з постановою, 23.12.2011 року, об 11 год. 30 хв. в с. Нестерварка за місцем проживання ОСОБА_1 безпідставно ображав свого сина ОСОБУ_2 нецензурними словами, чим вчинив насильство в сім'ї психологічного характеру.

Справа №226/5052/12

Постановою судді Тульчинського районного суду Вінницької області ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, жителя АДРЕСА_1, не працюючого, визнано винним в скоєнні правопорушення, передбаченого ст. 173-2 ч. 1 КУпАП, та піддано адміністративному стягненню у виді штрафу в сумі 51 гривня за те, що він 08.06.2012 року, о 14 год., в с. Василівка за місцем проживання ОСОБИ_1, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, вчинив сварку з мамою та сестрою, під час якої висловлювався в їх адресу нецензурними словами, намагався вчинити бійку, чим вчинив насильство в сім'ї психологічного характеру.

Справа №712/7093/12

Постановою судді Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, місце проживання: АДРЕСА_1, визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, та на неї накладено адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 51 гривень. Як вбачається з тексту постанови, 01.04.2012 року, о 15 годині, ОСОБА_1 за місцем проживання АДРЕСА_1 вчинила сварку зі своїм співмешканцем - ОСОБА_2, в ході якої ображала його нецензурною лайкою, чим вчинила насильство в сім'ї.

Справа №0210/1781/2012

Постановою судді Крижопільського районного суду Вінницької області провадження у справі про адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, стосовно ОСОБИ_1 було закрито за відсутністю події і складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 ч. 1 КУпАП.

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення ОСОБА_1 притягувався до відповідальності за те, що він 10.09.2012 року, о 20 год., в АДРЕСА_1, виражався щодо свого тестя ОСОБИ_2 нецензурною лайкою. ОСОБА_1 пояснив, що проживає за вищевказаною адресою. До нього прийшов тесть та почав його ображати, почалась сварка. З тестем однією сім'єю не проживає.

Справа №221/4910/2012

Суддя Староміського районного суду м. Вінниці, розглянувши адміністративні матеріали щодо ОСОБИ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця Жмеринського району Вінницької області, громадянина України, пенсіонера, інваліда війни 3 групи, проживаючого та зареєстрованого за адресою: АДРЕСА_1, за ст. 173-2 ч.2 КУпАП, встановив, що стосовно ОСОБИ_1 24.09.2012 року був складений протокол про адміністративне правопорушення за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП України. Зокрема, в протоколі зазначалось, що 18.09.2012 року, о 22 год. 00 хв., за місцем проживання, а саме в АДРЕСА_1 ОСОБА_1 вчинив сімейну сварку зі своєю колишньою дружиною, під час якої висловлювався на її адресу нецензурною лайкою, на зауваження не реагував, чим вчинив насильство в сім'ї.

Адвокат ОСОБА_2 в судовому засіданні суду пояснив, що ОСОБА_1 не є суб'єктом даного адміністративного правопорушення, оскільки не є членом сім'ї. Просив справу закрити.

Суд зазначив, що згідно з ч. 1 ст. 173-2 КУпАП вчинення насильства в сім'ї - це умисне вчинення будь-яких дій фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування фізичного насильства, що не завдало фізичного болю і не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання захисного припису особою, стосовно якої він винесений, не проходження корекційної програми особою, яка вчинила насильство в сім'ї. Відповідно до ч. 2 ст. 173-2 КУпАП настає відповідальність за ті самі дії, вчиненні особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті.

З вищевказаної норми права вбачається, що суб'єктом адміністративного правопорушення передбаченого ст. 173-2 ч.2 КУпАП, є особа, якій виповнилося 16 років, і яка вчинила насильство до одного із членів своєї сім'ї та яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою ст. 173-2 КУпАП. Членами сім'ї є особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом та мають взаємні права та обов'язки.

02.04.2012 року заочним рішенням Староміського районного суду м. Вінниці шлюб між ОСОБОЮ_3 та ОСОБОЮ_1 розірвано. Враховуючи те, що ОСОБА_3 та ОСОБА_1 не підтримують шлюбних стосунків та не ведуть спільного господарства, а також не мають об'єднаних законних прав та обов'язків щодо утримання, правопорушник не є членом сім'ї, що в свою чергу свідчить про те, що ОСОБА_1 не є суб'єктом адміністративного правопорушення передбаченого ст. 173-2 КУпАП.

У зв'язку з наведеним провадження по справі було закрито через відсутність складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 ч.2 КУпАП.

Справа №2307/1378/12

Постановою судді Кам'янського районного суду Черкаської області матеріали, які надійшли від Кам'янського районного відділу УМВС України в Черкаській області, про притягнення до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, жителя АДРЕСА_1, не працюючого, повернуто для належного оформлення до Кам'янського районного відділу УМВС України в Черкаській області. Як зазначено в постанові, протокол про адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, складений з порушенням вимог, передбачених ст. 256 КУпАП, зокрема: не зазначено прізвища осіб, відносно яких було вчинено неправні дії ОСОБОЮ_1; не зазначені свідки скоєного правопорушення; не зазначені адреси потерпілих, свідків. Оскільки вказаний протокол про адміністративне правопорушення складений з порушенням вимог, передбачених ст. 256 КУпАП, суддя дійшов висновку, що матеріали адміністративної справи необхідно повернути до Кам'янського районного відділу УМВС України в Черкаській області для належного оформлення.

Справа №2607/1510/2012

Постановою судді Подільського районного суду м. Києва адміністративний матеріал відносно ОСОБИ_1 за ст. 173-2 ч. 1 КУпАП повернуто для доопрацювання до Подільського РУ ГУ МВС України в м. Києві. Згідно з

постановою, 26.01.2012 року відносно ОСОБИ_1 складений адмінпротокол за ст. 173-2 ч.1 КУпАП, який не відповідає вимогам ст. 256 КУпАП, а саме: суть правопорушення викладена не у відповідності до диспозиції ст. 173-2 ч. 1 КУпАП. Крім того, в протоколі не зазначені прізвища, адреси свідків і потерпілих, якщо вони є, а долучені документи до протоколу про адміністративне правопорушення не завірені належним чином. Оскільки даний адміністративний матеріал не готовий для розгляду в суді, суддя вважав за необхідне адміністративний матеріал повернути для доопрацювання.

Справа №0445/1308/2012

Постановою судді Широківського районного суду Дніпропетровської області матеріали про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБИ_1 заст. 173-2 ч. 2 КУпАП, з доданими матеріалами повернуто до Широківського РВ ГУ МВС України у Дніпропетровській області для належного оформлення. Причиною повернення протоколу стала його невідповідність вимогам ст. 256 КУпАП, зокрема, в протоколі зазначені різні анкетні дані особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, і особи, яка з'явилась на виклик суду.

Справа №0520/4557/2012

Постановою судді Іллічівського районного суду м. Маріуполя справу за ч. 1 ст.173-2 КУпАП щодо ОСОБИ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, що не працює, мешкає за адресою: АДРЕСА_1, повернуто до Іллічівського РВ ММУ ГУМВС України в Донецькій області для належного оформлення.

Як вбачається з тексту постанови, 29 березня 2012 року до Іллічівського районного суду м. Маріуполя надійшов адміністративний матеріал у відношенні ОСОБА_1 для вирішення питання про притягнення його до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП.

При підготовці до розгляду справи встановлено, що в протоколі про адміністративне правопорушення та в матеріалах справи зазначено про вчинення ОСОБОЮ_1 правопорушення, передбаченого ч. 1 ст.173-2 КУпАП, однак до справи не додано постанови про відмову в порушенні кримінальної справи, що виключає можливість вирішення питання про притягнення його до адміністративної відповідальності.

За таких обставин суд позбавлений можливості розглянути даний матеріал, який належить поверненню до Іллічівського РВ ММУ ГУМВС України в Донецькій області для належного оформлення.

Справа №2117/171/2012

Суддею Новокаховського міського суду Херсонської області справу №2117/171/2012 відносно ОСОБИ_1 за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП повернуто до Новокаховського МВ УМВС України в Херсонській області на доопрацювання.

Причиною такого повернення стало те, що в ході підготовки справи про адміністративне правопорушення до розгляду було встановлено, що 30 листопада 2011 року суддею Новокаховського міського суду Херсонської області вже було винесено постанову про направлення матеріалів про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП на доопрацювання, в ході якого слід було виправити вказані в постанові недоліки. Враховуючи, що вказана постанова суду не виконана, матеріали підлягають повторному поверненню.

Справа №202/1325/12

Суддя Бершадського районного суду Вінницької області, розглянувши матеріали адміністративної справи, що надійшли з Бершадського ВДАІ УМВС України у Вінницькій області про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБИ_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, жителя АДРЕСА_1, до адміністративної відповідальності не притягувався, та визнав винним ОСОБУ_2 у скоєнні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173-2 КУпАП і піддав його адміністративному стягненню у виді 100 грн штрафу.

Як вбачається з тексту постанови, 17.04.2012 року, о 21 год., в АДРЕСА_1 ОСОБА_2 погрожував та висловлювався в адресу своєї матері нецензурною лайкою, чим вчинив насильство в сім'ї, тобто скоїв адміністративне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 173-2 КУпАП.

Справа №226/988/12

Постановою судді Тульчинського районного суду Вінницької області справу про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБИ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, жителя АДРЕСА_1, який не працює, за ст. 173-2 ч. 1 КУпАП, було встановлено, що 01.03.2012 року, о 20 год. 35 хв., в м. Тульчині по вул. Свидницького за місцем свого проживання гр. ОСОБА_1 безпідставно ображав свою дружину нецензурними словами, намагався скоїти бійку, чим вчинив насильство в сім'ї психологічного характеру. Керуючись ст. ст. 173-2 ч. 1, 221 КУпАП, суд визнав ОСОБУ_1 винним в скоєнні правопорушення, передбаченого ст. 173-2 ч. 1 КУпАП та піддав його адміністративному стягненню строком на 5 діб.

Справа №2403/948/12

Суддею Глибочького районного суду Чернівецької області ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, мешканця АДРЕСА_1, було притягнуто до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст.173-2 КУпАП із застосуванням адміністративного арешту на 10 діб за те, що він 16 травня 2012 року, приблизно о 22 годині 00 хвилин, в с. Валя Кузьмин Глибочького району Чернівецької області вчинив насильство в сім'ї, а саме вчинив суперечку зі своєю дружиною ОСОБОЮ_2, виражався в її адресу нецензурними словами, погрожував фізичною розправою, завдавши при цьому шкоду її психічному здоров'ю.

Справа №202/697/12

Постановою судді Бершадського районного суду Вінницької області ОСОБУ_2 було визнано винною за скоєне адміністративне правопорушення передбачене ч. 1 ст. 173-2 КУпАП і піддано адміністративному стягненню у виді штрафу 51 грн за те, що 18.02.2012 року, близько 15 год., у с. Кидрасівка по вул. Центральній, 9, під час сварки з матір'ю ОСОБОЮ_3 ОСОБА_2 шарпав її за волосся та подряпав обличчя.

Справа №207/2438/2012

Постановою судді Іллінецького районного суду ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця с. Тарасівка Тульчинського району Вінницької області, пастуха СТОВ «Іллінецьке», що притягувався до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП 06.06.2012 року, було притягнуто до адміністративної відповідальності за ч.

2 ст. 173-2 КУпАП з накладенням на нього адміністративного стягнення у виді штрафу у розмірі 85 гривень на користь держави. Згідно з постановою ОСОБА_1, будучи притягненим до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, 28.10.2012 року, о 22 год. 30 хв., в АДРЕСА_1 висловлювався словами брутальної лайки на адресу своєї співмешканки ОСОБИ_2 та наніс їй удар долонею по обличчю. Тобто, вчинив адміністративне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 173-2 КУпАП насильство в сім'ї, яке полягає у вчиненні дії фізичного та психологічного характеру, унаслідок чого могла б бути завдано шкода фізичному та психологічному здоров'ю, вчинене повторно протягом року особою, яку було піддано адміністративному стягненню.

Справа №0210/171/2012

Постановою Крижопільського районного суду Вінницької області ОСОБУ_1, який раніше притягувався до адміністративної відповідальності за ст.ст. 173-2 ч. 1, 173-2 ч. 2, 197КУпАП, притягнуто до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, з призначенням адміністративного стягнення у виді адміністративного арешту строком на 3 (три) доби.

Як слідує з постанови, 12.02.2012 року, біля 17.30 год. ОСОБА_1 по АДРЕСА_1 Крижопільського району громадянин погрожував фізичною розправою своїй співмешканці та спричинив їй тілесні ушкодження.

Справа №22218/10376/2012

Постановою судді Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області ОСОБУ_1 визнано винним у вчиненні правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, та накладено на нього адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 51 грн.

Згідно з постановою, 31.03.2012 року, близько 18 год. 00 хв., гр. ОСОБА_1 за місцем проживання влаштував сімейну сварку, в ході якої ображав нецензурними словами своїх батьків та наніс тілесні ушкодження своєму батькові, чим вчинив правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 173-2 КУпАП.

Справа №755/1554/13- п

Постановою судді Дніпровського районного суду м. Києва ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця Волинської області, працюючого в СТО «Еліт» шлюсарем, проживаючого: АДРЕСА_1, притягнуто до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП за те, що він 14 січня 2013 року, приблизно о 09 годині 00 хвилин, в квартирі АДРЕСА_1 вчинив насильство в сім'ї, тобто правопорушення, передбачене ч.1 ст. 173-2 КУпАП. Як зазначив суд, за таких обставин, враховуючи характер вчиненого правопорушення, особу правопорушника, ступінь його вини, на ОСОБУ_1 слід накласти адміністративне стягнення у межах санкції ч. 1 ст.173-2 КУпАП. На ОСОБУ_1 судом було накладено штраф на користь держави в розмірі 51 гривні.

Справа №2020/2027/2012

Постановою судді Комінтернівського районного суду міста Харкова ОСОБУ_1 притягнуто до адміністративної відповідальності за правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, та піддано адміністративному стягненню у виді штрафу на користь держави в розмірі 51 гривні.

Як вбачається з постанови, 15 лютого 2012 року, в 23.00 годин, ОСОБА_1 за місцем свого мешкання вчинив сварку, розбив монітор.

Справа №0210/160/2012

Суддя Крижопільського районного суду Вінницької області, розглянувши матеріали, які надійшли від Крижопільського РВ УМВС України у Вінницькій області, про притягнення до адміністративної відповідальності громадянина, ОСОБИ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, жителя АДРЕСА_1, пенсіонера, який раніше притягувався до адміністративної відповідальності за ст.173-2 ч. 1КУпАП, за ст. 173-2 ч 2 КУпАП, встановив, що 06.02.2012 року в смт. Крижопіль ОСОБА_1 вчинив сварку зі своєю дружиною ОСОБА_2. Суд звільнив ОСОБУ_1 від покарання, передбаченого ст. 173-2 ч. 2 КУпАП, обмежившись щодо нього усним зауваженням.

Справа №1421/2356/12

Постановою судді Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця м. Первомайська Миколаївської області, громадянина України, пенсіонера, зареєстрованого та проживаючого за адресою: АДРЕСА_1, притягнуто до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП.

Як вбачається з постанови, ОСОБА_1 раніше притягувався до адміністративної відповідальності: 27.09.2011 р. - за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП та 21.02.2012 р. - за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП.

27.04.2012 р. о 17.00 год. він повторно вчинив насильство в сім'ї, тобто, перебуваючи за місцем свого мешкання за адресою: АДРЕСА_1, вчинив словесну сварку зі своєю матір'ю ОСОБА_2, в ході якої умисно ображав її нецензурною лайкою, внаслідок чого була завдана шкода її психічному здоров'ю. ОСОБА_1 був підданий адміністративному арешту строком на 5 діб.

Справа №1409/967/12

Постановою судді Доманівського районного суду Миколаївської області ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, громадянина України, уродженець Розділянського району, мешканець АДРЕСА_1, не працюючий, який раніше притягувався до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП - 09.08.2011р.; за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП - 27.10.2011 р.; за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП - 03.11.2011р.; за ч. 2 - 23.07.2012р., був притягнутим до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП за те, що повторно протягом року, а саме 25 липня 2012 року, близько 10 год., знаходячись в стані алкогольного сп'яніння, вчинив сварку, виражався нецензурною лайкою на адресу своєї співмешканки - ОСОБИ_2, намагався вчинити бійку, чинив насильство в сім'ї психологічного характеру.

ОСОБУ_1 було визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 ч. 2 КУпАП, і піддано адміністративному стягненню у виді 7 діб адміністративного арешту.

Справа №0826/69/2012

Постановою судді Чернігівського районного суду Запорізької області ОСОБУ_1, не працюючого, який притягувався до адмінвідповідальності: 20.07.2011р. за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, за ст. 173-2 ч. 2 КУпАП; 23.11.2011р.

за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 ч. 2 КУпАП з накладенням стягнення у виді штрафу в розмірі 120 грн у дохід держави. Згідно з постановою, 14.01.2012 р., близько 11.00 годин, громадянин ОСОБА_1, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, за місцем свого проживання по АДРЕСА_1 облявав нецензурною лайкою свою співмешканку ОСОБУ_2 та її матір ОСОБУ_3, чим спричинив психологічне насилля в сім'ї, що підтверджується матеріалами справи, а/протоколом серії ЗП №144571/42.

Справа №226/5023/12

Постановою судді Тульчинського районного суду Вінницької області ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, жителя АДРЕСА_1, не працює, визнано винним в скоєнні правопорушення, передбаченого ст. 173-2 ч. 2 КУпАП, та піддано адміністративному стягненню у виді штрафу 85 гривень.

Згідно з постановою, будучи притягнутим до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 ч. 1, гр. ОСОБА_1 29.07., 30.07.2012 року за місцем проживання ображав нецензурними словами свою співмешканку ОСОБУ_2, чим вчинив насильство в сім'ї психологічного характеру.

Справа №1215/489/2012

Постановою судді Лутугинського районного суду Луганської області ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1 народження, уродженця м. Донецьк Ростовської області РФ, громадянина України, не працюючого, проживаючого в АДРЕСА_1 Луганської області, який раніше притягувався до адміністративної відповідальності: 31.07.2011 р. за ст.173-2 ч.1 КУпАП; 27.01.2012р. за ст.173-2 ч.2 КУпАП; 28.01.2012р. за ст. 173-2 ч.2 КУпАП; 06.04.2012р. за ст.173-2 ч.2 КУпАП, визнано винним у скоєнні адміністративного правопорушення, передбаченого ст.173-2 ч.2 КУпАП, та до нього застосовано адміністративне стягнення у виді штрафу на користь держави у розмірі 170 грн. Притягувався ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за те, що повторно протягом року, 09 травня 2012р., о 20.00 год., за адресою: АДРЕСА_1 Луганської області, знаходячись в нетверезому стані, висловлювався нецензурною лайкою в адресу колишньої дружини - ОСОБА_2, з якою веде спільне господарство, чим завдав шкоди її психічному здоров'ю та скоїв насильство в сім'ї.

Справа №226/726/12

Постановою судді Тульчинського районного суду Вінницької області ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, жителя АДРЕСА_1, не працюючого, визнано винним в скоєнні правопорушення, передбаченого ст. 173-2 ч. 1 КУпАП, та піддано адміністративному стягненню у виді штрафу в сумі 51 гривня за те, що він 09.02.2012 року, о 20 год., в АДРЕСА_1, по місцю свого проживання безпідставно ображав свою співмешканку ОСОБУ_2 нецензурними словами, намагався скоїти бійку, чим вчинив насильство в сім'ї психологічного характеру.

Справа №1807/677/2012

Постановою судді Конотопського міськрайонного суду Сумської області ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця та мешканця АДРЕСА_1, не працюючого, не одруженого, українця, гр. України, раніше притягувався до адмінвідповідальності за ст.173-2 ч.1, ст. 173-2 ч.2 КпАП України, визнано винним у вчиненні правопорушення, передбаченого ст. 173-2 ч.2 КпАП України, та накладено адміністративне стягнення у виді штрафу в сумі 100 грн.

Справа №1516/334/2012

Постановою судді Котовського міськрайонного суду Одеської області ОСОБУ_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, громадянина України, мешканця АДРЕСА_1, не працюючого, визнано винним у скоєнні правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, та піддано стягненню у виді штрафу у розмірі 60 грн.

Справа №2027/2/2012

Постановою судді Московського районного суду м. Харкова про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБИ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, який мешкає та зареєстрований за адресою: АДРЕСА_1, за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, провадження по справі було закрито.

Як вбачається з постанови, ОСОБА_1 притягувався до відповідальності за те, що 13.12.2011 р., близько 23.30 год., за місцем мешкання влаштував сварку зі своїм батьком, висловлювався нецензурною лайкою, чим вчинив насильство у родині. Частина 2 ст.173-2 КУпАП передбачає відповідальність за вчинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми, якщо протягом року особу було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою ст. 173-2 КУпАП. Суду не надано відомостей на підтвердження того, що на ОСОБУ_1 протягом року накладалось адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, передбаченого ч. 1 ст.173-2 КУпАП, тобто постанову суду, що набрала законної сили. З цих підстав склад адміністративного правопорушення, передбачений ч.2 ст.173-2 КУпАП в діях ОСОБА_1 неможливо встановити. У зв'язку з цим суд дійшов висновку про необхідність закриття провадження по справі про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст.173-2 КУпАП відповідно до ч. 1 ст. 247 КпАП України.

Справа №3-4709/12

Постановою судді Дарницького райсуду м. Києва було закрито провадження у адміністративній справі за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП відносно ОСОБИ_1 за відсутністю в його діях складу адміністративного правопорушення. ОСОБА_1 притягувався до відповідальності за те, що 04.06.2012 р., знаходячись за місцем свого проживання АДРЕСА_1, вчинив конфлікт словесного характеру зі своєю матір'ю ОСОБОЮ_2, чим скоїв адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 173-2 КУпАП. В судовому засіданні ОСОБА_1 вчинення ним конфлікту не визнав та пояснив, що його мати постійно безпідставно викликає працівників міліції, а тому він не вважає себе винним у вчиненні адмінправопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП. Оцінивши представлені докази, суд дійшов висновку, що вина ОСОБИ_1 у вчиненні ним адміністративного правопорушення, передбаченого 173-2 КУпАП, не доведена, оскільки не підтверджується адміністративним матеріалом, а тому у діях останнього відсутній склад адміністративного правопорушення.

Справа №3-71/12

Постановою Носівського районного суду Чернігівської області під час розгляду матеріалів справи про адміністративне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, щодо ОСОБИ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, мешканця АДРЕСА_1, не працюючого, було встановлено таке.

12 січня 2012 року щодо ОСОБА_1 було складено протокол про адміністративне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, в якому зазначено, що 12 січня 2012 року, близько 12 години 00 хвилин, в АДРЕСА_1, ОСОБА_1, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, вчинив насильство в сім'ї, а саме вчинив сварку зі своєю матір'ю ОСОБОЮ_2 та сестрою ОСОБОЮ_3 та використовував нецензурну лайку в їх адресу.

У судовому засіданні ОСОБА_1 пояснив, що в 2011 році його викликали до міліції, але в суд жодного разу не приводили.

Суд зазначив, що складом правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, є вчинення дій особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених ч. 1 ст. 173-2 КУпАП. З довідки адмінпрактики Носівського РВ УМВС України в Чернігівській області видно, що ОСОБА_1 25 серпня 2011 року був притягнутий районним судом до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, на нього накладено стягнення у виді 51 грн штрафу. Але з матеріалів справи видно, що ОСОБА_1 в 2011 році Носівським районним судом не притягувався до адміністративної відповідальності, передбаченої ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, що підтверджується повідомленням керівника апарату суду. За встановлених обставин суд дійшов висновку про те, що в діях ОСОБИ_1 відсутня повторність, тобто відсутній склад адміністративного правопорушення, передбачений ч. 2 ст. 173-2 КУпАП.

За встановлених обставин суд вважав, що відповідно до ст. 247 КУпАП провадження по справі необхідно закрити.

Справа №3-8/2012

Суддею Липоводолинського районного суду Сумської області було розглянуто матеріали справи №3-8/2012 про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБИ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, який народився у с. Беєве Липоводолинського району Сумської області, не працюючого, проживає за адресою: АДРЕСА_1, за скоєння правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173-2 КУпАП.

Було встановлено, що 20 грудня 2011 року, близько 17 годин 00 хвилин, у с. Семенівка Липоводолинського району Сумської області ОСОБА_1 прийшов додому в нетверезому стані і вчинив сімейну сварку по відношенню до своєї дружини, виражався в її адресу нецензурною лайкою та погрожував фізичної розпорою, чим своїми діями порушив Закон України «Про попередження насильства в сім'ї». Згідно з протоколом ОСОБА_1 вчинив правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 173-2 КУпАП.

Дослідивши докази по справі, суд вважав, що в діях ОСОБИ_1 відсутній склад адміністративного правопорушення, передбачений ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, що вбачається з наступного.

Ч. 2 ст. 173-2 КУпАП передбачена відповідальність за вчинення насильства в сім'ї особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за правопорушення, передбачене ст. 173-2 КУпАП. В останнє ОСОБА_1 був підданий адміністративному стягненню за скоєння правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП, 17 вересня 2010 року. Отже, станом на 20 грудня 2011 року (момент вчинення правопорушення), ОСОБА_1 не може вважатись особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за ст. 173-2 КУпАП.

Згідно ст. 284 КУпАП по справі про адміністративне правопорушення можливе винесення однієї з постанов, виключний перелік яких, зазначений в цій статті: про накладення адміністративного стягнення, про застосування заходів впливу, передбачених статтею 24-1 цього Кодексу, про закриття справи.

З огляду на наведене, відсутність доказів піддання ОСОБИ_1 протягом року адміністративному стягненню за ст. 173-2 КУпАП, в діях ОСОБИ_1 відсутній склад адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, а тому, провадження у справі відносно ОСОБА_1 підлягає закриттю згідно п. 1 ст. 247 КУпАП, а адміністративний матеріал – поверненню до органів внутрішніх справ.

Провадження у справі про притягнення ОСОБИ_1 до адміністративної відповідальності за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП було закрито в зв'язку з відсутністю в його діях складу адміністративного правопорушення. Адміністративний матеріал про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБИ_1 за скоєння правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, було повернуто органу внутрішніх справ для вирішення питання про відповідальність цієї особи згідно з чинним законодавством України.

Справа №437/856/12

Постановою судді Синельниківського міськрайонного суду Дніпропетровської області ОСОБУ_1 визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст.173-2 КУпАП, але провадження у справі закрито у зв'язку з закінченням на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків, передбачених ст. 38 КУпАП.

Згідно з постановою у Синельниківський міськрайонний суд Дніпропетровської області надійшов адміністративний матеріал щодо ОСОБИ_1 про адміністративне правопорушення, передбачене ч. 1 ст.173-2 КУпАП. У протоколі ДН №095452 від 13.12.2011 року зазначено, що 06.12.2011 року о 14-00 год. ОСОБА_1, перебуваючи за місцем проживання, вчинив сварку зі своєю дружиною ОСОБОЮ_2, в ході якої висловлювався нецензурною лайкою на її адресу, чим завдав останній психологічної шкоди, скоїв насилля в сім'ї, за що передбачена відповідальність згідно з ч. 1 ст.173-2 КУпАП.

Суд, ознайомившись з матеріалами справи про адміністративне правопорушення, письмовими поясненнями ОСОБИ_1, ОСОБИ_2, постановою про відмову в порушенні кримінальної справи від 13.12.2011 року, дійшов висновку, що що у ході судового розгляду знайшла своє підтвердження вина ОСОБИ_1, і в його діях є склад правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, а саме вчинення насильства в сім'ї, тобто умисне вчинення дій психологічного характеру (образи), внаслідок чого могла бути завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого.

Відповідно до п. 7 ст. 247 провадження в справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю у зв'язку із закінченням на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків, передбачених ст. 38 КУпАП.

Хоча вина правопорушника підтверджується матеріалами справи, але, оскільки на момент розгляду справи місячний строк встановлений ч.4 ст. 38 КУпАП сплив, суд вважав, що провадження у справі про притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності ч. 1 ст. 173-2 КУпАП підлягає закриттю.

Справа №625/219/2012

Постановою судді Чуднівського районного суду Житомирської області ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженку та жительку АДРЕСА_1, не працюючого, визнано винуватою за ст. 173-2 ч. 1 КУпАП, звільнивши її від адмінвідповідальності за ст. 173-2 ч.1 КУпАП з огляду на малозначність скоєного правопорушення. Згідно з постановою, 04.02.2012 року, близько 22 год. 00 хв., у будинку АДРЕСА_1 ОСОБА_1 під час

виниклої сварки нецензурно ображала ОСОБУ_2, скоївши тим самим правопорушення за ст. 173-2 ч.1 КУпАП.

Справа №0101/3495/2012

Постановою судді Алуштинського міського суду Автономної Республіки Крим у адміністративній справі ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, громадянина України, працює в Алуштинському лісовому господарстві майстром лісу, проживаючого за адресою: АДРЕСА_1, визнано винним у скоєнні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, і піддано адміністративному стягненню у виді адміністративного арешту строком на 5 діб. Як слідує з постанови суду, 25.06.2012 року, о 12-00 годин, ОСОБА_1 за місцем проживання у стані алкогольного сп'яніння скоїв відносно своєї сестри ОСОБА_2 насильство та не виконав захисний припис, а саме – ображав її нецензурною лайкою, на зауваження не реагував.

Справа №752/8519/13-п

Постановою судді Голосіївського районного суду м. Києва ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця м. Києва, громадянина України, не працюючого, зареєстрованого та проживаючого за адресою: АДРЕСА_1, визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173-2 КУпАП, та до нього застосовано адміністративне стягнення у виді адміністративного арешту строком на 5 діб. Згідно з постановою суду ОСОБА_1 не пройшов корекційну програму, як особа, що вчинила насильство в сім'ї. Адміністративне правопорушення було виявлено 29.04.2013 року о 14.00 год. в приміщенні Голосіївського РУ по вул. Голосіївській, 15 в м. Києві.

Справа №1903/521/12

Постановою судді Бучацького районного суду Тернопільської області ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця та жителя АДРЕСА_1, громадянина України, який не працює, до адміністративної відповідальності притягався 14.07.2011 року за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, накладено адміністративне стягнення у виді 85 грн штрафу; 01.09.2011 року за ч. 2 ст. 173-2 КУпАП - штраф 170 грн, визнано винним в скоєнні правопорушення, передбаченого ч.2 ст.173-2 КУпАП, та накладено на нього адміністративне стягнення у виді 50 годин громадських робіт. ОСОБА_1, який протягом року піддавався адміністративному стягненню за порушення, передбачене ст.173-2 КупАП, 10 лютого 2012 року, біля 21 год. 00 хв., по місцю проживання в с. Старі Петликівці Бучацького району, вчинив скандал відносно своєї дружини ОСОБИ_2, в ході якого обзивав її нецензурними словами та шарпав за верхній одяг.

Справа 3-397/12

Постановою судді Бахмацького районного суду Чернігівської області ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця с. Малий Самбір Конотопського району Сумської області, жителя АДРЕСА_1, громадянина України, не одруженого, утриманців не маючого, освіта повна загальна середня, військовозобов'язаного, не працюючого, на обліку в РЦЗ не перебуваючого, на протязі року до адміністративної відповідальності притягувався: 14.10.2011 року за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП; 08 грудня 2012 року за ч.2 ст.173-2 КупАП; 25

січня 2012 року за ч.2 ст.173-2 ч.2 КУпАП визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173-2 КупАП та призначено йому адміністративне стягнення у виді 60 годин громадських робіт. ОСОБА_1 притягнутий до відповідальності за те, що 10 березня 2012 року, близько 18.00 годин, за місцем свого проживання в АДРЕСА_1 вчинив сварку зі своєю матір'ю ОСОБОЮ_2, в ході якої ображав останню нецензурними словами, чим вчинив психологічне насильство у сім'ї.

Справа №754/4143/13-п

Постановою судді Деснянського районного суду м. Києва ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, паспорт серії НОМЕР_1, проживаючу за адресою: АДРЕСА_1, визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 ч. 2 КУпАП, з накладенням адміністративного стягнення у виді громадських робіт строком на шістьдесят годин. Згідно з постановою, 08.03.2013 року, об 11 годині 10 хвилин, ОСОБА_1, перебуваючи за місцем свого проживання за адресою: АДРЕСА_1, під час конфлікту з братом ОСОБОЮ_2 словесно ображала останнього, чим вчинила насильство в сім'ї психологічного характеру та скоїла правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 173-2 КУпАП. Згідно з матеріалами адміністративної справи вказане правопорушення ОСОБА_1 вчинила повторно протягом року.

Справа №208/68/2012

Постановою судді Калинівського районного суду Вінницької області ОСОБУ_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, жителя АДРЕСА_1; пенсіонера, визнано винним в скоєнні правопорушення, передбаченого ст.173-2 ч.1 КУпАП, та накладено на нього адміністративне стягнення у виді громадських робіт строком 30 годин. Сутність правопорушення полягала у тому, що 19.12.2011 року, біля 04 год. 00 хв., в АДРЕСА_1, громадянин ОСОБА_2 вчинив фізичне насильство в сім'ї відносно своєї співмешканки.

Справа №3/514/138/12

Постановою судді Добропільського міськрайонного суду Донецької області ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця міста Добропілля Донецької області, громадянина України, який навчається у Білицькому ліцеї, місце мешкання АДРЕСА_1, притягнуто до відповідальності за ст. 173-2 ч. 1 КУпАП, із застосуванням ст. 24-1 КУпАП, і вжито захід впливу у вигляді попередження. Згідно з постановою суду, ОСОБА_1 2 лютого 2012 року, біля 15.00 год., за місцем мешкання в АДРЕСА_1 улаштував скандал, в ході якого ображав батьків нецензурною лайкою, чим скоїв насильство в сім'ї психологічного характеру та порушив ст. 173-2 ч. 1 КпАП України. При визначенні міри покарання, враховуючи характер скоєного правопорушення, особу правопорушника, що він скоїв правопорушення в неповнолітньому віці, а згідно до ст. 24-1 КУпАП вбачається, що за вчинення адміністративних правопорушень до неповнолітніх у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років може бути застосовано захід впливу в вигляді попередження, тому, притягнувши ОСОБУ_1 до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 ч.1 КУпАП, з застосуванням ст. 24-1 КУпАП, суд вважав можливим вжити до ОСОБА_1 захід впливу в вигляді попередження.

ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЯКЕ ПЕРЕДБАЧЕНА СТАТТЕЮ 180 КУПАП

Справа №3/1406/218/12

Постановою судді Веселинівського районного суду Миколаївської області протокол про адміністративне правопорушення відносно ОСОБИ_1 про вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 180 КУпАП, повернуто до Веселинівського РВ УМВС України в Миколаївській області для належного оформлення.

Як слідує із тексту постанови, 26 березня 2012 року до Веселинівського районного суду Миколаївської області від Веселинівського РВ УМВС України в Миколаївській області надійшов протокол про адміністративне правопорушення №1210000071 від 15 лютого 2012 року відносно ОСОБИ_1 для притягнення останнього до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 180 КУпАП.

При підготовці до розгляду справи про адміністративне правопорушення було встановлено, що протокол №1210000071 від 15 лютого 2012 року не відповідає вимогам ст. 256 КУпАП, а саме: не розкрито суть адміністративного правопорушення, тобто дата, місце, обставини вчиненого правопорушення, також не відібрано пояснення у неповнолітнього ОСОБИ_2 та у його батьків; не доведена обставина, що ОСОБА_2 є неповнолітнім; відсутні документи, що посвідчують особу правопорушника та неповнолітнього ОСОБИ_2, характеристики з Широколанівської сільської ради та по місцю навчання неповнолітнього; відсутні пояснення свідків, а також відсутній висновок комісії на підтвердження стану алкогольного сп'яніння неповнолітнього ОСОБИ_2.

Невідповідність протоколу про адміністративне правопорушення вимогам ст. 256 КУпАП унеможливило розгляд справи про адміністративне правопорушення. Крім того, допущені при складанні протоколу порушення не дають змоги з'ясувати встановлені законом обставини, що мають значення для правильного вирішення справи, а тому протокол №1210000071 від 15 лютого 2012 року підлягає поверненню для належного оформлення.

Справа №3/819/257/2012

Постановою судді Орхівського районного суду Запорізької області провадження по справі про адміністративне правопорушення відносно ОСОБИ_1 за ст. 180 КУпАП було закрито в зв'язку із закінченням строку накладення адміністративного стягнення.

Як слідує з тексту постанови, ОСОБА_1 притягувався до адміністративної відповідальності за те, що 28.12.2011 року, близько 17 год. 00хв., знаходячись в приміщенні квартири АДРЕСА_1, довів до стану сп'яніння неповнолітню ОСОБУ_2.

Виходячи з матеріалів справи, відносно ОСОБИ_1 01.01.2012 року було винесено постанову про відмову в порушенні кримінальної справи. До Орхівського районного суду Запорізької області після доопрацювання адміністративний матеріал у відношенні ОСОБИ_1 надійшов лише 08.02.2012 року.

Відповідно до ч. 4 ст. 38 КУпАП, у разі відмови у порушенні кримінальної справи або закриття кримінальної справи, але за наявності в діях порушника ознак адміністративного правопорушення адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше як через місяць з дня прийняття рішення про відмову у порушенні кримінальної справи або про її закриття.

Враховуючи те, що на момент розгляду адміністративного матеріалу відносно ОСОБИ_1 сплинув строк, передбачений ст. 38 КУПАП для накладення адміністративного стягнення, суддя дійшов обґрунтованого висновку, що провадження по справі необхідно закрити.

Справа №3/802/1287/2012

Постановою судді Василівського районного суду Запорізької області, щодо ОСОБИ_1, уродженця м. Токмак Запорізької області, мешкає за адресою: АДРЕСА_1, якого було притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 180 КпАП України, провадження по справі припинено, а щодо ОСОБИ_1 суд згідно зі ст. 22 КпАП України обмежився усним зауваженням. Згідно з постановою 04.09.2012 року, в період часу з 20.00 години до 21.30 годин ОСОБА_1 довів неповнолітнього сина ОСОБУ_2, ІНФОРМАЦІЯ_3, до стану сп'яніння, що призвело до потрапляння останнього до реанімаційного відділення Василівської ЦРЛ.

У судовому засіданні ОСОБА_1 провину у вчиненому правопорушенні визнав в повному обсязі, у вчиненому розкаюється, просить суворо не карати. Суд, вивчивши надані матеріали, вважає, що у діях ОСОБА_1, вбачаються ознаки правопорушення, передбачені ст. 180 Кодексу України про адміністративне правопорушення.

Вина ОСОБИ_1 у скоєнні правопорушення, передбаченого ст. 180 КУПАП, підтверджується письмовими поясненнями ОСОБИ_1, ОСОБИ_2, ОСОБИ_3, ОСОБИ_4.

Суд приймає до уваги характер вчинення адміністративного правопорушення, обставини вчинення правопорушення, особу правопорушника.

Вивчивши надані суду матеріали, суд вважає можливим застосувати до ОСОБИ_1 статтю 22 КУПАП України та припинити провадження у справі, обмежившись усним зауваженням, враховуючи те, що тяжких наслідків від його дій не настало. Тому суд вважає можливим звільнити ОСОБУ_1 від адміністративної відповідальності.

Справа №1516/1480/12 р.

Постановою судді Котовського міськрайсуду Одеської області ОСОБУ_2 було притягнуто до адміністративної відповідальності за статтю 180 КУПАП за те, що він 25.03.2012 р., близько 10 години в с. Чапаївка, Котовського району налив своєму неповнолітньому сину ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_3 алкогольний напій «Вино» домашнього виготовлення, яке ОСОБА_3 вжив, внаслідок чого потрапив до Котовської міської лікарні з діагнозом «алкогольне сп'яніння».

Суд визнав ОСОБУ_2 винним в скоєнні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 180 КУПАП, та призначив йому адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 8 (вісім) неоподатковуваних мінімумів доходів громадян в сумі 136 (сто тридцять шість) гривень на користь держави.

Справа №0826/54/2012

Згідно з постановою судді Чернігівського районного суду Запорізької області у справі №0826/54/2012 ОСОБА_1 06.01.2012р., близько 22.00 годин, знаходячись в барі «Дюна» по вул. Центральній с. Новополтавка, довела до стану алкогольного сп'яніння неповнолітню сестру ОСОБА_2, 1996 р.н.

Зазначеною постановою судді ОСОБУ_1 визнано винною у вчиненні правопорушення, передбаченого ст. 180 КУпАП, та неї накладено адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 70 грн у дохід держави.

Справа №0426/1001/2012

Постановою судді Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області адміністративну справу про притягнення ОСОБИ_1 до адміністративної відповідальності за ст. 180 КУпАП повернуто Нікопольському МВ ГУ МВС України в Дніпропетровській області як непідвідомчу міськрайонному суду, для правильного визначення її підвідомчості.

Згідно з постановою ОСОБА_1 16.01.2012 року, близько о 19-00 год., за місцем мешкання довела до стану алкогольного сп'яніння свого неповнолітнього сина ОСОБУ_2, ІНФОРМАЦІЯ_3.

Повертаючи справу, суддя зазначила, що статтю 221 КУпАП передбачено перелік статей, справи про адміністративні правопорушення за якими розглядаються суддями районних, районних у містах, міських чи міськрайонних судів. Згідно з даною статтею справи за ст. 180 КУпАП непідвідомчі розгляду суддям районних, районних у містах, міських чи міськрайонних судів.

ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЯКЕ ПЕРЕДБАЧЕНА ЧАСТИНАМИ 1 ТА 2 СТАТТІ 184 КУПАП

Справа №1708/31/12

Постановою судді Здолбунівського районного суду Рівненської області справу про адміністративне правопорушення відносно ОСОБИ_1 за ст. 184 КУпАП повернуто для дооформлення Здолбунівському РВ УМВС України в Рівненській області. Як вбачається з постанови, причиною повернення справи на дооформлення послужили такі обставини.

На розгляд Здолбунівського районного суду надійшов адміністративний протокол про вчинення ОСОБА_1 адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Враховуючи, що ст. 184 КУпАП містить чотири частини, справа про адміністративне правопорушення не може бути прийнята до провадження і підлягає поверненню для дооформлення, оскільки в протоколі про адміністративне правопорушення серії РВ №059450 від 26 грудня 2011 року не зазначена частина статті 184 КУпАП, за якою необхідно притягнути ОСОБУ_1 до адміністративної відповідальності. Таким чином, відсутність у протоколі про адміністративне правопорушення зазначених відомостей позбавляє суд можливості розглянути справу по суті.

Справа №2027/153/2012

Постановою судді Московського районного суду м. Харкова провадження по справі про притягнення ОСОБИ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, за ч. 2 ст. 184 КУпАП закрито.

Як вбачається з постанови, працівниками міліції складено протокол про адміністративне правопорушення у відношенні ОСОБИ_1 за ч. 2 ст. 184 КпАП України, а саме: ОСОБА_1 не приділяє достатньої уваги до свого малолітнього сина ОСОБИ_2, 2007 р. н., на протязі тривалого часу зловживає алкогольними напоями та внаслідок цього залишає свого малолітнього сина без догляду.

Частина 2 ст. 184 КУПАП передбачає відповідальність за невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей, якщо протягом року особу було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою ст. 184 КУПАП.

Суду не надані відомості на підтвердження того, що на ОСОБА_1 протягом року накладалось адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 184 КУПАП, тобто постанови суду, що набрала законної сили.

З цих підстав склад адміністративного правопорушення, передбачений ч. 2 ст. 184 КУПАП в діях ОСОБИ_1 неможливо встановити.

В зв'язку з цим провадження по справі про притягнення ОСОБИ_1 до адміністративної відповідальності по ч.2 ст. 184 КУПАП підлягає закриттю, відповідно до ч. 1 ст. 247 КпАП України.

Справа №3/2515/372/2012

Постановою Новозаводського районного суду м. Чернігова у справі щодо ОСОБИ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, не працюючого, мешканця АДРЕСА_1, провадження по справі про притягнення його до адміністративної відповідальності по ч. 3 ст. 184 КУПАП закрито в зв'язку з відсутністю складу адміністративного правопорушення.

Згідно з постановою, до суду надійшли адміністративні матеріали про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБИ_1 за ст. 184, ч. 3 КупАП, який неналежним чином виконує обов'язки щодо виховання своєї неповнолітньої дитини – сина ОСОБИ_2, ІНФОРМАЦІЯ_3, який в період часу з 09.01.2012 р. по 11.01.2012 р. був відсутній за місцем свого мешкання.

З даного приводу у відношенні ОСОБИ_1 складено протокол про адміністративне правопорушення за ст. 184 ч. 3 КУПАП. Дослідивши матеріали справи, суд дійшов висновку, що в діях ОСОБИ_1 відсутній склад адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 184 КУПАП. Прямих, безспірних і безсумнівних доказів його вини в ході судового засідання не добуто та вини в судовому засіданні не встановлено. З матеріалів справи вбачається, що в діях ОСОБИ_1 міститься склад правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 184 КУПАП, тому провадження по справі слід закрити. Як вбачається з досліджених судом матеріалів справи, ОСОБА_1 не вчиняв ніяких дій, які б свідчили про скоєння ним правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 184 КУПАП.

Справа №3/2113/275/2012

Постановою судді Каховського міськрайонного суду Херсонської області адміністративну справу відносно ОСОБИ_1 закрито за відсутністю складу правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 184 КУПАП.

ОСОБА_1 згідно з протоколом про адміністративне правопорушення від 02.02.2012 р. притягувалася до відповідальності за те, що будучи матір'ю неповнолітнього ОСОБИ_3, ІНФОРМАЦІЯ_4, не виконувала передбачені законодавством обов'язки по забезпеченню необхідних умов життя, виховання дитини, внаслідок чого у ОСОБИ_3 29.01.2012 р. був вилучений наркотичний засіб вагою 0,127г. Дії ОСОБА_1 кваліфіковано за ч. 3 ст. 184 КУПАП.

Суддя зазначив у постанові, що відповідно до ч. 3 ст. 184 КУПАП відповідальність батьків або осіб, які їх замінюють, настає за вчинення неповнолітнім віком від 14 до 16 років правопорушення, відповідальність за

яке передбачено цим Кодексом. ОСОБА_3 досяг дванадцятирічного віку, таким чином в діях його матері ОСОБИ_1 відсутній склад правопорушення, передбачений ч. 3 ст. 184 КУПАП. У діях ОСОБИ_1 вбачається склад правопорушення, передбачений іншою частиною ст. 184 КУПАП, однак суд не наділений компетенцією змінювати кваліфікацію дій особи у справах про адміністративні правопорушення.

Справа №2510/826/2012

Постановою судді Корюківського районного суду Чернігівської області провадження по справі було закрито у зв'язку з закінченням строку для накладення адміністративного стягнення.

Як вбачається з постанови, ОСОБА_1 згідно з протоколом від 26 квітня 2012 року притягувалась до адміністративної відповідальності за ст. 184, ч. 1 КУПАП за те, що 09 квітня 2012 року близько 09 год. в м. Корюківка по вул. Дудко не виконала батьківського обов'язку в частині необхідного фізичного розвитку і укріплення здоров'я відносно своєї малолітньої доньки ОСОБИ_2, ІНФОРМАЦІЯ_3, якій 08.04.2012 року було завдано тілесні ушкодження. Своїми діями ОСОБА_1 скоїла правопорушення, передбачене ст. 184, ч. 1 КУПАП.

ОСОБА_1 притягувалась до кримінальної відповідальності за заподіяння тілесних ушкоджень, але оскільки було винесено постанову про відмову в порушенні кримінальної справи, щодо ОСОБИ_1 був складений протокол про адміністративне правопорушення. Замість того, щоб кваліфікувати дії ОСОБИ_1 за ч. 1 статті 173-2 КУПАП, працівники органів внутрішніх справ склали протокол за ч. 1 ст. 184 КУПАП, і, крім того, спрямували справу до суду з пропуском строків для притягнення особи до адміністративної відповідальності, що призвело до закриття провадження по справі і залишення без відповідної юридичної оцінки протиправних дій щодо малолітньої дитини з боку ОСОБИ_1.

ДОДАТОК 3. ЦИВІЛЬНІ СПРАВИ ПРО РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ, ПРО ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ ТА ПРО ВІДІБРАННЯ ДИТИНИ БЕЗ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ (ВИТЯГ)**СПРАВИ ПРО РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ****Справа №323/1374/13-ц**

Рішенням Оріхівського районного суду Запорізької області про розірвання шлюбу задоволено позов ОСОБИ_1 до ОСОБИ_2 про розлучення. Розірвано шлюб між ОСОБОЮ_1 та ОСОБОЮ_2, зареєстрований 04.06.1983 року Малотокмачанською сільською радою Оріхівського району Запорізької області, актовий запис №12.

Як вбачається з судового рішення, причина звернення ОСОБИ_1 до суду з позовом полягає у тому, що проживання сторін по справі стало нестерпним через сварки, які влаштовує відповідач. Позивачка втомилася від постійних принижень, образ та погроз в присутності дітей та онуків з його боку. Тому рішення про розлучення є обдуманим. У судовому засіданні позивачка просила розірвати шлюб з відповідачем, так як він зловживає спиртними напоями, вчиняє сварки, б'є її, тому вона втратила почуття любові та поваги до відповідача. Вона категорично заперечує проти надання строку для примирення. Відповідач в судовому засіданні проти задоволення позовних вимог заперечує, бажає зберегти сім'ю.

Суд дійшов висновку про задоволення позову з наступних підстав. Причиною припинення шлюбно-сімейних відносин являється те, що між сторонами втрачено почуття любові та поваги одне до одного. Сім'я розпалася та існує формально. Оскільки відповідач влаштовує постійні сварки з позивачем та з їхніми дітьми, які проживають разом з ними, веде себе агресивно, постійно виганяє її з дому, позивач не погоджується на строк для примирення. ОСОБА_1 категорично не бажає зберегти сім'ю, вже втретє звертається до суду з такими вимогами, тому суд вважає, що позов підлягає задоволенню.

Збереження шлюбу можливе на паритетних засадах, на почуттях взаємної любові та поваги, взаємодопомоги та підтримки, тобто на тому, що є моральною основою шлюбу, а позивачка не має намір зберігати шлюб з відповідачем.

Справа №2-1376/11

Рішенням Тульчинського районного суду Вінницької області позов ОСОБИ_1 задоволено. Розірвано шлюб між ОСОБОЮ_1 та ОСОБОЮ_2, який був зареєстрований 11 червня 1991 року в Вербській сільській раді Крижопільського району Вінницької області, актовий запис №7. Як слідує з рішення суду, сторони від даного шлюбу мають двох дітей - дочку ОСОБА_4, 1991 року народження, та дочку ОСОБА_5, 1994 року народження. Відповідач довгий час ніде не працює, зловживає спиртними напоями, безпричинно влаштовує скандали, займається рукоприкладством, погано ставиться до дітей. З 1 грудня 2011 року сторони припинили сімейні стосунки. Оскільки подальше спільне життя стало неможливим, а збереження шлюбу суперечить інтересам дітей та кожного із них, просить розірвати шлюб.

Суд вважав, що позов підлягає задоволенню, оскільки вимоги позивача є законними та достатньо вмотивованими і ґрунтуються на наявних у справі доказах. Враховуючи, що сторони шлюбні відносини не підтримують, позивач наполягає на розірванні шлюбу, миритися з відповідачем не бажає, а відповідач не заперечує проти розірвання шлюбу, за таких обставин суд вважає, що подальше збереження їх сім'ї неможливе, а тому є підстави для розірвання шлюбу.

Справа №334/2179/13-ц

Рішенням Ленінського районного суду м. Запоріжжя позов ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання шлюбу, задоволено. Розірвано шлюб між ОСОБА_1 та ОСОБА_2, зареєстрований 13.02.2010 року Запорізьким міським відділом РАЦС Головного управління юстиції в Запорізькій області, актовий запис №66.

Із судового рішення слідує, що позивачка звернулася до суду з позовом про розірвання шлюбу з відповідачем, оскільки фактично шлюбні відносини припинені через відсутність взаєморозуміння, різні погляди на сімейне життя, втрату почуття поваги та любові один до одного. Відповідач вчиняв сварки, застосовував до позивачки фізичне насилля. З вересня 2012 року сторони проживають окремо, спільне господарство сторонами не ведеться. Від шлюбу мають неповнолітнього сина - ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, який проживає з позивачкою та після розірвання шлюбу залишиться проживати з нею. Вважаючи збереження родини неможливим, позивачка просить шлюб розірвати.

Справа №705/360/13-ц

Уманським міськрайонним судом Черкаської області шлюб між ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, та ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_3, який був зареєстрований у відділі реєстрації актів цивільного стану Слов'янського міськвиконкому 19 березня 1983 року, актовий запис №230, розірвано.

Як вбачається з рішення суду, позивач звернулася до суду з позовом до відповідача про розірвання шлюбу, посилаючись на те, що з відповідачем по справі, ОСОБА_2, вони вступили в зареєстрований шлюб 19 березня 1983 року.

Вважає, що причиною розпаду їхнього шлюбу стало те, що спільне життя з відповідачем не склалося, в сім'ї склались складні відносини і панує неприязнь, обоюдне непорозуміння, відповідач постійно принижує її гідність, застосовує моральне та фізичне насильство, що негативно впливає на її здоров'я, тому вважає, що сім'я розпалася і її збереження не можливо і просила розірвати шлюб.

РІШЕННЯ ЩОДО ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Справа №662/105/13-ц

Рішенням Новотроїцького районного суду позов служби у справах дітей Новотроїцької районної державної адміністрації до ОСОБА_4, третіх осіб Чкалівської сільської ради, Сиваської спеціальної ЗОШ-інтернату про позбавлення батьківських прав, задоволено. Позбавлено ОСОБА_4 ІНФОРМАЦІЯ_1, зареєстрованого за адресою ІНФОРМАЦІЯ_3, батьківських прав відносно неповнолітньої дитини ОСОБА_5 ІНФОРМАЦІЯ_2.

Згідно з судовим рішенням служба у справах дітей Новотроїцької районної державної адміністрації в смт. Новотроїцьке Херсонської області звернулася до суду із позовом про позбавлення батьківських прав громадянина ОСОБА_4 ІНФОРМАЦІЯ_1, мотивуючи свої вимоги тим, що до служби у справах дітей районної державної адміністрації надійшло клопотання Чкалівської сільської ради від 08.01.2013 року №02-15/5 з проханням порушити питання про позбавлення батьківських прав громадянина ОСОБА_4 по відношенню до дитини ОСОБА_5 07.03.1996 р.н.

Чкалівською сільською радою ОСОБА_4 характеризується негативно, з сином не спілкується, уваги вихованню дитини не приділяє, не створює умов для фізичного та розумового розвитку дитини, ніде не працює,

постійний дохід відсутній. При перевірці умов проживання виявлено: батько проживає один, електроенергія відключена, запасу продуктів харчування не має, дрова та вугілля відсутні. Відповідно до інформації Сиваської спеціалізованої ЗОШ-інтернату батько не бере участі у навчально-виховному процесі ОСОБА_5, не телефонує, не цікавиться життям дитини, батьківські збори не відвідує, на осінні, весняні та зимові канікули сина не забирає. Дільничним інспектором Новотроїцького РВУМВС України в Херсонській області Гуменюк М.О. характеризується негативно: зловживає алкогольними напоями, перебуває на обліку як раніше судимий, постійного місця роботи не має. Просили позбавити батьківських прав ОСОБА_4 по відношенню до дитини ОСОБА_5 ІНФОРМАЦІЯ_2.

Прокурор Новотроїцького району Малишенко О.В. підтримав позовні вимоги та просить їх задоволити.

Представник позивача підтримала позовні вимоги, просила їх задоволити.

Відповідач проти позбавлення його батьківських прав не заперечує.

Представник третьої особи ОСОБА_2 позовні вимоги підтримує, просить позов задовольнити. Представник третьої особи ОСОБА_3 позовні вимоги підтримує, просить позов задовольнити

Свідок ОСОБА_6 в судовому засіданні підтвердила факт того, що ОСОБА_5 перебуває в школі-інтернат з 2008 року, батьки не цікавляться життям дитини, батьківські збори не відвідують, на канікули сина не забирають, не купують сину шкільне приладдя.

Дитина ОСОБА_5 просить позов задоволити, батька слід позбавити батьківських прав.

Заслухавши сторони, дослідивши матеріали справи, суд приходять висновку, що ОСОБА_4 свідомо ухиляється від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини. Фактично дитина проживає за кошти школи інтернату. Суд приходять висновку, що ОСОБА_4 ухиляється від виконання юридичного обов'язку свідомо, оскільки він має реальну можливість виконувати свої батьківські зобов'язання, але не вчиняє відповідних дій.

Суд також приймає даний факт та вважає, що позбавлення батьківських прав ОСОБА_4 - це насамперед спосіб захисту прав та інтересів дитини. Всі ці факти досліджені та оцінені судом, приводять до висновку про необхідність задоволення позовних вимог.

Враховуючи зазначені обставини та факти систематичного невиконання відповідачем своїх батьківських обов'язків, щодо своєї неповнолітньої дитини та з метою соціального захисту дитини, суд приходять до висновку, що є підстави для задоволення позову і позбавлення батьківських прав.

Справа №2107/5038/2012

Рішенням Генічеського районного суду Херсонської області позов ОСОБА_5 до ОСОБА_1 про позбавлення батьківських прав задоволено. Позбавлено ОСОБА_1, який мешкає за адресою: АДРЕСА_1, батьківських прав у відношенні неповнолітньої дитини ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1.

Згідно з рішенням суду ОСОБА_2 звернувся з позовом до ОСОБА_1 про позбавлення батьківських прав, мотивуючи позов тим, що відповідач вихованням дитини ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1 не займається, веде аморальний спосіб життя, зловживає спиртними напоями, ніде не працює, проявляє агресивне відношення до дитини, не піклується про його фізичний та психічний розвиток. У зв'язку з викладеним, просить суд позбавити ОСОБА_1 батьківських прав.

Позивач в судовому засіданні позовні вимоги підтримав.

Представник служби в справах неповнолітніх Генічеської державної райадміністрації наполягає на задоволенні позовних вимог, підтвердив, що дійсно відповідач долею дитини не цікавиться, участі у вихованні не приймає, просить суд позбавити батьківських прав ОСОБА_1 у відношенні його неповнолітнього сина.

Відповідач ОСОБА_1 в судовому засіданні вимоги позову визнав.

Дослідивши матеріали справи, вислухавши учасників процесу, суд вважає, що позов підлягає задоволенню.

Судом встановлені наступні факти і відповідні їм правовідносини.

Згідно зі свідоцтвом про народження, виданим 21.07.2004 року, ОСОБА_1 є батьком неповнолітньої дитини ОСОБА_3. Але відповідач до долі дитини байдужий, не цікавиться його психічним, фізичним розвитком, побутовим забезпеченням, не дбає про його навчання. У зв'язку з чим Генічеським районним органом опіки та піклування було надано висновок про необхідність позбавлення батьківських прав ОСОБА_1 відносно його неповнолітнього сина.

Розпорядженням голови районної державної адміністрації ОСОБА_3 було влаштовано до сім'ї ОСОБА_2 як дитину, що позбавлена батьківського піклування.

Мати дитини ОСОБА_4 була позбавлена батьківських прав рішенням Генічеського районного суду від 11.12.2007 року, місцезнаходження її невідоме.

Викладені обставини підтверджуються письмовими доказами: висновком служби у справах неповнолітніх від 12.12.2012 року, характеристикою Плавською ЗОШ на ОСОБА_3, характеристикою Плавської сільської ради на ОСОБА_1, поясненнями сусідів відповідача.

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 164 Сімейного кодексу України мати, батько, можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вони ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини.

Суд вважає, що є достатньо доказів того, що ОСОБА_1 дійсно ухиляється від виконання батьківських обов'язків щодо виховання дитини ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, тому його слід позбавити батьківських прав.

Справа №588/182/13-ц

Рішенням Тростянецького районного суду Сумської області позов ОСОБА_1 до ОСОБА_2, треті особи: Служба у справах дітей Тростянецької райдержадміністрації, Тростянецький районний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Тростянецької РДА, ОСОБА_3, про позбавлення батьківських прав, задоволено частково. Стягнуто з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 аліменти на утримання доньки ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_1 р.н., в розмірі 1/5 частини її щомісячного доходу, але не менше ніж 30 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, щомісяця, до повноліття дитини. В іншій частині позову відмовити.

Як вбачається з даного рішення, позивач звернувся із позовом до ОСОБА_2 про позбавлення батьківських прав, вказуючи на те, що в грудні 2009 року він почав проживати у цивільному шлюбі з відповідачкою. У вересні 2010 року у них народилася спільна донька ОСОБА_4. За час спільного проживання відповідачка безвідповідально виконувала батьківські обов'язки по відношенню до доньки: не хотіла вставати вночі до дитини, щоб її нагодувати, проявляла халатність до здоров'я доньки. В травні 2012 року ОСОБА_4 потрапила в реанімаційне відділення Сумської обласної дитячої лікарні із запаленням легенів, а потім близько міся-

ця перебувала у Сумському дитячому тубдиспансері разом з бабусею. За час лікування дитини ОСОБА_2 не виявила бажання перебувати в лікарні з донькою, жодного разу не спілкувалася з лікарем. Влітку 2012 року відповідачка покинула його та дитину і почала проживати з іншим чоловіком. Доньку вона провідувала рідко, кошти, які вона отримувала по догляду за дитиною, використовувала на свої потреби, дитину фінансово не підтримувала, не цікавилась станом здоров'я та її розвитком, а 01.11.2012 року нотаріально завірила відмову від дитини. У зв'язку із цим позивач просив суд позбавити ОСОБА_2 батьківських прав відносно малолітньої доньки ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, та стягнути з неї на виховання та утримання доньки аліменти у твердій грошовій сумі 300 грн щомісячно до повноліття дитини.

Судом встановлено і не заперечується сторонами, що позивач - ОСОБА_1 та відповідач - ОСОБА_2 перебували у фактичних шлюбних відносинах, за час яких народилась спільна донька ОСОБА_5 ІНФОРМАЦІЯ_1 р.н., що підтверджується копією свідоцтва про народження дитини серії НОМЕР_1 від 29.03.2012.

Станом на день розгляду справи в суді дитина проживає разом з позивачем та бабусею - ОСОБА_3.

Факт ухилення відповідачки від виконання батьківських обов'язків підтверджується копією висновку про доцільність позбавлення батьківських прав від 13.08.2012, згідно з яким ОСОБА_1 та ОСОБА_2 не приділяють належної уваги вихованню дитини. Мають незадовільні побутові умови проживання, не мають коштів на проживання. Мати ОСОБА_2 не лежала з дитиною в лікарні, коли ту треба було лікувати. Батьки постійно ведуть аморальний спосіб життя, не працюють, не утримають малолітню доньку, зловживають спиртними напоями у компанії друзів, яких запрошують до себе додому (а.с. 8).

Про неналежне виконання відповідачкою своїх батьківських обов'язків також свідчать показання допитаної в судовому засіданні в якості свідка ОСОБА_6, яка підтвердила, що ОСОБА_2 практично не приймає участі у вихованні дитини. Також вказала, що дитиною опікується її бабуся ОСОБА_3 та позивач, які створюють для неї всі можливі умови для належного виховання.

Разом із тим, відповідачка просила не позбавляти її батьківських прав відносно її доньки. В обґрунтування своїх заперечень відповідачкою були надані докази, а саме платіжні квитанції, що підтверджують здійснення нею витрат на придбання білизни для дитини, продуктів харчування та новорічного подарунку.

Крім того, згідно з листом від 05.03.2013 Тростянецької районної державної адміністрації Сумської області №02-11/715 на засіданні комісії з питань захисту прав дитини Тростянецької районної державної адміністрації 21 лютого 2013 року було розглянуто питання про надання висновку про доцільність позбавлення батьківських прав відповідачки ОСОБА_2, в результаті чого прийнято рішення відмовити у наданні такого висновку органу опіки та піклування. На засіданні комісії було заслухано батьків малолітньої ОСОБА_7 і ОСОБА_2 та взято до уваги той факт, що ОСОБА_2 бажає спілкуватися з дитиною, відвідувати її, але на сьогодні не в повній мірі може це робити, так як не має власного житла, а з батьком дитини у неї не склалося сімейне життя, вони разом не бажають проживати. ОСОБА_2 винаймає будинок, є особою із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, не має інших родичів. Раніше ОСОБА_2 надала нотаріально завірену письмову згоду про те, що не заперечує, щоб батько ОСОБА_1 виховував доньку, тому потреби у позбавленні її батьківських прав немає.

Із доказів по справі вбачається, що у відповідача є елементи винної поведінки по ухиленню від виконання обов'язків по вихованню дитини, але з урахуванням того, що позбавлення батьківських прав є крайнім заходом впливу, з урахуванням особи відповідача, суд вважає, що в позові в частині вимоги про позбавлення батьківських прав слід відмовити, попередивши відповідача про необхідність змінити ставлення до виховання дитини.

Разом із тим, відповідно до ст. 180 СК України батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття.

Відповідно до ч. 3 ст. 180 СК України за рішенням суду кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька і (або) у твердій грошовій сумі.

Таким чином, враховуючи, що дитина проживає разом із батьком, який її утримує, також те, що позивачка не бере достатньої участі у матеріальному забезпеченні дитини, суд вважає за необхідне позовні вимоги в частині стягнення з відповідачки аліментів на утримання дитини задовольнити.

При цьому суд враховує, що позивачка має постійний дохід, отримуючи державну допомогу, а тому стягненню підлягають аліменти у визначеній судом частці від її доходу.

Справа №206/186/2012

Рішенням Замостянського районного суду м. Вінниці позов ОСОБИ_1 до ОСОБИ_2 про позбавлення батьківських прав задоволено. Позбавлено ОСОБУ_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця м. Вінниці, громадянина України, батьківських прав відносно неповнолітньої дочки ОСОБИ_3, ІНФОРМАЦІЯ_3.

Причиною звернення ОСОБИ_1 до суду з позовом до ОСОБИ_2 про позбавлення батьківських прав стало те, що позивачка проживала з відповідачем у шлюбі з 15.11.2003 року, від шлюбу у них народилась дочка ОСОБА_3. Спільне життя у позивачки з відповідачем не склалося, так як він жив окремим від сім'ї життям, проблемами сім'ї не цікавився, до виховання та утримання дочки ставився недобросовісно. В зв'язку з цим позивачка в 2006 році розірвала шлюб з відповідачем. З моменту розірвання шлюбу та до цього часу дитина проживає з позивачкою та знаходиться на її утриманні. Більше 5-ти років відповідач участі у вихованні дитини не приймає, дитиною не цікавиться, не піклується про її фізичний та духовний розвиток, не виявляє до неї батьківської турботи. Також не бере участі у її утриманні, заборгованість відповідача по аліментах на утримання дитини становить 10 157,90 грн, і він не бажає її погашати, тому позивачка змушена була звернутись з позовом про позбавлення батьківських прав до суду.

Відповідач ОСОБА_2 до судового засідання не з'явився, суду надав нотаріально завірнену заяву, відповідно до якої він не заперечує проти позбавлення його батьківських прав відносно його дочки ОСОБИ_3 та просив слухати справу за його відсутності.

Суд вважав, що позов підлягає задоволенню, оскільки відповідач не виконує батьківських обов'язків по відношенню до своєї дитини. Згідно п. 2 ч. 1 ст. 164 СК України, батьки можуть бути позбавленні судом батьківських прав, якщо вони ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини.

Справа №2-417/12

Рішенням Ніжинського міськрайсуду Чернігівської області у позові виконкому Ніжинської міської ради до ОСОБИ_1 про позбавлення батьківських прав щодо дочки ОСОБИ_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, відмовлено.

Згідно з рішенням позивач звернувся з позовом про позбавлення батьківських прав відповідача щодо її дочки ОСОБИ_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, посилаючись на те, що відповідач веде антисоціальний спосіб життя, вживає алкогольні напої, самоусунулась від виконання своїх батьківських обов'язків, не турбується про фізичний та духовний стан дочки, не займається її вихованням. Дитина перебуває на обліку дітей, які опинились у

складних життєвих умовах у зв'язку з тим, що батьки ухилились від виконання своїх батьківських обов'язків. В березні 2011 року органом опіки відповідачу надавався випробувальний термін 6 місяців для зміни становища по утриманню та вихованню дитини. Відповідач висновків не зробила. Згідно з висновками органу опіки та піклування Ніжинської міської ради від 26.01.2012 року дійшли висновку про доцільність позбавлення відповідача батьківських прав. Третя особа – служба в справах дітей підтримала позовні вимоги.

Відповідач позовні вимоги не визнала, пояснила, що вона з дитиною та співмешканцем проживають в с. Г.Іванівка. Між нею та дитиною нормальні стосунки. Дитина ходить в школу, де добре навчається. Вона по силі можливості створила умови для виховання та утримання дитини і не ухиляється від виконання своїх батьківських обов'язків. Має господарство - 0.20га землі, яку вони обробляють, двоє свиней, гуси, утки. Для дитини створені умови для відпочинку та готування уроків. Дитина до неї прив'язана і позбавлення її батьківських прав буде не на користь дитини. На дитину оформила соціальні виплати, провела щеплення від захворювань, провела диспансерне обстеження дитини.

Суд дійшов висновку, що позовні вимоги не підлягають задоволенню. Суд вважає, що доводи позивача щодо асоціального способу життя відповідача нічим не підтверджені. Відповідач до адміністративної відповідальності не притягувався, на обліку в міліції чи інших органах не перебуває. Щодо ухилення відповідача від виконання своїх батьківських обов'язків, то доводи позивача не є переконливими, оскільки між матір'ю та дитиною існують порозуміння і нормальні стосунки, дитина любить свою матір, чого не заперечує і позивач. Дитина добре навчається в школі та добре себе поводить в громадському житті. Для дитини створені умови для навчання та відпочинку, про що зазначено в акті обстеження житлово-побутових умов, в міру матеріального достатку. Нарікань на поведінку дитини немає. Несвоєчасно, але оформлена соціальна допомога на дитину, проведено обстеження здоров'я дитини - дитина здорова. Посилання позивача на те, що відповідач не займається підготовкою дитини до самостійного життя, не виявляє інтересу до її внутрішнього світу, нічим не підтверджено і не свідчить про ухилення відповідача від виконання своїх батьківських обов'язків. Відповідач веде підсобне господарство, участь в якому приймає і дитина в силу необхідності та можливості. Суд вважає, що позбавлення відповідача батьківських прав та відлучення дитини від матері в даному випадку не буде в інтересах дитини і може призвести до непередбачуваних негативних наслідків. Недоліки у вихованні та створенні умов проживання можуть бути усунені без позбавлення відповідача батьківських прав.

Справа №1421/2223/12

Рішенням Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області у задоволенні позову органу опіки та піклування Первомайського міськвиконкому щодо позбавлення ОСОБИ_1 батьківських прав по відношенню до його неповнолітньої дочки - ОСОБИ_2 відмовлено.

Як слідує із судового рішення, позивач звернувся до суду із позовом до ОСОБА_1 про позбавлення батьківських прав, обґрунтовуючи його тим, що відповідач має малолітню дитину ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_4 року, яка проживає з бабусею ОСОБОЮ_3 та дідусем ОСОБОЮ_4. Мати дівчинки ОСОБА_5, ІНФОРМАЦІЯ_2 померла. За життя та після смерті матері дівчинка виховувалась та знаходилась на утриманні бабусі та дідуся. Батько не цікавився долею своєї доньки, ніякої участі в її вихованні та утриманні на приймав.

Рішенням Красноокнянського районного суду Одеської області від 21.12.2009 року місцем проживання ОСОБИ_2 до досягнення нею десяти років визначено в сім'ї її бабусі ОСОБИ_3 та дідуся ОСОБИ_4. При прийнятті рішення враховувалась думка дитини, яка пояснила, що боїться батька і має бажання жити з бабусею.

Під час слухання цієї справи відповідач ОСОБА_1 просив не позбавляти його батьківських прав, запевнюючи, що буде виконувати свої батьківські обов'язки в подальшому, дбати про дитину. Однак, протягом 2-х років не цікавився її навчанням жодного разу не провідав її, не підтримав матеріально, ухиляється від сплати аліментів. Рішенням Первомайського міськрайонного суду 01.11.2011 року справа №6-146/2011 оголошено розшук ОСОБИ_1, як боржника за несплату аліментів на утримання ОСОБИ_2. Таким чином, відповідач самовільно усунувся від виконання батьківських обов'язків по відношенню до своєї малолітньої дитини.

Відповідач в судовому засіданні заперечував проти позбавлення його батьківських прав відносно його малолітньої доньки ОСОБИ_2, ІНФОРМАЦІЯ_3. Суду пояснив, що він бажає виховувати свою доньку, має намір забрати її до себе в сім'ю. Спілкуватись з донькою йому не дають бабуся з дідусем, погрожують йому. На сьогодні він має постійну роботу, купив будинок в смт. Знамянка Кіровоградської області та хоче забрати свою доньку та виховувати її.

Прокурор в судовому засіданні вважав за доцільне позбавити відповідача батьківських прав, оскільки він ухиляється від виконання своїх батьківських обов'язків по вихованню своєї дитини.

Суд, відмовляючи у позові, виходив з того, що позбавлення батьківських прав є крайнім заходом впливу на осіб, які не виконують батьківські обов'язки. Оскільки відповідач надав суду довідку, що в даний час він працює, має стабільну заробітну плату, купив житловий будинок та має намір забрати дівчинку в свою сім'ю, то, на думку суду, такі дії відповідача свідчать про небайдуже ставлення до виховання доньки, а окремі факти невиконання відповідачем батьківських обов'язків не дають підстави для позбавлення його батьківських прав.

Справа №1504/322/12

Заочним рішенням Березівського районного суду Одеської області у задоволенні позову ОСОБИ_1 до ОСОБИ_2 про позбавлення батьківських прав відмовлено. Попереджено ОСОБУ_2 про необхідність змінити своє ставлення до виховання сина ОСОБИ_3 та приділяти йому постійно достатню батьківську турботу, інакше він буде позбавлений батьківських прав.

Як вбачається із судового рішення, представник позивача звернувся до суду з позовом про позбавлення батьківських прав, посилаючись на те, що від зареєстрованого шлюбу з ОСОБОЮ_2 вона має неповнолітнього сина ОСОБУ_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, який на даний час проживає з нею. Однак після розірвання у 2004 році шлюбу відповідач долею дитини та її успіхами не цікавиться, участі в її вихованні не приймає та не допомагає їй. Тому позивач просить позбавити його батьківських прав.

Належним чином повідомлений про час і місце розгляду, відповідач у судові засідання не з'явився.

Суд дійшов висновку про необхідність відмови у задоволенні позову з наступних підстав. У ст. 164 СК України підстави для позбавлення батьківських прав подані вичерпно, і жодні інші обставини не можуть призвести до позбавлення батьківських прав. Тому невідвідування відповідачем батьківських зборів в школі, а також ненадання допомоги дитині, як це зазначається у позові, не може вважатись, на думку суду, ухиленням від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини. Суд зазначив, що для позбавлення батьківських прав мало переконатися в невиконанні обов'язків по вихованню. Належить також встановити, що батьки ухиляються від їх виконання. А це означає, що вони наполегливо, систематично, не звертаючи увагу на всі заходи попередження, продовжують не виконувати свій батьківський обов'язок.

Суд вважав, що вимоги позивача є недоведеними.

Справа №2218/14375/2012

Рішенням Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області у задоволенні позову ОСОБИ_1 до ОСОБИ_4, ОСОБИ_5, за участю третьої особи без самостійних вимог - служби у справах дітей Хмельницької міської ради, про позбавлення батьківських прав, стягнення аліментів відмовлено. Попереджено ОСОБУ_4, ОСОБУ_5 про необхідність виховання дитини - ОСОБИ_1, ІНФОРМАЦІЯ_2. На службу у справах дітей Хмельницької міської ради покладено контроль за виконанням ОСОБОЮ_4, ОСОБОЮ_5 батьківських обов'язків щодо ОСОБИ_1, ІНФОРМАЦІЯ_2.

Як вбачається з рішення суду, ОСОБА_1 звернулась до суду до ОСОБИ_4, ОСОБИ_5 про позбавлення батьківських прав, стягнення аліментів, обґрунтовуючи свої вимоги тим, що відповідачі ухиляються від виконання батьківських обов'язків щодо утримання та виховання позивача після розірвання шлюбу з 1998 р. Вихованням позивача займалась її бабуся ОСОБА_6, яка її доглядала, виховувала, матеріально утримувала. Кожен з батьків має свою сім'ю, не надавали матеріальної допомоги, не цікавились її життям.

Відповідачі не заперечують проти того, щоб їх позбавили батьківських прав, просять розглянути справу у їх відсутність.

Позивач просила позбавити батьківських прав ОСОБА_4, ОСОБА_5 щодо позивача та стягнути аліменти, але не менше 30% прожиткового мінімуму для дітей відповідного віку та призначити піклувальника - бабуся ОСОБА_6 ІНФОРМАЦІЯ_1.

У судовому засіданні позивач та її представник позовні вимоги підтримали з підстав, викладених у позовній заяві.

Відповідачі у судові засідання не з'явились, належним чином повідомлені про час та місце судового розгляду.

Представник служби у справах дітей Хмельницької міської ради позов підтримала, пояснивши, що згідно з висновком органу опіки та піклування 11.10.2012 р. доцільно позбавити батьківських прав ОСОБУ_4, ОСОБУ_5.

Прокурор позов підтримав.

Суд дійшов висновку, що позов не підлягає задоволенню, виходячи з наступного.

Згідно з ст. 164 Сімейного кодексу України мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини.

Судом встановлено, що ОСОБА_4, ОСОБА_5 є батьками ОСОБИ_1, ІНФОРМАЦІЯ_2.

Згідно з висновком органу опіки та піклування від 11.10.2012 р. доцільно позбавити батьківських прав ОСОБУ_4, ОСОБУ_5.

Суд дійшов висновку, що позивачем не надано достовірних доказів, які свідчили би про ухилення відповідачів від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини, чи винної поведінки відповідачів у свідомому нехтуванні своїми обов'язками; не досліджені умови проживання кожного з батьків дитини; чи вживались до відповідачів заходи реагування за заявами позивача чи її бабусі в органи міліції, до служби у справах дітей щодо ухилення ОСОБИ_4, ОСОБИ_5 від виконання своїх обов'язків.

У зв'язку з цим слід відмовити у задоволенні позову про позбавлення батьківських прав ОСОБИ_4, ОСОБИ_5, попередивши їх про необхідність змінити ставлення до виховання дитини та поклавши на органи опіки та піклування контроль за виконанням ними батьківських обов'язків.

Суд також дійшов висновку про відсутність підстав для стягнення аліментів на утримання дитини, оскільки позивачем не було надано достатніх та необхідних доказів щодо спроможності сплачувати аліменти ОСОБЮ_4 та ОСОБЮ_5.

Справа №114/984/13-ц

Рішенням Роздольненського районного суду Автономної Республіки Крим у задоволенні позову ОСОБИ_1 до ОСОБИ_2, треті особи – Прокурор Роздольненського району АР Крим, Служба у справах дітей Роздольненської районної державної адміністрації АР Крим, Орган опіки та піклування – Роздольненська районна державна адміністрація АР Крим, про позбавлення батьківських прав відмовлено.

Як вбачається з судового рішення, позивачка звернулася до суду з позовом до ОСОБИ_2 про позбавлення батьківських прав, мотивуючи свої вимоги тим, що відповідач ухиляється від виконання своїх обов'язків по вихованню та забезпеченню дитини, не проявляє турботу, зловживає спиртними напоями, ніде не працює, тому ОСОБА_1 просить позов задовольнити.

Прокурор та представник Служби у справах дітей позовні вимоги підтримали, вважали доцільним позбавити ОСОБУ_2 батьківських прав.

Відповідач проти позову заперечував, виразив стійке бажання до виконання батьківських обов'язків, виховувати та забезпечувати дитину.

Відповідно до висновку комісії з питань захисту прав дитини наявні передбачені законом підстави для позбавлення відповідача батьківських прав.

Суд дійшов висновку про недоцільність позбавлення відповідача батьківських прав, оскільки він намагається приймати участь у вихованні дитини, виявляє стійке бажання у виконанні батьківських обов'язків.

Справа №2218/24169/2012

Хмельницький міськрайонний суд за позовом ОСОБИ_1 до ОСОБИ_2, за участю третьої особи – Служби у справах дітей виконавчого комітету Хмельницької міської ради про позбавлення батьківських прав, прийняв рішення про відмову у позові, керуючись наступним.

У листопаді 2012 року ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом про позбавлення ОСОБА_2 батьківських прав стосовно малолітньої доньки ОСОБА_3, ІНФОРМАЦІЯ_1, посилаючись на те, що відповідач ухиляється від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини.

Відповідач проти позову заперечував, мотивуючи тим, що він з лютого 2012 року перебуває в слідчому ізоляторі і через це немає можливості турбуватися про доньку. Стверджує про своє бажання брати участь у вихованні дитини, проте вважає, що позбавлений такої можливості, оскільки перебуває в СІЗО.

Судом встановлено, що батько дитини з квітня 2010 року доньки не бачив, не цікавився її життям, здоров'ям, матеріальним становищем, а з 27.02.2012 року був затриманий у порядку ст. 115 КПК України та перебуває в слідчому ізоляторі.

Дівчинка проживає з матір'ю ОСОБОЮ_1 та вітчимою ОСОБОЮ_4 і перебуває на їх утриманні. Дитина вважає батьком вітчима ОСОБУ_4.

Проте суд дійшов висновку про відмову у задоволенні позову, враховуючи, що перебуваючи в слідчому ізоляторі, протягом останнього року, ОСОБА_2 з об'єктивних причин не виконує батьківського обов'язку з виховання доньки.

Справа №636/1732/13-ц

Рішенням Чугуївського міського суду Харківської області позов виконкому Чугуївської міської ради – органу опіки та піклування в інтересах малолітньої дитини ОСОБИ_2 до ОСОБИ_3 про позбавлення батьківських прав задоволено. ОСОБУ_3 позбавлено батьківських прав щодо її малолітньої дитини ОСОБИ_2, ІНФОРМАЦІЯ_3.

З судового рішення слідує, що виконком Чугуївської міської ради як орган опіки та піклування, за підтримки прокурора, звернувся до суду з позовом в інтересах малолітнього ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_3, в якому просив відповідача – матір дитини – позбавити батьківських прав, оскільки вона не піклується про дитину, не займається її вихованням та піклуванням про здоров'я, тривалий час проживає окремо, з дитиною не спілкується, матеріально його не забезпечує. За рішенням Чугуївського міського суду від 19.04.2012 року дитина була відібрана у неї без позбавлення батьківських прав з передачею під опіку та стягненням аліментів на утримання дитини на користь позивача, малолітній ОСОБА_2 переданий опікунам ОСОБИ_4 і ОСОБИ_5, знаходиться у них на повному матеріальному забезпеченні та вихованні. Позбавлення відповідачки батьківських прав відповідатиме, насамперед, інтересам дитини, її соціальному захисту прав та задоволенню матеріальних потреб.

Відповідачка у судовому засіданні позов визнала та не заперечувала проти позбавлення її батьківських прав, підтвердивши викладені позивачем обставини.

Суд дійшов висновку про необхідність задоволення позову, оскільки відповідачка зобов'язана у відповідності до закону і нормами людської поведінки та моралі виховувати, матеріально утримувати і піклуватися про свою дитину, але вона тривалий час не цікавиться життям сина, матеріально не утримує, не бачиться з сином, своєю поведінкою та засобом життя утворює загрозові умови для його здоров'я та життя. За рішенням суду дитина вже була відібрана від неї та передана під опіку близьким родичам.

Задовольняючи позов, суд мотивував прийняте рішення необхідністю захисту інтересів дитини та подальшого забезпечення йому належних умов виховання та всебічного розвитку.

Справа №671/236/13-ц

Волочиський районний суд Хмельницької області відмовив у позові ОСОБИ_1 до ОСОБИ_3 про позбавлення батьківських прав, одночасно попередивши ОСОБУ_3 про необхідність змінити ставлення до виховання дитини - сина ОСОБИ_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, та про те, що у разі продовження неналежного виконання ним батьківських обов'язків або ухилення від їх виконання його може бути позбавлено батьківських прав. Із рішення суду вбачається, що у січні 2013 року позивачка ОСОБА_1 звернулася в суд з позовом до відповідача ОСОБИ_3 про позбавлення його батьківських прав стосовно сина ОСОБИ_4, ІНФОРМАЦІЯ_1. В обґрунтування своїх вимог вона посилалась на те, що шлюб з відповідачем було розірвано 15.12.2009 року.

Син ОСОБА_4 проживає з нею, а відповідач, нехтуючи батьківськими обов'язками, з дня народження сина не приймав участі у його вихованні, не дбав про фізичний та духовний розвиток малолітнього сина, матеріально його не забезпечує.

Відповідач ОСОБА_3 в судове засідання не з'явився, надіслав до суду заяву, в якій проти позову заперечує. Вказує, що він з 2009 року проживає за межами України в Португальській республіці, де тривалий час перебував нелегально, не мав постійного заробітку, тому не мав реальної можливості надавати матеріальну допомогу на утримання сина. Просить суд не позбавляти його батьківських прав щодо сина ОСОБИ_4, зобов'язується в подальшому прикласти зусилля для належного виконання своїх батьківських обов'язків.

Позов підтримав прокурор.

Представник третьої особи в судовому засіданні підтримав висновок органу опіки і піклування про доцільність та можливість позбавлення відповідача батьківських прав щодо сина ОСОБА_4.

Суд вважав, що позов задоволенню не підлягає, з таких підстав.

Відповідно до ч. 1 ст. 60 ЦПК України кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, крім випадків, встановлених статтею 61 цього Кодексу.

Відповідно до ст. 18 Конвенції про права дитини батьки несуть основну відповідальність за виховання дитини. Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування.

Пунктом 2 частини 1 ст. 164 СК України передбачено, що мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він ухиляються від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини.

Згідно з роз'ясненнями Пленуму Верховного Суду України, викладеними у п.п. 15, 16 його Постанови №3 від 30 березня 2007 року «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав», позбавлення батьківських прав (тобто прав на виховання дитини, захист її інтересів, на відібрання дитини в інших осіб, які незаконно її утримують, та ін.), що надані батькам до досягнення дитиною повноліття і ґрунтуються на факті спорідненості з нею, є крайнім заходом впливу на осіб, які не виконують батьківських обов'язків, а тому питання про його застосування слід вирішувати лише після повного, всебічного, об'єктивного з'ясування обставин справи, зокрема ставлення батьків до дітей.

Ухилення батьків від виконання своїх обов'язків має місце лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування своїми обов'язками.

Згідно з ч. 2 п. 18 вказаної Постанови Пленуму Верховного суду України суд, зважаючи на те, що позбавлення батьківських прав є крайнім заходом, може у виняткових випадках при доведеності винної поведінки когось із батьків або їх обох з урахуванням її характеру, особи батька і матері, а також інших конкретних обставин справи відмовити в задоволенні позову про позбавлення цих прав, попередивши відповідача про необхідність змінити ставлення до виховання дитини (дітей).

В Рішенні Європейського суду з прав людини від 18 грудня 2008 року у справі «Савіни проти України» встановлено, що вирішуючи справи про позбавлення батьківських прав, суд зобов'язаний дотримуватися вимог ст. 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод у частині права заявників на повагу до сімейного життя, зокрема, судове рішення має бути побудоване на з'ясованих обставинах: чи були мотиви для позбавлення батьківських прав доречними і достатніми, чи здатне рішення про позбавлення батьківських прав забезпечити належний захист дитини, чи було проведено ретельний аналіз можливих

наслідків пропонованого заходу з опіки для батьків і дитини, чи ґрунтується висновок органу опіки на достатній доказовій базі, чи мали батьки достатні можливості брати участь у вирішенні такого питання.

Згідно з ч. 6. ст. 19 СК суд може не погодитися з висновком органу опіки та піклування, якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини.

У судовому засіданні свідок ОСОБА_6, батько позивачки, підтвердив, що відповідач з дня народження сина перебував за кордоном, звідки лише один раз надавав матеріальну допомогу дитині у сумі 100 Євро, та 200 Євро були передані від імені його матері. Ці обставини також підтвердила свідок ОСОБА_7.

Вирішуючи спір, суд не приймає до уваги висновок Волочиської районної державної адміністрації від 08.04.2013 року про доцільність позбавлення відповідача батьківських прав, з таких підстав.

Як вбачається зі змісту даного висновку, відповідач перебуває на тимчасових заробітках за кордоном в Португалії, в межах дошкільного навчального закладу відповідач з дитиною не спілкується. 30.11.2010 року під час розгляду комісією з питань захисту прав дитини питання про позбавлення відповідача батьківських прав останній також перебував на заробітках за кордоном і в телефонному режимі зобов'язався надавати матеріальну допомогу на утримання дитини та належним чином виконувати свої батьківські обов'язки.

Такий висновок органу опіки і піклування не містить обґрунтування доцільності позбавлення відповідача батьківських прав та мотивів такого рішення, зроблений без врахування усіх обставин справи, в тому числі стосовно віддаленості місць проживання позивачки та відповідача, тому суд дійшов висновку, що даний висновок суперечить інтересам дитини.

Враховуючи те, що позбавлення батьківських прав є виключною мірою, яка тягне за собою серйозні правові наслідки для відповідача як батька дитини (ст. 166 СК України), суд вважає, що позбавлення його батьківських прав можливе лише тоді, коли змінити його поведінку в кращу сторону неможливо.

Судом встановлено, що відповідач ухилявся від виконання своїх обов'язків по вихованню сина ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, однак він не втратив інтересу до дитини, бажає її виховувати та утримувати, про що в судовому засіданні повідомив його представник ОСОБА_8 та свідчить лист, надісланий відповідачем на адресу суду з Португальської республіки.

Таким чином, враховуючи наведені вище норми чинного законодавства, а також усі обставини даної справи у їх сукупності, в тому числі відсутність можливості систематичного особистого спілкування відповідача з дитиною у зв'язку з віддаленістю їх проживання, те, що відповідач нетривалий час ухиляється від своїх батьківських обов'язків та має намір в подальшому виконувати їх належним чином, а також враховуючи, що позивачка не ставила питання про примусове стягнення аліментів з відповідача на утримання дитини, суд прийшов до висновку про відсутність підстав для застосування крайнього заходу впливу на відповідача - позбавлення його батьківських прав, а тому в позові слід відмовити, попередивши відповідача про необхідність змінити ставлення до виховання сина.

РІШЕННЯ ПРО ВІДБРАННЯ ДИТИНИ БЕЗ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Справа №2-241/12

Рішенням Хмельницького міськрайонного суду Вінницької області позов органу опіки та піклування Хмельницької райдержадміністрації в інтересах малолітніх ОСОБИ_1, ОСОБИ_2, ОСОБИ_3 до ОСОБИ_4 про віді-

брання дітей без позбавлення батьківських прав від матері задоволено. Відібрано дітей ОСОБУ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, ОСОБУ_2, ІНФОРМАЦІЯ_2, ОСОБУ_3, ІНФОРМАЦІЯ_3, жителів АДРЕСА_1 від матері ОСОБИ_4, ІНФОРМАЦІЯ_4 року народження, без позбавлення її батьківських прав. Дітей передано органу опіки та піклування (службі в справах дітей Хмельницької райдержадміністрації) для подальшого влаштування.

Згідно з судовим рішенням у лютому 2012 року орган опіки та піклування Хмельницької райдержадміністрації звернувся до суду в інтересах малолітніх ОСОБИ_1, ІНФОРМАЦІЯ_1, ОСОБИ_2, ІНФОРМАЦІЯ_2, ОСОБИ_3, ІНФОРМАЦІЯ_3, жителів с. Березна Хмельницького району Вінницької області, до ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_4, уродженки с. Н. Синява Старосинявського р-ну Хмельницької обл., що проживає за адресою: АДРЕСА_1, про відібрання дітей без позбавлення батьківських прав від матері.

Діти перебувають на обліку у службі в справах дітей райдержадміністрації як такі, які опинились у складних життєвих обставинах. Причина взяття на облік: ухилення матері від виконання батьківських обов'язків, фізичне насильство над малолітньою дитиною.

Відповідач ОСОБА_4 в судовому засіданні позовні вимоги не визнала, суду пояснила, що дійсно вона не має роботи, не може забезпечити належних матеріальних умов для проживання та навчання своїх дітей, заперечує проти відібрання в неї малолітніх дітей.

Прокурор вважає, що є всі підстави для відібрання дітей без позбавлення батьківських прав.

Судом встановлено, що батько малолітнього ОСОБИ_1 - ОСОБА_6, ІНФОРМАЦІЯ_7 перебуває в місцях позбавлення волі.

Батько малолітніх ОСОБИ_2, ОСОБИ_3 - ОСОБА_7, ІНФОРМАЦІЯ_8 перебуває під слідством.

Питання про стан виконання батьківських обов'язків ОСОБОЮ_4 розглядалося на засіданні Комісії з питань захисту прав дитини від 02.06.2011 р. №8. Мати була попереджена про відповідальність за невиконання батьківських обов'язків, проте позитивних змін в поведінці матері не відбулося, пиячить, не створює умов для проживання та розвитку дітей.

Неможливість матір'ю забезпечувати умови для життя та розвитку дітей підтверджується довідкою з Хмельницького МВ УМВС України у Вінницькій області від 09.02.2012р. №1109, актом обстеження матеріально-побутових умов від 07.02.2011 р., матеріалами Березнянської сільської ради про стан проживання дітей в неблагополучній сім'ї ОСОБИ_4: рішенням виконкому, характеристиками, актом обстеження. Сім'я проживає за рахунок коштів, які виплачуються на дітей, значна частина яких не використовується по призначенню. В будинку немає запасів палива, продуктів харчування, діти неохайні, не мають іграшок, мати відмовляється від огляду дітей лікарями.

У 2012 році гр. ОСОБА_4 притягувалася до відповідальності за ч. І ст. 173-2 КУпАП та ч. І ст.184 КУпАП.

Перебування дітей з матір'ю є небезпечним для їхнього життя та здоров'я.

Відібрання дітей від матері без позбавлення батьківських прав передбачає зміну поведінки матері та її ставлення до виконання батьківських обов'язків.

Справа №2-1161/11

Рішенням Полонського районного суду Хмельницької області позов прокурора Полонського району в інтересах ОСОБИ_3 до ОСОБИ_2, треті особи – Хмельницький Будинок дитини «Берізка», служба в справах

дітей Полонської РДА, про відібрання дитини без позбавлення батьківських прав та стягнення аліментів, задоволено. Відібрано в ОСОБИ_2, ІНФОРМАЦІЯ_6, її сина ОСОБУ_3, ІНФОРМАЦІЯ_1 року народження, та передано під опіку органам опіки та піклування.

Згідно з рішенням суду прокурор Полонського району Хмельницької області в грудні 2011 року звернувся до суду з позовом в інтересах малолітнього ОСОБИ_3 до ОСОБИ_2 про відібрання дитини без позбавлення батьківських прав та стягнення аліментів.

Відповідач в судовому засіданні пояснила, що її влаштовує, щоб дитина знаходилась в дитячому будинку.

Представник служби в справах дітей Полонської РДА ОСОБА_1 позов підтримала, пояснила, що є достатньо підстав для відібрання дитини у ОСОБА_2 без позбавлення батьківських прав відносно її малолітнього сина, оскільки вона ухиляється від виконання своїх батьківських обов'язків.

Судом встановлено, що відповідач являється матір'ю малолітнього ОСОБИ_3, який на даний час знаходиться в Хмельницькому Будинку дитини «Берізка». Батько дитини згідно з витягом з Державного реєстру актів цивільного стану громадян про реєстрацію народження, відповідно ст. 135 Сімейного кодексу України записаний зі слів матері. Рішенням Полонського районного суду від 19.08.2008 року ОСОБУ_2 позбавлено батьківських прав відносно чотирьох дітей. ОСОБА_2 немає постійного місця проживання, негативно характеризується, зловживає спиртними напоями, тому є підстави для відібрання дитини без позбавлення її батьківських прав.

Згідно з постановою прокурора від 21.11.2011 року дитина ОСОБА_3 відібраний у матері та переданий під опіку органам опіки і піклування, у зв'язку з чим необхідно вирішити питання щодо відібрання у ОСОБИ_2 її малолітньої дитини без позбавлення батьківських прав.

Із висновку органу опіки та піклування Полонської райдержадміністрації від 21.11.2011 року вбачається, що вказаний орган вважає доцільним відібрати у відповідача її новонародженого сина.

Відповідно до ст.170 СК України суд може постановити рішення про відібрання дитини від батьків або від одного з них, не позбавляючи батьківських прав, якщо залишення дитини у них є небезпечним для її життя, здоров'я і морального виховання.

За таких обставин суд вважав, що є законні підстави для відібрання у відповідача її новонародженої дитини.

Справа №0315/784/2012

Рішенням колегії суддів судової палати з розгляду цивільних справ апеляційного суду Волинської області апеляційну скаргу відповідача ОСОБА_2 задоволено. Рішення Старовижівського районного суду Волинської області від 07 вересня 2012 року в даній справі скасовано та ухвалене нове рішення про відмову в задоволенні позову органу опіки та піклування Старовижівської районної державної адміністрації до ОСОБИ_2 про відібрання дитини без позбавлення батьківських прав.

Як вбачається з рішення апеляційного суду, орган опіки та піклування Старовижівської районної державної адміністрації звернувся до суду з позовом до ОСОБИ_2 про відібрання дитини без позбавлення батьківських прав, обгрутовуючи свої вимоги тим, що ОСОБА_2, яка є матір'ю немовляти ОСОБИ_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, ухиляється від виконання своїх батьківських обов'язків. 5-6 серпня 2012 року вона вживала спиртні напої та залишила немовля без догляду. Дитину змушені були забрати сусіди, після чого вони викликали

лікаря, і дитина була госпіталізована в Старовижівську центральну районну лікарню. З метою захисту прав немовляти розпорядженням голови Старовижівської райдержадміністрації від 08.08.2012 року №259, у зв'язку з виникненням загрози життю і здоров'ю дитини зобов'язано негайно відібрати її у матері.

Рішенням Старовижівського районного суду від 07 вересня 2012 року позов задоволено. Постановлено відібрати дитину ОСОБУ_4, ІНФОРМАЦІЯ_1, від матері ОСОБИ_2 без позбавлення батьківських прав.

Відповідач ОСОБА_2 подала апеляційну скаргу, в якій просила рішення суду скасувати та ухвалити нове про відмову в позові.

Апеляційний суд дійшов висновку про те, що апеляційна скарга підлягає до задоволення, а рішення суду - до скасування з ухваленням нового рішення з наступних мотивів.

Постановляючи рішення про задоволення позову про відібрання дитини ОСОБИ_4, ІНФОРМАЦІЯ_1 у матері ОСОБИ_2, суд першої інстанції виходив з того, що відповідач ухиляється від виконання обов'язку по вихованню дитини, а тому залишення при матері дитини є небезпечним для життя і здоров'я останньої.

Однак такий висновок суду не ґрунтується на законі та зроблений без всебічного з'ясування обставин справи.

Зі свідоцтва про народження серії НОМЕР_1 вбачається, що ОСОБА_4 є матір'ю дитини ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_1 (а.с.10).

Як ствердили сторони в судовому засіданні, ОСОБА_2 є одинокою матір'ю.

Розпорядженням Старовижівської районної державної адміністрації №259 від 8 серпня 2012 року зобов'язано службу у справах дітей райдержадміністрації негайно відібрати немовля ОСОБА_4 в матері ОСОБА_2 у зв'язку з виникненням безпосередньої загрози життю та здоров'ю дитини (а.с.6).

З показів свідка ОСОБИ_5, яка є хресною матір'ю дитини, вбачається, що 6 серпня 2012 року після хрестин, ОСОБА_2 залишила дитину в неї, оскільки перебувала в стані алкогольного сп'яніння. Пізніше в дитини виникла рвота, у зв'язку з чим було викликано лікаря і дитину доставлено в супроводі фельдшера до Старовижівської районної лікарні. Відповідач ОСОБА_2 в цей час була відсутня. Починаючи з 12.00 години 7 серпня 2012 року ОСОБА_2 перебувала з дитиною в лікарні, що стверджується висновком від 13.08.2012 року (а.с. 4).

У зв'язку з обставинами, що склалися, наказом №56 від 20 серпня 2012 року Старовижівського районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді сім'я ОСОБИ_2 взята під соціальний супровід (а.с.43), складено план соціального супроводу (а.с.45). Виконуючи вимоги цього плану, ОСОБА_2 покращила житлово-побутові умови проживання сім'ї, зокрема, облаштувала кімнату для дитини в батьківському будинку, завершила ремонтні роботи, придбала ліжечко, на даний час забезпечена дровами для опалення, що підтвердила в даному судовому засіданні представник органу опіки та піклування.

Відповідно до виписки з історії розвитку дитини від 20.09.2012 року, в період перебування дитини на лікуванні до даного часу дитина перебуває виключно на грудному вигодовуванні, стан здоров'я дитини задовільний.

Із характеристики Буцинської сільської ради від 06.09.2012 року, акту соціального інспектування від 20 серпня 2012 року вбачається, що відповідач усвідомила недопустимість випадку, що стався, та змінила свою поведінку і ставлення до обов'язку щодо догляду за донькою (а.с.40, 41).

Зазначені обставини існували і на день постановлення рішення судом першої інстанції, однак до уваги судом не взяті.

В даному судовому засіданні представник органу опіки та піклування не заперечила тієї обставини, що на даний час поведінка відповідача змінилася, та підстави стверджувати, що залишення при матері дитини становить загрозу для життя та здоров'я останньої, відсутні.

Відповідно до ч. 1 ст. 170 Сімейного Кодексу України суд може постановити рішення про відібрання дитини від батьків або одного з них, не позбавляючи їх батьківських прав, у випадках, передбачених пунктами 2-5 частини першої статті 164 цього Кодексу, а також в інших випадках, якщо залишення дитини у них є небезпечним для її життя, здоров'я і морального виховання.

Пунктами 2-5 ст. 164 СК України передбачені підстави для позбавлення батьківських прав, які згідно положень ч.1 ст. 170 можуть слугувати підставами для відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав. Зокрема, це ухилення від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини, жорстоке поводження з дитиною, хронічний алкоголізм або наркоманія батьків а також випадки, коли батьки вдаються до будь-яких видів експлуатації дитини, примушують її до жебракування та бродяжництва.

Жодної з цих обставин на час розгляду судом першої інстанції справи та ухвалення судового рішення не встановлено.

Інші обставини, які свідчать про наявність загрози життю і здоров'ю дитини в разі залишення на проживання з матір'ю, на час розгляду справи відпали. А саме, поведінка матері - відповідача ОСОБА_2 змінилась, про що зазначено в характеристиці Будинської сільської ради Старовижівського району від 06.09.2012 року №396 (а.с.40). Її постійне перебування з дитиною, грудне вигодовування свідчать про усвідомлення останньої материнських обов'язків та відповідальності за доньку, відповідач виконала вказівки та поради патронатної служби для забезпечення необхідних санітарних та житлових умов дитини.

Враховуючи наведене, колегія суддів приходять до висновку про відсутність правових підстав для відібрання дитини ОСОБА_4, ІНФОРМАЦІЯ_1 у матері ОСОБА_2 як на день ухвалення рішення судом першої інстанції, так і на даний час.

З огляду на те, що Старовижівський районний суд зазначених обставин не врахував, ухвалене місцевим судом рішення підлягає до скасування з ухваленням нового рішення про відмову в задоволенні позову.

ДОДАТОК 4. ОГЛЯД РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПРОЯВИМИ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

СПРАВА «А. ПРОТИ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА»¹ (100/1997/884/1096)

Рішення від 26 серпня 1998 року

Остаточний текст від 23 вересня 1998 року

Процедура

Справа надійшла до Європейського суду з прав людини 27 жовтня 1997 року з заявою про порушення статей 3, 8, 13 та 14 Конвенції. Заявник просив суд не розкривати його особу. Засідання відбулося у м. Страсбурзі 28 червня 1998 року.

Обставини справи

Заявник – підданий Великої Британії, народився у 1984 році. Заявник А. та його молодший брат протягом довгого часу страждали від фізичного насильства, яке завдавалось їм співмешканцем їхньої матері. У травні 1990 р. вони з братом були поставлені на місцевий облік захисту дітей у зв'язку з наявністю даних про застосування фізичного насильства, а співмешканець матері отримав попередження від поліції. У листопаді 1991 р. діти були зняті з обліку. У подальшому співмешканець уклав шлюб з матір'ю дітей і став їх вітчимом.

У лютому 1993 р. вчитель повідомив місцевий Департамент соціальних послуг, що йому стало відомо від брата заявника А. про те, що вітчим лупцює А. палицею. 5 лютого 1993 р. вітчим був заарештований та на наступний день випущений під заставу. У той же день заявник А. був оглянутий лікарем-педіатром та у нього було виявлено численні синці. Був зроблений висновок, що синці виникли від ударів палицею з очерета, яка застосовувалася з великою силою та неодноразово.

У лютому 1994 р. вітчима звинуватили у заподіянні легких тілесних ушкоджень. Під час розгляду справи в суді захисник обвинуваченого не оспорував факти систематичного побиття хлопця, проте стверджував, що це було необхідно, оскільки А. був складною дитиною, який не реагував на батьків і не підкорявся шкільній дисципліні.

Суддя, звертаючись до присяжних, закликав їх до того, щоб вони оцінювали не той факт, чи слідувало покарати складну дитину, а те, чи були тілесні покарання достатньо обґрунтовані у цьому випадку. Більшістю голосів присяжні вирішили, що вітчим невинен у заподіянні тілесних ушкоджень заявнику А.

Кримінальні санкції за побиття

Батьки або особи, які їх замінюють, захищені законом, якщо вони карали дітей засобами, що є помірними і розумними у обставинах, які склалися. Поняття “розумності” дозволяє судам застосовувати стандарти, які склалися у сучасному суспільстві з урахуванням особливостей фізичного покарання дітей.

Оскарження порушених прав до Європейського суду з прав людини

15 липня 1994 р. заявник А. звернувся до Європейської комісії з прав людини. Від скаржився, що держава нездатна захистити його від жорстокого поведіння з боку його вітчима, що в свою чергу є порушенням

¹ Case of Av. The United Kingdom (№100/1997/884/1096) 23.09.1998 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.cirp.org/library/legal/A_v_UK1998/

статті 3 та/або статті 8 Європейської конвенції; він був позбавлений належного юридичного захисту по його скарзі, що є порушенням ст. 13, а також що національне законодавство щодо заборони нападів є дискримінаційним відносно дітей, що є порушенням ст. 14 у взаємозв'язку зі ст. 3 та 8.

У 1997 р. Європейська комісія з прав людини одностайно дійшла висновку, що було мало місце порушення статті 3 Конвенції, що нема необхідності розглядати скарги за статтями 8 і 14, а також встановила відсутність порушення статті 13. Комісія передала справу до Європейського суду з прав людини.

Уряд Сполученого Королівства погодився з висновком Комісії щодо наявності порушень статті 3 Конвенції, проте просив обмежитись урахуванням обставин справи без ухвалення будь-яких загальних заяв щодо тілесних покарань дітей.

Заявник А. просив суд визнати порушення статей 3 і 8 та підтвердити, що національне законодавство не повинно миритися прямо чи опосередковано з будь-яким рівнем навмисного насильства до дітей.

Оцінка суду та висновок

Суд нагадав, що жорстоке поводження має досягти мінімального рівня жорстокості, щоб підпасти під сферу дії статті 3. Оцінка цього мінімуму є відносною: вона залежить від усіх обставин справи, таких як характер та умови поводження, його тривалість, фізичні і психічні наслідки та у деяких випадках – стать, вік та стан здоров'я жертви (§ 20).

Суд констатував, що таке поводження, що було застосоване до заявника (систематичне побиття палицею з особливою силою) досягає рівня жорстокості за статтею 3 Конвенції (§ 21).

Суд зазначив, що обов'язок держав – учасників Конвенції відповідно до статті 1 Конвенції забезпечити всім у межах своєї юрисдикції права та свободи, які визначені Конвенцією; у поєднанні зі статтю 3 це вимагає від держав застосовувати заходи, спрямовані на забезпечення того, щоб особи, які перебувають під їх юрисдикцією, не піддавались катуванням або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню, у тому числі таким видам жорстокого поводження щодо приватних осіб. Зокрема, діти та інші вразливі особи мають право на державний захист у виді ефективного стримування проти таких серйозних порушень прав особи (§ 22).

На думку суду, національне законодавство не забезпечує адекватного захисту заявника проти поводження або покарання, що суперечить статті 3. Дійсно, Уряд погодився з тим, що законодавство на даний час не в змозі забезпечити необхідного захисту дітей, у зв'язку з чим його необхідно змінити.

Відповідно до обставин даної справи нездатність забезпечити адекватний захист дитини являє собою порушення статті 3 Конвенції (§ 24).

Суд присудив заявникові А. компенсацію моральної шкоди у розмірі 10 000 фунтів стерлінгів та покриття витрат по справі у розмірі 20 000 фунтів стерлінгів.

СПРАВА «КОНТРОВА ПРОТИ СЛОВАЧЧИНИ»² (7510/04)

Рішення від 31 травня 2007 року

Остаточний текст від 24 вересня 2007 року

Процедура

Справу було ініційовано проти Словацької Республіки громадянкою Словаччини Контровою 20 лютого 2004 року. Заявниця стверджувала, що правоохоронні органи не здійснили необхідних заходів для захисту для її життя, життя її дітей, її приватного та сімейного життя, хоча їм було відомо, що її померлий чоловік ображав її та погрожував вбивством, і вона не мала можливості отримати компенсацію моральної шкоди за заподіяні їй страждання. Вона посилалась на статті 2, 6 та 8 Конвенції. Суд за власною ініціативою вирішив розглядати справу за статтею 13 Конвенції у поєднанні зі статтями 2 та 6. Рішенням Суду від 13 червня 2006 року скаргу було визнано частково прийнятною.

Обставини справи

Заявниця Контрова була заміжною та мала від шлюбу двох дітей – доньку, 1997 р.н. та сина, 2001 р.н. 2 листопада 2002 р. заявниця звернулася до поліції із заявою про напад з боку її чоловіка та побиття її електричним кабелем. Нею було надано медичний звіт, в якому зазначалось, що внаслідок завданих травм вона втратила працездатність на 7 днів. Також вона стверджувала, що застосування фізичного та психологічного насильства з боку чоловіка має довгостроковий характер. Через певний час після заявленого нападу заявниця разом із чоловіком з'явилися у поліцейський відділок з метою відкликання заяви. Офіцер поліції повідомив, що для уникнення судового переслідування заявниця має надати довідку, що після інциденту 1 листопада 2002 року заподіяні травми потягнули її непрацездатність не більше 6 днів.

26 листопада 2002 року офіцер поліції вирішив, що мало місце незначне правопорушення і відповідно до закону вирішив не застосовувати ніяких заходів до чоловіка заявниці.

У ніч з 26 на 27 грудня 2002 р. родич заявниці зателефонував у службу порятунку в поліції і повідомив, що у чоловіка заявниці є рушниця і що він погрожує вбити себе і дітей. Також у той же вечір пізніше аналогічний телефонний дзвінок зробила сама заявниця. Поліцейський патруль виїхав на місце події, але чоловік заявниці перед приїздом патруля пішов з дому. Поліціанти відвезли заявницю та дітей до її батьків і запросили відвідати відділок наступним ранком для написання заяви. 27 грудня 2002 р. вранці заявниця разом зі своїм братом прибула до поліцейського відділку, де спілкувалась з офіцером поліції. 31 грудня 2002 року заявниця та її брат вранці знов приходили до поліції, де спілкувались з іншим офіцером поліції. Вона цікавилась долею її справи від 2 листопада 2002 року, а також згадала про інцидент, який трапився в ніч з 26 на 27 грудня 2002 р.

31 грудня 2002 р., між 11.00 та 11.15 ранку, чоловік заявниці застрілив обох своїх дітей і себе.

З 2003 до 2006 року здійснювалась перевірка правильності дій офіцерів поліції, які не відреагували належним чином на заяви Контрової. Після тривалих розслідувань та судових розглядів 14 березня 2006 року відбулося судове засідання, у якому заявниця брала участь як свідок. За підсумками слухань суд визнав офіцерів В., Р.Š. і М.Š. винними та засудив їх відповідно до 6, 4 та 4 місяців позбавлення волі умовно. Було встановлено, що обвинувачені через недбалість та у зв'язку з порушенням встановлених правил допустили

² *Case of Kontrovav. Slovakia (№7510/04) 31.05.2007 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-80696#{"itemid":\["001-80696"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-80696#{)*

смерть чоловіка заявниці та її дітей. Окрім іншого, суд взяв до уваги, що обвинувачені до подій, які відбулися, вели чесне життя та мали позитивні характеристики з роботи.

Заявниця двічі зверталася зі скаргою до Конституційного Суду, але обидва рази її скаргу було визнано неприйнятною.

Оцінка суду та висновок

Заявниця скаржилась на порушення Статті 2 Конвенції у зв'язку з тим, що Держава не змогла захистити двох її дітей. Стаття 2 зазначає, що право кожного на життя охороняється законом.

Уряд визнав порушення Статті 2, яке стосувалось нездатності влади прийняти відповідні позитивні заходи для захисту життя дітей заявниці. Тим не менш, підкреслювалось, що було проведено ефективне розслідування Інспекційної Служби, і що винні особи були притягнуті до відповідальності.

Суд підкреслив, що перше речення Статті 2 §1 зобов'язує Державу не лише утримуватися від навмисного та незаконного позбавлення життя, а й також застосовувати відповідні заходи для захисту осіб, які перебувають під їх юрисдикцією. Це включає в себе основний обов'язок держави по забезпеченню права на життя шляхом ефективного використання кримінально-правових норм для попередження вчинення злочинів проти особи правоохоронними органами з метою їх попередження та зупинення і застосування покарання за порушення цих положень. Це також розповсюджується на позитивні зобов'язання влади із здійснення оперативних профілактичних заходів для захисту особистості, чиє життя знаходиться під загрозою небезпеки від злочинних дій іншої особи.

Однак, як це було встановлено судами Держави, поліція не змогла забезпечити виконання цих зобов'язань. Навпаки, один з офіцерів поліції допомагав заявниці та її чоловіку так вплинути на порушену справу від 2 листопада 2002 р., щоб її можна було розглядати як незначне порушення, яке не вимагає в подальшому будь-яких дій. Як було встановлено у подальшому, безпосереднім наслідком таких дій стала смерть дітей заявниці. Виходячи з викладеного та визнання Уряду, Суд дійшов висновку, що у даному випадку мало місце порушення Статті 2 Конвенції.

Суд не вважав за необхідне розглядати справу окремо за Статтею 8 Конвенції.

При вирішенні питання щодо порушення Державою Статті 13 Суд дійшов висновку, що заявниця повинна була мати можливість звертатися за компенсацією моральної шкоди, заподіяної їй у зв'язку зі смертю її дітей. У зв'язку зі Статтею 2 щодо неможливості отримання компенсації через нанесені моральні збитки, Суд сам у відповідних випадках приймає рішення щодо справедливої компенсації, зважаючи на біль, стрес, тривоги і розчарування, пережиті потерпілою стороною. Суд раніше дійшов до висновку, що у разі порушення Статей 2 і 3 Конвенції, які є найбільш фундаментальними положеннями Конвенції, компенсація за моральний збиток, спричинений внаслідок порушення цих статей, повинна бути доступна як частина можливих засобів правового захисту (§64). Із цього випливає висновок, що діями Уряду заявниці не було забезпечено на належному рівні правового захисту особистої недоторканості. Відповідно, мало місце порушення Статті 13 Конвенції у взаємозв'язку зі Статтею 2 Конвенції.

У даній справі Суд присудив заявниці компенсацію за заподіяну моральну шкоду у розмірі 25 000 євро та 4 300 євро за понесені фактичні витрати по справі.

СПРАВА «БЕВАКВА ТА С. ПРОТИ БОЛГАРІЇ»³ (71127/01)

Рішення від 12 червня 2008 року

Остаточний текст від 12 вересня 2008 року

Процедура

Справу було ініційовано громадянами Болгарії Валентиною Миколаївною Беваква та її малолітнім сином (далі – заявники) 23 листопада 2000 року. Заявники стверджували, що протягом розумного строку не був правильно вирішений спір щодо опіки над другим заявником та не було захищено першу заявницю, яка стала жертвою насильства з боку колишнього чоловіка.

Обставини справи

Заявниця Валентина Беваква народилася у 1974 р. та проживала у м. Софія. З 1995 р. вона перебувала у шлюбі і у 1997 р. народила сина, заявника С. Пізніше її стосунки з чоловіком зіпсувалися, він став агресивним. 1 березня 2000 р. заявники переїхали з дому в квартиру батьків заявниці. Того ж дня заявниця подала на розлучення і на призначення судом тимчасового рішення про місце проживання дитини, мотивуючи це тим, що її чоловік часто застосовує ненормативну лексику і не вносить свій вклад у сімейний бюджет. 7 березня 2000 р. суд в Софії розглянув матеріали справи і призначив на 11 квітня 2000 р. питання про визначення тимчасового місця проживання дитини. Протягом перших двох місяців після розлучення громадянин Н. відвідував свого сина кожен день та забирав його до себе у квартиру на вихідні.

11 квітня розгляд справи не відбувся, оскільки Н. не з'явився до суду у зв'язку з хворобою. 6 травня 2000 р. Н. не повернув дитину матері після прогулянки і сказав, що син буде жити з ним. 9 травня 2000 р. заявниця звернулася з цього приводу до прокуратури. Н. повинні були викликати та винести йому офіційне попередження, але не зробили цього до 22 червня 2000 р. 12 травня 2000 р. заявниця забрала сина з дитячого садочка до себе додому. Н. прийшов до неї, стукав у двері, кричав, тим самим лякаючи заявницю і дитину. Заявниця його не пускала, але йому вдалося потрапити у квартиру, коли прийшов її батько. Н. вдарив або штовхнув заявницю в присутності її батьків та дитини, схопив сина, але заявниця його утримувала. У решті решт Н. пішов, залишивши заявницю з дитиною. 18 травня заявниця була оглянута лікарем і у неї були виявлені синці на обличчі та стегні. 25 травня 2000 р. вона звернулася із заявою у прокуратуру, додавши до заяви медичне свідоцтво. Також вона звернулася за допомогою у неурядові організації з надання допомоги жертвам домашнього насильства. Їй було надано можливість залишитись з сином у притулку для жертв домашнього насильства в м. Бургас.

Чоловік заявниці Н. подав скаргу про викрадення дитини, у зв'язку з чим заявницю викликали в поліцію. 31 травня відбулася зустріч з інспектором у справах неповнолітніх, на якій заявниця повідомила, що була жертвою насильства і що їй з сином загрожує небезпека з боку г-на Н., але інспектор їй не повірив і попередив її про кримінальну відповідальність за викрадення дитини.

1 червня 2000 р. інспектором була організована зустріч заявниці, її чоловіка Н. та їх дитини, на якій вони визначили, що дитина протягом місяця проживає з матір'ю, а наступного місяця – з батьком.

13 червня 2000 р. розпочався розгляд справи про розірвання шлюбу, проте його відклали до 29 вересня 2000 р., надавши сторонам строк на примирення.

³ *Case of Bevacqua and S. v. Bulgaria (№71127/01), 12.06.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-86875#{"itemid":\["001-86875"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-86875#{)*

22 червня 2000 р. г-н Н. був викликаний у поліцію і йому винесли офіційне попередження у зв'язку зі скаргою заявниці від 9 травня 2000 р.

Після того поведінка г-на Н. стала ще агресивнішою.

Розгляд справи про розлучення затягнувся аж до 21 травня 2001 року, коли окружний суд оголосив шлюб розірваним, але зазначив, що у розпаді сім'ї винні обидві сторони. Також суд вирішив, що дитина повинна проживати з матір'ю. Г-н Н. отримав право відвідувати дитину. Рішення було оскаржено г-ном Н. в апеляційному порядку до Софійського міського суду, який 21 березня 2002 р. розглянув апеляцію Н. та відхилив її.

8 червня 2002 р. заявниця у присутності двох своїх друзів намагалася забрати свої речі з квартири Н., але він побив її. На наступний день судовим експертом у заявниці були виявлені синці на обличчі, правій руці, лівому стегні. Проте у відкритті кримінальної справи було відмовлено, оскільки заявницею були отримані легкі тілесні ушкодження, що потребує приватного обвинувачення.

Національне законодавство

Ст. 261 ЦПК передбачає, що суд, розглядаючи справи про розлучення, повинен також визначитись щодо тимчасової опіки над дитиною за вимогою однієї із сторін у судовому розгляді.

Верховний Суд роз'яснив, що такі заходи повинні бути застосовані протягом обов'язкового двохмісячного строку, який надається для примирення, за виключенням випадків, коли цього вимагають інтереси дітей, і зокрема, це може негативно вплинути на розвиток дитини та її виховання.

Кримінальним процесуальним законодавством передбачено, що справи про заподіяння легких тілесних ушкоджень належать до справ приватного обвинувачення.

Оцінка суду та висновок

30 серпня 2005 р. Європейським судом було прийнято рішення надіслати повідомлення про скаргу Уряду Болгарії та одночасно розглянути питання про прийнятність заяви. Рішення по справі було винесено у 2008 р. Щодо скарг заявниці на порушення її прав, передбачених статтями 3, 8, 13, 14 Конвенції, то суд дійшов висновку, що ці скарги слід розглядати в аспекті статті 8. Також суд оцінював, чи мало порушення прав заявників, передбачених п. 1 ст. 6 Конвенції.

Оцінюючи наявність порушень з боку держави за статтею 8 Конвенції, Європейський суд зазначив, що не зважаючи на те, що основним об'єктом статті 8 Конвенції є захист фізичних осіб від свавілля державних органів, додатково можуть бути і позитивні зобов'язання, що проявляються в ефективній повазі до приватного та сімейного життя і такі зобов'язання можуть включати в себе застосування заходів по врегулюванню відносин між фізичними особами. Діти та інші уразливі особи мають право на ефективні засоби правового захисту (§64).

Судом також було підкреслено, що концепція приватного життя включає в себе фізичну та психологічну цілісність людини. Більше того, позитивні зобов'язання державних органів в аспекті забезпечення прав, передбачених статтями 2 та 3 Конвенції, а в окремих випадках статтею 8 самостійно або у поєднанні зі статтею 3, можуть включати обов'язок встановлювати та застосовувати на практиці відповідне законодавство, що дозволяє захистити проти насильницьких актів з боку фізичних осіб. При цьому Суд також підкреслив особливу вразливість жертв побутового насильства та необхідність активної участі Держави у їх захисті (§65).

Європейським судом було визнав порушення статті 8 Європейської конвенції, зокрема невиконання Болгарією своїх позитивних зобов'язань по забезпеченню поваги до приватного та сімейного життя заявни-

ків. На думку Суду, право на повагу до приватного та сімейного життя заявників було порушено через нездатність суду своєчасно вирішити питання визначення тимчасового місця проживання дитини, що в свою чергу вплинуло на життя та благополуччя заявника С. Також судом підкреслено про недостатність та не-ефективність заходів, застосованих у відповідь на поведінку колишнього чоловіка заявниці г-на Н. Судом констатовано, що відношення до проблеми домашнього насильства як до «приватної справи» є несумісним з обов'язком держави захищати сімейне життя громадян, і заявників зокрема.

Одночасно судом не було встановлено порушення положень, передбачених п. 1 ст. 6 Конвенції, щодо розумних строків розгляду справи.

Європейський суд призначив 4 000 євро компенсації обом заявникам за пережиті моральні страждання та 3 000 євро за понесені витрати по справі.

СПРАВА «БРАНКО ТОМАШІК ТА ІНШІ ПРОТИ ХОРВАТІЇ»⁴ (46598/06)

Рішення від 15 січня 2009 року

Остаточний текст від 15 квітня 2009 року

Процедура

Справу було ініційовано проти Республіки Хорватія на підставі заяви, поданої до суду 30 жовтня 2006 року п'ятью хорватськими громадянами: Бранко Томашиком та іншими, які були батьком, матір'ю, братом та сестрами загиблої М.Т.

7 травня 2007 року Суд прийняв рішення повідомити Уряд про подану скаргу та розглянути питання по суті одночасно з її прийнятністю.

Обставини справи

Заяву було подано родичами жінки М.Т. та її доньки В.Т., яких було вбито чоловіком/батьком М.М. через місяць після його звільнення з в'язниці, де він перебував у зв'язку з погрозами вбивства своєї дружини та дитини. Судом першої інстанції М.М. був засуджений до позбавлення волі і примусового психіатричного лікування під час перебування у в'язниці і у разі необхідності після звільнення. Однак рішенням Апеляційного суду було зазначено про те, що лікування має бути припинено після звільнення М.М. Через півтора місяця після звільнення з місць позбавлення волі, М.М. застрілив з пістолета своїх дружину та доньку, і після того вчинив самогубство. Родичі померлих зверталися до поліції та прокуратури із заявою про притягнення винних осіб до відповідальності, проте справу було закрито у зв'язку із загибеллю вбивці. Родичі також зверталися із заявою про відшкодування моральної шкоди у зв'язку із загибеллю доньки та онуки, проте відповіді ними отримано не було.

Оскарження порушених прав до Європейського суду з прав людини

Заявниками було оскаржено порушення прав, передбачених статтею 2 Конвенції, зокрема було вказано, що Держава не змогла виконати своїх позитивних зобов'язань щодо убезпечення загиблих від смерті, а також не змогла провести ретельного розслідування щодо можливої вини посадових осіб, що призвела до вчинення

⁴ *Case of Branko Tomasic and Others v. Croatia (№. 46598/06), 15.01.2009*[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-90625>

вбивства (зокрема малося на увазі, що не було проведено належного психіатричного лікування, що призвело до вчинення вбивства). Також заявники скаржилися на порушення ст. 13 Конвенції, яке виразилось у тому, що вони не мали ефективних засобів юридичного захисту у зв'язку із відхиленням їх скарг про притягнення до відповідальності за вбивство всіх можливих винних осіб, та відшкодування моральної шкоди.

Оцінка суду та висновок

Судом було встановлено порушення статті 2 (право на життя) у матеріальному аспекті в зв'язку зі смертю матері та дитини, оскільки уповноважені державні органи Хорватії не створили належних заходів для попередження загибелі М.Т. і В.Т., зокрема, не виконали рішення про психіатричне лікування, Уряд не довів, що винна особа М.М. була піддана психіатричному лікуванню у тюрмі, і він не пройшов психіатричне обстеження перед звільненням. Суд дійшов висновку, що нема необхідності розглядати скаргу за статтею 13 Конвенції.

Суд присудив 40 000 євро компенсації за нанесену моральну шкоду і 1 300 євро за понесені матеріальні витрати по справі.

СПРАВА «ОПУЗ ПРОТИ ТУРЕЧЧИНИ»⁵ (33401/2)

Рішення від 9 червня 2009 року

Остаточний текст від 09 вересня 2009 року

Процедура

Заяву було подано громадянкою Турції Нахід Опуз, 1972 р.н., 15 червня 2002 року та було розглянуто на прийнятність і по суті одночасно. У своїй заяві до Європейського суду заявниця Опуз оскаржувала порушення з боку Туреччини статей 2, 3 та 14 у поєднанні з цими статтями, статей 6 і 13. Вона стверджувала, що вона та її матір протягом багатьох років потерпали від насильства в сім'ї з боку колишнього чоловіка заявниці – Х.О.

Обставини справи

Дана справа стосується багаторічного насильства в сім'ї відносно жінки та її матері. Фактичні шлюбні стосунки між заявницею та її колишнім чоловіком розпочались у 1990 р., але офіційно були оформлені лише у 1995 р. Від цього шлюбу у заявниці троє дітей – 1993, 1994 та 1996 р. н.

На протязі багатьох років з боку Х.О. мали місце прояви агресії проти заявниці та її матері, що супроводжувалися неодноразовим завданням поранень, які кваліфікувались лікарями як потенційно смертельні. Згадане насильство мало, зокрема, прояви в формі нанесення побоїв, спроби наїзду автомобілем на обох жінок, яка призвела до тяжких травм матері заявниці, ножових поранень, а також нападу із нанесенням останній смертельних пострілів з боку чоловіка заявниці. Це відбулося у 2002 році, у момент, коли мати заявниці намагалася допомогти їй втекти з родинного помешкання. Жертви повідомляли про прояви насильства органам влади і зазначали, що побоюються за своє життя. Кримінальні переслідування, які було відкрито проти чоловіка заявниці по фактам серії правопорушень, зокрема, смертельних погроз, проявів насильства з тяжкими наслідками та замаху на вбивство, були закриті принаймні двічі після того, як постраждалі відкликали свої скарги внаслідок погроз на свою адресу з боку їхнього нападника. Тим не менш, з огляду на тяжкість завданих поранень, розслідування стосовно нападу з використанням автомобіля та завдання ножових поранень заявниці

⁵ *Case of Opuz v. Turkey (no. 33401/02)*, 09.06.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: - [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?{"a prno":\["33401/02"\],"itemid":\["001-92945"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?{"a prno":["33401/02"],"itemid":["001-92945"]})

завершилися судовим процесом. Визнаний винним в цих двох нападах, чоловік заявниці був засуджений до трьох місяців позбавлення волі за перший з них, - згодом це покарання було пом'якшено до сплати штрафу, - та до штрафу за другий. Штраф був призначений у розмірі 385 євро, з виплатою у розстрочку. Зрештою Х.О. вбив з вогнепальної зброї матір заявниці, виправдовуючи цей вчинок потребою захистити свою честь. Визнаний винним у вбивстві в 2008 році та засуджений до довічного ув'язнення, він був, тим не менш, звільнений в очікуванні завершення апеляційної процедури і знову вдався до погроз на адресу своєї дружини, яка звернулася за захистом до органів влади. Останні вжили відповідних заходів лише через сім місяців, коли Суд звернувся з проханням надати йому інформацію стосовно цієї справи.

Оцінка суду та висновок

Європейський суд з прав людини встановив порушення статті 3 Конвенції та статті 14 у поєднанні зі статтею 2 та 3, визнавши Туреччину винною у порушенні своїх зобов'язань захищати жінок від насильства в сім'ї, і вперше у своєму рішенні визнав, що гендерне насильство є формою дискримінації згідно з Європейською конвенцією.

Аналізуючи порушення з боку держави статті 3, Суд зазначив, що реакція органів влади на поведінку чоловіка заявниці була, вочевидь, неадекватною, враховуючи тяжкість вчинених ним правопорушень. Судові рішення щодо нього, як видається, не справили на нього ніякого запобіжного чи стримуючого ефекту, та навіть свідчили про певну терпимість до його діянь, оскільки він був засуджений лише до нетривалого ув'язнення - згодом пом'якшеного до штрафу - по факту наїзду автомобілем на матір заявниці та - що є найбільш вражаючим - до незначного штрафу з поступовою сплатою по факту нанесення заявниці семи ножових поранень.

Крім того, в цій справі владні органи не скористались ефективними засобами та санкціями, які були відтоді в їх розпорядженні. Зрештою, Суд зауважив з великим занепокоєнням, що заявниця і на час розгляду справи зазнає актів насильства, а владні органи продовжують виявляти пасивність. Не зважаючи на звернення по допомогу від заявниці, з боку владних органів не було ніякої реакції аж до того, як Суд звернувся до Уряду з проханням надати інформацію про вжиті на її захист заходи. У підсумку, владні органи не виконали свого зобов'язання вжити заходів на захист заявниці, аби утворити дієвий механізм запобігання, який унебезпечив би її фізичну недоторканість від серйозних загроз з боку її колишнього чоловіка.

У своїх висновках щодо порушень статті 14 у поєднанні зі статтями 2 та 3 Суд відзначив, що згідно з відповідними нормами і принципами міжнародного права, які визнані переважною більшістю країн, невиконання, навіть ненавмисне, державами їхнього обов'язку захищати жінок від домашнього насильства розглядається як порушення права останніх на рівний захист з боку закону. Доповіді, які надані адвокатською колегією Дійярбакіру та Amnesty International і не заперечуються Урядом, дають підстави вважати, що домашнє насильство толерується владними органами, а наявні заходи протидії не є ефективними. Замість розслідування скарг потерпілих офіцери поліції виступають в якості посередників, намагаючись переконати їх повернутись до родинного помешкання та відкликати свою скаргу. Видача та доведення приписів часто відбувається із запізненням, а суди схильні розглядати ці процедури як одну з форм позову з розірвання шлюбу. Заходи, які вживаються проти винуватців домашнього насильства, не мають стримуючого характеру, оскільки їх суворість пом'якшується з міркувань дотримання звичаю, традиції або честі.

Прояви насильства по відношенню до заявниці та її матері, на думку Суду, мають розглядатися як такі, що ґрунтуються на статевій ознаці, що є формою дискримінації щодо жінок.

Слід зазначити, що дане рішення Європейського суду є достатньо революційним і надзвичайно важливим у сфері боротьби із домашнім насильством. По-перше, суд дав характеристику зобов'язань держави у зв'язку

з насильством в сім'ї, визнавши серйозність домашнього насильства в Європі, визнавши ті проблеми, які виникають через латентність та не реагування на це правопорушення з боку правоохоронних органів і підкресливши серйозність, з якою держави повинні вживати відповідні заходи з метою протидії цьому порушенню прав людини. У своєму рішенні Суд підкреслив, що насильство в сім'ї не є приватною чи сімейною справою, але є проблемою, яка зачіпає суспільні інтереси, що в свою чергу вимагає ефективних дій з боку держави. Суд також вказав, що недостатньо мати закони щодо протидії домашньому насильству, більш важливим є наявність ефективних механізмів їх реалізації.

По-друге, домашнє насильство було визнано жорстоким поведженням, що є проявом нелюдського чи такого, що принижує гідність, поведження. Суд вказав, що ст. 3 у поєднанні зі ст. 1 Європейської конвенції вимагає від держав вживати заходи з метою забезпечення того, щоб приватні особи не піддавались катуванням, нелюдському чи такому, що принижує гідність, поведженню або покаранню, включаючи таке жорстоке поведження з боку приватних осіб. Діти та інші вразливі особи, зокрема, мають перебувати під особливим державним захистом від такого серйозного посягання на персональну недоторканість (§159).

У справі «Опуз проти Туреччини» Європейський суд визнав заявницю такою, що належить до вразливих осіб, які мають бути під захистом держави. У рішенні було зазначено, що такий вразливий стан зумовлений насильством, від якого страждала заявниця у минулому, погроз в її сторону з боку Х.О. після його виходу із в'язниці та її страхом майбутніх проявів насильства, а також її статтю. Суд вважав, що насильство, від якого страждала заявниця, у формі фізичних нападів і побоїв та психологічного тиску, було достатньо серйозним, щоб бути визнаним жорстоким поведженням у значенні ст. 3 Європейської конвенції (§160-161). Держава має виявляти належну турботу відносно осіб, які перебувають під її юрисдикцією, з метою захисту їх від катувань, нелюдського, принижуючого честь та гідність поведження.

По-третє, надзвичайно важливим є той факт, що вперше суд визнав нездатність держави адекватно реагувати на насильство за ознакою статі як порушення статті 14 Конвенції, тобто положення про недискримінацію. Суд проголосив, що нездатність держави захистити жінок від домашнього насильства порушує їх право на рівний захист перед законом, навіть за відсутності наміру такої дискримінації (§184-191).

Суд постановив, що в державі має існувати правова структура, здатна забезпечити порушення кримінальної справи незалежно від того, чи були відкликані скарги чи ні.

Судом було присуджено Туреччині сплатити заявниці 30 000 євро на відшкодування моральних збитків.

СПРАВА «Е.С. ТА ІНШІ ПРОТИ СЛОВАЧЧИНИ»⁶ (8227/04)

Рішення від 15 вересня 2009 року

Остаточний текст від 15 грудня 2009 року

Процедура

Громадянами Словаччини – Е.С. та її трьома дітьми – Єр.С., Дж.Си. и Дж. С.9 лютого 2004 року було подано заяву до Європейського суду з прав людини з приводу жорстокого поведження з нею та її дітьми, а також сексуального насильства над однією з її доньок.

⁶ Case of E.S. and Others v. Slovakia (no. 8227/04), 15.9.2009[Електронний ресурс]. – Режим доступу: -[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng-press/pages/search.aspx?i=003-2848516-3137536#{"itemid":\["003-2848516-3137536"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng-press/pages/search.aspx?i=003-2848516-3137536#{)

Обставини справи

У березні 2001 року заявниця пішла від свого чоловіка, батька трьох її дітей, та подала на розлучення, яке відбулося у травні 2002 року. Вона також отримала опіку над дітьми.

У квітні 2001 року Є.С. подала заяву про порушення кримінальної справи щодо її чоловіка, стверджуючи, що як з нею, так і з її дітьми чоловік жорстоко повадився, а також мали місце прояви сексуального насильства над однією з її доньок. Через два роки її чоловіка було визнано винним у жорстокому поводженні та сексуальному насильстві та засуджено до чотирьох років позбавлення волі.

Заявниця також зверталася до суду з проханням щодо вжиття заходів з виселення її чоловіка із їх житла, яке вони спільно орендували. Про необхідність відселення батька від дітей було подано експертний висновок. Проте її заяви про виселення чоловіка були відхилені, оскільки суд постановив, що він не може обмежити доступ чоловіка до власності (заявниця могла тільки розірвати договір оренди при розлученні). Тому заявниця була змушена покинути місце свого проживання, покинути своїх родичів та друзів та переїхати до іншого місця.

Оскарження порушених прав до Європейського суду з прав людини

Заявниця та її діти скаржились на порушення своїх прав, передбачених статтями 3 та 8 Європейської Конвенції, оскільки державні органи не змогли забезпечити їм належний захист від жорстокого поводження з боку чоловіка/ батька.

Оцінка суду та висновок

Європейський суд встановив, що Словаччина не забезпечила заявниці та її дітям терміновий захист від насильства з боку її чоловіка, що є порушенням ст. 3 (захист від нелюдського та принижуючого гідність поводження) та ст. 8 (право на повагу до приватного та сімейного життя), Європейської конвенції. Суд присудив 8 000 євро компенсації за нанесену моральну шкоду і 2 000 євро за понесені матеріальні витрати по справі.

СПРАВА «А ПРОТИ ХОРВАТІЇ»⁷ (55164/08)

Рішення від 14 жовтня 2010 року

Остаточний текст від 14 січня 2011 року

Процедура

Громадянка Хорватії – г-ка А. 8 жовтня 2008 року звернулася зі скаргою до Європейського суду з прав людини за ст.ст. 8 та 14 Конвенції з приводу фізичного та психологічного насильства з боку колишнього чоловіка над нею та її донькою.

Обставини справи

Заявниця А., 1979 р.н., у 2001 р. вийшла заміж за г-на Б. Того ж року в них народилася донька. У 2006 році шлюб було розірвано. Колишній чоловік заявниці страждав важкими психічними розладами, з тенденцією до насильницьких дій та імпульсивної поведінки. Він з 2003 по 2006 рік неодноразово за-

⁷ Case of A. v. Croatia (no. 55164/08), 14.10.2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: -<http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/caselaw/CASE%20OF%20A%20v.%20CROATIA.pdf>

стосовував до заявниці А. фізичне та психологічне насильство: заподіював тілесні ушкодження, погрожував вбивством, а також регулярно принижував заявницю в присутності маленької доньки, яка сама декілька разів була жертвою насильства. У період з 2004 по 2009 рік щодо г-на Б. було порушено декілька кримінальних справ, однак лише деякі з них були доведені до кінця. На час розгляду заяви Б. відбував трирічний строк тюремного ув'язнення за погрозу життю судді. Ще у 2005 р. г-на Б. було заарештовано за вчинення насильства в сім'ї, проте згодом його звільнили на прохання його матері та передали їй на поруки, після чого він продовжував вчиняти насильницькі дії. Заявниця з донькою були вимушені залишити своє житло та на деякий час оселитися у притулку, який утримує неурядова організація. Справу за звинуваченням колишнього чоловіка заявниці у вчиненні насильства в сім'ї почали слухати у 2006 р., але на момент винесення рішення Європейського суду з прав людини слухання не були завершені та рішення по справі не ухвалено. Після розлучення у 2006 р. заявниця просила суд заборонити колишньому чоловіку переслідувати заявницю та дитини, проте такі заходи на практиці так і не були забезпечені.

Оцінка суду та висновок

Судом було встановлено порушення ст. 8 (право на повагу приватного та сімейного життя) у зв'язку з тим, що державні органи Хорватії не виконали позитивні зобов'язання з метою захисту заявниці, а також не намагалися розібратися з психіатричними проблемами її колишнього чоловіка, які були причиною його агресивної поведінки. За ст. 14 Конвенції Суд визнав скаргу не підтвердженою достатніми доказами.

Суд присудив 9 000 євро компенсації у відшкодування заподіяної моральної шкоди і 4 470 євро – за понесені матеріальні витрати по справі.

СПРАВА «ХАЙДУОВА ПРОТИ СЛОВАЧЧИНИ»⁸ (2660/03)

Рішення від 30 листопада 2010 року

Остаточний текст від 28 лютого 2011 року

Процедура

Заявниця Марта Хайдуова, громадянка Словаччини, 10 січня 2003 року подала заяву до Європейського суду з прав людини з приводу порушення її прав, передбачених ст. 5 та 8 Конвенції, у зв'язку з сімейним насильством з боку її чоловіка.

Обставини справи

Заявниця Хайдуова, 1960 р.н., була жертвою насильства з боку свого чоловіка, з яким вона в подальшому розлучилася. Він неодноразово нападав на неї в публічних місцях та погрожував вбивством. Заявниця була поранена. Вона переїхала з дітьми до притулку. Під час слухання кримінальної справи в суді її чоловіку було поставлено діагноз: серйозний психічний розлад особистості, та було рекомендоване лікування в якості пацієнта стаціонару у психіатричній лікарні. За вироком суду було вирішено замість строку ув'язнення застосувати до чоловіка заявниці примусове психіатричне лікування. Його було направлено у лікарню для

⁸ *Case of Hajduova v. Slovakia (no. 2660/03) 13.11.2010. [Електронний ресурс].*

психіатричного лікування, проте через сім днів його було виписано з лікарні без проходження необхідного лікування. Після виходу з лікарні він знов почав погрожувати своїй дружині, а також її адвокату.

Оцінка суду та висновок

Європейським судом було визнано порушення з боку Держави порушення ст. 8 Конвенції у зв'язку з тим, що влада не виконала своїх зобов'язань щодо психіатричного лікування кривдника, що викликало у заявниці побоювання за своє життя та здоров'я. Судом було зазначено, що Словаччина зобов'язана захищати фізичну та психологічну недоторканість окремих осіб, особливо жертв насильства в сім'ї.

Суд присудив 4 000 євро – у відшкодування за заподіяну моральну шкоду та 1 000 євро – за понесені фактичні витрати по справі.

Програма розвитку ООН в Україні

Кловський узвіз, 1

Київ, Україна

Тел.: +38 (044) 253-93-63

Факс: +38 (044) 253-26-07

www.ua.undp.org